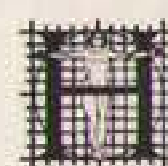
SPECTACOLUL ISTORIEI 5

ARHANGHELSK

ROBERT HARRIS

HUMANITAS

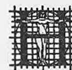
ARHANGHELSK

ROBERT HARRIS, născut în 1957, absolvent al Universității Cambridge, a lucrat timp de șase ani ca reporter pentru emisiunile BBC *Panorama* și *Newsnight*, apoi, în 1987, a devenit redactor pe probleme politice la *Observer*. În prezent este colaborator permanent la *Sunday Times*. A mai scris: *Gotcha!* (1983), *Selling Hitler: The Story of the Hitler Diaries* (1986), *Good and Faithful Servant: The Unauthorized Biography of Bernard Ingham* (1990), *Fatherland* (1992).

ROBERT HARRIS

Arhanghelsk

Traducere din engleză de
LIANA V. ALECU

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Coperta colecției
DONE STAN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale
HARRIS, ROBERT
Arhanghelsk / Robert Harris; trad.: Liana V. Alecu;
– București: Humanitas, 2000
392 p.; 18 cm. – (Spectacolul istoriei)
ISBN 973-50-0122-5
I. Alecu, Liana V. (trad.)

ROBERT HARRIS
ARCHANGEL
Hutchinson, Londra, 1998

ISBN 973-50-0122-5

ÎN MEMORIA LUI
Dennis Harris
1923–1996

și pentru

Matilda

PROLOG

Povestea lui Rapava

„Moartea rezolvă toate problemele:
dispare omul, dispar și problemele."

I. V. Stalin, 1918

Într-o noapte, tîrziu, cu mult timp în urmă — înainte chiar de nașterea ta, băiete, un gardian stătea pe veranda din spate a unei case mari din Moscova și fuma o țigară. Era o noapte rece, fără stele și lună, iar el fuma și ca să se încălzească, cu mîinile lui mari, de țăran tînăr, făcute căuș în jurul unei *papirosa* georgiene aprinse.

Gardianul se numea Papu Rapava. Avea douăzeci și cinci de ani și era un mingrelian de pe țărmul nord-estic al Mării Negre. Cît despre casă, ei bine, ar fi fost mai corect să fie numită „fortăreața". Era o fostă reședință țaristă, lungă cît o jumătate de cvartal, aflată în sectorul diplomatic al Moscovei, nu departe de rîu. Undeva, în bezna înghețată de la capătul grădinii împrejmuite cu ziduri, se găsea o livadă cu vișini și dincolo de ea — o stradă largă — Sadovaia-Kudrinskaia — iar vizavi — Grădina Zoologică a Moscovei.

Nu era circulație. La mare distanță, cînd era liniște, ca acum, și dacă vîntul bătea din direcția bună, se puteau auzi foarte slab urletele lupilor închiși în cuști.

Fata nu mai țipa, din fericire, căci pînă acum îl călcase pe nervi pe Rapava. Nu avea mai mult de cincisprezece ani, doar ceva mai mare decît sora cea mică a lui Rapava și, cînd o înșfăcase și o adusese, ea îi aruncase o privire — știi, o privire, să-ți spun drept, băiete, despre care el nu vroia să discute nici măcar acum, după aproape cincizeci de ani.

Oricum, fata tăcuse pînă la urmă, iar el tocmai își savura țigara, cînd a sunat telefonul. Era cam ora două noaptea. Niciodată n-o să uite. Ora două noaptea, pe data de

2 martie 1953. În liniștea înghețată a nopții, sunetul telefonului a părut la fel de violent ca alarma unui incendiu.

Acum, în mod normal — trebuie să înțelegi asta — erau patru gărzi de serviciu în schimbul de noapte: două în casă și două pe stradă. Dar cînd era vorba de vreo fată, Șefului îi plăcea ca paza să fie redusă la minimum, măcar în casă, așa că în noaptea aceea Rapava era singur. Și-a aruncat țigara, a străbătut în fugă camera de gardă, a trecut pe lîngă bucătărie și a ajuns în hol. Telefonul era vechi, de dinainte de război, montat în perete — Maică Precistă! ce sunet asurzitor! — și el a smuls receptorul în mijlocul unui apel.

Un bărbat a spus:

„Lavrenti?"

„Nu-i aici, tovarășe."

„Cheamă-l! Sînt Malenkov." Vocea puternică de obicei era răgușită de panică.

„Tovarășe..."

„Cheamă-l! Spune-i că s-a întîmplat ceva. S-a întîmplat ceva la Blijni."

— Știi ce înseamnă Blijni, băiete? — întrebă bătrînul.

Erau singuri în camera mică, la etajul 23 al Hotelului „Ucraina", cufundați în două fotolii ieftine de burete și stînd atît de apropiați, încît genunchii aproape că li se atingeau. O veioză le proiecta umbrele întunecate pe ferestrele acoperite de draperii — un profil osos, supt de trecerea timpului, celălalt cărnos încă, de vîrstă mijlocie.

— Da, zise bărbatul de vîrstă mijlocie, care se numea Fluke Kelso. Da, știu ce înseamnă Blijni. (*Firește că știu al naibii de bine*, îi stătu pe limbă să spună, *doar am predat zece ani nenorociți la Oxford Istoria URSS!*)

Blijni înseamnă apropiat în limba rusă. „Apropiat", în limbajul Kremlinului anilor '40 și '50, era prescurtarea de la „Vila Apropiată". Iar aceasta se afla la Kunțevo, chiar lîngă Moscova — dublă împrejmuire, 300 de agenți speciali NKVD și 8 tunuri antiaeriene, cu calibrul de 30 mm, camuflate — și tunurile, și agenții — în pădurea de mesteceni, pentru a-l proteja pe bătrînul locatar singuratic al vilei.

Kelso aștepta ca bătrînul să-și depene povestea mai departe, dar acesta păru brusc preocupat, încercînd să-și aprindă o țigară cu un chibrit. Nu reuși. Degetele lui nu puteau să apuce chibriturile subțiri. Nu avea unghii.

— Deci ce-ați făcut? Kelso se înclină și-i aprinse țigara lui Rapava, sperînd să-și poată masca nerăbdarea prin acest gest, încercînd să-și stăpînească emoția din glas. Pe măsuța aflată între ei, ascuns printre sticle goale, pahare murdare, scrumieră și pachete mototolite de țigări Marlboro era un reportofon, pe care Kelso îl plasase acolo cînd credea că Rapava nu era atent. Bătrînul trase cu poftă din țigară, apoi îi privi vîrful cu recunoștință. Azvîrli chibriturile pe jos.

— Știi ce-i cu Blijni? întrebă el în cele din urmă, rezemîndu-se mai bine. Atunci știi ce am făcut.

La treizeci de secunde după ce răspunsese la telefon, tînărul Papu Rapava bătea la ușa lui Beria.

Membru al Biroului Politic, Lavrenti Pavlovici Beria, drapat într-un kimono de mătase roșie, descheiat, din care burta îi atîrna ca un sac mare și alb de nisip, l-a înjurat pe Rapava în mingreliană și l-a îmbrîncit cu un pumn în piept, de s-a împiedicat și a căzut pe spate pe coridor. Apoi l-a împins la o parte și s-a repezit spre scări, tălpile-i albe, transpirate, lăsînd urme de umezeală pe parchet.

Prin ușa deschisă, Rapava s-a uitat în dormitor — un pat mare de lemn, un lampadar masiv, de alamă, în formă de dragon, cearceafuri roșii, membrele albe ale fetei desfăcute ca pentru un sacrificiu. Avea ochii larg deschiși, întunecați și pustii. Nici măcar nu a încercat să se acopere cu ceva. Pe noptieră erau o carafă plină cu apă și o mulțime de sticluțe pline cu medicamente. Pe covorul Aubusson crem se risipiseră o grămadă de pilule albe, mari.

Nu reușea să-și mai amintească și de altceva sau cît timp a mai rămas acolo, în picioare, pînă s-a întors Beria, gîfîind pe scări, tulburat la culme de convorbirea cu Malenkov și aruncînd hainele fetei peste ea, țipînd la ea

ieși afară, ieși afară și i-a ordonat lui Rapava să aducă mașina la scară.

Rapava a întrebat de cine mai avea nevoie. (Se gîndea la Nadaraia, comandantul corpului de pază, care de obicei îl însoțea pe Șef peste tot. Și poate și la Sarsikov, care în acel moment era beat mort, sforăind în corpul de gardă, aflat într-o aripă a clădirii. La această întrebare, Beria, care era întors cu spatele la Rapava și tocmai se dezbrăca de halat, s-a oprit o clipă și l-a privit peste umărul gras — cugetînd, cugetînd — se vedeau ochii lucindu-i în spatele pince-nez-ului fără rame.

„Nu", a spus el în cele din urmă. „Numai tu."

Mașina era de producție americană — un Packard, 12 cilindri de culoare verde închis, cu treapta lată de o jumătate de metru — o frumusețe! Rapava a scos-o din garaj în marșarier și a întors pe Strada Vspolnîi, pînă a ajuns exact în fața intrării principale. El a lăsat motorul în funcțiune ca să se încălzească radiatorul, a sărit din mașină și a rămas în poziția NKVD standard lîngă portiera din spate: mîna stîngă la șold, paltonul și vestonul ușor desfăcute, tocul armei la vedere, mîna dreaptă pe tocul pistolului Makarov, cercetînd strada în sus și în jos. Beso Dumbadze, alt tînăr mingrelian, a venit în pas alergător pe după colț ca să vadă ce se întîmpla chiar în clipa în care Șeful ieșise din casă și punea piciorul pe trotuar.

— Cu ce era îmbrăcat?

— De unde dracu' să știu cu ce era îmbrăcat, băiete? zise bătrînul, enervat. Și ce contează cu ce era îmbrăcat?

De fapt, acum că stătea să se gîndească, Șeful era îmbrăcat în gri — palton gri, costum gri, pulover gri, nu avea cravată și, din acest motiv, precum și din cauza pince-nez-ului, plus umerii încovoiați și capul mare, ca o cupolă, Șeful semăna foarte tare cu o bufniță — o bufniță bătrînă, rea și cenușie. Rapava a deschis portiera și Beria a urcat în spate, iar Dumbadze, aflat cam la o sută de metri distanță de ei, a făcut un gest cu mîinile, vrînd să spună: *Și eu ce mă-sa fac?* la care Rapava a dat din umeri — el de unde mă-sa era să știe? A ocolit mașina în pas

alergător pînă la locul șoferului, s-a strecurat în spatele volanului, a pus schimbătorul de viteze într-a-ntîia și au pornit la drum.

Străbătuse cei aproape 25 de km pînă la Kunțevo de zeci de ori înainte, totdeauna noaptea și totdeauna în convoiul Secretarului General — iar *ăsta* era lucru mare, băiete, îți spun eu! — cincisprezece mașini cu perdelele trase la geamurile din spate — jumătate din Biroul Politic — Beria, Malenkov, Molotov, Bulganin, Hrușciov — plus gărzile de corp — ieșeau din Kremlin, traversau Poarta Borovițki, coborau panta accelerînd pînă la 120 km pe oră, în timp ce miliția întrerupea circulația la fiecare intersecție, iar 2.000 de agenți NKVD în civil erau aliniați de-a lungul traseului oficial. Și nu se știa niciodată în care mașină se găsea Secretarul General, pînă în ultimul moment, cînd părăseau autostrada și intrau în pădure, și una din mașinile Zil ieșea din convoi și accelera pînă ajungea în frunte, iar toate celelalte mașini încetineau pentru a-i ceda prioritatea Moștenitorului Legitim al lui Lenin.

Dar în seara aceea nu s-a mai întîmplat ca de obicei. Șoseaua largă era pustie și, după ce au traversat rîul, Rapava s-a lăsat în voia mașinii lui yankee, acul acceleratorului atingînd aproape 145 km la oră, în timp ce Beria stătea în spate, nemișcat ca o stîncă... După douăsprezece minute, ieșiseră din oraș. După cincisprezece, la capătul autostrăzii de la Poklonnaia Gora, au încetinit pentru cotitura secretă. Siluetele argintii ale mestecenilor păreau niște dungi albe, înalte în luminile fulgurante ale farurilor.

Ce tăcută era pădurea, ce întunecată, cît de nesfîrșită — ca o mare fremătînd ușor. Lui Rapava i s-a părut că se întindea pînă departe, în Ucraina. Un drum de vreo 800 m ducea la prima împrejmuire, unde o barieră vopsită în alb și roșu, înaltă cam de 1 m, bloca drumul. Doi agenți speciali NKVD cu șepci și mantale și cu puști semi-automate au țîșnit din ghereta sentinelelor, au zărit fața împietrită a lui Beria, au salutat prompt și au ridicat bariera. Drumul mai șerpuia vreo sută de metri, pe lîngă umbrele încovoiate ale tufișurilor dese, apoi farurile puternice ale Packardului

au luminat un al doilea gard împrejmuitor, un zid înalt de vreo patru metri și jumătate, cu guri de tunuri. Mîini nevăzute, din interior, le-au deschis larg porțile.

Și în fața lor a apărut vila. Rapava se aștepta la ceva neobișnuit — nu prea știa ce anume — mașini, oameni, trupe, tevatura produsă de o criză. Dar vila cu două etaje era cufundată în întuneric, cu excepția unui felinar gălbui deasupra ușii de la intrare. Luminată astfel, o siluetă stătea în așteptare — inconfundabila siluetă plinuță, cu părul negru, a vicepreședintelui Consiliului de Miniștri, Gheorghi Maksimilianovici Malenkov. Și se întîmplase ceva ciudat, băiete: se descălțase de pantofii noi, strălucitori și și-i înghesuise sub brațu-i gras.

Beria a coborît din mașină aproape înainte de a opri și într-o fracțiune de secundă l-a luat pe Malenkov de cot și a început să-l asculte, să dea din cap, să discute în surdină, uitîndu-se atent în toate părțile. Rapava l-a auzit spunînd: „Să-l mutați? L-ați mutat?" Și apoi a pocnit din degete în direcția lui Rapava, iar el a înțeles că era invitat să-l urmeze în casă.

Înainte, întotdeauna cînd venea la vilă, el ori aștepta în mașină pînă cînd apărea Șeful, ori se ducea la corpul de gardă ca să bea ceva și să fumeze cu ceilalți șoferi. Trebuie să înțelegi că ne era absolut interzis să intrăm în casă. Nimeni nu avea voie înăuntru, în afară de personalul Secretarului General sau de cei invitați anume de el. Acum, intrînd în hol, a simțit că i se taie respirația de panică, o senzație fizică de sufocare, de parcă cineva îl strîngea de gît.

Malenkov mergea în fruntea grupului, în ciorapi, și pînă și Șeful călca pe vîrfuri, așa că Rapava i-a imitat ca un cățel și a încercat să nu facă nici cel mai mic zgomot. Nu se mai zărea nimeni în jur. Casa părea pustie. Cei trei s-au tîrît de-a lungul unui coridor, au trecut pe lîngă un pian cu coadă, deschis, și au intrat într-o sufragerie cu opt scaune. Lumina era aprinsă. Draperiile erau trase. Pe masă erau risipite niște hîrtii, și mai era un stativ cu pipe Dunhill. Într-un colț se afla un gramofon cu manetă. Deasupra șemineului era agățată o fotografie mărită, alb-negru,

într-o ramă ieftină, de lemn: Secretarul General în tinerețe, așezat într-o grădină undeva, într-o zi însorită, împreună cu Tovarășul Lenin. La capătul camerei, la mare distanță, se găsea o ușă. Malenkov s-a întors spre ei și și-a dus un deget gras la gură, apoi a deschis ușa foarte încet.

Bătrînul închise ochii și întinse paharul gol ca să i se umple din nou. Suspină.

— Știi, băiete, oamenii îl critică pe Stalin, dar trebuie să recunoaștem că a avut și el un merit: trăia ca un muncitor. Nu ca Beria, care se credea un prinț! Camera Tovarășului Stalin era ca a unui om obișnuit. Trebuie să-i recunoaștem acest merit lui Stalin. Totdeauna a fost unul de-ai noștri.

Din cauza curentului produs de deschiderea ușii, o candelă roșie a pîlpîit într-un colț, sub o iconiță cu chipul lui Lenin. Singura sursă de lumină în afară de candelă era o lampă cu abajur, aflată pe un birou. În mijlocul camerei se afla o canapea mare, transformată în pat. O pătură grosolană, cazonă atîrna de pe ea, măturînd o carpetă dintr-o blană de tigru. Pe aceasta, trîntit pe spate, gîfîind și părînd adormit, se găsea un bătrîn scund, gras și cu fața congestionată, îmbrăcat într-o flanelă de corp albă, murdară și niște indispensabili lungi, de lînă. Se mînjise tot. Camera era încinsă și mirosea urît din cauza excrementelor umane. Malenkov și-a pus mîna-i grasă pe gură și nu s-a îndepărtat de ușă. Beria s-a repezit la carpetă, și-a descheiat paltonul și a căzut în genunchi. A pus mîinile pe fruntea lui Stalin și i-a deschis ochii cu degetele mari, descoperindu-i astfel globii oculari orbi, injectați.

„Iosif Visarionovici", i-a spus el cu blîndețe, „sînt eu, Lavrenti. Iubite tovarășe, dacă mă auzi, fă un semn din ochi. Tovarășe?" Apoi, adresîndu-se lui Malenkov, dar nescăpîndu-l din ochi pe Stalin: „Și zici că poate e în starea asta de *douăzeci de ore*?"

Cu palma la gură, Malenkov a scos un sunet înăbușit. Obrajii-i grăsuni erau scăldați în lacrimi.

„Iubite tovarășe, fă un semn din ochi... Ochii, iubite tovarășe... Tovarășe? Of, fir-ar al dracului!" Beria și-a

retras mîinile și s-a ridicat în picioare, ștergîndu-și degetele pe palton. E clar că-i un atac de apoplexie. N-a mai rămas din el decît o masă de carne. Unde sînt Starostin și băieții? Și Butusova?

Acum Malenkov se smiorcăia de-a binelea, așa că Beria a trebuit să se interpună între el și trupul prăbușit al lui Stalin, pur și simplu a trebuit să-i ascundă priveliștea pentru a-i capta atenția. L-a luat de umeri pe Malenkov și a început să-i vorbească foarte blînd și foarte repede, ca unui copil — spunîndu-i că trebuie să-l uite pe Stalin, că de-acum Stalin aparține trecutului, că nu mai era decît o masă informă de carne, că în clipa aceea conta doar ce vor face ei de acum încolo, că trebuiau să fie uniți. Dar unde erau băieții? Tot la corpul de gardă?

Malenkov a aprobat din cap și și-a șters nasul pe mînecă. „Bine", a zis Beria. „Uite ce ai de făcut."

Malenkov trebuia să se încalțe și să meargă la gardieni pentru a le comunica faptul că Tovarășul Stalin dormea, că se îmbătase și că de ce dracu' au fost ei doi (el și Beria) sculați din pat degeaba? Trebuia să le spună să nu cumva să dea telefon cuiva și să nu cheme nici un doctor. („Tu auzi, Gheorghi?") Era foarte important să nu cheme doctorii, pentru că Secretarul General considera că toți doctorii erau jidani care otrăveau oamenii — nu-ți aduci aminte? Cît era ceasul acum? Trei? La opt — nu, mai bine la șapte jumate — Malenkov trebuia să înceapă să sune toată conducerea de partid și de stat. Trebuia să spună că el și Beria convocau o ședință în plen a Biroului Politic aici, la Blijni, la ora nouă. Trebuia să mai spună că erau îngrijorați de starea sănătății lui Iosif Visarionovici și că trebuia să se adopte o decizie în colectiv asupra tratamentului.

Beria și-a frecat mîinile. „Asta ar trebui să-i pună pe jar. Acum hai să-l urcăm pe canapea — Tu!" i-a spus lui Rapava. „Apucă-l de picioare!"

Bătrînul se înfundase tot mai mult în fotoliu pe măsură ce vorbea, cu picioarele tolănite și ochii închiși, cu vocea monotonă. Brusc respiră adînc și se ridică în picioare cu greu. Se uită speriat în jur, prin camera de hotel.

— Trebuie să mă duc la toaletă, băiete. Trebuie să fac pipi.

— Toaleta-i acolo.

El se ridică plin de o demnitate specifică bețivilor. Prin peretele subțire, Kelso îl auzea urinînd. „Corect" — se gîndi el. Luase mult la bord. Ca să-l stimuleze să-și depene amintirile, Kelso îl adăpa întruna pe bătrîn de vreo patru ore: întîi, cu bere Baltika, în barul din holul hotelului „Ucraina", apoi Zubrovka într-o cafenea de vis-à-vis de hotel și, în cele din urmă, whisky scoțian, în camera lui strîmtă. Era ca și cînd te jucai cu un pește: îl puneai să înoate într-un rîu de alcool. El observă cutia de chibrituri pe podea, unde o aruncase Rapava, și se apleca să o ridice. Pe spatele ei era numele unui bar sau al unui club de noapte — RABOTNIK — și o adresă de lîngă Stadionul Dinamo. Kelso auzi apa de la toaletă trăgîndu-se, așa că își strecură repede chibriturile în buzunar, apoi Rapava reapăru, sprijinindu-se de tocul ușii, încheindu-se la pantaloni.

— Cît e ceasul, băiete?

— Aproape unu.

— Trebuie să plec. Ăștia o să creadă că sîntem amanți. Rapava făcu un gest obscen cu mîna.

Kelso rîse forțat. Sigur, o să comande imediat un taxi. Sigur că da. Dar întîi hai să terminăm de băut sticla asta — întinse mîna după sticla de whisky și verifică pe furiș dacă banda mai înregistra — termină sticla, tovarășe, *și termină de spus povestea*!

Bătrînul se uită chiorîș și își pironi ochii în podea. Nu mai era nimic de adăugat. Îl urcaseră pe Stalin pe canapea — și ce-i cu asta? Malenkov a plecat să discute cu gardienii. Rapava l-a condus acasă cu mașina pe Beria. Restul se cunoaște. Peste o zi–două, a murit Stalin. Și, la scurt timp după el, a murit Beria. Cît despre Malenkov, ehei! el a mai tăiat frunză la cîini vreo cinci ani după ce a căzut în dizgrație (Rapava l-a văzut o dată, prin anii '70, învîrtindu-se prin Arbat), dar acum pînă și Malenkov murise. Nadaraia, Sarsikov, Starostin, Butusova — toți muriseră. Și Partidul murise. Pînă la urmă, toată țara asta nenorocită murise.

— Dar trebuie să mai fie și alte aspecte legate de povestea dumneavoastră — zise Kelso. Vă rog să luați loc, Papu Gherasimovici, și hai să terminăm de băut sticla!

I se adresase politicos și șovăitor, căci intuia că anestezicului format din alcool și vanitate îi cam trecea efectul și că Rapava, cînd se va dezmetici, ar putea să-și dea seama brusc că vorbea exagerat de mult. Simți că se enervează din nou. Doamne, Dumnezeule, erau totdeauna atît de *dificili* acești foști NKVD-iști — dificili și poate încă *periculoși*. Kelso era istoric, avea vreo patruzeci și cinci de ani, era cu treizeci de ani mai tînăr decît Papu Rapava. Dar el nu avea condiție fizică — adevărul e că niciodată nu avusese — și n-ar fi făcut față dacă bătrînul ar fi devenit agresiv. În definitiv, Rapava era un supraviețuitor al lagărelor de muncă de la Cercul Polar. Nu se poate să fi uitat el cum să rănească pe cineva foarte repede — bănuia Kelso — și probabil foarte grav.

Îi umplu paharul lui Rapava, și-l completă pe al lui și se sili să vorbească în continuare.

— Vreau să spun că la douăzeci și cinci de ani v-ați aflat în dormitorul Secretarului General. Era imposibil să vă fi apropiat mai mult de vîrful puterii — asta era Sfînta Sfintelor, era ceva *sacrosanct*. Deci, ce credeți că vroia Beria, ducîndu-vă acolo?

— Ești surd, băiete? Ți-am spus. Trebuia să-l ajut să mute trupul lui Stalin.

— Dar de ce v-a ales tocmai pe dumneavoastră? De ce nu l-a ales pe unul din gardienii obișnuiți ai lui Stalin? În fond, ei îl găsiseră și îl anunțaseră pe Malenkov imediat. Sau de ce nu-și luase Beria pe unul din gardienii mai vechi la Blijni? De ce v-a luat tocmai pe *dumneavoastră*?

Rapava se legăna, privind fix la paharul de whisky, iar mai tîrziu Kelso și-a dat seama că întreaga seară depindea de fapt de un singur lucru: că Rapava vroia să bea, că vroia să bea exact atunci, și că nevoia imediată de băutură depășise dorința lui de a pleca acasă. Rapava se întoarse și se așeză cu greu, goli paharul dintr-o singură sorbitură și apoi îl întinse ca să-i fie umplut din nou.

— Papu Rapava — continuă Kelso, turnîndu-i alte trei degete de whisky. Nepotul lui Avksenti Rapava, cel mai vechi tovarăș al lui Beria din NKVD-ul georgian. Cel mai tînăr din echipă. Un tînăr venit la oraș. Poate erați mai naiv decît ceilalți? Am dreptate? Erați exact genul de tînăr entuziast la care s-ar fi uitat Șeful și ar fi gîndit: *Da, mi-ar fi de folos băiatul lui Rapava, el ar putea să păstreze un secret.*

Tăcerea s-a prelungit și s-a adîncit pînă cînd a devenit aproape palpabilă, de parcă în cameră intrase cineva și le ținea de urît. Capul lui Rapava a început să se bîțîie dintr-o parte într-alta, apoi el se aplecă și-și prinse ceafa costelivă cu mîinile, uitîndu-se fix la covorul uzat. Părul sur era tuns foarte scurt. O cicatrice veche, zbîrcită, îi străbătea capul de la creștet pînă aproape de tîmplă. Părea să fi fost cusută cu sfoară de un orb. Iar degetele erau ca niște cioturi galbene, înnegrite și fără nici o unghie.

— Oprește-ți aparatul, băiete, zise el liniștit. Arătă înspre masă. Oprește-l. Acum scoate banda, așa, și las-o unde pot eu s-o văd.

Tovarășul Stalin nu era decît o stîrpitură de vreo 1,57 m, dar era tare greu. Maică Precistă, ce greu era! Parcă nu era făcut din grăsime și oase, ci dintr-un material mult mai consistent. L-au tîrît pe parchet, în timp ce capul i se bălăbănea și i se lovea de scîndurile lustruite, iar apoi au trebuit să-l ridice, mai întîi picioarele. Rapava a observat — era imposibil să nu observe, căci erau lîngă fața lui — că exista o membrană între al doilea și al treilea deget de la picioarele Secretarului General — semnul Diavolului — și, cînd ceilalți n-au fost atenți, Rapava și-a făcut cruce.

„Ia zi, tovărășelule", a spus Beria, după ce plecase Malenkov, „vrei să stai pe pămînt sau sub pămînt?"

Întîi, lui Rapava nu i-a venit să-și creadă urechilor. Atunci a avut revelația că viața lui nu va mai fi la fel ca pînă atunci și că va avea noroc dacă va scăpa cu viață din acea noapte. A șoptit: „Vreau să stau pe pămînt, Șefule."

„Bravo, băiete!" Beria a făcut un gest cu degetul mare și arătătorul. „Trebuie să găsim o cheie. Cam atît de mare.

Arată cam ca o cheie de întors ceasul. El o ține pe un inel de alamă, legată cu o sfoară. Caută-l prin haine."

Celebra cazacă gri atîrna pe spătarul unui scaun. O pereche de pantaloni gri erau împăturiți frumos deasupra ei. Lîngă scaun era o pereche de cizme de cavalerie, înalte, cu un toc mai înalt cu vreo trei centimetri față de unul normal. Rapava se mișca nervos. Oare visa? Tatăl și Învățătorul Poporului Sovietic, Cel Care Inspirase și Organizase Victoria Comunismului, Conducătorul Întregii Omeniri spre Noi Culmi de Progres și Civilizație, avînd jumătate din creieru-i de fier distrus, zăcînd plin de murdărie pe canapea, în timp ce ei doi îi cotrobăiau camera ca niște hoți? Totuși, a executat ordinul și a început să scotocească prin cazacă, în timp ce Beria a trecut la atacul asupra biroului cu o îndemînare specifică unui fost agent Ceka, scoțînd sertare, răsturnîndu-le și cercetîndu-le amănunțit, umplîndu-le la loc și punînd sertarele de unde le scosese.

Nu era nimic în cazacă și nici în pantaloni, în afară de o batistă murdară, plină de flegmă uscată, sfărîmicioasă. Acum ochii lui Rapava se obișnuiseră cu întunericul și putea să distingă mai bine ce era în jur. Pe un perete era o gravură mare, chinezească, reprezentînd un tigru. Pe alt perete — și ăsta era lucrul cel mai curios — Stalin atîrnase fotografii cu copii. Mai ales copii mici. De fapt, nu erau chiar gravuri, ci fotografii smulse în grabă din reviste și ziare. Erau zeci de fotografii.

„Ai găsit ceva?"

„Nu, Șefule."

„Caută pe canapea."

Îl așezaseră pe Stalin pe spate, cu mîinile încrucișate pe burtă, și bătrînul părea că doarme. Răsufla greu. Aproape sforăia. De aproape, nu prea semăna cu cel din fotografii. Avea fața cărnoasă și brăzdată de vinișoare roșii, plină de cicatrice superficiale, ca niște cratere. Mustața și sprîncenele erau aproape albe. I se vedea forma craniului prin părul rar. Rapava s-a aplecat peste el: ce urît mirosea! de parcă deja intrase în putrefacție, și și-a strecurat mîna în spațiul dintre perne și speteaza canapelei. A cotrobăit

atent peste tot, aplecîndu-se în stînga, spre picioarele Secretarului General, apoi trecînd iar în dreapta, în sus, spre cap, pînă cînd, în sfîrșit, vîrful arătătorului a dat peste ceva tare și el a trebuit să se întindă ca să apuce obiectul, în timp ce brațul lui apăsa ușor pe pieptul lui Stalin.

Și apoi s-a întîmplat ceva îngrozitor: cel mai oribil, groaznic lucru: în timp ce el scotea cheia și îl chema în șoaptă pe Șef, Secretarul General a grohăit și ochii i s-au deschis printr-un spasm — niște ochi galbeni ca ai unui animal, plini de furie și spaimă. Pînă și Beria a fost descumpănit cînd i-a văzut. Nu i s-a mai mișcat nici o altă parte a corpului, dar din gîtlej s-a auzit un fel de mîrîit nefiresc. Șovăind, Beria s-a apropiat și l-a sfredelit cu privirea, apoi și-a trecut mîna prin fața ochilor lui Stalin. De la acest gest i-a venit o idee. A luat cheia de la Rapava și a balansat-o, agățată de sfoară, la cîțiva centimetri deasupra feței lui Stalin. Ochii cei galbeni s-au pironit imediat pe ea și n-au mai slăbit-o nici o clipă, urmărind-o în fiecare balans. Beria, care zîmbea acum, a rotit-o încet timp de cel puțin o jumătate de minut, apoi brusc a îndepărtat-o de Stalin și a luat-o în mînă. Și-a strîns mîna pumn și i l-a arătat lui Stalin.

Băiete, ce sunet mi-a fost dat să aud! Mai mult animalic decît omenesc! L-a urmărit pe Rapava și după ce a ieșit din cameră, de-a lungul coridorului și în toți anii care au urmat începînd cu noaptea aceea, și pînă în ziua de azi.

Sticla de whisky fusese golită pînă la ultima picătură, iar Kelso îngenunchease acum în fața mini-barului ca un preot în fața altarului. Se întreba ce-o să creadă gazdele lui de la simpozionul pe teme istorice cînd vor primi nota de plată pentru băuturi, dar asta nu mai conta, față de datoria de a face plinul bătrînului și de a-l trage de limbă. El scoase o grămadă de mostre — de vodcă, whisky, gin, coniac, o băutură germană de vișine —, traversă camera cu ele în brațe, legănîndu-le, și le depuse pe masă. În timp ce se așeza și le punea pe masă, cîteva alunecară pe jos, dar Rapava nu le-a acordat nici o atenție. Nu mai era

bătrînul din Hotelul „Ucraina": el se afla iarăși în 1953, un tînăr înspăimîntat, de douăzeci și cinci de ani, la volanul unui Packard verde închis, pe autostrada albă, strălucitoare în lumina farurilor, cu Lavrenti Beria așezat în spate, nemișcat ca o stîncă.

Mașina masivă zbura pe Kutuzovski Prospekt, apoi a traversat suburbiile liniștite din partea de vest a orașului. La ora 3,30 a traversat rîul Moscova pe Podul Borodinski și s-a îndreptat în viteză spre Kremlin, intrînd pe poarta de sud-vest, pe partea opusă Pieței Roșii.

După ce li s-a făcut semn că pot intra, Beria s-a aplecat și a început să-i dea indicații lui Rapava: s-o ia la stînga, să treacă de Arsenal, apoi imediat la dreapta, să pătrundă printr-un gang îngust într-o curte interioară. Acolo nu existau ferestre, ci numai șase ușițe. Pe întuneric bolovanii din pavaj luceau în nuanțe stacojii ca sîngele proaspăt. Ridicînd ochii, Rapava a remarcat că deasupra lor era o imensă stea roșie, de neon.

Beria s-a strecurat repede pe o ușiță, iar Rapava a trebuit să se aplece pentru a-l urma. Trecînd printr-un mic pasaj cu dale de piatră pe jos, au ajuns la un lift minuscul, datînd dinaintea Revoluției. Un scrîșnet metalic și bîzîitul unui motor i-au însoțit tot timpul cît au urcat greoi, trecînd de două etaje unde nu se auzea nici țipenie de om și era întuneric beznă. Liftul s-a oprit cu o zdruncinătură, iar Beria a smucit ușa ca s-o deschidă. Apoi a luat-o iarăși din loc, de-a lungul unui coridor, mergînd repede și legănînd cheia legată cu sfoară.

Să nu mă întrebi unde ne-am dus, băiete, pentru că n-aș ști să-ți spun. Era un coridor lung, acoperit cu un covor, și pe care se aliniau busturi luxoase, așezate pe piedestaluri de marmură, apoi o scară în spirală, cu balustrada de fier forjat, apoi o uriașă sală de bal, imensă ca un transatlantic, cu oglinzi enorme, de peste nouă metri înălțime și scaune stil, aurite, superbe, așezate pe lîngă pereți. În cele din urmă, după sala de bal a apărut un coridor larg, cu stucaturi vernil, strălucitoare, o dușumea proaspăt lustruită și o ușă masivă, pe care Beria a descuiat-o cu o

cheie pe care o ținea laolaltă cu altele pe un lanț. Rapava a intrat și el după Beria. Ușa, prinsă în niște balamale pneumatice, de pe vremea Țarului, s-a închis lin după ce au intrat în cameră.

Încăperea nu prea arăta a birou. Era lungă de vreo șapte metri și lată de vreo cinci metri și jumătate. Părea potrivită pentru vreun director de fabrică din fundul Vologdei sau al Magnitogorskului — un birou cu vreo două telefoane pe el, un covoraș pe podea, o masă și cîteva scaune, o fereastră cu draperii groase. Pe perete era o hartă a URSS obișnuită, mare, roz, care se rula — asta se întîmpla cînd mai *exista* URSS —, iar lîngă hartă era altă ușă, mai mică, spre care Beria s-a îndreptat imediat... Avea cheie și pentru această ușă. Ușa dădea într-un fel de dulap încastrat în perete, în care se găsea un samovar înnegrit, o sticlă de coniac armenesc și plante pentru ceaiuri. Mai era și un seif de perete, cu o ușă solidă de alamă, pe care marca producătorului nu era scrisă cu caractere chirilice, ci într-o limbă occidentală. Nu era un seif prea mare — nu avea mai mult de treizeci de centimetri lățime, dacă nu și mai puțin. Pătrat. Bine lucrat. Mîner simplu, tot de alamă.

Beria a observat că Rapava se uita fix la seif, așa că i-a spus fără ocolișuri s-o șteargă de acolo.

A trecut aproape o oră.

În picioare, pe coridor, Rapava încerca să fie pregătit la orice, în orice moment, scoțîndu-și pistolul de cîteva ori, părîndu-i-se că fiecare scîrțîit care se auzea în enorma clădire era un zgomot de pași, iar fiecare geamăt al vîntului un glas omenesc. Încerca să și-l imagineze pe Secretarul General străbătînd cu pași mari acest coridor larg, luxos, încălțat cu cizmele lui de cavalerie, iar apoi se străduia să facă o legătură între această imagine și trupul prăbușit, prizonier al propriei cărni rîncede, de la Blijni.

Băiete, și mai știi ceva? Am plîns. Poate că am plîns și de mila mea, nu neg, mi-era frică — eram de-a dreptul pierit de frică — dar am plîns cu lacrimi amare pentru Tovarășul Stalin. Am vărsat mai multe lacrimi pentru el

decît pentru tatăl meu cînd a murit. Și la fel au plîns mulți alți tineri de vîrsta mea.

O pendulă îndepărtată a bătut ora patru.

Pe la patru și jumătate a apărut și Beria. Ducea o mică servietă de piele, plină cu ceva — în mod sigur hîrtii, dar e posibil să fi mai fost și alte lucruri: Rapava nu știa. Conținutul servietei se pare că provenea din seif, dar e posibil ca și servieta să fi provenit tot de acolo. Sau poate că fusese în birou. Sau poate că... Rapava nu putea să jure că așa era, dar era posibil ca servieta să fi fost deja în mîna dreaptă a lui Beria cînd a coborît din mașină. Oricum, obținuse ce vroia și zîmbea.

Zîmbea?

Da, băiete. Da, chiar zîmbea. Nu era un zîmbet de mulțumire–atenție! Mai degrabă un fel de...

Tristețe?

Da, așa, un zîmbet plin de tristețe. Un fel de a spune: „Îți vine să crezi una ca asta?" De parcă tocmai pierduse la cărți.

S-au întors pe unde veniseră, dar de data asta pe coridorul cu busturi au dat peste un gardian. Practic, acesta a căzut în genunchi cînd l-a văzut pe Șef. Dar Beria s-a uitat urît la el și și-a văzut de drum — cel mai cinic furt din cîte s-au pomenit. În mașină a zis: „Strada Vspolnîi."

Între timp se făcuse aproape ora cinci, era încă întuneric, dar tramvaiele începuseră să circule și apăruseră oamenii pe străzi, mai ales babe care făcuseră curățenie prin birourile guvernamentale pe vremea Țarului și a lui Lenin și care, începînd de mîine, vor face curățenie sub domnia altcuiva. În fața Bibliotecii Lenin era un afiș mare, în roșu, alb și negru, din care Stalin se uita lung la o mulțime de muncitori care stăteau la coadă în fața stației de metrou. Beria deschisese servieta și o răsturnase în poală. Stătea cu capul aplecat. Aprinsese lumina în mașină. Citea ceva, bătînd nervos cu degetele. „E vreo lopată în portbagaj?" a întrebat el pe neașteptate. Rapava a zis că era. Pentru deszăpezire.

„Și o cutie de unelte?"

„Da, Șefule. O cutie mare. Cric, cheie de roată, bucșe, piulițe pentru roți, manivelă, bujii..."

Beria a mormăit și și-a văzut de lectură mai departe. În fața vilei, solul era înghețat tun, smălțuit cu ace strălucitoare de gheață, mult prea dur pentru a putea fi săpat cu cazmaua, așa că Rapava a trebuit să răscolească prin acareturile din fundul grădinii după un tîrnăcop. Și-a scos haina și a mînuit tîrnăcopul așa cum făcea pe vremuri cînd muncea răzorul plin de gunoi al tatălui său, în Georgia, aducînd unealta mult deasupra capului și lăsînd ca greutatea și viteza acesteia să ducă tot greul, astfel că tăișul s-a înfundat în pămîntul înghețat pînă aproape de mîner. A tras de el, mișcîndu-l în stînga și în dreapta, reușind să-l scoată din pămînt, apoi s-a mai încordat o dată, izbind pămîntul din nou.

Muncea în mica livadă cu vișini, la lumina unui felinar agățat de o creangă din apropiere și lucra frenetic, fiind conștient că în întunericul din spatele lui, invizibil la distanță de felinar, Beria, așezat pe o bancă de piatră, nu-l scăpa din ochi. În curînd a transpirat așa de tare, încît, în ciuda frigului de martie, a trebuit să se oprească să-și dezbrace și vestonul și să-și suflece mînecile. O bucată mare din cămașă i se lipea de spate și și-a amintit fără să vrea de alți oameni care săpau ca el, în timp ce el își curăța pușca și îi supraveghea — alți oameni într-o zi toridă, trudind din greu la săpat pămîntul în pădure, apoi întinzîndu-se docili cu fețele pe pămîntul proaspăt săpat. Și-a amintit de mirosul pămîntului reavăn și de liniștea încinsă, somnolentă din pădure și s-a întrebat cît i-ar fi de frig dacă Beria l-ar pune să se întindă pe pămînt acum.

Din întuneric s-a auzit un glas: „Nu face groapa așa lată! Doar nu-i mormînt! Îți faci de lucru în plus."

După un timp, el a început să lucreze alternativ, cînd cu tîrnăcopul, cînd cu lopata, ciopîrțind bucăți de pămînt și sărind în groapă ca să scoată sfărîmăturile. Întîi, pămîntul îi venea pînă la genunchi, apoi i-a depășit talia și în cele din urmă i-a ajuns pînă la piept — moment în care fața rotundă ca luna a lui Beria s-a ivit deasupra lui și i-a

spus să se oprească, că lucrase bine, că ajungea. Şeful chiar a zîmbit şi i-a întins mîna lui Rapava ca să-l scoată afară din groapă, iar în clipa aceea, cînd el a atins mîna fină, s-a simţit copleşit de o asemenea duioşie — aşa o revărsare de recunoştinţă şi devotament, cum niciodată nu va mai simţi.

După cum îşi amintea Rapava, ei au apucat ca doi camarazi cutia metalică de unelte şi au coborît-o în groapă. După asta au aruncat pămînt în groapă, l-au bătătorit cu picioarele, iar apoi Rapava a netezit movila de pămînt cu spatele lopeţii şi a risipit frunze moarte peste locul respectiv. Cînd s-au întors pe gazon, îndreptîndu-se spre casă, primele raze cenuşii începeau să se strecoare pe cer, în partea dinspre răsărit.

Kelso şi Rapava goliseră singuri mostrele de băuturi şi trecuseră la un fel de vodcă piperată, de casă, pe care bătrînul a scos-o dintr-un clondir de metal turtit. Dumnezeu ştie din ce era făcută vodca aceea. Poate chiar din şampon. Rapava o mirosi, strănută, apoi făcu cu ochiul şi-i umplu pînă sus paharul lui Kelso cu acel lichid uleios. Era de culoare vînătă, iar Kelso simţi că i se întoarce stomacul pe dos la vederea lui.

— Deci, a murit Stalin, zise el, încercînd să nu bea.

Limba i se împleticea în gură şi cuvintele i se amestecară. Maxilarul îi amorţise.

— Deci a murit Stalin. Rapava dădu trist din cap. Brusc, se înclină şi ciocni paharele. În cinstea Tovarăşului Stalin!

— În cinstea Tovarăşului Stalin!

Goliră paharele.

Deci a murit Stalin. Şi toată lumea şi-a pierdut minţile de durere. Toată lumea, în afară de Tovarăşul Beria, care l-a preamărit pe Stalin în discursul funebru în faţa miilor de oameni care îl jeleau isterizaţi în Piaţa Roşie, iar el folosea un ton de parcă ar fi citit un anunţ că trenul întîrzie în gară, iar pe urmă a rîs de asta de s-a prăpădit, împreună cu băieţii.

Dar s-a răspîndit zvonul despre ceea ce făcuse.

Beria era foc de deştept, mult mai deştept chiar şi decît tine, băiete — pur şi simplu te-ar fi mîncat cu fulgi cu tot. Dar toţi oamenii deştepţi greşesc o dată. Toţi îi cred pe ceilalţi proşti. Iar ceilalţi nu sînt proşti. Numai că gîndesc mai încet, asta-i tot.

Şeful a crezut că o să fie la putere douăzeci de ani. N-a rezistat decît trei luni.

Tîrziu, într-o dimineaţă de iunie, Rapava era de gardă cu trupa obişnuită — Nadaraia, Sarsikov, Dumbadze — cînd s-a anunţat că trebuia să aibă loc o şedinţă extraordinară a Prezidiului în biroul lui Malenkov de la Kremlin. Şi, fiind vorba de Malenkov, Şefului nu i-a dat nimic de bănuit. În fond, ce mare lucru era grăsanul de Malenkov? Nu era nimic de capul lui. Nu era decît un urs nătărău. Şeful îl avea la degetul mic pe Malenkov.

Aşa că în momentul cînd s-a urcat în maşină ca să se ducă la şedinţă, Şeful nici măcar nu-şi pusese cravata, avea o cămaşă descheiată la gît şi un costum uzat. De ce era să-şi pună cravata? Era o zi toridă, Stalin murise, Moscova gemea de fete, iar el va mai rămîne la putere încă douăzeci de ani.

Livada cu vişini din fundul grădinii înflorise de curînd.

Au sosit la reşedinţa lui Malenkov şi Şeful s-a dus la etaj ca să se întîlnească cu el, în timp ce restul oamenilor s-au apucat să taie frunză la cîini în anticamera de lîngă intrare. Şi grangurii au început să sosească pe rînd, toţi tovarăşii de care îşi bătea joc Beria cînd nu erau de faţă — babalîcul „Fund de Piatră" de Molotov, şi ţărănoiul grăsan de Hruşciov, şi nătăfleaţă de Voroşilov şi ultimul — Mareşalul Jukov, umflat în pene ca un păun, acoperit de panglici şi decoraţii de tinichea. Toţi s-au dus la etaj, iar Nadaraia şi-a frecat mîinile şi i-a spus lui Rapava: „Auzi, Papu Gherasimovici, ce-ar fi să te duci pînă la cantină şi să ne aduci nişte cafele?"

Ziua trecea şi din cînd în cînd Nadaraia se mai ducea la etaj ca să vadă ce se mai întîmpla şi de fiecare dată se întorcea cu acelaşi mesaj: şedinţa nu se terminase încă.

Dar ce importanță avea? Nu era ieșit din comun ca Prezidiul să țină ședințe de ore întregi. Pe la ora opt seara însă, șeful corpului de gardă a început să dea semne de neliniște, iar pe la zece, cînd se întunecase de-a binelea, le-a cerut tuturor să vină după el la etaj. S-au năpustit sus și, fără să țină cont de protestele secretarelor lui Malenkov, au pătruns în camera cea mare. Era pustie. Sarsikov a încercat să dea telefon, dar toate telefoanele erau întrerupte. Un scaun fusese răsturnat și în jurul lui, pe podea, erau niște bucăți de hîrtie împăturită și pe fiecare Beria scrisese, cu cerneală roșie, un singur cuvînt: „Alarmă!"

Poate că gardienii ar fi reușit să se lupte, dar la ce bun? Avusese loc un atac prin surprindere, o operațiune a Armatei Roșii. Jukov adusese și tancuri — douăzeci de tancuri tip T34 staționau în spatele casei Șefului (Rapava a aflat de asta ulterior). În interiorul Kremlinului erau mașini blindate. Nu era nimic de făcut. Ei nu ar fi putut să reziste nici cinci minute.

Băieții au fost despărțiți pe loc. Rapava a fost dus într-o închisoare militară, la periferia orașului, în partea de nord, unde l-au bătut de l-au smintit, l-au acuzat că-i aducea fetițe lui Beria, i-au arătat declarații ale martorilor și fotografii ale victimelor și la urmă i-au arătat o listă de treizeci de nume pe care Sarsikov (ce mai viteaz s-a dovedit!) le scrisese din ordinul lor chiar din a doua zi a anchetei.

Rapava n-a mărturisit nimic. Pur și simplu i s-a făcut silă.

Apoi, într-o noapte, la vreo zece zile de la lovitura de stat — căci Rapava așa a considerat-o întotdeauna — a fost pansat la repezeală, spălat și dotat cu o zeghe curată și dus, cu cătușele la mîini — în biroul directorului închisorii pentru a da piept cu un grangur de la Ministerul Securității Statului. Individul era o lepădătură cu aspect de mardeiaș; de vreo patruzeci–cincizeci de ani — s-a recomandat „ministru-adjunct" — și vroia să discute despre documentele personale ale Tovarășului Stalin.

Rapava a fost legat de scaun cu cătușele. Gărzile au fost scoase din încăpere. Ministrul-adjunct era așezat la biroul directorului închisorii. Pe peretele din spatele lui se afla un portret al lui Stalin.

După ce s-a uitat la Rapava un timp, ministrul-adjunct a zis:

„Se pare că în ultimii ani Tovarășul Stalin începuse să facă însemnări pentru a-l ajuta în importantele sarcini pe care le deținea. Cîteodată scria pe foi de hîrtie obișnuită, iar alteori pe un caiet liniat, îmbrăcat în plastic negru. De acest caiet știau numai anumiți membri ai Prezidiului și tovarășul Poskrebîșev — bătrînul secretar al Tovarășului Stalin, pe care trădătorul Beria l-a trimis recent la închisoare, pe nedrept, pe baza unor acuzații false. Toți martorii au declarat că Tovarășul Stalin își păstra aceste documente într-un seif personal din biroul său, de la care numai el deținea cheia."

Ministrul-adjunct s-a aplecat în față. Ochii lui negri i-au scrutat chipul lui Rapava.

În urma morții tragice a Tovarășului Stalin, s-a încercat găsirea acestei chei. N-a fost posibil. În consecință, membrii Prezidiului au căzut de acord să se spargă seiful, în prezența tuturor, ca să verifice dacă Tovarășul Stalin a lăsat unele materiale care pot avea o valoare istorică sau care ar fi de folos Comitetului Central în covîrșitoarea responsabilitate de a-l numi pe succesorul Tovarășului Stalin.

Seiful a fost spart în mod corect, sub supravegherea Prezidiului, și a fost găsit gol, cu excepția unor fleacuri, cum ar fi carnetul de partid al Tovarășului Stalin. „Iar acum" — a zis ministrul-adjunct, ridicîndu-se încet în picioare — „ajungem la esența problemei."

A ocolit biroul și s-a așezat pe marginea lui în fața lui Rapava. Of, băiete, ce ticălos era, și umflat ca un tanc!

Știm — a zis el — de la tovarășul Malenkov, că în zorii zilei de 2 martie, tu ai fost la vila de la Kunțevo însoțit de trădătorul de Beria și mai știm că amîndoi ați rămas singuri cîteva minute cu Tovarășul Stalin. S-a luat ceva din cameră?

Nu, tovarăşe.
Nimic, nimic?
Nu, tovarăşe.
Şi unde v-aţi dus după ce aţi plecat de la Kunţevo?
L-am condus cu maşina pe tovarăşul Beria înapoi acasă, tovarăşe.
Şi nu v-aţi mai abătut pe nicăieri?
Nu, tovarăşe.
Minţi!
Nu, tovarăşe.
Minţi! Există un martor care v-a văzut pe amîndoi la Kremlin chiar înainte de revărsatul zorilor. O sentinelă care a dat peste voi pe un coridor.
Da, tovarăşe. Acum mi-aduc aminte. Tovarăşul Beria a spus că trebuie să-şi ia ceva din biroul lui...
Ceva din biroul Tovarăşului Stalin!
Nu, tovarăşe.
Minţi! Eşti un trădător! Tu şi spionul englez Beria aţi intrat cu forţa în biroul lui Stalin şi i-aţi furat documentele! Unde sînt actele alea?
Nu, tovarăşe...
Trădătorule! Hoţule! Spionule!
Fiecare cuvînt era însoţit de un pumn peste faţă.
Şi aşa mai departe.

Să-ţi spun ceva, băiete. Nimeni nu ştie tot adevărul despre soarta Şefului — nici în ziua de azi — nici acum, după ce Gorbaciov şi Elţîn au vîndut amărîtul nostru de drept de moştenitori capitaliştilor şi au dat voie CIA să cotrobăie cît pofteşte prin arhivele noastre. Documentele legate de Şef sînt încă ţinute secrete. Pe el l-au scos pe ascuns din Kremlin, pe fundul unei maşini, înfăşurat într-un covor şi unii spun că Jukov l-a împuşcat chiar în noaptea aceea. Alţii spun că l-au împuşcat în săptămîna următoare. Dar majoritatea susţin că l-au ţinut în viaţă timp de cinci luni — *cinci luni!* —, l-au torturat în timpul anchetei într-un buncăr de sub Zona Militară din Moscova — şi l-au împuşcat după un proces secret.

Oricum ar fi, tot l-au împuşcat. De Crăciun era mort. Uite ce mi-au făcut mie.
Rapava îşi arătă degetele mutilate şi le mişcă. Apoi îşi descheie cămaşa cu mare greutate, şi-o scoase din betelia pantalonilor şi îşi răsuci torsul scheletic ca să-şi arate spatele. Vertebrele erau împletite cu bucăţi întărite, lucioase, de ţesut cicatrizat — ferestre transparente spre carnea de dedesubt. Stomacul şi pieptul erau ca nişte spirale rupte, pline de tatuaje negre-albăstrii.
Kelso rămase fără grai. Rapava se aşeză la loc, cu cămaşa descheiată. Cicatricele şi tatuajele erau medaliile vieţii lui. Era mîndru de ele.
Nici un cuvînt, băiete. Auzi? Nu mi-au smuls nici unul. Un. Singur. Cuvînt.
În tot acest răstimp, el n-a ştiut dacă Şeful mai era încă în viaţă, sau dacă Şeful făcea mărturisiri. Dar nu conta. Măcar Papu Gherasimovici Rapava o să-şi ţină gura.
De ce? Din loialitate? Puţin, poate — amintirea acelei mîini care l-a ajutat. Dar nu era un tînăr neghiob, ca să nu-şi dea seama că tăcerea era singura lui speranţă. Cît timp crezi că l-ar fi mai lăsat în viaţă dacă le arăta locul acela? Sub copacul de acolo îşi îngropase propriul ordin de execuţie. Deci: încet, încet: nici un cuvînt.
Zăcea întins, tremurînd pe podeaua celulei lui neîncălzite, căci venise iarna, iar el visa la livezi cu vişini, cu frunzele ofilindu-se şi căzînd acum, cu ramurile întunecate desenîndu-se pe cer, apoi urletul lupilor.
Şi apoi, pe la Crăciun, ca nişte copii plictisiţi, ei au părut să-şi piardă brusc interesul pentru întreaga afacere. L-au mai bătut cîtva timp — de-acum acest lucru devenise deja o chestiune de onoare de ambele părţi, trebuie să înţelegi asta, dar interogatoriile au încetat şi, în cele din urmă, după o „întrevedere" prelungită, în care şi-au folosit din plin imaginaţia, au încetat şi bătăile. Ministrul-adjunct n-a mai apărut niciodată şi Rapava şi-a dat seama că Beria trebuie să fi murit. A mai înţeles şi că cineva decisese că era mai bine ca documentele lui Stalin — dacă existau într-adevăr — să rămînă necitite.

Rapava își aștepta porția de șapte grame de plumb în orice moment. Nici o clipă nu i-a trecut prin minte că n-o va primi, după lichidarea lui Beria. Așa că din toată călătoria, pe timp de viscol, spre sediul Armatei Roșii de pe strada Kommissariat-ului, și din sala tribunalului provizoriu, cu ferestrele înalte, zăbrelite și troika sa de judecători, nu-și mai amintea nimic. Și-a spălat mintea cu zăpadă. O privea pe fereastră, înaintînd în valuri în susul rîului Moscova și de-a lungul digului, înăbușind luminile dupăamiezii pe celălalt mal al rîului — coloane albe, înalte de zăpadă, înșiruite într-un marș funebru, înaintînd din direcția răsăritului. În jurul lui, glasuri omenești zumzăiau monoton. Mai tîrziu, cînd se întunecase și era scos afară — pentru a fi împușcat, așa credea — a întrebat dacă s-ar putea opri puțin pe scări ca să-și afunde mîinile în troienele de zăpadă. Un gardian a întrebat de ce, iar Rapava a răspuns: „Ca să mai simt zăpada pentru ultima oară, tovarășe."

Cînd au auzit una ca asta, au rîs de s-au prăpădit. Dar cînd au înțeles că el vorbise serios, au rîs și mai tare. „De zăpadă n-o să duci lipsă niciodată, gruzinule", i-au spus cînd l-au împins în fundul dubei. Așa a aflat el că fusese condamnat la cincisprezece ani de muncă silnică în zona Kolîma.

Hrușciov a amnistiat un lot mare de deținuți din Gulag în '56, dar nimeni nu l-a amnistiat pe Papu Rapava. Papu Rapava fusese uitat. Papu Rapava a putrezit și a înghețat alternativ în pădurile Siberiei timp de cincisprezece ani — a putrezit în scurta vară, cînd fiecare muncea împresurat de norul lui de țînțari aducători de friguri și a înghețat în lunga iarnă, cînd mlaștinile deveneau tari ca piatra din cauza ghețurilor.

Se spune că toți supraviețuitorii lagărelor seamănă între ei, pentru că, o dată ce scheletul unui om a fost expus la intemperii, nu mai contează cît de tăbăcită îi devine carnea ulterior, ori cu cîtă grijă se îmbracă — oasele i se vor vedea întotdeauna prin piele. Kelso intervievase destui

supraviețuitori ai Gulagului la viața lui, pentru a putea să recunoască scheletul specific lagărului pe sub pielea feței lui Rapava chiar și acum, în timp ce el vorbea — în găvanele ochilor și în trosnetul maxilarului său. Recunoștea amprenta lagărului în încheieturile mîinilor și gleznelor lui Rapava și în sternul său teșit.

Rapava spunea că el nu fusese amnistiat pentru că omorîse un cecen care a încercat să-l sodomizeze — i-a scos intestinele cu o coadă de fierăstrău.

Dar la cap ce-ați pățit? — zise Kelso.

Rapava își pipăi cicatricea. Nu-și putea aminti. Uneori, cînd era ger mare, cicatricea îl durea și îl făcea să viseze.

Ce visați?

Rapava își arătă lucirea întunecată de metal a gurii. Nu vroia să spună. *Cincisprezece ani*...

L-au trimis înapoi la Moscova în vara lui '69, în ziua în care yankeii au trimis primul om pe Lună. Rapava a părăsit căminul foștilor deținuți și a umblat fără țintă pe străzile încinse și aglomerate ale Moscovei, fără a putea să înțeleagă nimic. Unde era Stalin? Asta îl uluia. Unde erau statuile și portretele lui? Unde dispăruse respectul? Toți băieții arătau ca niște fete și toate fetele arătau ca niște tîrfe. Era clar că țara era pe jumătate scufundată în noroi. Dar măcar — trebuie să recunoaștem — pe vremuri erau slujbe pentru toată lumea, chiar și pentru bătrînii *zeki** ca el. L-au trimis la depoul Gării Leningrad, ca muncitor. Nu avea decît patruzeci și unu de ani și era puternic ca un urs. Toată averea lui era cuprinsă într-o valiză de carton.

S-a căsătorit?

Rapava a dat din umeri. Bineînțeles că s-a căsătorit. Doar așa obțineai un apartament. S-a căsătorit și s-a ales cu un apartament.

Și ce s-a mai întîmplat? Unde îi era soția?

A murit. Pe vremuri exista un bloc. Pe vremuri era un bloc decent, înainte să apară drogurile și crimele.

* *zeki* — în jargon, termenul desemnează prizonierii lagărelor de muncă din URSS. (*N.t.*)

Și unde locuia el?
Ai dracului criminali...
Copii a avut?
Un fiu. A murit și el. În Afganistan. Și o fată.
A murit și fata?
Nu. E prostituată.
Dar ce s-a întîmplat cu documentele lui Stalin?
Din cauză că se îmbătase, Kelso n-a reușit să pară indiferent cînd a pus această întrebare, așa că bătrînul i-a aruncat o privire vicleană: privire tipică de țăran.
Rapava zise încet:
— Mai departe, băiete. Da? Ce s-a întîmplat cu documentele lui Stalin? Ce-i cu documentele lui Stalin?
Kelso șovăi.
— Dacă mai există — dacă e vreo șansă — vreo posibilitate...
— Ai vrea să le vezi?
— Bineînțeles.
Rapava rîse.
— De ce te-aș ajuta, băiete? Cincisprezece ani în Kolîma, și pentru ce? Ca să te ajut pe tine să țeși alte minciuni? De drag?
— Nu. Nu de drag. De dragul adevărului istoric.
— De dragul adevărului istoric? Să fim serioși, băiete!
— Bine — atunci pentru bani...
— Ce?
— Pentru bani. O parte din profituri. O grămadă de bani.
Țăranul Rapava se mîngîie pe nas.
— Cît?
— O gramadă. Dacă ce spui e adevărat. Dacă vom putea să găsim documentele. Crede-mă: o grămadă de bani.

Scurtul moment de tăcere fu întrerupt de niște glasuri ce veneau de pe coridor, care vorbeau englezește, și Kelso bănui cine erau: colegii lui istorici — Adelman, Duberstein și ceilalți — care se întorceau tîrziu de la cină și se întrebau pe unde era el. Brusc, i se păru extraordinar de

important ca nimeni — în special colegii lui — să nu afle nimic despre Papu Rapava.
Cineva bătu ușor la ușă și el îi făcu semn bătrînului să tacă. Fără zgomot, se întinse și stinse veioza de pe noptieră.
Kelso și Rapava rămaseră în fotolii și ascultară șoaptele care se auzeau mai tare din cauza întunericului, dar tot înăbușite și confuze. Cineva a mai bătut o dată la ușă, apoi se auziră hohote de rîs, acoperite de ceilalți. E posibil să fi văzut lumina stingîndu-se. Poate credeau că e cu o femeie — judecînd după reputația lui.
După alte cîteva secunde, glasurile s-au îndepărtat și pe coridor s-a așternut din nou liniștea. Kelso aprinse lumina. Zîmbea și se bătea cu mîna în dreptul inimii. Fața bătrînului era ca o mască, dar apoi zîmbi și începu să cînte — avea o voce tremurătoare, neașteptat de melodioasă:

Kolîma, Kolîma,
Ce ținut minunat!
Douăspe luni durează iarna,
În rest, e vară...

După eliberare, el nu mai era decît atît: Papu Rapava, muncitor feroviar, care a fost o vreme prin lagărele de muncă și, dacă cineva vroia să afle mai multe — da? Hai să-ți spun, tovarășe! — el era gata oricînd să-i aplice un pumn sau o țeapă de fier.
Chiar de la început doi indivizi l-au ținut sub supraveghere. Antipin, care era maistru la depoul „Lenin" nr. 1, și un handicapat care locuia sub apartamentul lui, numit Senka. Împreună, cei doi formau cea mai grozavă pereche de ciripitori din cîți puteai întîlni! Îi puteai auzi ciripind la KGB chiar înainte să ieși din cameră. Ceilalți erau trecători — pietonii, cei din mașinile parcate, cei care puneau „întrebări de rutină, tovarășe!" — dar Antipin și Senka erau supraveghetorii credincioși, deși nici unul din ei n-a reușit să afle nimic niciodată. Rapava își îngropase trecutul într-o groapă mult mai adîncă decît cea pe care o săpase pentru Beria.

Senka a murit acum cinci ani. N-a aflat niciodată ce s-a mai întîmplat cu Antipin. Depoul „Lenin" nr. 1 se privatizase, și importa vinuri franțuzești.

Documentele lui Stalin, băiete? Cui dracu' îi mai pasă acum? Lui nu îi mai era teamă de nimic acum.

Și zici că-i rost de o grămadă de bani? Știu eu...
Se aplecă și scuipă în scrumieră, apoi păru să adoarmă. După cîtva timp, mormăi: Mi-a murit flăcăul. Ți-am spus?

Da.

A murit într-o operațiune militară nocturnă, pe drumul spre Mazar-i-Sharif. A fost trimis acolo printre ultimii. A fost ucis de diavoli din epoca de piatră, cu fețele înnegrite și proiectile yankee. Și-ar fi putut imagina cineva ca Stalin să permită umilirea țării de către asemenea sălbatici? Ia gîndește-te! I-ar fi făcut zob și le-ar fi risipit cenușa în Siberia!

După moartea flăcăului, Rapava a început să meargă mult pe jos. Plimbări lungi, care durau uneori cîte o zi și o noapte. A străbătut orașul în lung și în lat, de la *Perovo* pînă la lacuri, de la Parcul Bittevski pînă la Turnul Televiziunii. Și în timpul unei asemenea plimbări — acum vreo șase–șapte ani, cam la vremea loviturii de stat — și-a dat seama că mergea ca în visele sale. La început n-a înțeles ce era. Apoi s-a trezit pe Strada Vspolnîi. A plecat repede de acolo. Flăcăul lui fusese radiotelegrafist la o unitate de tancuri. Îi plăcea să se joace la aparatele de radio. Nu era un luptător.

Și cu casa ce s-a întîmplat? — zise Kelso. Casa mai era în picioare?

Avea nouăsprezece ani.

Dar casa? Ce s-a întîmplat cu casa?

Lui Rapava îi căzu capul în piept.

Casa, tovarășe...

Era o lună ca secera, roșie, și o singură stea pe cer, tot roșie. Iar locul era păzit de diavoli cu fețe negre...

După asta, Kelso n-a mai putut să scoată nimic coerent de la el. Pleoapele bătrînului au tremurat și s-au închis. Gura i s-a deschis încet. Pe obraz i se scurgea saliva galbenă.

Kelso se uită la el un minut–două, simțind cum îi crește presiunea din stomac, apoi se ridică brusc din fotoliu și alergă cît putu de repede la baie, unde fu apucat de o vomă violentă. Își sprijini fruntea înfierbîntată de toaleta rece de porțelan și-și linse buzele. I se părea că limba îi era amară și uriașă, ca o bucată mare dintr-un fruct otrăvitor. Simțea că avea ceva în gît. Încercă să tușească pentru a-și curăța gîtul, dar degeaba, așa că se chinui să înghită și începu să vomite imediat. Cînd își ridică iarăși capul, i se păru că dispozitivele de fixare ale obiectelor sanitare se desprinseseră din pereți și se învîrteau în jurul lui ca într-un dans lent al unui trib sălbatic. O fîșie argintie de mucozități se întindea, formînd un arc lucios, între nasul lui și scaunul toaletei.

Rabdă, își spuse. O să treacă și asta.

Se agăță iarăși de scaunul alb și rece al toaletei, simțind că se îneacă într-o apă adîncă, în timp ce linia orizontului se legăna, iar camera se umplea de întuneric, aluneca...

Un fîșîit în întunericul din visele lui. Doi ochi galbeni.

— Cine ești tu — zise Stalin — ca să-mi furi documentele personale? Sări de pe canapea ca un lup.

Kelso se trezi tresărind și își lovi capul de marginea căzii. Gemu și se dădu pe spate, apoi, pipăindu-și capul, căută urme de sînge. Era sigur că dăduse peste un lichid lipicios, dar cînd își apropie degetele de ochi și se uită sașiu la ele, erau curate.

Ca de obicei, și acum, chiar zăcînd pe jos într-o baie moscovită, exista o parte a ființei lui care rămînea nemilos de trează, ca un căpitan rănit pe puntea unei nave avariate care, prin perdeaua de fum a bătăliei, solicita calm să i se prezinte raportul cu pagubele suferite. Această parte din el a ajuns la concluzia că, deși se simțea rău, altă dată se simțise și mai rău. Și tot această parte din el a auzit, acoperind ritmul vag al pulsului său, scîrțîitul unor pași și zgomotul unei uși care se închidea ușor.

Kelso închise gura și se ridică în picioare, printr-un efort de voință, trecînd prin toate stadiile evoluției umane

— de la mizeria podelei, ridicîndu-se în mîini și în genunchi, la un fel de mers clătinat, o ghemuire ca a maimuțelor, după care își făcu vînt într-un dormitor pustiu. O geană de lumină cenușie se strecura prin draperiile subțiri, portocalii și dezvăluia resturile de noaptea trecută. Izul acru al băuturii vărsate îl făcu să i se întoarcă stomacul pe dos. Cu toate acestea — și în acest efort se concentrau și eroismul, și disperarea — se îndreptă spre ușă.

— Papu Gherasimovici! Stai!

Coridorul era întunecos și pustiu. De la capătul lui, pe după colț, se auzi liftul care urca. Tresărind, Kelso se repezi către el, ajungînd chiar cînd se închideau ușile. Încercă să le deschidă cu degetele, strigînd în jos, în casa liftului, după Rapava să se întoarcă. Lovi de cîteva ori cu pumnul butonul de chemare a liftului, dar degeaba, așa că o luă la fugă pe scări. Coborî pînă la etajul 21, și de-abia acolo se dădu bătut. Se opri pe palier și chemă liftul rapid, rămînînd să-l aștepte rezemat de perete, cu răsuflarea tăiată, îngrețoșat, simțind o durere ascuțită ca un cuțit în spatele ochilor. Liftul a venit foarte încet și, cînd a apărut în sfîrșit, l-a urcat imediat la etajul 23, de unde tocmai coborîse el pe scări. Ușile s-au deschis sfidător pe un coridor pustiu.

Cînd Kelso ajunse la parter, cu urechile vîjîindu-i din cauza vitezei cu care coborîse liftul, Rapava se făcuse nevăzut. Sub bolta de marmură a recepției hotelului „Ucraina" nu mai era nimeni, în afară de o „babușcă", ocupată să aspire scrumul de pe covorul roșu, și de o prostituată blondă platinată, cu o blană de samur artificială încolăcită pe umeri și care se certa cu un om de pază. Cînd s-a îndreptat el către intrare, a simțit că toți trei s-au întrerupt și că se zgîiau la el. Își puse mîna pe frunte. Era leoarcă de transpirație.

Afară era frig și destul de întuneric. O dimineață geroasă de octombrie. Din rîu se ridicau aburi reci. Dar deja traficul se apropia de ora de vîrf pe Kutuzovski Prospekt, iar mașinile se adunau, venind dinspre Podul Kalininski.

El merse pe jos un timp, pînă ajunse la strada principală, iar acolo rămase timp de vreo două minute, tremurînd de frig, îmbrăcat numai cu cămașa. Nici urmă de Rapava. În dreapta lui, pe trotuar, un cîine mare, cenușiu, pe jumătate mort de foame, trecea cu mers legănat pe lîngă clădirile masive, îndreptîndu-se spre est, spre orașul care se trezea.

PARTEA ÎNTÎI

Moscova

„Să-ți alegi victimele,
să-ți pregătești atent planurile,
să pui în aplicare o răzbunare necruțătoare,
și apoi să te duci la culcare...
e cel mai plăcut lucru de pe pămînt."

I. V. Stalin
într-o conversație cu
Kamenev și Dzerjinski

Capitolul 1

Agitînd o umbrelă pliantă roz, Olga Komarova, de la Arhivele Rusiei, „Rosarhiv", îi înghiontea și mîna de la spate pe distinșii săi oaspeți prin holul cel mare al Hotelului „Ucraina" spre ușa turnantă. Era o ușă veche, din lemn tare și sticlă, prea îngustă pentru a putea ieși prin ea mai mult de o persoană o dată, așa că oamenii de știință au format o coadă, ca parașutiștii deasupra unei zone-țintă, și, cînd treceau pe lîngă ea, Olga îi atingea ușor cu umbrela pe umăr pe fiecare, numărîndu-i pe măsură ce erau propulsați afară, în aerul înghețat al Moscovei.

Franklin Adelman de la Universitatea Yale a ieșit primul, așa cum i se cuvenea vîrstei și statutului său, a urmat Moldenhauer de la Bundesarchiv din Koblenz, cu cele două doctorate absurde ale lui, Doctor Doctor Karl-dracu'-să-l-ia-Moldenhauer, apoi neomarxiștii, Enrico Banfi din Milano și Eric Chambers de la LSE, apoi marele erou al Războiului Rece, Phil Duberstein de la Universitatea din New York, apoi Ivo Godelier de la École Normale Supérieure, urmat de ursuzul Dave Richards de la Colegiul St. Antony, Oxford — alt sovietolog al cărui univers se prăbușise, apoi Velma Byrd de la Arhiva Națională a SUA, apoi Alastair Findlay de la Departamentul de Studii Militare din Edinburgh, care încă mai credea că soarele strălucea din fundul Tovarășului Stalin, apoi Arthur Saunders de la Stanford și ultimul — cel din cauza căruia ceilalți au trebuit să mai aștepte cinci minute în hol — dr C.R.A. Kelso, cunoscut sub numele de Fluke.

Ușa îl lovi tare peste călcîi. Afară vremea se înrăutățise. Începea să ningă. Fulgi mici de zăpadă, dar tari ca piatra,

cădeau biciuind marea cenușie de oameni și îi împroșcau în rafale fața și părul lui Kelso. La baza scărilor, zgîlțîindu-se învăluit într-un nor de fum alb, aștepta un autobuz vandalizat, ca să-i ducă la simpozion. Kelso se opri să-și aprindă o țigară.

— Isuse, Fluke — strigă Adelman, vesel — arăți absolut *groaznic!*

Kelso ridică o mînă anemică în semn de acceptare. Vedea o grămadă de taximetriști în pufoaice, tropăind ca să nu înghețe. Niște muncitori se chinuiau să descarce un sul mare de tinichea dintr-un camion. Un om de afaceri coreean, cu o căciulă de blană, fotografia un grup de alți douăzeci de oameni de afaceri, îmbrăcați la fel. Dar nici urmă de Papu Rapava.

— Vă rog, dr Kelso, iarăși stăm după dumneavoastră! Umbrela se agita spre el în semn de reproș. El își mută țigara în colțul gurii, își puse geanta pe umăr și se îndreptă spre autobuz.

„Un Byron șifonat" — așa îl descrisese un ziar de duminică pe Kelso, cînd își dăduse demisia din postul de lector universitar la Oxford și se mutase la New York, iar caracterizarea i se potrivea: păr negru creț, prea lung și prea des ca să arate îngrijit vreodată, o gură expresivă cu buze umede, obrajii palizi și fascinația unei anumite reputații — dacă Byron nu ar fi murit la Missolonghi, ci și-ar fi petrecut următorii zece ani din viață bînd whisky, fumînd, stînd în casă și ferindu-se de sport ca dracul de tămîie, și el ar fi ajuns să semene puțin cu Fluke Kelso.

Era îmbrăcat ca de obicei: o cămașă bleumarin decolorată de bumbac gros, descheiată la gît, o cravată priponită neglijent la gît, închisă la culoare și cu ceva pete dubioase, un costum de catifea reiată neagră, cu o curea de piele neagră, peste care burta i se revărsa ușor, o batistă roșie de bumbac în buzunarul de la piept, ghete maron de piele întoarsă cam scîlciate, un balonzaid albastru, vechi. Asta era uniforma lui Kelso, neschimbată de douăzeci de ani.

Rapava îl numise „băiete", iar cuvîntul, aplicat unui bărbat de vîrstă mijlocie, era absurd și totuși ciudat de potrivit. *Băiete.*

Radiatorul funcționa la maximum. Nimeni nu prea vorbea. Stătea pe locul lui, spre spatele autobuzului, și freca geamul aburit în timp ce autobuzul urca, hurducîndu-se, pe strada alunecoasă, pentru a ajunge pe pod. Pe intervalul dintre rînduri, Saunders risipi ostentativ fumul de la țigara lui Kelso. Sub ei, în apele murdare ale rîului Moscova, o dragă cu o macara aflată pe puntea dinspre pupa, înainta greoi contra curentului.

Fusese cît pe-aci să nu vină în Rusia. Asta era culmea! Știa prea bine cum o să fie: mîncarea proastă, bîrfele răsuflate, plictiseala îngrozitoare din viața universitară — se discuta tot mai mult despre tot mai puține subiecte — acesta era unul din motivele pentru care părăsise Oxfordul și se mutase la New York. Dar nu reușise să scrie cărțile pe care intenționa să le scrie. Și apoi, el niciodată nu rezistase ispitelor Moscovei. Chiar și acum, aflat într-un autobuz hodorogit, miercuri, la o oră de vîrf, simțea presiunea istoriei dincolo de geamul stropit cu noroi, pe străzile întunecoase și rebotezate, în blocurile masive de locuințe, în statuile dărîmate. Istoria se simțea aici mai puternic decît oriunde în altă parte, chiar și decît la Berlin. Asta îl atrăgea mereu la Moscova: felul în care istoria plutea în aer printre clădirile înnegrite ca sulful după o lovitură de trăsnet.

Crezi că știi totul despre Tovarășul Stalin, nu-i așa, băiete? Dar îți spun eu: nu știi nici pe dracu'!

Kelso își susținuse deja scurta comunicare legată de Stalin și de arhive la sfîrșitul zilei precedente: o prezentase în felul lui original — adică fără notițe, cu mîna în buzunar, într-un stil improvizat, provocator. Istoricii ruși primiseră expunerea lui cu un aer încîntător de perfid. Vreo cîțiva chiar ieșiseră din sală. În concluzie, un triumf total.

După aceea, fiind evitat de toți, așa cum se și așteptase, se hotărîse să se întoarcă pe jos la hotel. Era un drum lung de străbătut și începuse să se întunece, dar simțea nevoia să ia aer. Și la un moment dat — nu-și amintea exact unde: poate pe una din străzile lăturalnice din spatele Institutului, sau poate mai tîrziu, pe Novîi Arbat — oricum, și-a

dat seama că era urmărit. Nu era nimic palpabil, ci doar o impresie fugară a ceva familiar: poate fulgerarea unei haine, sau forma unui cap, dar Kelso fusese destul de des la Moscova pe vremea comuniştilor, ca să fie sigur că rareori te puteai înşela asupra acestor lucruri. Ştiai întotdeauna cînd un film se desincroniza, chiar dacă numai puţin, ştiai întotdeauna cînd cineva te plăcea, oricît ar fi fost de greu de crezut şi ştiai, fără greş, cînd erai urmărit.

Nici nu intrase bine în camera de hotel şi jinduia să cotrobăie mini-barul, cînd l-au sunat de la recepţie, ca să-l anunţe că în holul hotelului era un bărbat care vroia să-l vadă. — Cine? — N-a vrut să spună cum se numeşte, domnule. Dar e foarte insistent şi nu vrea să plece. Aşadar, Kelso n-a avut ce face şi a coborît, în silă, şi l-a găsit pe Papu Rapava aşezat pe una din canapelele de vinilin ale hotelului, uitîndu-se fix, drept în faţă, în costumul lui subţire, albastru, cu încheieturile mîinilor şi picioarelor ieşindu-i în afară, subţiri ca nişte cozi de mătură.

Crezi că ştii totul despre Tovarăşul Stalin, nu-i aşa, băiete? Aşa începuse Papu Rapava.

Şi atunci şi-a dat seama Kelso unde îl mai văzuse pe bătrîn: la simpozion, în rîndul întîi rezervat publicului, ascultînd atent traducerea simultană din căşti, mormăind extrem de nemulţumit de fiecare dată cînd numele lui I.V. Stalin era pomenit în mod ostil.

Oare cine eşti? gîndise Kelso, privind afară, pe ferestrele murdare ale hotelului. Un excentric? Vreun escroc? Răspunsul la o rugăciune?

Simpozionul era programat să mai dureze doar o zi, lucru pentru care Kelso era foarte recunoscător. Lucrările aveau loc la Institutul de Marxism-Leninism, un templu ortodox de beton cenuşiu, „sfinţit" în timpul regimului Brejnev, cu chipurile lui Marx, Engels şi Lenin reprezentate în gigantice basoreliefuri deasupra intrării cu coloane. Parterul fusese închiriat unei bănci private, de cînd statul nu mai finanţa clădirea, ceea ce accentua aerul de părăginire.

Vis-à-vis, supravegheată de cîţiva miliţieni plictisiţi, se desfăşura o mică demonstraţie — vreo sută de persoane, mai ales bătrîni, dar şi cîţiva tineri cu berete negre şi jachete de piele. Era obişnuita amestecătură de fanatici şi de cîrcotaşi — marxişti, naţionalişti, antisemiţi. Steagurile roşii cu secera şi ciocanul fluturau alături de steagurile negre cu vulturul ţarist. O bătrînă ţinea portretul lui Stalin şi altcineva vindea casete cu marşuri SS. Un bătrîn care avea o umbrelă deschisă se adresa mulţimii printr-o portavoce, iar glasul plin de emfază îi suna metalic, distorsionat. Organizatorii demonstraţiei distribuiau un ziar gratuit, numit *Aurora*.

— Nu le acordaţi atenţie, îi instrui Olga Komarova, ridicîndu-se în picioare lîngă şofer. Făcu un gest semnificativ la cap. Sînt nebuni. Fascişti roşii.

— Ce spune omul ăla? întrebă Duberstein, care era considerat o autoritate mondială în materie de comunism sovietic, deşi încă nu reuşise să înveţe limba rusă.

— Ne spune cum Institutul Hoover a încercat să cumpere arhiva Partidului cu cinci milioane de dolari, răspunse Adelman. Zice că încercăm să le furăm istoria.

Duberstein chicoti.

— Cine şi-ar dori să fure istoria *lor* nenorocită? Bătu cu inelul cu monogramă în geam. Ia zi, ăia nu-s de la televiziune?

Vederea unei camere de filmat a stîrnit o previzibilă rumoare printre universitari.

— Aşa cred...

— Cît de măgulitor...

— Cum îl cheamă, zise Adelman, pe tipul care conduce *Aurora*? E tot ăla? Se răsuci pe scaun şi strigă în lungul culoarului: Fluke — tu ar trebui să ştii. Cum îl cheamă? Fostul KGB-ist...

— Mamantov, zise Kelso. Şoferul puse o frînă puternică şi el fu nevoit să înghită ca să nu vomite. Vladimir Mamantov.

— Oameni nebuni, repetă Olga venindu-şi în fire cînd se opriră. Vă cer scuze în numele Rosarhiv. Nu sînt reprezentativi. Urmaţi-mă, vă rog. Nu-i băgaţi în seamă.

Coborîră din autobuz și un operator de televiziune îi filmă cum se tîrau prin curtea de asfalt, trecînd pe lîngă cîțiva brazi argintii uscați, însoțiți de rîsete batjocoritoare.

Fluke Kelso se mișca cu grijă în coada coloanei, protejîndu-și mahmureala, ținîndu-și capul înclinat într-un anumit unghi, ca și cum ar fi încercat să țină în echilibru un ulcior cu apă. Un tinerel plin de coșuri, cu ochelari cu ramă de sîrmă, aruncă spre el un exemplar din *Aurora* și Kelso cuprinse rapid cu privirea prima pagină — o caricatură a conspiratorilor sioniști și un bizar simbol cabalistic, ceva între o zvastică și o cruce roșie — apoi îl azvîrli înapoi în pieptul tînărului. Demonstranții aclamară în batjocură.

Termometrul de pe zidul clădirii indica un grad. Vechea plăcuță cu numele clădirii fusese scoasă și în locul ei fusese fixată alta, dar nu se potrivea, așa că era clar că Institutul fusese rebotezat. Acum se autoproclama „Centrul Rus pentru Păstrarea și Studierea Documentelor Legate de Istoria Modernă".

Din nou Kelso rămase în urma celorlalți, după ce intrară, uitîndu-se pe furiș la chipurile pline de ură de vis-à-vis. Erau o mulțime de bătrîni de vîrstă apropiată, cu obrajii roșii de frig, dar Rapava nu se afla printre ei. Kelso se întoarse și intră în clădire, în holul întunecos, unde își dădu paltonul și sacoșa garderobierei, apoi trecu pe sub cunoscuta statuie a lui Lenin, îndreptîndu-se spre sala de conferințe.

Începea o nouă zi.

La simpozion erau prezenți 91 de delegați și aproape toți păreau să se fi înghesuit în mica anticameră unde se servea cafeaua. Își luă ceașca și își aprinse altă țigară.

— Cine deschide lucrările? — zise o voce în spatele lui. Era Adelman.

— Askenov, cred. O să vorbească despre proiectul cu microfilmele.

Adelman gemu. Era din Boston, avea peste șaptezeci de ani și se afla în acel punct din amurgul carierei sale în care mare parte din timp pare să se petreacă în avioane

sau hoteluri din străinătate: simpozioane, conferințe, onoruri universitare. Duberstein susținea că Adelman renunțase la istorie pentru a colecționa kilometri petrecuți în zbor. Dar Kelso nu-i invidia laurii academici. El avea suflet bun. Și era și viteaz. Căci îi trebuise vitejie ca să scrie asemenea cărți, acum treizeci de ani, despre Foamete și Teroare, cînd toți imbecilii eficienți zbierau în favoarea „relaxării".

— Auzi, Frank, zise el, iartă-mă pentru cină.

— Am și uitat. Ai găsit ceva mai bun?

— Cam așa ceva.

Bufetul se afla în spatele Institutului și dădea într-o curte interioară în mijlocul căreia, prăbușite într-o rînă printre bălării, erau două statui — ale lui Marx și Engels — doi domni din epoca victoriană, trăgînd un pui de somn ca să se odihnească puțin după lungul marș al istoriei.

— Nu-i deranjează să-i dărîme pe ăștia doi, zise Adelman. Le e ușor cu ei. Sînt străini. Și unul din ei e evreu. Îi doare sufletul însă cînd îl dau jos pe Lenin, de-abia atunci înțelegi cît de multe s-au schimbat aici.

Kelso mai luă o înghițitură de cafea.

— Aseară a venit un bărbat pe la mine.

— Un bărbat? Mă dezamăgești.

— Pot să-ți cer un sfat, Frank?

Adelman ridică din umeri.

— Dă-i drumul!

— Între patru ochi?

Adelman își frecă bărbia.

— Ai aflat cum îl cheamă pe tip?

— Bineînțeles că am aflat cum îl cheamă.

— Și e numele lui adevărat?

— Eu de unde să știu?

— Dar adresa? I-ai luat-o?

— Nu, Frank, nu i-am luat adresa. Dar mi-a lăsat astea...

Adelman își scoase ochelarii și se zgîi la cutia de chibrituri.

— E o cursă, zise el în cele din urmă, dîndu-i-le înapoi. Nu m-aș băga. Cine dracu' a auzit de un bar numit „Rabotnik"? „Muncitorul"? Mie mi se pare dubios.

— Dar dacă era o cursă, zise Kelso, cîntărind cutia de chibrituri în mînă, de ce ar fi fugit?

— E clar de ce —, pentru că nu vroia să *pară* că ți-a întins o cursă. Vrea să te facă să îți bați capul cu asta, să-i iei urma, să-l convingi să te ajute. Asta e psihologia unui escroc deștept — victimele sfîrșesc prin a se da atîta de ceasul morții, încît încep să *vrea* să creadă că e adevărat. Adu-ți aminte de jurnalele lui Hitler. Ori e o cursă, ori e vreun nebun.

— A fost foarte convingător.

— De obicei, așa sînt nebunii. Sau e o glumă proastă. Cineva vrea să-și bată joc de tine. La asta te-ai gîndit? Știi că nu ești prea iubit în lumea universitară.

Kelso aruncă o privire pe coridor, spre sala de conferințe. Nu era imposibil. În sala aceea erau mulți care nu se omorau după el. Apăruse la televiziune de prea multe ori, desființase prea multe articole științifice, recenzase prea multe din cărțile lor, care nu erau bune de nimic. Saunders stătea într-un colț, prefăcîndu-se că discuta cu Moldenhauer, și era clar că amîndoi se dădeau de ceasul morții, încercînd să audă ce-i spunea el lui Adelman. (După ce Kelso își susținuse comunicarea, Saunders îi criticase violent „subiectivismul": „Trebuie aflat de ce s-a făcut greșeala să fie invitat. Doar ni s-a spus că e un simpozion pentru universitari *serioși*...")

— N-au destulă minte pentru așa ceva — zise el. Le făcu semn cu mîna și se bucură să-i vadă dispărînd. Sau destulă imaginație.

— Ești un geniu în arta de a-ți face dușmani.

— Să zicem. Știi proverbul: „Nimeni nu dă cu piatra în pomul fără rod."

Adelman zîmbi și deschise gura ca să spună ceva, dar apoi se răzgîndi.

— Ce mai face Margaret, dacă nu sînt prea indiscret?

— Cine? Te referi la *săraca* Margaret? Bine, mersi. E bine și e plină de draci. Așa spun avocații.

— Și băieții?

— Sînt în pragul adolescenței.

— Dar cartea? A trecut ceva timp. Cît ai mai scris la noua carte?

— Mai am de lucru la ea.

— Două sute de pagini? O sută?

— Ce-i asta, Frank?

— Cîte pagini ai scris?

— Nu știu. Kelso își umezi buzele. Aproape nevenindu-i să creadă, simți nevoia să mai bea ceva. Vreo sută, cred.

În fața ochilor îi apăru un ecran cenușiu, gol, pe care un cursor scînteia slab, ca pulsațiile unui plămîn artificial care cerea să fie deconectat. Nu scrisese un cuvînt.

— Auzi, Frank, poate că e ceva adevărat în povestea asta, nu crezi? Nu uita că Stalin era un tip păstrător. Nu găsise Hrușciov o scrisoare într-un compartiment secret al biroului lui Stalin, după moartea lui? Se frecă la cap, simțind că începuse să-l doară. Scrisoarea de la Lenin, prin care i se plîngea de felul cum era tratată soția lui? Și apoi, mai era și lista cu membrii Biroului Politic, cu cruci în dreptul fiecăruia dintre cei pe care intenționa să-i epureze. Și biblioteca lui — îți aduci aminte de ea? Făcuse adnotări pe aproape toate cărțile.

— Deci ce vrei să spui?

— Vreau să spun că e posibil, nimic mai mult. Că Stalin nu era Hitler. Că el și-a făcut însemnări.

— *„Quod volimus credimus libenter"* — scandă Adelman. Ceea ce înseamnă...

— Știu ce înseamnă.

— ...Ceea ce înseamnă, dragă Fluke, că întotdeauna credem ceea ce vrem să credem. Adelman îl bătu pe Kelso pe braț. Nu-ți convine ce spun, nu-i așa? Îmi pare rău. O să mint, dacă asta preferi. O să-ți spun că el este singurul — dintr-un milion — care vine cu o poveste ca asta și care în cele din urmă s-ar dovedi cinstit. O să-ți spun că el o să te ducă la memoriile nepublicate ale lui Stalin, că tu o să rescrii istoria, că o să cîștigi milioane de dolari, că femeile o să-ți cadă la picioare, că Duberstein și Saunders o să alcătuiască un cor care îți va cînta osanale în mijlocul curții Universității Harvard...

— Bine, Frank. Kelso își rezemă capul de perete. M-ai convins. Nu știu. Dar... Poate, dacă l-ai fi cunoscut și tu... Insistă, nevrînd să se dea bătut. Doar că, pe undeva, povestea asta a făcut să sune un clopoțel în mintea mea.

— Cum să nu! Și mie mi-a sunat un clopoțel. De alarmă. Adelman își scoase vechiul ceas de buzunar. Trebuie să ne întoarcem. Te superi? Olga o să ia foc. Îl luă pe Kelso pe după umeri și îl conduse pe coridor. În orice caz, tu n-ai ce să faci. Mîine luăm avionul spre New York. Mai discutăm acolo. Poate găsești vreun post la facultate. Erai un profesor nemaipomenit!

— Eram un profesor groaznic.

— Ai fost un profesor nemaipomenit, pînă cînd te-ai abătut de pe calea cea dreaptă a vieții academice și a corectitudinii universitare, lăsîndu-te ademenit de superficialitatea jurnalismului și a publicității. Salut, Olga!

— Bine că ați apărut! Simpozionul e gata să înceapă. Dr Kelso, nu-i bine ce faceți, nu se fumează, mulțumesc! Se aplecă asupra lui și îi luă țigara din gură. Avea o față lucioasă, sprîncenele smulse și un puf de mustață, albită cu perhidrol. Dădu drumul chiștocului în zațul cafelei lui și îi luă ceașca.

— Olga, Olga, ce-i cu lumina asta insuportabilă? — gemu Kelso, punîndu-și mîna la ochi. Sala de conferințe emana o strălucire orbitoare, de wolfram.

— Televiziunea, zise Olga, plină de mîndrie. Face un reportaj despre noi.

— Televiziunea locală? Adelman își aranjă papionul. Circuit închis?

— Televiziunea prin satelit, domnule profesor. *Internațională*.

— Ia zi, unde sînt locurile noastre? șopti Adelman, ferindu-și ochii de reflectoare.

— Dr Kelso? Am putea discuta puțin, domnule? Accent american. Kelso se întoarse și descoperi un tînăr solid, pe care îl cunoștea vag.

— Poftim?

— R.J. O'Brian, zise tînărul, întinzînd mîna. Corespondent la Moscova. Satellite News System. Facem un reportaj special despre controversa...

— Nu cred, zise Kelso. Dar profesorul Adelman, de lîngă mine, va fi sigur încîntat să...

Auzind că era rost de un interviu pentru televiziune, Adelman păru să se umfle ca o păpușă gonflabilă.

— Păi, dacă nu e ceva *oficial*...

O'Brian nu-i acordă nici cea mai mică atenție.

— Sînteți sigur că nu vă pot ispiti? îi spuse lui Kelso. Nu aveți chiar nimic de spus lumii? V-am citit cartea despre căderea comunismului. Cînd să fi fost asta? Acum trei ani?

— Patru, zise Kelso.

— De fapt, cred că vreo cinci, zise Adelman.

În realitate, gîndi Kelso, erau aproape șase. Doamne, oare cînd trecuseră atîția ani?

— Nu, zise el, vă mulțumesc, dar în perioada asta mă feresc să apar la televiziune. Se uită la Adelman. Se pare că e o tentație ieftină.

— Mai tîrziu, vă rog, șuieră Olga. Interviurile sînt programate mai tîrziu. Vorbește directorul. Vă rog. Kelso îi simți din nou umbrela în spate, în timp ce îl mîna pe hol. *Vă rog* foarte mult!

Cînd au apărut și delegații ruși, plus cîțiva observatori diplomatici, presa și vreo cincizeci de oameni, alcătuind publicul larg, sala s-a umplut pînă la refuz. Kelso se prăbuși pe locul lui din rîndul al doilea. Urcat pe podium, prof. Valentin Askenov de la Arhivele de Stat ale Rusiei se lansase într-o lungă explicație privind microfilmarea dosarelor Partidului. Operatorul TV al lui O'Brian mergea cu spatele pe intervalul din mijloc, filmînd publicul. Amplificarea stridentă a vocii pătrunzătoare a lui Askenov părea să străpungă o cameră sensibilă a urechii interne a lui Kelso. Deja, asupra sălii se lăsase o moleșeală metalică, de neon. Ziua înainta greoi. Își acoperi fața cu mîinile.

Douăzeci și cinci de milioane de file... recita Askenov, *douăzeci și cinci de mii de bobine de microfilme... șapte milioane de dolari...*

Lui Kelso îi alunecară mîinile în jos pe obraji, pînă cînd degetele ambelor mîini s-au întîlnit și i-au acoperit gura. *Escrocilor!* vru să le strige. *Mincinoșilor!* De ce stăteau toți cuminți în sală? Doar știau la fel de bine ca el că nouă zecimi din cele mai interesante materiale erau încă interzise, iar ca să vezi restul, trebuia să dai mită. Auzise că se plăteau 1 000 $ și o sticlă de whisky.

Îi șopti lui Adelman:

— Eu plec.

— Nu se poate.

— De ce nu?

— E nepoliticos. Stai cuminte, pentru Dumnezeu, și prefă-te atent ca toți ceilalți. Adelman spuse toate astea din colțul gurii, fără să-și dezlipească privirea de podium. Kelso se uită și el la podium încă vreo jumătate de minut.

— Spune-le că sînt bolnav.

— N-o să le spun.

— Lasă-mă să trec, Frank. O să vomit.

— Isuse...

Adelman își trase picioarele într-o parte și se rezemă de speteaza scaunului. Cocoșîndu-se inutil, ca să nu iasă în evidență, Kelso se poticni în picioarele colegilor săi, lovind în cale și eleganta gleznă neagră a domnișoarei Velma Byrd.

— Au, ce dracu', Kelso? zise Velma.

Profesorul Askenov își ridică privirea de pe notele din fața lui și făcu o pauză în mijlocul discursului monoton. Kelso deveni conștient de tăcerea amplificată, precum și de un fel de mișcare colectivă a publicului, de parcă vreo fiară mare s-ar fi întors ca să vadă ce făcea el. Aceasta păru să dureze mult, exact cît îi trebui lui ca să ajungă în fundul sălii. Zumzăitul din sală se reluă după ce el trecu de privirea încremenită în marmură a lui Lenin și ajunse pe coridorul pustiu.

Kelso se așeză în spatele ușii zăvorîte a toaletei de la parter a fostului Institut de Marxism-Leninism și își

deschise sacul de pînză. În el se găseau uneltele meseriei lui: un bloc de foi de scris galbene, creioane, o gumă, un briceag elvețian, niște suveniruri primite în prima zi a simpozionului din partea organizatorilor, un dicționar, un ghid al Moscovei, casetofonul și un Filofax care era un palimpsest al vechilor numere de telefon, relații pierdute, foste iubite, vieți anterioare.

Ceva din povestea bătrînului îi suna cunoscut, dar nu-și dădea seama ce. Scoase casetofonul, apăsă pe REWIND, îl lăsă să meargă un timp, apoi apăsă pe PLAY. Îl lipi de ureche și ascultă ecoul metalic al vocii lui Rapava:

...Camera Tovarășului Stalin era camera unui om obișnuit. Trebuie să-i recunoaștem acest merit lui Stalin. A fost întotdeauna de-ai noștri.

REWIND. PLAY.

...și era ceva ciudat, băiete — se descălțase de pantofii lui noi, lucioși și și-i strîngea sub un braț gras...

REWIND. PLAY.

...Știi ce înseamnă Blijni, băiete?...

...Blijni, băiete?...

...Blijni...

Capitolul 2

Aerul din Moscova avea aromă de Asia, de praf și funingine și mirodenii orientale, benzină ieftină, tutun negru, transpirație. Kelso ieși din Institut și își ridică gulerul balonzaidului, se strecură prin aglomerația din fața clădirii, ocoli băltoacele înghețate, rezistînd ispitei de a face cu mîna mulțimii mohorîte — asta ar fi fost o „provocare occidentală".

Strada cobora spre sud, spre centrul orașului. Aproape toate clădirile erau acoperite de schelărie. Lîngă el, molozul se prăbuși cu zgomot pe un jgheab de metal și explodă într-o fîntînă de praf. Trecu pe lîngă un cazino întunecos, anonim dacă n-ar fi fost o plăcuță cu o pereche de zaruri aruncate. Un butic cu blănuri. Un magazin cu pantofi italienești. O singură pereche de mocasini lucrați manual ar fi costat pe oricare dintre demonstranți salariul pe o lună, așa că simți un fior de simpatie. Își aminti un rînd scris de Evelyn Waugh pe care el îl mai citase referindu-se la Rusia: „Fondarea imperiilor este adesea prilej de suferință; dezmembrarea lor — întotdeauna."

La poalele dealului o luă la dreapta, în bătaia vîntului. Ninsoarea se oprise, dar rafalele de vînt erau reci și necruțătoare. Vedea siluete fragile îndoindu-se din cauza vijeliei, vis-à-vis, pe sub zidul roșu de piatră al Kremlinului, în timp ce cupolele aurite ale bisericilor se înălțau deasupra parapetului ca niște globuri ale unei complicate instalații meteorologice.

Ținta lui era drept în față. Ca și Institutul de Marxism-Leninism, Biblioteca Lenin fusese rebotezată. Acum se numea „Biblioteca Centrală a Federației Ruse", dar toată

lumea îi spunea tot „Lenin". Trecu de ușile triple, familiare, își încredință sacoșa și paltonul „babușcăi" din spatele tejghelei de la garderobă, apoi își prezentă vechiul lui permis de cititor unui gardian înarmat dintr-o gheretă de sticlă. Semnă în registru și adăugă ora la care venise. Era zece și unsprezece minute.

Mai aveau mult pînă să informatizeze Biblioteca „Lenin", ceea ce însemna că patruzeci de milioane de titluri erau încă trecute pe fișe. În capul unei scări largi de piatră, sub plafonul boltit, se întindea o mare de dulapuri de lemn, și Kelso trecu printre ele ca pe vremuri, deschizînd sertar după sertar, frunzărind titlurile cunoscute. O să aibă nevoie de Rajinski, de al doilea volum al lui Volkogonov, de Hrușciov și de Allilueva. Fișele pentru ultimii doi erau marcate cu simbolul chirilic „¢", ceea ce însemna că fuseseră ținute la indexul secret pînă în 1991. Cîte cărți avea voie să ceară? Parcă cinci? În cele din urmă el alese seriile de interviuri ale lui Șuiev cu bătrînul Molotov. Apoi duse fișele cu cărțile solicitate la pupitrul unde se distribuiau și urmări cum erau introduse într-o canistră de metal și coborîte cu ascensorul pneumatic în subsolul Bibliotecii Lenin.

— Cît o să am de așteptat azi?

Bibliotecara dădu din umeri. Ea de unde era să știe?

— O oră?

Ea dădu iar din umeri.

El se gîndi: nimic nu se schimbă.

Se întoarse, traversînd palierul, spre Sala de Lectură nr. 3, și păși ușor pe covorul verde uzat, care ducea la vechiul lui loc. Și nici aici nu se schimbase nimic, nici culoarea frumoasă, maron, a lambriurilor de lemn ale sălii cu galerii, nici mirosul de uscăciune și nici tăcerea sacrosanctă din sală. La un capăt al sălii era statuia lui Lenin citind o carte, la celălalt un ceas astrologic. La mese să fi fost vreo două sute de cititori. Pe fereastra din stînga lui se vedeau domul și turla Bisericii „Sf. Nicolae". Parcă n-ar fi plecat niciodată de aici și ultimii optsprezece ani parcă ar fi fost un vis.

Se așeză la masă și-și întinse lucrurile și, în clipa aceea, parcă era iarăși studentul de douăzeci și șase de ani, care locuia într-o garsonieră din Corpul V al Universității din Moscova și plătea 260 de ruble pe lună pentru o masă de scris, un pat, un scaun și un dulap, luînd masa la cantina de la subsol, care era năpădită de gîndaci, și petrecîndu-și zilele în Biblioteca „Lenin", iar nopțile cu cîte o iubită —cu Nadia sau Katia sau Margarita sau Irina. *Irina*. Ce femeie nemaipomenită! Pipăi suprafața zgîriată a mesei din bibliotecă și se întrebă ce se întîmplase cu Irina. Poate ar fi trebuit să rămînă cu ea — serioasa, frumoasa Irina, cu revistele ei în „samizdat" și întîlnirile lor de la subsol, cînd se iubeau în ritmul huruitului unui copiator vechi, după care se jurau că ei vor fi altfel, că vor schimba lumea.

Irina. Se întrebă ce părere avea ea despre noua Rusie.

Ultima oară auzise că lucra ca asistentă la un stomatolog din sudul Țării Galilor.

Privi în jur prin sala de lectură și închise ochii, încercînd să mai rămînă puțin în trecut, el, istoricul greoi și mahmur de vîrstă mijlocie, într-un costum negru de catifea reiată.

Cărțile lui sosiră cu transportul următor, puțin după ora unsprezece, sau, mai bine-zis, sosiră patru cărți din cele cinci cîte comandase: îi trimiseseră volumul I din Volkogonov, în loc de volumul II, așa că el trebui să-l returneze. Totuși, cărțile celelalte îi ajungeau. Luă cărțile și le duse la masa lui și, încet, încet, fu tot mai absorbit de lectură, notînd și comparînd relatările mai multor martori oculari ai morții lui Stalin. Ca de obicei, el simți o adevărată plăcere estetică în munca de detectiv implicată de cercetarea științifică. Nu acordă nici o atenție martorilor indirecți și speculațiilor. Îl interesau numai cei care fuseseră personal în camera Secretarului General și care lăsaseră în urmă o relatare care putea confirma povestea lui Rapava.

După calculele lui, erau șapte mărturii: membrii Biroului Politic, Hrușciov și Molotov, fiica lui Stalin, Svetlana

Allilueva, doi dintre bodyguarzii lui Stalin — Rîbin și Lozgacev — și două cadre medicale: medicul, Miașnikov, și resuscitatoarea o femeie pe nume Cesnokova. Ceilalți martori oculari fie se sinuciseseră (ca bodyguardul Hrustalev, care a băut pînă a murit după ce a asistat la autopsie), fie muriseră la scurt timp după asta, fie dispăruseră.

Toate relatările se deosebeau doar în privința detaliilor, dar fundamental erau identice. Stalin suferise o hemoragie dezastruoasă în emisfera cerebrală stîngă, în timp ce era singur în camera lui, între ora patru și zece dimineața, duminică, 1 martie 1953. Academicianul Vinogradov, care a examinat creierul după moartea lui Stalin, a descoperit o rigidizare accentuată a arterelor cerebrale, ceea ce însemna că probabil Stalin fusese pe jumătate nebun de multă vreme, poate chiar de ani de zile. Nimeni nu putea să precizeze la ce oră avusese loc atacul cerebral. Ușa lui fusese închisă toată ziua, iar personalul fusese prea speriat ca să intre în camera lui. Bodyguardul Lozgacev i-a spus scriitorului Rajinski că el fusese primul care își luase inima în dinți.

> Am deschis ușa... și l-am văzut pe Șef zăcînd pe jos, ținîndu-și mîna dreaptă în sus, uite așa. Am rămas înlemnit. Mîinile și picioarele au refuzat să mă asculte. Probabil că nu era total inconștient, dar nu putea să vorbească. De obicei auzea bine, în mod sigur mă auzise intrînd și probabil ridicase mîna puțin pentru a mă chema în ajutor. Am alergat la el și i-am spus: „Tovarășe Stalin, ce s-a întîmplat?" El... știți... se udase în timp ce zăcea acolo și încerca să îndrepte ceva cu mîna stîngă. Am zis: „Să chem doctorul?" El a mormăit ceva incoerent — gen: ji... ji... nu putea să zică, nimic, decît să mormăie așa, întruna, Ji... Ji...

Imediat după asta gărzile l-au chemat pe Malenkov. Malenkov l-a chemat pe Beria. Iar ordinul lui Beria, care echivala cu omor din neglijență, fusese că Stalin era beat și că trebuie lăsat să doarmă pînă îi trece.

Kelso notă cu atenție pasajul. Nimic din ce se spunea aici nu-l contrazicea pe Rapava. Bineînțeles, asta nu

dovedea că Rapava spunea adevărul — putea să fi pus mîna pe mărturia lui Lozgacev și s-o fi folosit el și ar fi putut să-și ajusteze povestea ca să se potrivească. Însă această mărturie nu dovedea nici că Rapava mințea, și era clar că amănuntele se potriveau — cadrul temporal, ordinul de a nu fi aduși medici, felul în care se udase Stalin, recăpătarea cunoștinței, dar imposibilitatea de a vorbi. Aceasta s-a întîmplat cel puțin de două ori în timpul celor trei zile premergătoare morții lui Stalin. După cum spunea Hrușciov, o dată, cînd doctorii aduși de Biroul Politic în cele din urmă îl hrăneau cu lingura cu supă și cu ceai slab, el ridicase mîna și arătase spre una din fotografiile cu copii de pe pereți. A doua revenire a cunoștinței a avut loc chiar înainte de a muri și era consemnată de toată lumea, și în special de fiica lui Stalin, Svetlana:

> Chiar în clipa care părea cu adevărat ultima, el a deschis ochii brusc și a aruncat o privire asupra tuturor celor aflați în încăpere. Era o privire teribilă, nebună sau poate mînioasă și plină de teamă în fața morții și a chipurilor necunoscute ale medicilor aplecați asupra lui. Privirea aceea i-a cuprins pe toți într-o clipă. Apoi s-a întîmplat ceva groaznic și de neînțeles, ce nici în ziua de azi nu pot uita și nici înțelege. Pe neașteptate, și-a ridicat mîna stîngă, de parcă ar fi arătat spre ceva aflat foarte sus, deasupra tuturor, și ne-ar fi blestemat pe toți. Gestul era de neînțeles și foarte amenințător, și nimeni n-a știut să spună spre cine sau spre ce ar fi putut fi îndreptat. În clipa următoare, după un ultim efort, spiritul a reușit să se desprindă de materie.

Aceste rînduri fuseseră scrise în 1967. După ce inima a încetat să mai bată, doctorii i-au ordonat resuscitatoarei lui, Cesnokova — o tînără zdravănă —, să-i lovească pieptul și să-i facă respirație gură la gură, pînă cînd Hrușciov i-a auzit coastele pîrîindu-i și i-a spus femeii să înceteze. *„...și nimeni n-a știut să spună spre cine sau spre ce ar fi putut fi îndreptat."* Kelso sublinie ușor cu creionul aceste cuvinte. Dacă Rapava spunea adevărul, era cît se poate de clar pe cine blestema Stalin: pe cel care îi furase cheia de la seiful personal — pe Lavrenti Beria. Nu era însă prea clar de ce a arătat el cu mîna spre fotografia unui copil.

Kelso își lovi dinții cu creionul. Totul era foarte subiectiv. Își imagina cum va reacționa Adelman dacă ar încerca să-i prezinte această mărturie drept confirmare a poveștii lui Rapava. Gîndul la Adelman îl făcu să se uite la ceas. Dacă o lua din loc acum, se putea întoarce la simpozion fără grijă, iar ceilalți nici măcar nu i-ar fi simțit lipsa. Își strînse cărțile și le duse la pupitrul bibliotecarei, unde tocmai îi sosise al doilea volum de Volkogonov.

— Deci — zise bibliotecara, cu buzele-i subțiri strînse de enervare, o vreți sau nu?

Kelso șovăi, fu gata să refuze, apoi se hotărî să termine ce a început. Înapoie celelalte cărți și se duse înapoi în sala de lectură cu volumul de Volkogonov.

Zăcea în fața lui pe masa de lucru ca o cărămidă tocită, maron. *Triumf i Traghediia: politiceskii portret I.V. Stalina*, Editura Novosti, Moscova, 1989. El o citise la prima apariție și nu-l mai interesase de atunci. Acum o privi fără entuziasm, apoi îi deschise coperta. Volkogonov era un general-locotenent al Armatei Roșii, cu relații puternice în interiorul Kremlinului și acces special la arhive pe timpul lui Gorbaciov și al lui Elțîn, și el se folosise de toate aceste înlesniri ca să creeze o trilogie de vieți monumentale — Stalin, Troțki, Lenin — una mai revizionistă decît alta. Kelso luă cartea și o frunzări pînă la index, căută trimiterile relevante în legătură cu moartea lui Stalin și, după vreun minut, iat-o! amintirea care nu-i mai dădea pace, de cînd Papu Rapava se făcuse nevăzut în zorii dimineții moscovite:

> A.A. Epișev, fost ministru adjunct al Securității Statului la un moment dat, mi-a spus că Stalin avea un caiet de matematică îmbrăcat în plastic negru în care uneori își făcea însemnări și că un timp Stalin a păstrat scrisorile primite de la Zinoviev, Kamenev, Buharin și chiar Troțki. Toate încercările de a găsi acest carnet sau scrisorile au eșuat, iar Epișev nu și-a deconspirat sursa de informații.

Epișev nu și-a deconspirat sursa dar, după cum credea Volkogonov, avea o teorie. El credea că documentele personale ale lui Stalin fuseseră scoase din seiful de la Kremlin de către Lavrenti Beria, în timp ce Secretarul General zăcea paralizat de atacul cerebral.

> Beria s-a repezit pînă la Kremlin, unde se presupune că „a făcut curățenie" în seif, scoțînd din el documentele personale ale Șefului și, se bănuiește, o dată cu ele, ar fi luat și carnetul negru... După ce ar fi distrus carnetul lui Stalin — dacă într-adevăr acesta era acolo, Beria și-ar fi pregătit calea spre propria-i ascensiune. Poate că nu se va afla niciodată adevărul, dar Epișev era convins că Beria a „curățat" seiful înaintea celorlalți.

Acum e cazul să te liniștești și să nu te ambalezi, pentru că acest lucru nu dovedește nimic, pricepi? Absolut nimic.

Dar face ca totul să devină de o mie de ori mai probabil.

Revenit în fața ușii de la sala de lectură, Kelso deschise sertarul și-l cotrobăi cu sufletul la gură, pînă cînd dădu peste fișele despre Epișev, A.A. (1908–1985). Bătrînul scrisese vreo douăzeci de cărți, toate la fel de plictisitoare și pline de dezinformări: *Istoria ne învață: Lecțiile Celei de-a Douăzecea Aniversări a Victoriei în Marele Război pentru Apărarea Patriei* (1965); *Războaiele ideologice și Problemele Militare* (1974), *Nu ne abatem de la linia Partidului* (1981)...

Lui Kelso îi trecuse mahmureala, aceasta fiind înlocuită de obișnuita euforie de după o beție — pe vremuri, aceasta era întotdeauna cea mai productivă perioadă a zilei — singura senzație de dragul căreia merita să te îmbeți. Coborî scările în fugă și alergă pe coridorul larg și întunecos care ducea la secția militară a Bibliotecii „Lenin". Aceasta era un corp de clădire mic, separat, luminat cu neon, și în interiorul lui te simțeai ca într-un subsol. Un tînăr în pulover gri stătea rezemat de un pupitru, citind o revistă de benzi desenate cu subiecte militare, din 1970.

— Ce documente aveți despre un cadru militar numit Epișev? întrebă Kelso. A.A. Epișev?

— Cine vrea să afle?

Kelso prezentă permisul de cititor și tînărul îl studie cu interes.

— Hei, sînteți acel Kelso care a scris acum cîțiva ani cartea despre sfîrșitul Partidului?

Kelso șovăi — răspunsul se putea întoarce împotriva lui — dar în cele din urmă recunoscu că el era. Tînărul lăsă revista și întinse mîna.

— Andrei Efanov. Grozavă carte. I-ați terminat pe nemernicii ăia! Se văd ce avem.

Existau două cărți de referință cu date despre Epișev — *Enciclopedia Militară a URSS* și *Ghidul Eroilor Uniunii Sovietice* — și ambele aveau cam același conținut, dacă știai să citești printre rînduri, și anume că Aleksei Alekseevici Epișev fusese un stalinist îndoctrinat la maximum, trecut pe linia moartă, și că era un activist de școală veche. Instructor la Komsomol și la Partid în anii '20 și '30; Academia Militară a Armatei Roșii, 1938; comisar la filiala Kominternului la Harkov, 1942; Consiliul Militar al Armatei a 38-a a Primului Front din Ucraina, 1943; comisar-adjunct al Poporului pentru Construirea Mașinii cu Rază Medie de Acțiune, tot 1943...

— Ce înseamnă „mașină cu rază medie de acțiune"? întrebă Efanov, care trăgea cu ochiul la cărți peste umărul lui Kelso. A reieșit că Efanov făcuse armata în Lituania — doi ani de iad — și nu fusese admis la Universitatea din Moscova pe timpul comuniștilor pe motiv că era evreu. Acum găsea o plăcere uriașă în a scormoni prin praful și pulberea rămase din cariera lui Epișev.

— Numele de cod al programului sovietic de producere a bombei atomice, zise Kelso. Proiectul favorit al lui Beria. *Beria*. Își notă ceva.

...Secretar al Comitetului Central al Partidului Comunist din Ucraina, 1946...

— Asta a fost pe vremea cînd au epurat colaboratorii din Ucraina, după război, zise Efanov. O epocă sîngeroasă.

... Prim-secretar al Comitetului de Partid Regional din Odessa, 1950; ministru adjunct al Securității Statului, 1951... *Ministru adjunct...*

Fiecare articol era ilustrat cu aceeași fotografie oficială a lui Epișev. Kelso privi din nou fața pătrată, sprîncenele groase, chipul încruntat, pe un gît de boxer...

Of, ce ticălos mare era, băiete! Masiv ca un tanc...

— Te-am prins! șopti Kelso.

După moartea lui Stalin, de cariera lui Epișev se alesese praful. Întîi a fost trimis înapoi la Odessa, apoi a fost expediat peste hotare. Ambasador în România, 1955–1961. Ambasador în Iugoslavia, 1961–1962. Și, în sfîrșit, mult-așteptata rechemare la Moscova, ca șef al Departamentului Politic Central al Forțelor Armate ale URSS — comisarul politic al Armatei — funcție pe care a deținut-o timp de douăzeci și trei de ani. Și cine fusese adjunctul lui? Nimeni altul decît Dmitri Volkogonov, general-locotenent și viitor biograf al lui Stalin.

Ca să poată să extragă aceste modeste informații, Kelso a trebuit să studieze un volum enorm de clișee și limbă de lemn, în care Epișev era elogiat pentru „importantul rol jucat în formarea atitudinilor politice necesare și îndoctrinarea Armatei cu ideologia marxist-leninistă, întărirea disciplinei și intensificarea pregătirii ideologice". Murise la vîrsta de șaptezeci și șapte de ani. Kelso știa că Volkogonov murise zece ani mai tîrziu.

Enumerarea onorurilor și medaliilor lui Epișev ocupa restul articolului: Erou al Uniunii Sovietice, laureat al Premiului Lenin, posesor a patru Ordine Lenin, al Ordinului „Revoluția din Octombrie", patru Ordine „Steagul Roșu", două Ordine ale Marelui Război pentru Apărarea Patriei (clasa I), trei Ordine „Steaua Roșie", Ordinul „Servicii aduse Patriei"...

— E de mirare că mai putea să stea în picioare.

— Și pun pariu că n-a împușcat pe nimeni, niciodată, rînji Efanov, cu excepția apropiaților lui. Dar ce vă interesează atît de mult la acest Epișev, dacă nu sînt prea indiscret?

— Ce-i asta? — zise Kelso, pe neașteptate. Arătă un rînd la sfîrșitul coloanei. „V.P. Mamantov."

— El este autorul articolului.

— Articolul despre Epișev a fost scris de Mamantov? *Vladimir* Mamantov? Kaghebistul ăla?

— Exact. Și ce-i cu asta? Articolele biografice sînt scrise de obicei de prieteni. De ce? Ați auzit de el?

— Nu am *auzit* de el. L-am *cunoscut* personal. Se încruntă cînd își aduse aminte. Oamenii lui demonstrau azi-dimineață...

— A, ăia? Tot timpul demonstrează. Cînd l-ați cunoscut pe Mamantov?

Kelso își căută carnetul și începu să-i răsfoiască paginile.

— Acum vreo cinci ani, cred. Cînd mă documentam pentru cartea pe care am scris-o despre Partid.

Vladimir Mamantov. Doamne, nu se mai gîndise la Vladimir Mamantov de cinci ani și deodată iată-l, întretăindu-i calea a doua oară în aceeași dimineață. Anii i se perindară pe dinaintea ochilor în timp ce răsfoia filele carnetului — '94, '95... Unele amănunte ale întîlnirii lor începeau să-i devină în minte acum: o dimineață de primăvară tîrzie, un cîine mort apărînd din zăpada care se topea în fața unui bloc de locuințe de la periferie, o scorpie de nevastă. Mamantov tocmai ieșise din închisoare, după paisprezece luni, petrecute la Lefortovo pentru complicitatea la tentativa de lovitură de stat împotriva lui Gorbaciov, iar Kelso fusese primul care îi luase un interviu de cînd se eliberase. Durase o veșnicie pînă reușiseră să fixeze o întîlnire, iar apoi aceasta se dovedise sub așteptări, ca de atîtea ori în astfel de cazuri. Mamantov refuzase fără menajamente să vorbească despre el însuși sau despre lovitura de stat, nefăcînd altceva în timpul interviului decît să împroaște cu sloganuri de partid, culese direct din *Pravda*.

Kelso dădu peste numărul de telefon de acasă al lui Mamantov din 1991, imediat sub adresa biroului unui mărunt funcționar de partid — Ghenadi Ziuganov.

— O să încercați să vă întîlniți cu el? — întrebă Efanov, nerăbdător. Știți că îi urăște pe toți occidentalii? Aproape la fel de mult ca și pe evrei.

— Ai dreptate, zise Kelso, privind lung cele șapte cifre.

Mamantov rămăsese un tip redutabil chiar și după ce fusese înfrînt, cu costumul lui „Made in URSS" atîrnîndu-i pe umerii largi, paloarea cenușie din închisoare încă imprimată pe obraji și cu o ură criminală în ochi. Cartea lui Kelso nu îl prea lăudase pe Mamantov — ca să ne exprimăm eufemistic. Și fusese tradusă în limba rusă — Mamantov trebuie s-o fi citit.

— Ai dreptate, repetă el. Ar fi o prostie să încerc.

Fluke Kelso părăsi Biblioteca „Lenin" la scurt timp după ora două în după-amiaza aceea, și se opri puțin la un chioșc ca să-și cumpere niște cornuri și o sticlă cu apă minerală sărată și caldă.

Își aduse aminte că trecuse pe lîngă niște telefoane publice vis-à-vis de Kremlin, aproape de Agenția „Inturist", și începu să mănînce în mers — întîi coborînd în întunericul stației de metrou ca să cumpere niște jetoane de plastic pentru telefon și apoi întorcîndu-se pe strada Mohavaia, îndreptîndu-se spre zidul roșu și înalt al Kremlinului și domurile aurite.

I se păru că nu era singur. Kelso-cel-tînăr mergea încet pe lîngă el acum, cu părul rebel, fumînd țigară de la țigară, veșnic grăbit, etern optimist, un scriitor în ascensiune. („Dr Kelso combină, în studiul istoriei contemporane a Rusiei, talentele unui erudit de prim rang cu energia unui bun reporter" — *The New York Times*) Tînărul Kelso n-ar fi șovăit să-l sune pe Vladimir Mamantov — asta era sigur! Doamne! — pînă acum, i-ar fi spart și ușa-i nenorocită, dacă era cazul.

Ia să ne gîndim: Dacă Epișev îi spusese lui Volkogonov despre carnetul de însemnări al lui Stalin, nu e posibil să-i fi spus și lui Mamantov? N-ar fi lăsat el ceva documente? Nu are cumva și o familie? Merita o încercare.

Își șterse gura și degetele pe un șervețel, în timp ce ridica receptorul și, cînd introduse fisele, simți cunoscuta încordare a mușchilor stomacului, un gol în jurul inimii. Oare era bine ce făcea? Nu. Dar ce conta? Adelman da, el făcea numai ce trebuie. Iar Saunders — și mai și.

— *Dă-i drumul!*

Formă numărul.

Primul apel nu fu tocmai reușit. Familia Mamantov se mutase și cel care locuia acum la vechea lor adresă nu voia să le divulge noul număr de telefon. Numai după ce se consultă în șoaptă cu cineva, i-l dădu. Kelso închise și formă numărul din nou. De data aceasta telefonul sună îndelung pînă răspunse cineva. Fisele fură înghițite și o bătrînă cu o voce tremurătoare zise:

— Cine e la telefon?

Își spuse numele.

— Pot să vorbesc cu tovarășul Mamantov?

Avu grijă să spună „tovarășul" — cu „domnul" n-ar fi avut nici un succes.

— Da? Cine e la telefon?

Kelso nu-și pierdu cumpătul.

— V-am spus, mă numesc Kelso. Vorbesc de la un telefon public. E urgent.

— Da, dar cine e la telefon?

Era cît pe-aci să-și repete numele pentru a treia oară, cînd auzi un fel de încăierare la capătul firului și o voce dură, masculină, interveni.

— E-n regulă. Mamantov la telefon. Cine ești dumneata?

— Kelso la telefon. Urmă un moment de tăcere. Dr Kelso. Poate vă mai amintiți de mine?

— Îmi amintesc. Ce vrei?

— Să vă văd.

— De ce te-aș vedea, după porcăria pe care ai scris-o?

— Vroiam să vă pun cîteva întrebări.

— Despre ce?

— Despre un carnet negru de plastic care a aparținut lui Iosif Stalin.

— Gura! zise Mamantov.

— Poftim?! Kelso se încruntă la receptor.

— Am zis să-ți ții gura. Mă mai gîndesc. Unde ești?

— Lîngă Agenția „Inturist", pe strada Mohavaia.

Alt moment de tăcere.

Mamantov zise:

— Ești aproape.

Apoi:
— Vino pînă aici.
Își dădu adresa. Se auzi tonul.
Se auzi tonul, iar maiorul Feliks Suvorin, de la Serviciile de Spionaj ale Rusiei, FSB, instalat în biroul lui din suburbia Iasenevo, își scoase căștile cu grijă și își șterse urechile-i trandafirii, curate, cu o batistă imaculată. Pe bloc-notesul din fața lui, scrisese: *Un carnet de însemnări de plastic negru, care i-a aparținut lui Iosif Stalin.*

Capitolul 3

„Confruntarea cu trecutul"
Simpozion internațional
despre Arhivele Federației Ruse

Marți, 27 octombrie
Sesiunea finală de după-amiază

DR KELSO: Doamnelor și domnilor, de cîte ori mă gîndesc la Iosif Stalin, îmi vine în minte o anume imagine. Mă gîndesc la Stalin, bătrîn, în picioare lîngă un gramofon.

Lucra pînă seara tîrziu, de obicei pînă la ora nouă sau zece, și apoi se ducea să vadă un film în sala de proiecție a Kremlinului. Deseori, viziona un film cu Tarzan — nu se știe de ce pe Stalin îl încînta ideea ca un tînăr să crească și să trăiască printre animalele sălbatice —, apoi el și tovarășii lui apropiați din Biroul Politic mergeau cu mașina la vila lui pentru a cina, iar după asta el se îndrepta spre gramofon și punea o placă. Placa lui preferată, după cum spune Milovan Djilas, era un cîntec în care urletele cîinilor înlocuiau vocile omenești. Apoi Stalin îi punea să danseze pe membrii Biroului Politic.

Unii dansau bine. Mikoian, de exemplu, era un dansator excelent. Nici Bulganin nu dansa rău. Știa să urmeze ritmul muzicii. În schimb, Hrușciov dansa groaznic — „ca o vacă pe luciul gheții" — tot așa și Malenkov și Kaganovici, de altfel.

Oricum, într-o seară, atrasă, probabil, de zgomotul ciudat al unor oameni în toată firea care dansau în ritmul urletelor de cîini, fiica lui Stalin, Svetlana, și-a băgat capul pe ușă, iar Stalin a pus-o și pe ea să danseze. După un timp, ea a obosit și de-abia își mai putea mișca picioarele, însă acest lucru l-a înfuriat pe Stalin. A țipat la ea: „Dansează!" Iar ea i-a spus:

„Dar am dansat destul, tată! am obosit!" La care Stalin — și aici citez relatarea lui Hrușciov — „a înșfăcat-o așa de păr, i-a prins un smoc întreg, vreau să spun bucla de pe frunte, și a tras, mă înțelegeți, foarte tare... a tras și a tras pînă n-a mai putut".

Încercați acum să rețineți acea imagine și hai să ne gîndim la soarta familiei lui Stalin. Prima lui soție a murit. Fiul lui cel mare, Iakov, a încercat să se împuște la douăzeci și unu de ani, dar a reușit numai să se rănească grav. (Cînd l-a văzut Stalin — după cum relatează Svetlana, a rîs: „Ha! ha!" i-a spus. „N-ai nimerit! N-ai fost capabil nici măcar să ochești cum trebuie!") Iakov a fost capturat de nemți în timpul războiului și, după ce Stalin a refuzat un schimb de prizonieri, a încercat din nou să se sinucidă — de data asta cu succes —, aruncîndu-se în gardul electrificat al lagărului unde era închis.

Stalin mai avea un copil, un băiat, Vasili, alcoolic notoriu, care a murit la vîrsta de patruzeci și unu de ani.

A doua soție a lui Stalin, Nadejda, a refuzat să-i mai facă alți copii lui Stalin — după cum spune Svetlana —, așa că a făcut cîteva avorturi și într-o noapte, tîrziu, la vîrsta de treizeci și unu de ani, s-a împușcat în inimă. (Sau ar fi mai corect să spun că cineva *a împușcat-o — niciodată nu s-a găsit vreun bilet de adio.)*

Nadejda mai avea trei frați. Fratele ei mai mare, Pavel, a fost asasinat de Stalin în timpul epurărilor; certificatul de deces consemnează un atac de cord. Fratele ei mai mic, Fiodor, și-a pierdut mințile cînd un prieten de-al lui Stalin, un spărgător de bănci armean pe nume Kamo, i-a oferit o inimă de om smulsă de curînd. Sora Nadejdei, Anna, a fost arestată din ordinul lui Stalin și condamnată la zece ani de închisoare cu izolare totală. Cînd a fost eliberată, n-a mai putut să-și recunoască proprii copii. Deci asta s-a întîmplat cu un rînd de rude de-ale lui Stalin.

Dar ce s-a întîmplat cu celălalt rînd de rude? Era vorba de Aleksandr Svanidze, fratele primei soții a lui Stalin — a fost arestat în '37 și împușcat în '41. Și mai era și soția lui Svanidze, Maria, care a fost și ea arestată; a fost împușcată în '42. Copilul lor, care a rămas în viață, Ivan — nepotul lui Stalin —, a fost trimis departe, la un orfelinat de stat oribil, pentru copiii „dușmanilor poporului" și, cînd a scăpat de acolo, după aproape douăzeci de ani, era un om distrus sufletește. În sfîrșit, mai era și cumnata lui Stalin, Maria — și ea a fost arestată în '37 și a murit în închisoare, în condiții misterioase.

Să ne întoarcem acum la acea imagine a Svetlanei. Mama ei a murit. Fratele ei vitreg a murit. Celălalt frate este alcoolic. Doi unchi au murit și unul este nebun. Două mătuși au murit și una este în închisoare. Ea este tîrîtă de păr de tatăl ei, în fața unei camere pline cu cei mai puternici oameni din Rusia, care sînt toți forțați să danseze, poate în ritmul urletelor cîinilor.

Stimați colegi, de cîte ori mă aflu într-o arhivă sau, mai rar în ultimul timp, particip la un simpozion ca acesta, întotdeauna încerc să-mi amintesc de acea scenă, pentru că îmi atrage atenția să nu impun trecutului o structură rațională. Nu există nici un document în arhivele de aici care să ateste că vicepreședintele Consiliului de Miniștri sau comisarul pentru Afacerile Externe au luat hotărîri cînd erau făcuți praf de oboseală și foarte probabil înspăimîntați din cauză că stătuseră treji pînă la ora trei dimineața, dansînd ca să-și scape pielea și știind că îi așteaptă alte ore de dans în seara următoare.

Nu cred că Stalin era nebun. Din contră. Se poate afirma că omul care punea muzică la gramofon era cel mai sănătos din încăperea respectivă. Cînd Svetlana l-a întrebat de ce mătușa ei Anna era închisă la izolare, Stalin a răspuns: „Pentru că trăncănește prea mult." Stalin avea o logică în toate acțiunile lui. El n-avea nevoie ca un filozof englez din secolul XVI să-i spună: „cunoașterea înseamnă putere". Înțelegerea acestei maxime reprezintă chintesența stalinismului. Printre altele, aceasta explică de ce Stalin a asasinat atît de multe rude și tovarăși apropiați — vroia să lichideze pe oricine îl cunoștea pe el foarte bine.

Și trebuie să recunoaștem că această politică a avut un succes remarcabil. Iată-ne pe noi, adunați la Moscova, după patruzeci și cinci de ani de la moartea lui Stalin, pentru a discuta despre arhivele recent deschise ale epocii sovietice. Deasupra capetelor noastre, în camere blindate, asigurate contra incendiilor, păstrate la o temperatură constantă de 18°C și o umiditate de

60%, se află un milion și jumătate de dosare — întreaga arhivă a Comitetului Central al PCUS.

Dar cît de multe ne spune într-adevăr despre Stalin această arhivă? Ce putem noi să vedem în plus astăzi, față de ce vedeam pe vremea comuniștilor? Scrisorile lui Stalin adresate lui Molotov — da, le putem vedea — și nu sînt lipsite de interes. Dar este evident că au fost cenzurate foarte mult. Și nu numai atît — ele se termină în '36, exact în momentul cînd au început asasinatele în masă.

Ni s-a mai permis să vedem și listele morții semnate de Stalin. Și mai avem și agenda lui. Astfel, știm că pe 8 decembrie 1938, Stalin a semnat treizeci de liste ale morții, care cuprindeau cinci mii de nume, multe dintre ele aparținînd așa-zișilor lui prieteni. Și mai știm, datorită acestei agende, că exact în aceeași seară, el s-a dus la sala de proiecție a Kremlinului și a văzut un film, de data aceasta nu cu Tarzan, ci o comedie intitulată Fericiții.

Dar ce se află între aceste două evenimente — asasinatele și rîsetele? Și cine? Nu știm. Și de ce nu știm? Pentru că Stalin s-a ocupat aproape exclusiv cu asasinarea a aproape tuturor celor care ar fi putut să ne spună cum era el cu adevărat...

Capitolul 4

Se dovedi că noua locuință a lui Mamantov se afla chiar peste rîu, în marele complex de apartamente de pe Strada Serafimovici, complex cunoscut sub numele de Casa de pe Dig. Aceasta era clădirea în care Tovarășul Stalin, cu generozitatea-i caracteristică, insistase să locuiască membrii nomenclaturii comuniste împreună cu familiile lor. Clădirea avea zece etaje și douăzeci și cinci de intrări separate la parter, și la fiecare din ele Secretarul General avusese grijă să posteze un gardian NKVD — doar pentru siguranța voastră, tovarăși!

Cînd se încheiase perioada epurărilor, șase sute de chiriași ai clădirii fuseseră deja lichidați. Acum apartamentele fuseseră cumpărate, iar cele bune, cu vedere asupra rîului Moscova, pînă departe, la Kremlin, se vindeau cu peste 500 000 $. Kelso s-a întrebat de unde avea Mamantov atîția bani.

Coborî scările de pe pod și traversă strada. La intrarea în scara lui Mamantov era parcată o Lada albă și masivă ca o cutie, cu geamurile coborîte, iar pe locurile din față stăteau doi bărbați mestecînd gumă. Unul avea o cicatrice violacee care pornea aproape de la coada ochiului pînă la colțul gurii. Îl urmăreau pe Kelso cu un interes fățiș în timp ce trecea pe lîngă ei, spre intrarea în bloc.

În scara blocului, lîngă lift, cineva scrisese frumos, în engleză, cu litere mari și mici: „Fuck off!" Un tribut adus sistemului de învățămînt sovietic, gîndi Kelso. Începu să fluiere nervos o melodie improvizată. Liftul urcă lin și el coborî la etajul 9, unde fu întîmpinat de bubuielile îndepărtate ale muzicii rock occidentale.

Apartamentul lui Mamantov avea o ușă metalică exterioară. O svastică roșie fusese desenată cu spray pe metal. Vopseaua era veche și ștearsă, dar nimeni nu încercase s-o curețe. Deasupra ușii era încastrată în perete o minicameră de luat vederi.

Pe Kelso îl deranja deja această punere în scenă: supravegherea strictă, indivizii din mașina de jos și o clipă aproape că reuși să adulmece teroarea de acum șaizeci de ani, de parcă sudoarea se infiltrase în pereți: apoi tropăiturile pașilor, bătăile violente la uși, despărțirile grăbite, suspinele, tăcerea. Ezită, cu mîna pe sonerie. Ce locuință sinistră!

Sună la ușă.

După o lungă așteptare, o femeie în vîrstă deschise ușa. Doamna Mamantov era neschimbată: înaltă și solidă, nu grasă, ci corpolentă. Era îmbrăcată într-un capot urît, înflorat și arăta de parcă tocmai plînsese. Ochii ei roșii se opriră o clipă asupra lui, neatenți, dar înainte ca el să aibă timp să deschidă gura, ea dispăru, iar în locul ei se ivi brusc Vladimir Mamantov, cu un aer amenințător pe holul întunecos, și gătit de parcă trebuia să plece la serviciu — cămașă albă, cravată albastră, costum negru cu o steluță roșie pe rever.

N-a rostit nici un cuvînt, dar a întins mîna. Avea o strîngere de mînă zdrobitoare, iar stilul și-l perfecționase, după cum se spunea, prin strîngerea mingilor de cauciuc vulcanizat în timpul ședințelor de la KGB. (Despre Mamantov se spuneau o grămadă de lucruri, de exemplu — și Kelso consemnase acest lucru în cartea lui — că în timpul faimoasei ședințe de la Lubianka, din noaptea de 20 august 1991, cînd autorii loviturii de stat pricepuseră că au eșuat, Mamantov se oferise să ia avionul pînă la vila lui Gorbaciov de la Foros de pe malul Mării Negre și să-l împuște personal pe președintele sovietic. Mamantov negase această poveste, etichetînd-o drept „provocare".)

Din întuneric, din spatele lui Mamantov, răsări un tînăr în cămașă neagră și cu un toc de armă pe umăr, iar Mamantov îi spuse, fără să se întoarcă:

— E-n regulă, Viktor, mă descurc singur.

Mamantov avea o față de birocrat — păr grizonat, de culoarea oțelului, ochelari de vedere cu rame de oțel și obrajii căzuți, ca ai unui prepelicar bănuitor. Puteai să treci de o sută de ori pe lîngă el pe stradă și tot nu l-ai fi remarcat. Doar privirea o avea vioaie: „Ochi de fanatic" — gîndi Kelso — și-l imagina pe Eichmann sau pe alt criminal nazist avînd asemenea ochi. Bătrîna începu să scoată niște urlete ciudate din fundul apartamentului, iar Mamantov îi spuse lui Viktor să se ducă s-o liniștească.

— Deci faci parte din adunătura de hoți — îi spuse lui Kelso.

— Poftim?!

— Simpozionul. *Pravda* a publicat o listă cu istoricii străini invitați să ia cuvîntul. Numele dumitale era printre ei.

— Istoricii nu sînt hoți, tovarășe Mamantov. Nici chiar istoricii străini.

— A, nu? Nimic nu este mai important pentru o națiune decît istoria sa. Ea este temelia societății. Nouă ne-a fost furată istoria — smulsă prin înșelăciune și denaturată de pamfletele dușmanilor noștri, pînă cînd poporul s-a zăpăcit complet, pierzîndu-și reperele.

Kelso zîmbi. Mamantov nu se schimbase deloc.

— Este imposibil să mai credeți așa ceva!

— Dumneata nu ești rus. Ia imaginează-ți ce s-ar întîmpla dacă țara dumitale s-ar oferi să-și vîndă arhiva națională pentru niște nenorocite de milioane de dolari!

— Dar dumneavoastră nu vă vindeți arhiva. S-a stabilit să se microfilmeze dosarele și să se pună la dispoziția specialiștilor.

— A specialiștilor *din California,* zise Mamantov, de parcă astfel se punea capăt neînțelegerii. Dar e plictisitor! Am o întîlnire urgentă. Se uită la ceas. Îți mai acord cinci minute ca să spui ce ai de spus. Ce-i cu carnetul de însemnări al lui Stalin?

— Face parte dintr-un proiect de cercetare la care lucrez.

— Care cercetare? Ce să cercetezi?

Kelso șovăi.

— Evenimentele care au condus la moartea lui Stalin.

— Mai departe!
— Dacă aș putea să vă pun cîteva întrebări, poate aș reuși să vă explic importanța...
— Nu, zise Mamantov. Să procedăm invers. Dumneata îmi spui mie tot ce știi despre însemnări și apoi poate că ți-aș răspunde la întrebări.
— *Poate* mi-ați răspunde la întrebări?
Mamantov se uită iar la ceas.
— Patru minute.
— Bine, zise Kelso repede. Vă amintiți biografia oficială a lui Stalin, scrisă de Dmitri Volkogonov?
— Trădătorul ăla de Volkogonov? Mă faci să pierd timpul. Cartea aia e o mare porcărie.
— Ați citit-o?
— Normal că nu! Există destulă mizerie pe lumea asta ca să mă mai apuc și eu să sar în ea!
— Volkogonov a pretins că Stalin păstra anumite documente personale, printre care și un vechi caiet de matematică îmbrăcat în plastic negru în seiful lui de la Kremlin și că actele acelea au fost furate de Beria. La originea acestei povești se află un om pe care cred că îl cunoașteți, Aleksei Alekseevici Epișev.
Prin ochii cenușii și răi ai lui Mamantov trecu o undă — o scînteie, atît.
„Precis a auzit de asta", gîndi Kelso, „știe și de însemnări..."
— Și?
— Și m-am întrebat dacă ați aflat de această întîmplare în timp ce scriați articolul despre Epișev pentru ghidul biografic. Bănuiesc că erați prieten cu el, nu-i așa?
— Și ce te privește? Mamantov se uită la sacoșa lui Kelso. Ai găsit carnetul de însemnări?
— Nu.
— Dar cunoști pe cineva care ar putea să știe unde e?
— A venit cineva pe la mine... începu Kelso, apoi se opri.
În apartament se lăsase o tăcere grea. Bătrîna nu se mai jelea, dar bodygardul nu reapăruse. Pe masa din hol era un număr din *Aurora*.

Kelso realiză că nimeni din Moscova nu știa unde era el. Dispăruse de pe hartă.
— Vă fac să vă pierdeți timpul — spuse Kelso. Poate mai vin altă dată, după ce voi...
— Nu e cazul, zise Mamantov, îndulcindu-și glasul.
Ochii lui sfredelitori îl scrutau pe Kelso din cap pînă în picioare, străfulgerîndu-i fața, mîinile, cîntărind ce forță puteau ascunde brațele și pieptul lui, apoi ațintindu-se iarăși pe fața lui. „Felul în care discută este leninism pur" — gîndi Kelso.
Scoate baioneta. Dacă dă de grăsime, împlînt-o mai adînc. Dacă dă de fier, retrage-te timp de o zi.
— Uite cum facem, dr Kelso, zise Mamantov. O să-ți arăt ceva. O să te intereseze. Apoi o să-ți spun ceva. Făcu un gest semnificativ cu degetele. Negociem. De acord?
Mai tîrziu, Kelso a încercat să-și facă o listă cu tot ce văzuse, dar erau prea multe ca să-și mai poată aminti: imensul portret în ulei al lui Stalin pe meterezele Kremlinului, pictat de Gherasimov, și vitrina luminată de neon, plină cu miniaturile lui Stalin, farfurii cu chipul lui Stalin, cutii cu Stalin, timbrele și monedele cu chipul lui Stalin, o ladă plină cu cărți scrise de Stalin, apoi cărțile despre Stalin, fotografiile care îl înfățișau pe Stalin, semnate și nesemnate, un fragment cu scrisul lui Stalin, cu creion chimic pe hîrtie liniată, format in-quarto și înrămat, atîrnat deasupra bustului lui Stalin, realizat de Vucetici („nu cruța oamenii, indiferent de rangul lor, cruță numai cauza, interesele cauzei...").
Kelso vizită colecția, în timp ce Mamantov nu-l slăbea din ochi.
— Fragmentul cu scrisul lui Stalin — spuse Kelso — nu era o notă pentru o cuvîntare?
— Ba da, răspunse Mamantov.
— Octombrie 1920, cuvîntare la Inspecția Alianței Muncitorești–Țărănești. Dar portretul de Gherasimov? Nu e cam la fel cu studiul aceluiași pictor, din 1938, cu Stalin și Voroșilov pe zidul Kremlinului?
Mamantov aprobă din nou, părînd încîntat să petreacă aceste momente cu un specialist în domeniu, ca și el.

Da, Secretarul General îi ordonase lui Gherasimov să picteze o a doua variantă, dar fără Voroșilov — astfel îi amintea Stalin, în felul său, lui Voroșilov că viața (cum să spunem?) putea fi oricînd rearanjată pentru a imita arta.

Un colecționar din Maryland și altul din Düsseldorf îi oferiseră lui Mamantov cîte 100 000 $ pentru tablou, dar el nu acceptase ca acesta să părăsească glia strămoșească. Cu nici un chip. Într-o zi spera să expună portretul la Moscova, împreună cu restul colecției — „cînd va permite situația politică".

— Și credeți că acest lucru se va întîmpla vreodată?

— Bineînțeles. Istoria va consemna cu obiectivitate că Stalin a avut dreptate. Așa va fi cu Stalin. Dintr-o perspectivă subiectivă, Stalin ar putea să pară un om crud, chiar malefic. Dar gloria cuiva constă în a fi apreciat din punct de vedere obiectiv. Din această perspectivă, el reprezintă un colos. Sînt ferm convins că, în momentul în care va fi privit din perspectiva corectă, lui Stalin i se vor ridica iarăși statui.

— Și Göring a afirmat la fel despre Hitler în timpul procesului de la Nürnberg. Și nu văd nici o statuie a lui Hitler.

— Hitler a pierdut.

— Dar n-a pierdut și Stalin? În cele din urmă? Dintr-o „perspectivă obiectivă"?

— Stalin a moștenit o națiune care avea pluguri de lemn și ne-a lăsat un imperiu plin de arme nucleare. Cum poți să spui că a pierdut? Cei care i-au urmat la conducerea țării — aceia au pierdut. În nici un caz Stalin. Bineînțeles, Stalin a prevăzut ce se va întîmpla. Hrușciov, Molotov, Beria, Malenkov aveau impresia că sînt tari, dar el citea în ei ca într-o carte deschisă. „După ce eu nu voi mai fi, capitaliștii o să vă înece ca pe niște pisoi de o zi." Analiza lui s-a dovedit corectă, ca întotdeauna.

— Așadar, credeți că, dacă Stalin ar mai fi trăit...

— Am fi rămas o superputere? Sînt absolut sigur de asta. Dar oamenii dotați cu un geniu ca al lui Stalin nu-i sînt dăruiți unei țări decît poate o dată într-un secol! Nici

chiar Stalin însă n-a reușit să elaboreze o strategie pentru a învinge moartea. Ia spune-mi, ai studiat sondajul de opinie efectuat cu ocazia comemorării a patruzeci și cinci de ani de la trecerea lui în neființă?

— Da.

— Și ce părere ai despre rezultate?

— Mi s-au părut... Kelso căută un termen neutru — remarcabile.

(Remarcabile? Dumnezeule! Erau îngrozitoare. O treime dintre ruși îl considerau pe Stalin un mare conducător militar. Un rus din șase considera că Stalin.fusese cel mai mare conducător pe care l-a avut Rusia vreodată. Stalin era de șapte ori mai popular decît Boris Elțîn, în timp ce bietul Gorbaciov nici măcar nu primise suficiente voturi pentru a figura în sondaj. Asta se întîmpla în martie. Kelso fusese atît de îngrozit, încît încercase să vîndă un exemplar cu comentariile lui ziarului *New York Times*, dar nu se arătaseră interesați.)

— Remarcabil — admise Mamantov. Aș putea să spun chiar uluitor, ținînd cont de discreditarea lui Stalin de către așa-zișii „istorici".

A urmat o tăcere penibilă.

— O colecție ca asta — zise Kelso — cred că v-au trebuit ani de zile ca s-o adunați. („Și cred că a costat o avere" — fu cît pe-aci să adauge.)

— Am niște afaceri — zise Mamantov, cu răceală. Și foarte mult timp liber, de cînd m-am pensionat. Întinse mîna, vrînd să mîngîie bustul, apoi șovăi și și-o retrase. Bineînțeles, problema oricărui colecționar este că Stalin a lăsat în urmă atît de puține obiecte personale. Nu-l interesa deloc proprietatea particulară, nu era ca porcii ăștia corupți care sînt acum la Kremlin. Niște lemne, acolo, drept mobilă, oferite de guvern — asta era cam tot ce avea. Asta și hainele de pe el. Și carnetul de însemnări personale, firește. Îi aruncă o privire vicleană lui Kelso. Asta da, ar fi ceva. Ceva pentru care — cum spun americanii? — *să merite să mori*?

— Deci ați auzit de asta?

Mamantov zîmbi — lucru nemaipomenit — un zîmbet schițat, fugar, ca o crăpătură bruscă în gheață. Te interesează Epișev?

— Orice îmi puteți spune.

Mamantov traversă camera și luă din bibliotecă un album legat în piele. Pe un raft mai sus Kelso văzu cele două volume de Volkogonov. Bineînțeles că Mamantov le citise.

— L-am cunoscut pe Aleksei Alekseevici — zise el — în '57, pe cînd era ambasador la București. Mă întorceam din Ungaria, după ce rezolvasem problemele acolo. Muncisem nouă luni fără întrerupere. Simțeam nevoia să mă odihnesc, te rog să mă crezi. Am plecat împreună la vînătoare în regiunea Azuga.

Cu grijă, dădu la o parte foița și îi arătă albumul lui Kelso. Era deschis la o fotografie mică, făcută de un amator, iar Kelso trebui să se uite atent la ea, ca să înțeleagă despre ce era vorba. Pe fundal, o pădure. În prim-plan, doi bărbați cu șepci de piele, de vînătoare, îmbrăcați cu niște scurte îmblănite, iar ei erau zîmbitori, cu puștile în mîini și păsări moarte strînse grămadă la picioarele lor, încălțate cu cizme. Epișev era în stînga, Mamantov era lîngă el — și atunci avea o față aspră, dar era mai slab, o caricatură de KGB-ist datînd din timpul Războiului Rece.

— Și mai am încă o poză pe undeva. Mamantov se aplecă peste umărul lui Kelso și răsfoi cîteva pagini. De aproape, mirosea a bătrîn, a naftalină și carmol și se bărbierise stîngaci, cum fac bătrînii, și-i rămăseseră fire cenușii în umbra nasului și în gropița din bărbia-i lată.

— Am găsit.

Aceasta era o fotografie mult mai mare, profesională, în care erau imortalizați vreo două sute de oameni, dispuși pe patru rînduri, ca la o ceremonie de absolvire. Unii erau în uniforme, alții — în costume civile. Sub fotografie scria: „Sverdlovsk, 1980."

— Aceasta era o facultate politică, organizată de Secretariatul Comitetului Central. În ultima zi de curs, tovarășul Suslov în persoană ne-a ținut o cuvîntare. Ăsta sînt eu. Indică un chip încruntat din rîndul al treilea, apoi

mută degetul în față, spre o siluetă destinsă, îmbrăcată în uniformă, așezată cu picioarele încrucișate pe jos. „Și ăsta — îți vine să crezi? — e Volkogonov. Și aici este iarăși Aleksei Alekseevici.

Lui Kelso i se părea că privește o fotografie a ofițerilor imperiali pe timpul țarilor, atîta încredere, ordine și aroganță masculină! Cu toate acestea, în decurs de zece ani, de lumea lor se alesese praful: Epișev murise, Volkogonov părăsise Partidul, Mamantov fusese arestat.

Epișev a murit în 1985. A murit chiar cînd Gorbaciov a ajuns la putere. Acela era cel mai potrivit moment ca să moară un comunist cinstit, după părerea lui Mamantov. Aleksei Alekseevici fusese *crutat*. El fusese un om care își dedicase întreaga viață marxism-leninismului, contribuise la planificarea ajutorului frățesc către Cehoslovacia și Afganistan. Bine că nu mai trăiește ca să vadă cum s-a ales praful de tot! Fusese o onoare să scrie articolul biografic despre Epișev pentru *Cartea Eroilor* și, dacă nimeni n-o mai citea astăzi — ei bine, chiar asta vroia el să spună! Țării i se furase istoria.

— Și Epișev v-a spus și dumneavoastră aceeași poveste despre documentele lui Stalin, cum i-a spus lui Volkogonov?

— Da. Vorbea mai liber spre sfîrșit. Era deseori bolnav. L-am vizitat la spitalul nomenclaturii de partid. El și Brejnev erau tratați împreună de bioenergeticiana Davitașvili.

— Nu cred că a lăsat documente după ce a murit.

— Documente? Oamenii ca Epișev nu păstrau așa ceva.

— Avea rude?

— Nu știu să fi avut. Noi nu discutam niciodată despre *familie*.

Mamantov rosti cuvîntul ca pe o absurditate. Știai că, printre alte sarcini, Aleksei a trebuit să-l interogheze pe Beria? Noapte de noapte. Îți dai seama cum trebuie să fi fost? Dar Beria n-a cedat deloc, nici măcar o dată în aproape șase luni, pînă la final, după proces, cînd îl legau la stîlp ca să-l împuște. Nu-i venea să creadă că o să îndrăznească să-l ucidă.

— Cum adică, a cedat?
— Guița ca un porc — așa a zis Epișev. Striga ceva despre Stalin și despre un arhanghel. Îți vine să crezi? Tocmai Beria s-o ia pe calea credinței! Dar apoi i-au pus o eșarfă în gură și l-au împușcat. Mai departe nu mai știu.
Mamantov închise albumul cu drag și îl așeză înapoi pe raft. Deci, zise el, cu o privire plină de inocență amenințătoare, a venit cineva pe la dumneata. Cînd a fost asta?
Kelso intră pe loc în alertă.
— Prefer să nu spun.
— Și el ți-a vorbit despre documentele lui Stalin? Presupun că *era* un bărbat? Un martor ocular, de atunci?
Kelso șovăi.
— Cum se numea?
Kelso zîmbi și dădu din cap. Se pare că Mamantov se credea tot la Lubianka.
— Dar cu ce se ocupa?
— Nici asta nu pot să vă spun.
— Știe unde se găsesc aceste documente?
— Poate.
— S-a oferit să-ți arate?
— Nu.
— Dar i-ai *cerut* să-ți arate?
— Nu.
— Ești un istoric foarte slab, dr Kelso. Credeam că ești vestit pentru sîrguință.
— Dacă țineți neapărat să știți, a dispărut înainte să mai am eu ocazia...
Dar regretă ce a spus de cum închise gura.
— Cum adică, „a dispărut"?
— Beam un pahar împreună — murmură Kelso. L-am lăsat singur un minut. Cînd m-am întors, fugise.
Suna neconvingător, chiar și pentru el însuși.
— A fugit? Ochii lui Mamantov se făcuseră cenușii ca iarna. Nu te cred.
— Vladimir Pavlovici, zise Kelso, întîlnindu-i privirea și susținîndu-i-o. Vă asigur că acesta este adevărul.
— Minți. De ce? *De ce*? Mamantov își frecă bărbia. Cred că a plecat pentru că ai intrat în posesia carnetului.

— Dacă aș avea carnetul cu însemnări, puneți-vă întrebarea: aș mai fi eu aici? Nu m-aș afla în primul avion spre New York? Nu asta fac hoții?
Mamantov îl mai privi atent încă vreo cîteva minute, apoi se uită în altă parte.
Noi trebuie neapărat să-l găsim pe acest om.
Noi...
— Nu cred că vrea să fie găsit.
— O să te caute din nou.
— Mă îndoiesc. Kelso tare voia să plece acum. Se simțea compromis, într-un fel; complice. Și apoi, mă întorc mîine cu avionul în America. Ceea ce, acum că mă gîndesc la asta, înseamnă că ar trebui...
Făcu o mișcare către ușă, dar Mamantov îi tăie calea.
— Nu ești tulburat, dr Kelso? Nu-i simți puterea Tovarășului Stalin, chiar și din mormînt?
Kelso rîse strîmb.
— Eu nu prea împărtășesc... obsesia dumneavoastră.
— Du-te dracului! Ți-am citit cărțile. Te miră? Nu mă pronunț asupra calității lor. Dar îți spun ceva: ești la fel de obsedat ca mine.
— Poate. Dar altfel.
— Puterea — zise Mamantov, savurînd fiecare cuvînt, de parcă degusta vin — stăpînirea absolută și înțelegerea esenței *puterii*. Nimeni nu l-a egalat în această privință. Fă asta, fă aia! Gîndește asta, gîndește aia! Eu hotărăsc cînd trăiești și cînd mori și nu poți să spui decît: „Vă sînt recunoscător pentru bunătatea arătată față de mine, Tovarășe Stalin!" *Asta* da, obsesie!
— Da, dar mai există deosebirea, dacă îmi dați voie, că dumneavoastră îl vreți înapoi.
— Și dumitale îți place să fii spectator, nu-i așa? Mie-mi place să fac amor, iar dumitale îți place pornografia?
Mamantov arătă spre cameră cu degetul mare.
— Ar fi trebuit să te vezi în clipa asta. „Asta nu e o notă pentru o cuvîntare?" „Aceea nu este o copie a unei picturi mai vechi?" Ochii căscați, limba scoasă — liberalul occidental, bucurîndu-se de fiori temperați. Firește, *el* a înțeles și asta. Și acum, vii și-mi spui că nu mai încerci

să-i găsești carnetul cu însemnări personale și fugi acasă în America?

— Pot să trec?

Kelso făcu un pas spre stînga, dar Mamantov îi tăie calea printr-o mișcare rapidă.

— Asta ar putea fi o descoperire epocală. Și dumneata vrei să fugi? Carnetul *trebuie* găsit. Trebuie să-l găsim *împreună*. Și apoi dumneata trebuie să-l prezinți lumii întregi. Nu-mi trebuie răsplată — îți promit: prefer să stau în umbra anonimatului — numai dumneata te vei bucura de gloria descoperirii.

— Deci, ce înseamnă asta, tovarășe Mamantov? zise Kelso, cu veselie forțată. — Sînt prizonier?

Între el și lumea exterioară se interpuneau, socoti el, un fost kaghebist antrenat și evident sărit de pe fix, un bodyguard înarmat și două uși, dintre care una blindată. Și o clipă îi trecu prin minte că Mamantov chiar avea de gînd să-l rețină: că avea o colecție întreagă de suveniruri despre Stalin, așa că de ce n-ar avea și un istoric specializat în Stalin și epoca lui, pus la murat în formaldehidă și expus într-o vitrină, ca V.I. Lenin? Dar tocmai atunci doamna Mamantov a strigat pe coridor: „Ce se întîmplă acolo?" — și vraja se rupse.

— Nu-i nimic, strigă Mamantov. — Nu mai trage cu urechea! Du-te înapoi în camera tă! Viktor!

— Dar cine-i acolo? — se jelui femeia. —Asta vreau să știu. Și de ce e veșnic întuneric? Începu să plîngă. Auziră zgomotul pașilor ei și o ușă închizîndu-se.

— Îmi pare rău, zise Kelso.

— Nu e cazul, zise Mamantov. Se dădu la o parte. — Du-te acum. Ieși de aici. Pleacă! Dar cînd Kelso ajunse în mijlocul holului, strigă după el:

— Mai vorbim noi despre asta. Într-un fel sau altul.

În mașina de jos erau acum trei bărbați, deși Kelso era prea preocupat ca să-i observe. Se opri în cadrul intrării întunecoase a Casei de pe Dig, ca să-și urce pe umăr sacul de pînză, apoi o porni spre podul Bolșoi Kamennîi.

— Asta e, domnule maior, zise bărbatul cu cicatrice, iar Feliks Suvorin se întinse în față ca să-l vadă mai bine. Suvorin era tînăr pentru un maior plin în FSB — nu avea decît vreo treizeci și ceva de ani — era spilcuit, cu părul blond și ochii ca albăstrelele. Și își dăduse cu un aftershave occidental, care era al doilea lucru remarcabil în acest moment: mașina se umpluse de parfum Eau Sauvage.

— Avea sacul ăla cînd a intrat?

— Da, domnule maior.

Suvorin aruncă o privire spre etajul nouă, unde era apartamentul lui Mamantov. Aici era nevoie de o supraveghere mai strictă. FSB reușise să strecoare un microfon în apartament la începutul operațiunii, dar în doar trei ore oamenii lui Mamantov l-au descoperit și l-au scos imediat.

Kelso începuse să urce scările care duceau la pod.

— După el, Bunin! zise Suvorin, bătîndu-l ușor pe umăr pe cel din fața lui. Dar fii atent, să nu observe! Nu ne trebuie un protest diplomatic.

Mormăind în barbă, Bunin ieși din mașină. Kelso mergea repede acum, aproape coborîse scările pe partea cealaltă a podului, așa că rusul trebui aproape să alerge pînă la baza scărilor podului ca să-l ajungă din urmă.

„Aha!" gîndi Suvorin, „se grăbește să ajungă undeva. Sau vrea doar să scape de aici?"

Urmări cu privirea fețele îmbujorate ale celor doi bărbați aflați acum deasupra parapetului de piatră, în timp ce aceștia se îndreptau spre nord, pe deasupra rîului și se pierdeau în după-amiaza cenușie, iar apoi dispăreau cu totul.

Capitolul 5

Kelso plăti două ruble la intrarea în stația de metrou Borovițkaia, și-și luă jetoanele de plastic, coborînd apoi plin de recunoștință în adîncul pămîntului moscovit. La intrarea pe peronul pentru direcția nord, ceva îl făcu să arunce o privire înapoi, spre scara rulantă, ca să vadă dacă nu cumva îl urmărea Mamantov, dar nu era nici urmă de el printre straturile de fețe istovite.

Fusese un gînd prostesc — încerca el să se amuze de propria-i paranoia — și întoarse capul spre semiobscuritatea ademenitoare și mirosul în rafale calde de ulei și electricitate. Aproape imediat, lumina galbenă a unui far dansă în jurul unei curbe a șinelor și năvala metroului îl aspiră înainte. Kelso lăsă mulțimea să-l împingă în compartiment. Era o senzație ciudată de confort în mijlocul acestei mulțimi tăcute și murdare. Se agăță cu mîna de bara de metal și se zbuciumă și se legănă o dată cu ceilalți, în timp ce se afundau din nou în tunel.

Nu ajunseră prea departe, cînd deodată metroul încetini brusc și se opri: o alarmă cu bombă — așa s-a anunțat la stația următoare — miliția a trebuit să verifice, așa că au stat acolo, pe loc, în semiîntuneric, nimeni nu vorbea, doar cîteodată mai tușea cineva, iar tensiunea creștea întruna.

Kelso se uita fix la imaginea lui reflectată în geamul întunecat. Trebuia să recunoască — avea nervii încordați. Nu-și putea reprima senzația că tocmai se expusese la un pericol, că făcuse o mare nesăbuință să-i spună lui Mamantov despre carnetul de însemnări. Cum îl numise rusul? Ceva pentru care *merită să mori*?

Nervii i s-au destins cînd luminile s-au aprins din nou și cînd metroul a pornit la drum cu o smucitură. Ritmul liniștitor al normalității se reluă.

Era trecut de ora patru cînd Kelso ieși la suprafața pămîntului. Pe cer, în partea de jos, spre apus, de-abia reușind să lumineze vîrfurile copacilor care mărgineau Grădina Zoologică, printre nori apăruse o fisură de culoarea lămîii. Soarele de iarnă apunea în cel mult o oră. Trebuia să se grăbească. Împături harta în așa fel, încît stația de metrou să se afle în dreapta. Vis-à-vis era intrarea la Grădina Zoologică — stînci roșii, o cascadă, un turn ca din povești și puțin mai departe, terasa unei berării, închisă în acest anotimp, cu mesele de plastic stivuite, cu umbrelele mari, în dungi, închise și pocnind în bătaia vîntului. Auzea zgomotul violent al traficului de pe linia de centură, din jurul Grădinii, la nici două sute de metri în față. Traversînd această șosea, imediat la stînga, apoi la dreapta, acolo trebuia să fie! Înfundă harta în buzunar, își luă sacul și urcă pe panta pietruită care ducea la marea intersecție.

Cele zece benzi de circulație formau un imens rîu leneș de lumină și oțel. El traversă un pasaj subteran și deodată se trezi în zona diplomatică a Moscovei: străzi largi, case mărețe, mesteceni bătrîni care își scuturau frunzele moarte pe mașini negre strălucitoare. Nu prea era animație. Trecu pe lîngă un bătrîn cu părul ca argintul, care plimba un pudel, și pe lîngă o femeie în cizme verzi de cauciuc, care nu se potriveau deloc cu roba ei lungă de musulmană. Prin perdelele groase de la ferestre, se zărea uneori constelația aurie a unui candelabru. El se opri la colțul străzii Vspolnîi și se uită atent de-a lungul ei. O mașină a miliției se îndreptă spre el foarte încet și se îndepărtă prin dreapta. Strada era pustie.

Reuși să localizeze casa imediat, dar voia întîi să se orienteze și să verifice dacă nu era cineva acasă, așa că trecu pe lîngă casă, merse pînă la capătul străzii și se întoarse pe partea cealaltă. *„Era o lună ca o seceră roșie și o singură stea roșie. Iar locul era păzit de diavoli cu fețele negre...“* Deodată înțelese ce a vrut să spună bătrînul. O

lună ca o seceră roșie și o singură stea roșie — asta ar fi un steag: un steag islamic. Dar fețele negre? Locul acela trebuie să fi fost o ambasadă — era prea mare ca să fi fost altceva — ambasada vreunei țări islamice, poate din nordul Africii. Era sigur că așa era. Era o clădire mare, asta era clar, respingătoare și urîtă, construită din piatră de culoarea nisipului, care o făcea să pară buncăr. Ocupa cel puțin treizeci și șase de metri pe partea dinspre apus a străzii. Avea treisprezece ferestre. Deasupra intrării impozante, era un balcon din fier forjat, cu uși duble. Nu exista nici o tăbliță cu numele casei și nici un steag. Dacă fusese ambasadă, acum era părăsită; în interior nu mai era nici țipenie de om.

Traversă strada și merse pe lîngă casă, mîngîind piatra dură cu palma. Se ridică în vîrful picioarelor și încercă să se uite pe ferestre. Dar erau prea sus și apoi, erau acoperite peste tot cu plasă gri. Renunță și o luă pe după colț, unde se întindea tot fațada clădirii. Casa înainta mult și pe această stradă. Tot treisprezece ferestre, nici o ușă — treizeci–patruzeci de metri de zidărie solidă, enormă, de nepătruns. Unde se sfîrșea această imensitate de casă, începea un zid construit din aceeași piatră, înalt de vreo doi metri și jumătate, cu o ușă zăvorîtă de lemn, cu ținte de fier în ea. Zidul se întindea și de-a lungul acestei străzi, pe o parte a șoselei de centură și se termina pe aleea îngustă care alcătuia a patra latură a proprietății. Dîndu-i ocol, Kelso înțelese de ce o alesese Beria și de ce rivalii lui consideraseră Kremlinul drept unicul loc unde putea fi el capturat. Ascuns în această fortăreață, Beria ar fi făcut față unui asediu.

În casele învecinate, luminile deveneau tot mai puternice, pe măsură ce după-amiaza se transforma în amurg. Dar locuința lui Beria rămînea un pătrat întunecat. Parcă atrăgea toate umbrele în interiorul ei. Auzi trîntindu-se portiera unei mașini și se întoarse, dînd colțul străzii Vspolnîi. În timp ce se dusese la capătul proprietății, în fața casei sosise un microbuz.

Șovăi, apoi se îndreptă spre el.

Microbuzul avea model rusesc — alb, simplu, gol. Motorul tocmai fusese oprit și ticăia ușor în timp ce se răcea. Cînd ajunse în dreptul lui, aruncă o privire spre ușa casei și văzu că era ușor întredeschisă. Șovăi din nou, uitîndu-se pe strada liniștită de la un capăt la altul. Merse spre intrare, băgă capul pe ușă și strigă un salut.

Cuvintele îi reverberară în holul pustiu. Lumina dinăuntru era slabă și albăstrie, dar chiar și fără să mai facă vreun pas, își dădu seama că pe jos erau dale de mozaic alb cu negru. În stînga lui urca o scară largă. Casa mirosea puternic a praf învechit și a covoare neaerisite și era o mare liniște în ea, de parcă fusese închisă timp de luni de zile. Deschise ușa larg și făcu un pas înăuntru.

Strigă iarăși.

Acum avea două opțiuni. Putea să rămînă pe lîngă ușă sau putea să înainteze mai mult în interior. Alese a doua variantă și, imediat, ca un cobai într-un labirint, constată că numărul de opțiuni se multiplicase. Putea să rămînă pe loc, sau putea să deschidă ușa din stînga, sau putea să urce scările, sau să meargă pe coridorul care se pierdea în întunericul de dincolo de scări, sau putea să deschidă una din cele trei uși din dreapta. O clipă, dificultatea alegerii îl paraliză. Dar scările se aflau drept în fața lui și păreau calea cea mai la îndemînă și poate că, în subconștient, simțea nevoia să obțină avantajul înălțimii, să se afle deasupra indiferent cui se afla la parter sau măcar să ajungă pe picior de egalitate cu ei, dacă erau deja la etaj.

Scările erau de piatră. El purta niște ghete de piele întoarsă maron, cu tălpi de piele, pe care le cumpărase de la Oxford cu mulți ani în urmă și, oricît de silențios încerca să urce, treptele răsunau ca niște împușcături. Dar asta era bine. Doar nu era un hoț și, ca să sublinieze acest lucru, strigă din nou. „*Privet! Kto tam?* Alo! E cineva acolo?" Scările coteau la dreapta lui și acum avea o vedere clară, bună, asupra fîntînii albastre, întunecate, a holului de la intrare străpuns de o săgeată albastră mai deschis, care licărea prin ușa deschisă. Ajunse în capul scărilor și ieși

pe un coridor larg care se întindea și la dreapta și la stînga, pierzîndu-se în ambele direcții într-o semiobscuritate rembrandtiană. În fața lui se afla o ușă. Încercă să se orienteze. Ușa ducea probabil în camera de deasupra intrării principale, cea cu balcon din fier forjat. Ce era oare? O sală de bal? Dormitorul principal? Pe coridor era parchet pe jos și el își aduse aminte de descrierea lui Rapava despre urmele umede ale picioarelor lui Beria pe lemnul lustruit, cînd alergase la telefon, chemat de Malenkov.

Kelso deschise ușa masivă și un aer închis îl izbi ca un perete. Fu silit să-și astupe gura și nasul cu mîna ca să nu se sufoce. Mirosul care impregnase toată casa părea să provină de aici. Era o cameră spațioasă, fără mobilă, luminată de pe peretele opus de trei ferestre înalte, acoperite cu plasă gri transparent. Se îndreptă spre ele. Podeaua părea presărată cu băltoace pline cu coji mici, negre. Se gîndi că dacă trăgea perdeaua, putea să facă mai multă lumină în cameră și să vadă pe unde calcă. Dar cînd atinse plasa de nylon tare, aceasta păru să se sfîșie și să curgă jos și o ploaie de granule negre îi căzu răpăind peste mînă și îi măturară ceafa. Mai smuci o dată și ploaia deveni o cascadă de insecte moarte, înaripate. Probabil că în timpul verii milioane de insecte se ouaseră și muriseră aici, prinse în capcana acestei camere neaerisite. Aveau un miros acid, de hîrtie. Îi căzuseră și în păr. Le auzea fîșîind sub picioarele lui. Se dădu înapoi, curățîndu-și hainele cu furie și scuturîndu-și capul.

Jos în hol, un bărbat striga: *„Kto idiot?"*

Kelso știa că ar fi trebuit să-i răspundă. Ce dovadă mai limpede a bunelor lui intenții, a inocenței lui, decît să fi ieșit imediat pe palier, să se prezinte și să-și ceară scuze? Regreta sincer. Ușa era deschisă, aceasta era o casă veche, interesantă. El era istoric. Curiozitatea pusese stăpînire pe el. Și evident că nu era nimic de furat. Îi părea nespus de rău.

Cam asta ar fi fost alternativa lui Kelso. Dar n-a ales-o, nu a *optat* pentru ea. Pur și simplu n-a făcut nimic, ceea ce era tot o alegere. A stat acolo, în dormitorul lui Lavrenti Beria, înghețat, pe jumătate aplecat, de parcă scîrțîitul

oaselor lui l-ar fi dat de gol, și a ascultat. Cu fiecare secundă care trecea, șansele lui de a ieși din clădire discutînd cu omul acela se reduceau. Bărbatul începu să urce scările. Urcă șapte trepte — Kelso le numără — apoi se opri și stătu complet nemișcat timp de circa un minut.

Apoi coborî iar pe scări, traversă holul și ușa de la intrare se închise.

Kelso se mișcă acum. Se duse la fereastră. Fără a atinge perdeaua, descoperi că era posibil ca, lipindu-și obrazul de perete, să tragă cu ochiul jos pe stradă, pe la marginea plasei de nylon, plină de praf. Din acest unghi oblic, putu să vadă un bărbat în uniformă neagră, stînd în picioare pe trotuar pe lîngă microbuz și ținînd o lanternă în mînă. Bărbatul coborî de pe bordură, făcu un pas în rigolă și se uită atent la casă, spre etaj. Era un bărbat îndesat și cu aspect de maimuță. Părea să aibă brațele prea lungi pentru trunchiul lui gros. Deodată, se uită drept la Kelso — un chip brutal, imbecil — și Kelso se retrase. Cînd îndrăzni să se uite din nou, omul se aplecă să deschidă portiera de pe partea șoferului. Aruncă lanterna în mașină și urcă după ea. Motorul porni. Microbuzul se îndepărtă.

Kelso îi acordă treizeci de secunde, apoi coborî scările în fugă. Era încuiat pe dinafară! Nu-i venea să creadă. Absurditatea acestei neplăceri îl făcu aproape să zîmbească. Era încuiat în casa lui Beria! Ușa de la intrare era enormă, cu un mîner în formă de sferă mare, de fier, și un zăvor de mărimea unei cărți de telefon. Îl încercă fără speranță, apoi se uită în jur. Dacă exista o alarmă împotriva hoților? Pe întuneric nu reuși să vadă nimic atîrnat pe pereți, dar poate că era un sistem vechi — s-ar putea, nu? Ceva care se declanșa prin atingere, nu prin celulă fotoelectrică? Acest gînd îl făcu să-i înghețe sîngele în vine.

Ceea ce l-a pus pe jar a fost întunericul tot mai mare și înțelegerea faptului că, dacă nu găsea o cale de scăpare acum, ar putea rămîne prins în această capcană toată noaptea datorită orbirii sale. Lîngă ușă era un comutator, dar n-a îndrăznit să-l încerce — era clar că paznicul era plin de bănuieli — ar putea să vină iar cu mașina ca să

verifice. În orice caz, ceva din tăcerea casei, părăsirea ei totală îl asigurară că toate legăturile ei cu viața fuseseră întrerupte, că locuința fusese lăsată în paragină. Încercă să-și amintească descrierea planului casei, făcută de Rapava, atunci cînd intrase înăuntru ca să răspundă la telefonul dat de Malenkov. Spusese că intrase în casă de pe o verandă, trecuse printr-o cameră de serviciu, apoi pe lîngă o bucătărie și ieșise în hol.

Pătrunse în întunericul din holul de dincolo de scări, dibuindu-și drumul pe peretele din stînga. Zugrăveala era rece și netedă. Prima ușă peste care dădu era încuiată. A doua nu era — simți un curent de aer rece, dar îl atinse o picătură — probabil era o pivniță — și o închise repede. A treia ușă dădea într-o încăpere plină de suprafețe cu luciri mate, albăstrui-metalice și cu un ușor miros de mîncare veche. A patra ușă era la capăt, drept în fața lui, și dezvălui camera în care Kelso ghici că stătuseră pe vremuri gărzile lui Beria.

Spre deosebire de restul casei, care părea golită, în această cameră exista mobilă — o masă simplă de lemn și un scaun, și un bufet vechi — și unele semne de viață. Un număr din *Pravda* — ghici cunoscutul vîrf de catarg — un cuțit de bucătărie, o scrumieră. Atinse masa și dădu peste niște firimituri de pîine. O lumină palidă se strecura pe două ferestre mici. Între ele se afla o ușă. Era încuiată. Nu exista cheie. Se uită iarăși la ferestre. Prea înguste ca să se poată strecura prin ele. Trase aer în piept. De bună seamă că unele obiceiuri erau răspîndite în toată lumea? Pipăi pragul cu mîna în dreapta ușii — era acolo, și a mers ușor în încuietoare. Cînd s-a deschis ușa, a scos cheia și — bine lucrat!, și-a amintit el apoi că a gîndit — a pus-o de unde o luase, la prag.

Ieși pe o verandă îngustă, cam de 1,80 m lărgime, cu podele de lemn descompuse și balustrada ruptă. Se auzea zgomotul traficului din fundul grădinii și scîncetul căznit al unui mare avion cu reacție, care ateriza pe Aeroportul Șeremetievo. Bătea un vînt rece, mirosind a fum. Pe cer tremura palid ultima îmbujorare a zilei.

El își dădu seama că și grădina fusese lăsată în paragină o dată cu casa. În mod sigur nu se mai lucrase în ea de luni de zile. În stînga lui se găsea o seră luxoasă, cu un horn de fier, aproape acoperit de viță-de-vie rusească. În dreapta, un crîng sălbatic, alcătuit din mai multe tufișuri verde-închis. În față erau copaci. Coborî de pe verandă pe covorul de frunze care acopereau gazonul. Vîntul se înteți și ridică vreo cîteva din ele, trimițînd spre casă un detașament de frunze învîrtindu-se în spirale. Cu greu își croi drum printre rafalele de vînt spre livadă — o livadă de vișini pe care o putea vedea mai bine acum, cînd s-a apropiat: copaci bătrîni, mari, înalți de peste șase metri — cel puțin vreo sută, un peisaj cehovian. Deodată se opri. Pămîntul de sub pomi era tasat, cu o singură excepție. La rădăcina unui copac, lîngă o bancă de piatră, era o pată întunecată, mai închisă decît umbrele din jur. Se încruntă. Oare nu era o închipuire?

Se duse pînă acolo, îngenunche și își îngropă încet mîinile în frunze. La suprafață erau uscate, dar straturile de dedesubt erau umede. Le dădu la o parte, iscînd un miros puternic de pămînt umed — pămîntul negru și înmiresmat al Mamei Rusia.

„Nu face groapa așa de largă. Doar nu-i mormînt. Te complici prea mult..."

Îndepărtă frunzele de pe un metru pătrat de pămînt și, deși nu prea putea să vadă, vedea totuși de ajuns și putea să pipăie. Iarba fusese smulsă și se săpase o groapă. Apoi aceasta fusese astupată cu pămînt, ba chiar se încercase să se potrivească brazdele cum fuseseră. Dar unele părți se surpaseră, iar altele se suprapuseseră peste marginea gropii, rezultînd un talmeș-balmeș, ca un ferăstrău rupt, plin de noroi. Se săpase în grabă, gîndi Kelso, și asta de curînd, poate chiar astăzi. Se ridică în picioare și-și scutură frunzele de pe haine.

„...Simți puterea Tovarășului Stalin, chiar și din mormînt?"

Dincolo de zidul înalt, se auzea zgomotul traficului pe autostrada largă. Normalitatea se afla la doi pași de el. Împinse frunzele cu piciorul ca să acopere iar suprafața

mutilată, își luă sacul și merse împiedicîndu-se prin livadă pînă la capătul grădinii, spre zgomotele vieții. Simțea nevoia să plece de aici chiar în clipa aceasta. Nu-i era rușine s-o recunoască. Era buimăcit. Vișinii se întindeau pînă aproape de zid, care se ridica drept și abrupt în fața ochilor lui, ca o împrejmuire a unei închisori victoriene. Era exclus să-l poată escalada.

O potecă îngustă, acoperită cu zgură, se întindea pe lîngă zid. O luă la stînga. Cărarea dădea colțul și ducea înapoi spre casă. Cam pe la jumătatea drumului, observă un dreptunghi întunecat — era poarta de la grădină, pe care o remarcase din stradă — dar și aceasta era acoperită de vegetație și el trebui să tragă de ramurile tîrîtoare ale unui tufiș ca să poată ajunge la ea. Era încuiată, poate chiar înțepenită de rugină. Inelul cel mare al mînerului nu se răsucea. Aprinse bricheta și ținu flacăra aproape ca să vadă mai bine. Poarta era masivă, dar rama părea slabă. Se dădu înapoi și o izbi, dar nu se întîmplă nimic. Încercă din nou. Degeaba.

Se întoarse pe potecă. Acum se afla cam la treizeci de metri de casă. Acoperișul jos i se distingea clar. Văzu o antenă și un coș înalt, cu o antenă parabolică atașată pe el. Era prea mare ca să fie o antenă obișnuită.

În timp ce se uita neatent la antenă, privirea îi fu atrasă de licărirea unei lumini la o fereastră de la etaj. Dispăru atît de repede, încît crezu că a avut vedenii și își spuse că nu-i momentul să-și piardă cumpătul, ci trebuia doar să găsească vreo unealtă, ca să poată ieși de acolo. Dar lumina străluci iar, ca o rază de far — palidă, apoi strălucitoare, și iarăși palidă, de parcă cineva ținea în mînă o torță puternică și o învîrtea în direcția inversă acelor de ceasornic spre fereastră, apoi din nou spre întunericul din cameră.

Paznicul cel bănuitor se întorsese.

„Dumnezeule!" — buzele lui Kelso erau atît de strînse, încît de-abia putea să rostească: „Doamne! Doamne! Doamne!" Alergă pe cărare spre seră. O ușă șubredă se deschise puțin, atît cît să se poată strecura înăuntru. Vița-de-vie făcea ca înăuntru să fie mai întuneric decît afară. Mese

demontabile, o găleată veche, tăvi pentru răsaduri, goale, ghivece de teracotă — nimic, nimic. Dibui drumul pe un interval îngust, o ramură înfrunzită dintr-o plantă incertă îl lovi peste față, iar apoi se izbi de un imens obiect de metal. O sobă pîntecoasă, de fontă. Și lîngă ea, o grămadă de unelte lepădate: lopată, găleată, ciur, vătrai. *Vătrai.*

Se strecură iarăși pe ușă, ieșind pe cărare, ținîndu-și strîns trofeul, și introduse vătraiul în gaura dintre poarta grădinii și ramă, chiar deasupra zăvorului. Trase în sus și se auzi un pocnet. Vătraiul ieși din orificiu. Îl introduse iarăși și trase din nou. Alt pocnet. Apăsă în jos. Rama se despică.

Se dădu cîțiva pași înapoi și se repezi în poartă, izbind-o cu umărul și o forță care lui îi păru superioară celei fizice — o fuziune de voință și teamă și imaginație — îl împinse prin poartă și afară din grădină și în pustietatea liniștită a străzii.

Capitolul 6

În seara aceea, la ora șase, maiorul Feliks Suvorin, împreună cu adjunctul său, locotenentul Vissari Netto, dădeau raportul despre întîmplările din ziua respectivă superiorului lor, șeful Direcției de Radiocomunicații, colonelul Iuri Arseniev.

Ca de obicei, atmosfera era destinsă. Arseniev se tolăni somnoros la adăpostul biroului său, pe care era desfășurată o hartă a Moscovei și un casetofon. Suvorin se întinse pe canapeaua de lîngă fereastră, fumîndu-și pipa. Netto se ocupa de înregistrări.

— Prima voce pe care o veți auzi, domnule colonel, îi spunea Netto lui Arseniev, este a doamnei Mamantov.

Apăsă pe PLAY:

— *Cine e la telefon?*

— *Christopher Kelso. Pot să vorbesc cu tovarășul Mamantov?*

— *Da? Cine e la telefon?*

— *V-am spus, mă numesc Kelso. Vorbesc de la un telefon public. Este o problemă urgentă.*

— *Da, dar cine e la telefon?*

Netto apăsă pe PAUSE.

— Biata Liudmila Fedorovna, zise Arseniev, cu tristețe. Ai cunoscut-o, Feliks? Eu o știu de la Lubianka. Ce femeie grozavă era! Un trup ca o pagodă, o minte ascuțită ca briciul și o limbă pe măsură.

— Nu le mai are, zise Suvorin. Oricum, nu mintea.

Netto zise:

— Vocea următoare o să vă sune și mai cunoscută, domnule colonel.

PLAY.

— *E-n regulă, Mamantov la telefon. Cine ești?*

— *Kelso la telefon. Doctor Kelso. Poate vă mai amintiți de mine?*

— *Îmi amintesc. Ce vrei?*

— *Să ne întîlnim.*

— *De ce m-aș întîlni cu dumneata, după porcăria pe care ai scris-o?*

— *Voiam să vă pun cîteva întrebări.*

— *Despre ce?*

— *Un carnet de însemnări, îmbrăcat în plastic negru, care i-a aparținut lui Iosif Stalin.*

— *Gura!*

— *Poftim?!*

— *Am zis să-ți ții gura! Mă mai gîndesc. Unde ești?*

— *Lîngă Agenția „Inturist", pe strada Mohavaia.*

— *Ești aproape. Vino pînă aici.*

STOP.

— Mai pune-o o dată, zise Arseniev. Nu pe Liudmila. Ultima parte.

Prin ferestrele blindate din spatele lui Arseniev, Suvorin vedea unduirea luminilor birourilor, reflectate în lacul ornamental de la Iasenovo și capul uriaș al lui Lenin, iluminat de reflectoare și, dincolo de acestea, aproape invizibilă acum, linia întunecată a pădurii, cu liziera serată pe fundalul cerului de seară. Două faruri au clipit printre copaci, apoi au dispărut: „O patrulă a securității" — gîndi Suvorin, înăbușindu-și un căscat. Era mulțumit că nu vorbea el, ci Netto. Să-i dea și flăcăului posibilitatea să se afirme.

— *Un carnet de însemnări, îmbrăcat în plastic negru, care i-a aparținut lui Iosif Stalin...*

— Lua-m-ar dracu'! zise Arseniev, încet, în timp ce fața-i flască i se încordă.

— Telefonul a fost dat azi după-amiază, la ora 14:14, de către acest bărbat, continuă Netto, scoțînd două dosare subțiri, galben-închis. Christopher Richard Andrew Kelso, zis „Fluke".

— Drăguț — zise Suvorin, care nu văzuse fotografia. Mai lucea încă, pentru că venea direct din camera obscură și mirosea urît, a tiosulfat de sodiu. Noi unde sîntem?

— La etajul III, în curtea interioară, vis-à-vis de intrarea în scara lui Mamantov.

— Deci, acum ne putem permite un apartament în Casa de pe Dig? mîrîi Arseniev.

— E gol. Nu ne costă nici o rublă.

— Cît timp a stat înăuntru?

— A venit la ora 14:32, domnule colonel. A plecat la 15:07. Unul din agenții noștri operativi, locotenentul Bunin, a fost însărcinat să-l urmărească. Kelso a luat metroul de la stația Borovițkaia, aici, a schimbat o dată, a coborît la Krasnopresnenskaia și a mers pe jos spre o casă de aici — Netto arătă iar cu degetul pe hartă — pe strada Vspolnîi. Proprietate părăsită. A pătruns în casă ilegal și a stat înăuntru cam 45 de minute. Ultima dată a fost semnalat aici, îndreptîndu-se spre sud, pe jos, pe șoseaua de centură. Asta a fost acum zece minute.

— Ce înseamnă asta, „Fluke"?

— „Lovitură norocoasă", domnule colonel, zise Netto, prompt. „Un succes neașteptat".

— Sergo? Unde-i cafeaua aia afurisită? Arseniev, de o obezitate colosală, avea obiceiul să ațipească dacă nu i se dădea cafeină din oră în oră.

— Vine, Iuri Semionovici, zise o voce din interfon.

— Domnule, ambii părinți ai lui Kelso erau trecuți de patruzeci de ani cînd s-a născut el.

Arseniev se uită mirat cu ochii lui mici spre Vissari Netto.

— Ce ne interesează părinții lui?

— Păi... tînărul se pierdu cu firea, se împotmoli, se uită rugător la Suvorin.

— Kelso a fost o lovitură norocoasă, zise Suvorin. Poanta. E o poantă.

— Și e hazlie?

Fură salvați de apariția cafelei, adusă de secretarul-asistent al lui Arseniev. Pe cana albastră scria: „I LOVE NEW YORK" și Arseniev o ridică spre ei, de parcă ar fi toastat.

— Mai spuneți-mi despre domnul Fluke, zise el, clipind prin aburul ce se ridica din cană.

— Născut la Wimbledon, în 1954, zise Netto, citind din dosar (bravo lui, gîndi Suvorin, că a reușit să adune tot materialul ăsta într-o singură după-amiază — flăcăului îi mergea mintea, ce dacă era și ambițios?); — tatăl, micburghez obișnuit, funcționar la tribunal, trei surori, toate mai mari ca el, educație tipică; 1973 — bursă pentru istorie la Colegiul „St. John", Cambridge; a absolvit facultatea ca șef de promoție Magna cum laude, 1976...

Suvorin frunzărise și el informațiile acestea — dosarul personal scos de la Registratură, cîteva tăieturi din ziare, articolul biografic dedicat lui Kelso din *Who's Who*, și acum încerca să facă legătura dintre biografia lui și instantaneul reprezentînd o siluetă într-un balonzaid, în timp ce părăsea apartamentul. Granulația fotografiei era plăcută, părea de prin anii '50: bărbatul care privea pe partea cealaltă a străzii, cu o țigară în gură, părea un actor francez prăpădit care interpreta rolul unui „curcan" șmecher. *Fluke*. Oare un nume îi rămîne cuiva pentru că i se potrivește sau cel care îl poartă, inconștient, evoluează conform numelui? Fluke, adolescentul răsfățat și leneș, cocoloșit de toate femeile din familie, care își uimește profesorii cînd cîștigă o bursă la Cambridge primul din întreaga istorie a modestului său liceu teoretic. Fluke, studentul chefliu care, după trei ani de facultate în care n-a părut să se omoare cu învățatul, termină cu cel mai bun rezultat la istorie din anul lui universitar. Fluke, care întîmplător își face apariția în pragul unuia dintre cei mai periculoși oameni din Moscova — deși, firește, fiind străin, s-a simțit invulnerabil. Da, ar trebui să ne ferim de acest *Fluke*...

— ...bursă de studii la Harvard, 1978; admis la Universitatea din Moscova, în cadrul Programului „Studenții în slujba Păcii", 1980; contacte cu disidenți — vezi Anexa „A" — au condus la o nouă încadrare a lui, de la „burghez-liberal" la „conservator și reacționar"; teza de doctorat publicată în 1984 — *Puterea în țară: țărănimea din regiunea Volga, 1917–1922*; lector de istorie modernă la

Universitatea Oxford din '83 pînă în '94, acum locuiește la New York; autor al lucrărilor *Istoria Europei de Est 1945–1987*, editată de Universitatea Oxford — *Vîrtejul: prăbușirea Imperiului Sovietic*, publicat în 1993; numeroase articole...

— Destul, Netto, zise Arseniev, ridicînd o mînă. E tîrziu. Noi ne-am dat la el vreodată? Întrebarea îi era adresată lui Suvorin.

— De două ori, zise Suvorin. O dată la Universitate, bineînțeles, în 1980. Și din nou la Moscova în 1991, cînd am încercat să-l prostim cu democrația și cu Noua Rusie.

— Și?

— Și? Luîndu-ne după ce scrie în rapoarte? Ne-a rîs în nas.

— Noi îl considerăm un occidental valoros?

— Nu prea. A scris un articol în *The New Yorker* — avem articolul la dosar — în care a relatat cum au încercat să-l racoleze și CIA și SIS. Un articol hazliu, de fapt.

Arseniev se încruntă. Nu era de acord cu publicitatea, de nici o parte.

— Soție? Copii?

Netto răspunse prompt din nou.

— Căsătorit de trei ori. Îi aruncă o privire lui Suvorin, iar acesta făcu un gest discret cu mîna, vrînd să spună „continuă!": era încîntat să fie doar spectator. Prima căsătorie — în timpul studenției, cu Katherine Jane Owen, divorțul s-a pronunțat în '79. A doua căsătorie cu Irina Mihailova Pugaciova, în '81...

— S-a însurat cu o rusoaică?

— Ucraineancă. Aproape sigur o căsătorie din interes. Ea a fost exmatriculată din Universitate pentru activitate antistatală. Pentru Kelso aceasta a constituit începutul contactelor cu disidenți. Ei i-a fost acordată viza în '84.

— Deci i-am blocat intrarea în Anglia timp de trei ani?

— Nu, domnule colonel, englezii i-au blocat-o. Cînd i-au dat ei aprobarea, Kelso trăia deja cu o studentă de-a lui, americancă, o bursieră Rhodes. Căsătoria cu Pugaciova a fost desfăcută în '85. Acum ea e căsătorită cu un dentist din Glamorgan. Există și un dosar, dar îmi pare rău că n-am...

— Lasă, zise Arseniev. O să murim înecați în atîtea hîrtii. Ce-i cu a treia căsătorie? Îi făcu cu ochiul lui Suvorin. Mare ștrengar, Kelso ăsta!

— Margaret Madeline Lodge, studentă americană...

— Asta-i bursiera Rhodes?

— Nu, asta-i altă bursieră Rhodes. Cu asta s-a însurat în '86. Divorțul s-a pronunțat anul trecut...

— Copii?

— Doi băieți. Locuiesc cu mama lor la New York.

— E de admirat tipul, n-am ce zice! zise Arseniev, care, în ciuda tonajului, avea o amantă la Asistența Tehnică. Privi fotografia, cu buzele căzute de admirație. Ce face la Moscova?

— Arhivele Rusiei organizează o conferință — zise Netto — pentru universitari străini.

— Feliks?

Maiorul Suvorin își ținea glezna dreaptă urcată pe genunchiul stîng, coatele rezemate neglijent pe spătarul canapelei, sacoul sport descheiat — degajat, sigur de sine, americanizat: stilul propriu. Trase un fum din pipă înainte să răspundă.

— Cuvintele din convorbirea telefonică sînt, evident, ambigue. Implicația ar putea fi că Mamantov posedă acest carnet și că istoricul dorește să-l vadă. Sau că istoricul deține carnetul, sau a auzit de el, și vrea să verifice vreun amănunt împreună cu Mamantov. În orice caz, este evident că Mamantov e conștient de supravegherea noastră, de aceea pune punct convorbirii. Cînd trebuie Kelso să plece din Federație, Vissari, am aflat?

— Mîine la ora prînzului, zise Netto. Zborul Companiei „Delta" spre Aeroportul J.F. Kennedy decolează de la Șeremetievo-2 la ora 13:30. Locul este rezervat și confirmat.

— Recomand ca Fluke Kelso să fie oprit și controlat, zise Suvorin. Pînă la piele ar fi indicat — să se întîrzie zborul, dacă e cazul — sub pretextul suspiciunii că

exportă material de interes istoric sau cultural. Dacă a luat ceva din casa asta de pe strada Vspolnîi, îi putem confisca. Între timp, îl ținem sub observație în continuare pe Mamantov.

Pe biroul lui Arseniev se auzi bîzîitul interfonului: era vocea lui Sergo.

— Un telefon pentru Vissari Petrovici.

— E-n regulă, Netto, zise Arseniev. Vorbește din celălalt birou.

După ce se închise ușa, se uită urît la Suvorin.

— O mică secătură eficientă, așa-i?

— E destul de inofensiv, Iuri. E doar zelos.

Arseniev grohăi, își slăbi cureaua cu o gaură, trase de două ori îndelung din inhalantul său, lăsîndu-și grăsimea să i se reverse spre birou. Obezitatea colonelului era un fel de camuflaj: un strat de seu, o plasă unduind peste o minte ascuțită, astfel că, în vreme ce alți bărbați, mai zvelți, își rataseră cariera, el și-a continuat drumul fără nici o grijă, mergînd legănat, traversînd Războiul Rece (șef KGB rezident la Canberra și Ottawa), apoi depășind perioada de *glasnost* și lovitura de stat eșuată, dezmembrarea KGB-ului, mergînd înainte în același ritm, protejat de armura sa de grăsime, pînă în ziua de azi cînd, în sfîrșit, se afla pe ultima sută de metri: retragerea peste un an de zile, vila, amanta, pensia, și restul lumii putea să se ducă la dracu'. Suvorin îl simpatiza.

— Bine, Feliks. Tu ce crezi?

— Scopul operațiunii Mamantov, zise Suvorin prudent, este să descoperim felul în care au fost sustrase cinci sute de milioane de ruble din fondurile KGB-ului, unde le-a ascuns Mamantov și cum sînt folosiți acești bani pentru finanțarea opoziției antidemocratice. Știm deja că sponsorizează foaia aia infectă, a fasciștilor roșii.

— *Aurora*...

— *Aurora* — dacă se dovedește că mai cumpără și arme acum, mă interesează. Dacă achiziționează suveniruri cu Stalin sau dacă le vinde, treaba lui, deși e dovadă de smuceală, dar...

— Astea nu sînt doar *suveniruri*, Feliks. — Asta e ceva — faimos — există un întreg dosar despre carnetul ăsta al lui Stalin — era una din „legendele de la Lubianka".

Prima reacție a lui Suvorin a fost să izbucnească în rîs. Doar bătrînul nu vorbea serios? *Carnetul de însemnări* al lui Stalin? Dar apoi observă expresia feței lui Arseniev și-și transformă rapid rîsul în tuse.

— Îmi pare rău, Iuri Semionovici — iertați-mă —, dacă dumneavoastră luați povestea asta în serios, firește că și eu o s-o iau.

— Mai pune banda o dată, Feliks, vrei? Niciodată nu m-am priceput să umblu cu afurisitele astea de aparate!

O împinse pe birou cu arătătoru-i gras. Suvorin se ridică de pe canapea și o ascultară împreună în timp ce Arseniev respira greu, trăgîndu-se de ceafa-i revărsată, ceea ce făcea întotdeauna cînd simțea vreun pericol.

„...un carnet îmbrăcat în plastic negru care i-a aparținut lui Iosif Stalin..."

Încă mai ascultau banda cu atenție, cînd Netto s-a strecurat în birou, galben de spaimă, ca să le anunțe vestea cea proastă.

Feliks Stepanovici Suvorin, negru de supărare, se îndreptă spre biroul lui, cu Netto după el. Avea mult de mers din apartamentele conducerii aflate în aripa de vest a clădirii, pînă la blocul operațional din aripa de est și în drumul lui trebuie să-i fi făcut semne și să-i fi zîmbit cel puțin o duzină de oameni, căci pe coridoarele decorate în stil finlandez, cu mult lemn și gresie albă de la Iasenovo, maiorul era răsfățatul tuturor, un tînăr de mare viitor. Vorbea englezește cu accent american, era abonat la cele mai importante reviste americane și avea o colecție de muzică de jazz american, modernă, pe care o asculta împreună cu soția, fiica unuia din cei mai liberali consilieri economici ai președintelui țării. Pînă și hainele lui Suvorin erau americane — cămașa cu gulerul răsfrînt, cravata în dungi, sacoul sport maron — fiecare din aceste articole rămase de pe vremea cînd fusese rezident KGB la Washington.

— Uitați-vă la Feliks Stepanovici! gîndeau ei, înotînd în paltoanele grele și grăbindu-se să prindă autobuzele ca să ajungă acasă. Al doilea după fosila aia grăsană de Arseniev, selectat ca succesor al acestuia la conducerea unei întregi direcții la vîrsta de treizeci și opt de ani. Și nu o direcție oarecare, ci Radiocomunicații — una dintre cele mai secrete direcții! — autorizat să conducă operațiuni de spionaj al țărilor occidentale pe teritoriul Rusiei! Uitați-vă la el, bărbatul de viitor, alergînd spre biroul lui ca să mai lucreze, în timp ce noi plecăm acasă seara...

— Bună seara, Feliks Stepanovici!

— Pa, Feliks! Capul sus!

— Iar lucrezi peste program, tovarășe maior!

Suvorin zîmbea ușor, dădea din cap, gesticula vag cu pipa, preocupat.

Detaliile, așa cum fuseseră transmise de Netto, erau puține, dar edificatoare. Fluke Kelso părăsise apartamentul familiei Mamantov la ora 15:07. Suvorin părăsise și el zona după cîteva minute. La ora 15:22, s-a raportat că Liudmila Feodorova Mamantova, însoțită de bodyguardul Viktor Bubka, a părăsit și ea apartamentul pentru a-și face plimbarea obișnuită din fiecare după-amiază în Parcul Bolotnaia (din cauza instabilității sale mentale, ea trebuia să fie permanent însoțită). Întrucît nu era decît un singur om de serviciu, n-au fost urmăriți.

Nu s-au mai întors.

La scurt timp după ora 17:00, un vecin din apartamentul de dedesubt a raportat că a auzit țipete prelungite, isterice. A fost chemat portarul, apartamentul a fost descuiat cu greu și doamna Mamantov a fost descoperită singură, îmbrăcată doar în desuuri, încuiată într-un dulap, în ușa căruia ea reușise totuși să facă o gaură, ajutîndu-se numai de picioarele goale. A fost dusă la Policlinica Diplomatică într-o stare gravă. Avea ambele glezne rupte.

— Trebuie să fi fost un plan de fugă în caz de urgență, zise Suvorin, cînd au ajuns la birou. În mod sigur plănuia asta de cîtva timp, iar programul zilnic al soției făcea parte din acest plan mai amplu. Întrebarea este: în ce constă urgența?

Aprinse lumina. Tuburile de neon clipiră, apoi încăperea se trezi la viață. Aripa unde se aflau birourile conducerii avea vedere asupra lacului și copacilor, pe cînd biroul lui Suvorin dădea spre șoseaua de centură a Moscovei și spre un cartier plin de blocuri turn, aglomerate, și blocuri înghesuite, de patru etaje. Suvorin se trînti pe scaun, își înșfăcă punguța cu tutun și își urcă picioarele pe pervazul ferestrei. În geam văzu imaginea reflectată a lui Netto intrînd și închizînd ușa.

Arseniev îl ocărîse rău, ceea ce nu era prea corect. Dacă era cineva de vină, acela era numai el însuși, pentru că îl trimisese pe Bunin să-l urmărească pe Kelso.

— Cîți oameni supraveghează acum apartamentul lui Mamantov?

— Doi, domnule maior.

— Desparte-i. Unul la Policlinică, pentru a o supraveghea pe soția lui Mamantov, celălalt să rămînă la post. Bunin să se țină după Kelso. La ce hotel stă?

— „Ucraina".

— Bine. Dacă acum se îndreaptă spre sud pe șoseaua din jurul Grădinii, înseamnă că se întoarce. Sună-l pe Gromov de la Direcția 16 și spune-i că vrem să-i intercepteze toate convorbirile lui Kelso. O să-ți spună că n-are mijloace. Spune-i să ia legătura cu Arseniev. Să vii pregătit cu documentele pentru autorizarea interceptării în cincisprezece minute.

— Da, domnule maior.

— Mă ocup eu de Direcția a Zecea.

— Direcția a Zecea, domnule maior? Aceasta era direcția arhivelor.

— Colonelul afirmă că ar exista un dosar despre acest carnet al lui Stalin. Auzi, legendă de la Lubianka! Trebuie să inventez un pretext ca să-l văd. Verifică ce-i cu casa aia din strada Vspolnîi: ce este acolo? Doamne, ne mai trebuie oameni! Suvorin lovi biroul cu pumnul de necaz. Unde-i Kolosov?

— A plecat ieri în Elveția.

— Cine mai e pe-aici? Barsukov?

— Barsukov e la Ivanovo cu nemții lui.

Suvorin oftă. Operațiunea asta nu se baza pe nimic concret, asta era problema cu ea. Nici nume nu avea și nici buget. Din punct de vedere tehnic, nu era nici măcar legală. Netto scria ceva foarte repede.

— Ce aveți de gînd cu Kelso?

— Îl țin mai departe sub supraveghere.

— Nu-l rețineți?

— Sub ce acuzație? Și unde l-am duce? Nici celule nu avem. Nu avem bază legală pentru a opera arestări. De cît timp este Mamantov nesupravegheat?

— De trei ore, domnule maior. Îmi pare rău, eu... Netto părea gata să izbucnească în plîns.

— Lasă, Vissi! Nu-i vina ta. Îi zîmbi imaginii lui Vissi reflectate în geam. Mamantov era obișnuit să facă figuri de-astea tari pe cînd noi nici nu eram născuți! Punem noi mîna pe el, adăugă, cu o încredere pe care n-o simțea — mai devreme sau mai tîrziu. Hai, la treabă acum! Trebuie s-o sun pe nevastă-mea.

După plecarea lui Netto, Suvorin desprinse fotografia lui Kelso din dosar și o prinse la avizierul de lîngă biroul lui. În ce hal ajunsese el, cu atîtea pe cap, probleme cu adevărat importante — spionajul economic, biotehnologia, fibrele optice — să-și piardă vremea, făcîndu-și griji cu Mamantov — dacă și de ce umbla el după carnetul lui Stalin! Era absurd. Ba, chiar mai rău decît atît. Era rușinos. Ce țară mai era și asta? Tacticos, își umplu pipa cu tutun și o aprinse. Apoi rămase în picioare, nemișcat timp de un minut, cu mîinile la spate, pipa între dinți, privindu-l pe istoric plin de ură.

Capitolul 7

Fluke Kelso stătea în pat, întins pe spate, în camera lui de la etajul 23 al Hotelului „Ucraina" și fuma o țigară, uitîndu-se pe tavan, cu mîna stîngă în jurul conturului familiar al unei sticle de whisky de un sfert.

Nu se mai obosise să se dezbrace și nici să aprindă veioza. Nici nu avea nevoie. Fascicolele albe, strălucitoare ale proiectoarelor care luminau zgîrie-norul stalinist-gotic ajungeau pînă în camera lui, violente ca un foc de artificii. Prin fereastra închisă auzea zgomotul traficului din primele ore ale serii, pe strada udă de jos, atît de departe de el.

Întotdeauna se gîndise că era o oră tristă pentru un străin aflat într-un oraș străin — se lăsa noaptea, luminile licăreau intermitent, temperatura scădea mult, funcționarii se grăbeau să ajungă acasă, oamenii de afaceri încercau să pară veseli în barurile hotelurilor.

Mai trase o dușcă de whisky, apoi întinse mîna după scrumieră și o așeză pe piept, scuturîndu-și țigara în ea. Scrumiera nu fusese curățată bine. Încă lipit de interiorul ei plin de praf, ca un mic ou verde, se cuibărea un rest din sputa lui Papu Rapava.

Lui Kelso nu-i trebuiseră mai mult de cîteva minute — durata unei scurte vizite la centrul de afaceri al Hotelului „Ucraina" și timpul necesar frunzăririi rapide a unei cărți de telefon vechi a Moscovei — ca să stabilească faptul că locuința de pe strada Vspolnîi fusese într-adevăr pe vremuri o ambasadă africană. Fusese Ambasada Republicii Tunisia.

Și tot atît de repede obținuse restul de informații de care avea nevoie — stînd pe marginea patului său tare și

îngust, vorbind la telefon pe un ton foarte serios cu atașatul de presă al noii Ambasade a Tunisiei, prefăcîndu-se extrem de interesat de piața explozivă a Moscovei în domeniul proprietăților și deosebit de curios în privința modelului exact al steagului tunisian.

Atașatul de presă spunea că în 1956, guvernul sovietic le oferise tunisienilor clădirea de pe strada Vspolnîi, cu un contract de închiriere pe termen scurt, care putea fi reînnoit la fiecare șapte ani. În ianuarie, cînd sosise data negocierilor, ambasadorului i se comunicase că acel contract nu va fi prelungit, iar în august tunisienii au trebuit să elibereze clădirea. Și, domnule, ca să fim sinceri, nu ne-a părut rău deloc că ne-am mutat, dar chiar deloc, după necazul ăla din 1993, cînd muncitorii au dezgropat douăsprezece schelete umane, victime ale represiunii staliniste, de sub trotuarul din fața casei. Nu se dăduse nici o explicație pentru evacuare dar, după cum se știa, mari suprafețe din proprietatea statului erau pe cale de a fi privatizate în centrul Moscovei și vîndute unor investitori străini: se făceau mari averi în această perioadă.

Iar steagul? Steagul Republicii Tunisia, stimate domn, era reprezentat de o semilună roșie și o stea roșie într-o sferă albă, totul aflat pe un fond roșu.

„... O lună ca o seceră roșie și o singură stea roșie..."

Dîra albastră a fumului de țigară se încolăci și se sparse de tencuiala plină de praf.

Of, gîndi el, ce frumos se potrivea totul — povestea lui Rapava și a lui Epișev și paragina oportună a vilei lui Beria și pămîntul răvășit de curînd și barul numit „Rabotnik".

Termină de băut sticla de whisky și-și stinse țigara, apoi zăcu pe pat, nemișcat, un timp, răsucind întruna între degete cutia de chibrituri, în direcția inversă acelor de ceasornic.

Încă nehotărît, Kelso coborî la recepție și-și schimbă ultimele cecuri de călătorie în ruble. O să aibă nevoie de bani peșin, orice s-ar întîmpla. O să aibă nevoie de bani în numerar. Cartea lui de credit nu-i era de folos totdeauna — uite ce incident neplăcut a avut loc în shopul

hotelului, cînd a încercat s-o folosească pentru a-și cumpăra whisky.

I se păru că a zărit o cunoștință — de la simpozion, probabil — ridică mîna, dar aceasta deja întorsese capul.

Pe pupitrul de la recepție era un anunț — *Oaspeții care doresc să telefoneze în străinătate sînt rugați să depună o sumă de bani* — și, citindu-l, se simți din nou străpuns de un fior de dor de țara lui. Atîtea întîmplări, și el nu avea cui să-i povestească! Avu un impuls și lăsă la recepție 50 $, apoi se strecură prin mulțime, înapoi spre lifturi.

Trei căsătorii. Medită la această ispravă nemaipomenită în timp ce liftul îl ducea înspre cer. Trei divorțuri în ordine crescătoare de amărăciune.

Kate — ei, Kate nici n-a prea contat, doar erau studenți, căsătoria a fost sortită eșecului încă de la început. Ea chiar îi trimisese felicitări de Crăciun anual, pînă cînd el se mutase la New York. Iar Irina — măcar obținuse pașaportul — ceea ce — bănuia el — era întotdeauna punctul de atracție principal al unei asemenea căsătorii. Dar Margaret — biata Margaret — era însărcinată cînd se căsătorise cu ea, de fapt, acesta fusese motivul căsătoriei lui cu ea — și nici nu apăruse bine primul băiat, că al doilea era și el pe drum și brusc s-au trezit înghesuiți în patru camere mici pe șoseaua Woodstock: profesorul de istorie cu studenta la istorie, și nici măcar nu avuseseră parte de o poveste de dragoste în trecut! Durase doisprezece ani — „la fel de mult ca al Treilea Reich" — declarase Fluke, beat, unui redactor indiscret de la un ziar de scandal în ziua în care fusese publicată acțiunea de divorț înaintată de Margaret. Nu fusese iertat niciodată.

Totuși, ea era mama copiilor lui. Maggie. Margaret. Bietei Margaret o să-i dea el telefon.

Auzise niște sunete ciudate pe fir din momentul în care centralista intrase în circuitul internațional, așa că prima lui reacție a fost: „Telefoanele rusești!" Scutură tare receptorul, cînd începu să sune la numărul din New York.

— Alo! Vocea cunoscută, părînd neobișnuit de veselă.

— Eu sînt.

— Ah! Desumflată brusc; moartă. Nici măcar ostilă.

— Îmi pare rău că ți-am stricat ziua. Vroia să pară o glumă, dar nu-i reușise, suna plin de amărăciune și autocompasiune. Mai încercă o dată. Te sun din Moscova.

— De ce?

— De ce te sun, sau de ce sun din Moscova?

— Ce faci acum, bei?

El se uită la sticla goală. Îi uitase talentul de a-l adulmeca de la 6 400 de kilometri distanță.

— Ce mai fac băieții? Pot să vorbesc cu ei?

— Este unsprezece dimineața și e marți. Unde crezi că sînt acum?

— La școală?

— Bravo, *tăticule*! Ea rîse, fără să vrea.

— Ascultă, zise el, îmi pare rău.

— Pentru ce anume?

— Pentru pensia de luna trecută.

— Pensia de *trei* luni.

— A fost o încurcătură la bancă.

— Caută-ți de lucru, Fluke.

— Ca tine, vrei să spui?

— Du-te dracului!

— Bine. Retractez.

Încercă din nou.

— Am discutat cu Adelman azi-dimineață. S-ar putea să aibă ceva de lucru pentru mine.

— Pentru că situația asta nu mai poate continua, știi?

— Știu. Ascultă. Am dat peste ceva aici...

— Ce-ți oferă Adelman?

— Adelman? A, un post în învățămînt! Dar nu asta vreau să spun. Am dat peste ceva aici. La Moscova. S-ar putea să nu fie nimic. Sau ceva extraordinar.

— Despre ce-i vorba?

Era clar ceva ciudat cu linia telefonică. Kelso își auzea propria voce repetînd cuvintele în ureche, prea întîrziate ca să fie ecoul. *„Sau ceva extraordinar"* — se auzi spunînd.

— Nu vreau să discut despre asta la telefon.

— Nu vrei să discuți despre asta la telefon...

— *„Nu vreau să discut despre asta la telefon."*

— ...nu, sigur că nu vrei. Dar știi de ce? Pentru că-i aceeași porcărie dintotdeauna...

— Stai puțin, Maggie! Mă auzi vorbind de două ori?

— ...și uite că ai norocul ca Adelman să-ți ofere un post serios, dar firește că tu nu-l accepți, pentru că asta ar însemna să-ți asumi...

— *„Mă auzi vorbind de două ori?"*

— ... responsabilitatea...

Încet, Kelso puse receptorul în furcă. Se uită la el un moment, și-și mușcă buzele, apoi se întinse la loc în pat și-și aprinse altă țigară.

Stalin, după cum știți, nu suporta femeile. Mai mult decît atît, el considera că însăși sintagma „femeie inteligentă" era un oximoron: el numea astfel de femei „heringi cu idei". Despre soția lui Lenin, Nadejda Krupskaia, i-a împărtășit odată părerea sa lui Molotov: „S-o fi ducînd la aceeași toaletă ca și Lenin, dar asta nu înseamnă că știe ce-i aia leninism." După moartea lui Lenin, Krupskaia a crezut că statutul ei de văduvă a marelui om o va feri de epurările lui Stalin, dar acesta a adus-o repede la realitate. „Dacă nu-ți ții gura, i-a spus el, o să-i facem rost Partidului de o nouă văduvă a lui Lenin."

Dar asta nu e totul. Și aici ajungem la una din acele răsturnări ciudate ale părerilor convenționale, care uneori fac ca profesia noastră să fie atît de plină de satisfacții. Căci, în vreme ce părerea generală despre Stalin era că sexul îl lasă indiferent — cazul clasic al politicianului care își deturnează poftele carnale spre goana după putere — adevărul era exact invers. Stalin era afemeiat.

*Recunoașterea acestei fațete a caracterului său este de dată recentă. În 1988, Molotov i-a spus — cu sfială — lui Ciuev (*Sto sorok besed s Molotovîm*, Moscova) că Stalin a „părut întotdeauna atrăgător în ochii femeilor". În 1990, Hrușciov, prin publicarea postumă a ultimei sale serii de interviuri (*Înregistrări din Era „Glasnost"*, Boston), a dezvăluit și mai multe aspecte. Iar acum arhivele au adăugat noi materiale prețioase.*

Cine au fost aceste femei, de ale căror favoruri Stalin s-a bucurat atît înainte, cît și după sinuciderea celei de-a doua soții? De unele am auzit. Este vorba despre soția lui A.I. Egorov, prim-adjunct al comisarului poporului pentru Apărare, care era vestită în rîndul nomenclaturii comuniste pentru nenumăratele ei aventuri. Apoi a fost soția altui cadru militar — Gusev — o doamnă despre care se spune că se afla în pat cu Stalin în noaptea în care s-a împușcat Nadejda. A mai fost Roza Kaganovici, cu care Stalin, fiind văduv, pare să fi vrut să se căsătorească la un moment dat. Dar poate cea mai interesantă relație a lui a fost Jenia Allilueva, soția cumnatului său, Pavel. Legătura ei cu Stalin este descrisă într-un jurnal al cumnatei lui, Maria. Acesta a fost confiscat o dată cu arestarea Mariei și a fost dat publicității recent (F45 O1 D1).

Desigur, acestea sînt femeile despre care avem cunoștință. Celelalte au rămas simple umbre în istorie, cum a fost tînăra cameristă, Valecika Istomina, angajată în cadrul personalului lui Stalin în 1935 („dacă a fost sau nu soția lui Stalin, nu-i treaba nimănui" — i-a declarat Molotov lui Ciuev), sau „tînăra cu piele smeadă, o adevărată frumusețe", pe care Hrușciov a văzut-o o dată în vila lui Stalin. „Mai tîrziu mi s-a spus că era guvernanta copiilor lui Stalin" — a spus el — „dar n-a rămas acolo mult timp. Mai tîrziu ea a dispărut. Beria o recomandase pentru acest post. Beria se pricepea să aleagă guvernante..."

„Mai tîrziu, a dispărut..."

Din nou, apare schema cunoscută: nu era indicat să știi prea multe despre viața personală a Tovarășului Stalin. Unul din bărbații cărora el le-a pus coarne, Egorov, a fost împușcat; altul, Pavel Alliluev, a fost otrăvit. Iar Jenia însăși, amanta și cumnata lui prin alianță — „trandafirul din cîmpia Novgorodului" —, a fost arestată din ordinul lui Stalin și a fost închisă la izolare atît de mult timp, încît, atunci cînd în sfîrșit a fost eliberată, după moartea lui, nu mai putea nici să vorbească — coardele vocale i se atrofiaseră...

Probabil că adormise, căci l-a trezit telefonul. Camera se afla încă în semiîntuneric. Aprinse veioza și se uită la ceas. Aproape opt.

Se dădu jos din pat și traversă camera cu picioarele amorțite pînă la micul birou de lîngă fereastră.

Șovăi, apoi ridică receptorul.

Dar nu era decît Adelman, care vroia să știe dacă avea de gînd să coboare la cină.

— Cină?

— Dragă, este dineul oficial cu ocazia încheierii lucrărilor simpozionului și nu trebuie să scapi ocazia. Olga va apărea dintr-un tort.

— Doamne Dumnezeule! Am de ales?

— Nici vorbă. Apropo, am lansat zvonul că erai atît de mahmur azi-dimineață, încît a trebuit să te întorci în cameră ca să dormi pînă îți trece.

— A, minunat, Frank! Mulțumesc.

Adelman tăcu o clipă.

— Deci, pînă la urmă ce s-a mai întîmplat? L-ai găsit pe omul tău?

— Bineînțeles că nu.

— A fost totul o apă de ploaie?

— Firește. Nu era nimic adevărat.

— Doar că... știi... ai lipsit toată ziua...

— Am căutat un vechi prieten.

— A, te-am *prins*! — zise Adelman, cu deosebită insistență. Ai rămas același! Ia zi, te uiți la priveliștea asta?

Un fabulos spectacol nocturn se dezlănțuia la picioarele lui Kelso, reclame de neon, strălucitoare, înălțate deasupra întregului oraș ca drapelele unei armate invadatoare. „Philips", „Marlboro", „Sony", „Mercedes-Benz"... Pe vremuri, după asfințit, Moscova era la fel de întunecoasă ca orice altă capitală din Africa. Dar acum se schimbase.

Nu se vedea nici un cuvînt rusesc pe nicăieri.

— Nu credeam să trăiesc să văd așa ceva, ce zici? țipă vocea lui Adelman în receptor. — Prietene, ceea ce vedem acum este victoria. Pricepi? Victoria totală.

— Chiar așa să fie, Frank? Mie îmi par numai o grămadă de lumini.

— A, nu! Te rog să mă crezi că e mai mult decît atît! Nu se mai întorc ei de pe calea asta!

— Acum o să-mi spui că e „sfîrșitul istoriei"!

— Poate că este. Dar nu și sfîrșitul istoricilor, mulțumesc lui Dumnezeu! Adelman rîse. — Bine, deci ne vedem în holul hotelului. În douăzeci de minute, da?

Închise telefonul.

Reflectorul de pe celălalt mal al rîului Moscova, de lîngă Casa Albă, aruncă o lumină orbitoare în cameră. Kelso se duse și deschise geamul interior și apoi pe cel exterior, lăsînd să intre în cameră o pîclă galbenă cu un iz anume și zgomotul alb al traficului îndepărtat. Cîțiva fulgi de zăpadă fîlfîiră deasupra pervazului, apoi se topiră.

Sfîrșitul istoriei, pe dracu'! — gîndi el. Ăsta era orașul Istoriei. Asta era *patria* afurisită a Istoriei.

Scoase capul pe fereastră, în frig, ieșind mult în afară, ca să poată cuprinde cu privirea cît mai mult din orașul care se întindea dincolo de rîu și apoi se pierdea în întunericul de la orizont.

Dacă un rus din șase îl considera pe Stalin cel mai mare conducător, asta însemna că are aproximativ douăzeci de milioane de adepți. (Lenin-cel-sacrificat avea, firește, mult mai mulți.) Și chiar dacă înjumătățeai cifra respectivă, ca să ajungi la adepții fanatici, tot mai rămîneau zece milioane. Zece milioane de staliniști în Federația Rusă, după patruzeci de ani de denigrare?

Mamantov avea dreptate. Era o cifră uluitoare. Dumnezeule, dacă un neamț din șase ar fi declarat că Hitler era cel mai mare conducător al Germaniei, ziarul *New York Times* nu s-ar fi mulțumit cu sondajul de opinie, însoțit de comentarii. L-ar fi publicat pe prima pagină!

Închise fereastra și începu să socotească ce-i trebuia în seara aceea: ultimele două pachete de țigări, cumpărate fără TVA, pașaportul și viza (în caz că ar fi fost reținut), bricheta, portmoneul umflat, cutia de chibrituri cu adresa barului „Rabotnik".

Nu avea nici un rost să se prefacă încîntat de toată istoria asta, în special după ce se întîmplase la ambasadă

și, dacă nu ar fi fost Mamantov, ar fi fost poate ispitit să lase lucrurile așa cum erau — ar fi acționat prudent, așa cum îi recomandase Adelman, și s-ar fi întors peste vreo săptămînă–două ca să-l găsească pe Rapava, poate după ce ar fi prostit vreun editor cumsecade din New York să-i dea un comision (asta dacă o astfel de ființă mitologică mai exista încă).

Dar, dacă Mamantov intrase pe fir, nu-și putea permite să stea să aștepte. La această concluzie ajunsese. Mamantov avea la dispoziție niște resurse cu care Fluke nu se putea lupta. Mamantov era un colecționar, un fanatic.

Și începuse să-l sîcîie gîndul la ce ar putea face Mamantov cu carnetul dacă l-ar găsi primul. Căci cu cît întorcea el problema pe toate fețele, cu atît mai evident era că orice ar fi scris Stalin în carnet era important. Nu se poate să fi fost doar un compendiu de însemnări de om senil, dacă Beria l-a considerat atît de important încît să-l fure și, după ce l-a furat, să riște să-l ascundă în loc să-l distrugă.

„...Guița ca un porc... țipa ceva despre Stalin și despre un arhanghel... Apoi i-au pus o eșarfă în gură și l-au împușcat..."

Kelso mai aruncă o privire în cameră și stinse lumina.

De-abia cînd a ajuns jos la restaurant, și-a dat seama ce foame îi era. Nu mîncase cum trebuie de o zi și jumătate. A mîncat ciorbă de varză, apoi pește afumat, pe urmă carne de oaie cu sos-cremă de brînză, cu vin roșu, georgian, Mukuzani și apă minerală sulfuroasă Narzan. Vinul era închis la culoare și tare, așa că după vreo două pahare — după ce băuse whisky, Kelso se simțea periculos de relaxat. Erau peste o sută de comeseni așezați la patru mese mari, și zgomotul conversației și clinchetul și zăngănitul paharelor și tacîmurilor îl trăgeau la somn. În difuzoare se cînta muzică populară ucraineană. Începu să-și dilueze vinul cu apă.

Cineva — un istoric japonez, pe care nu-l cunoștea — se aplecă peste masă și-l întrebă dacă aceasta era băutura preferată a lui Stalin, iar Kelso zise că nu, că Stalin prefera vinurile georgiene mai dulci, Kindzmarauli și Hvanskara.

Lui Stalin îi plăceau vinurile dulci și rachiurile ca siropul, ceaiurile de plante foarte îndulcite și tutunul tare.

— Și filmele cu Tarzan... zise cineva.

— Și cîinii care cîntau...

Kelso rîse și el alături de ceilalți. Ce altceva putea să facă? Ciocni paharul cu japonezul din fața lui, se înclină și se așeză la loc, sorbindu-și vinul îndoit cu apă.

— Cine plătește pentru toate astea? întrebă cineva.

— Cred că tot sponsorul care a finanțat și simpozionul.

— Cine, adică?

— E american?

— Am auzit că elvețian...

În jurul lui, conversația se reluă. După vreo oră, cînd crezu că nu-l observă nimeni, Kelso își împături șervetul și-și împinse scaunul.

Adelman ridică privirea și zise:

— Iar? Iar te fofilezi?

— Chemarea naturii, zise Kelso și apoi, cînd trecu prin spatele lui Adelman, se aplecă și-i șopti:

— Ce program avem mîine?

— Autobuzul pleacă la aeroport după micul dejun, zise Adelman. Trebuie să ne prezentăm la Șeremetievo la 11:15. Îl apucă de braț pe Kelso.

— Parcă ai spus că totul a fost o apă de ploaie?

— Așa am spus. Doar că vreau să văd ce fel de apă de ploaie.

Adelman dădu din cap.

— Asta nu-i istorie, Fluke...

Kelso făcu un gest cuprinzător spre sală.

— Și asta este? Brusc, se auzi un zornăit de cuțit lovit de un pahar, și Askenov se ridică greoi în picioare. Mîinile comesenilor bătură în masă în semn de aprobare.

— Stimați colegi — începu Askenov.

— Îmi încerc și eu norocul, Frank. Pe curînd!

Se desprinse ușor din strînsoarea lui Adelman și se îndreptă către ieșire.

Garderoba se afla lîngă toalete, alături de sala de mese. Predă numărul, lăsă un bacșiș, își recuperă paltonul și tocmai îl punea pe umeri cînd, la capătul coridorului care ducea în holul hotelului, zări un bărbat. Acesta nu se uita în direcția lui. Măsura coridorul în sus și în jos și vorbea la un telefon mobil. Dacă l-ar fi văzut din față, Kelso probabil nu l-ar fi recunoscut și totul ar fi decurs altfel. Dar din profil, cicatricea de pe obraz era unică. Era unul din cei doi bărbați din mașina de lîngă apartamentul lui Mamantov.

Prin ușa închisă din spatele lui, Kelso auzea rîsete și aplauze. Merse cu spatele spre ea, pînă cînd nimeri ivorul — între timp nescăpîndu-l din ochi pe bărbatul acela — și apoi se întoarse și intră rapid înapoi în restaurant.

Askenov era încă în picioare și vorbea. Se întrerupse când îl văzu pe Kelso.

— Doctorul Kelso — zise el — pare să nutrească o mare aversiune față de glasul meu.

Saunders strigă:

— El nutrește aversiune față de glasurile tuturor, în afară de al lui.

Rîsetele se întețiră. Kelso își văzu de drum, mergînd cu pași mari.

Prin ușile batante, în bucătărie se zărea un adevărat iad. Fu izbit de căldura sufocantă, de abur, de zgomot și de mirosul greu de varză și de pește fiert. Chelnerii se înșiruiau cu tăvi pline de cești și cafetiere și erau muștruluiți de un ins cu o față congestionată și un smoking plin de pete. Nimeni nu-l băgă în seamă pe Kelso. Traversă rapid încăperea uriașă, iar cînd ajunse la capătul ei, dădu peste o femeie cu un șorț verde care descărca tăvi întregi de veselă de faianță pe un cărucior.

— Ieșirea?

— *Tam*, zise ea, arătîndu-i cu bărbia. *Tam.* Acolo.

Ușa fusese întredeschisă ca să mai intre un pic de aer rece. Coborî niște scări de beton, întunecoase, și se trezi afară, în zăpada amestecată cu noroi, traversînd o curte plină de cutii de gunoi care se revărsau și saci de plastic plezniți. Un șobolan alerga să se ascundă în întuneric. Lui Kelso îi trebui mai mult de un minut ca să găsească ieșirea, iar apoi se trezi în curtea mare, împrejmuită, din

spatele hotelului. Ziduri întunecate, presărate cu ferestre luminate, se înălțau pe trei laturi în jurul lui. Norii joși de deasupra capului păreau să fiarbă în nuanțe de cenușiu-gălbui, în locurile unde erau atinși de raza proiectorului.

Ajunse pe Kutuzovski Prospekt printr-o stradă laterală și își croi drum cu greutate prin zăpada înmuiată de pe lîngă autostrada aglomerată, încercînd să găsească un taxi. O Volgă fără număr, murdară, traversă două benzi de circulație, iar șoferul încercă să-l convingă să se urce în mașina lui, dar Kelso îi făcu semn să plece și continuă să meargă pînă cînd dădu peste un șir de taxiuri așteptînd în fața hotelului. N-avea timp de tocmeală. Se urcă în primul taxi din rînd și ceru șoferului să pornească imediat.

Capitolul 8

Pe Stadionul Dinamo se desfășura un meci mare de fotbal — un meci internațional, Rusia juca împotriva nu-se-știe-cui, era egalitate la 2 și acum erau prelungirile. Taximetristul asculta comentariul la radio și, cînd s-au apropiat de stadion, ovațiile de la difuzoarele ieftine, de plastic se pierdură în vacarmul celor 80 000 de gîtlejuri moscovite aflate la mai puțin de două sute de metri distanță de ei. Rafalele de zăpadă se umflau și se ridicau ca niște vele în luminile proiectoarelor de deasupra tribunelor.

Trebuiau să meargă pe Leningradski Prospekt, să întoarcă și să vină înapoi pe cealaltă parte ca să ajungă la stadionul Micilor Pionieri. Taxiul, un Jiguli vechi care mirosea îngrozitor a transpirație, o luă la dreapta, trecu de niște porți de fier, sări pe un drum brăzdat de urme și intră pe un teren de sport. Vreo cîteva mașini erau oprite în zăpadă în fața tribunei oficiale și la rînd erau așezate mai multe persoane, majoritatea fete, în fața unei uși de fier care avea o ferestruică de observație. Deasupra ușii scria: „Rabotnik".

Kelso îi plăti taximetristului o sută de ruble — o sumă ridicolă, prețul pentru că nu se tocmise înainte de cursă — și urmări cu oarecare spaimă cum luminile roșii licăriră pe suprafața neregulată, se întoarseră și dispărură. Un vacarm îngrozitor, ca al unui val care se sparge de țărm se auzea dinspre cerul fosforescent de deasupra copacilor și se rostogolea peste întinderea albă a pantei.

— Trei la doi, zise un bărbat cu un accent australian. S-a terminat.

Își scoase o cască mică, neagră și și-o înfundă în buzunar. Kelso întrebă persoana cea mai apropiată, o fată:

— „La ce oră se deschide?" și ea se întoarse ca să se uite la el. Era de o frumusețe uluitoare: ochi mari, negri și pomeți proeminenți. Trebuie să fi avut vreo douăzeci de ani. Fulgii de zăpadă i se topeau în părul negru.

— La zece, zise ea și-și strecură brațul pe sub al lui, împingîndu-și sînul în cotul lui. Îmi dai o țigară?

El îi dădu și-și luă și el una, și capetele li se atinseră cînd se aplecară asupra flăcării brichetei. O dată cu fumul, el îi inspiră și parfumul. Se îndreptară.

— O clipă — zise el, zîmbind, și se îndepărtă, iar ea îi răspunse la zîmbet, fluturîndu-și țigara spre el. El se îndreptă spre baza pantei, zîmbind, uitîndu-se la fete. Oare *toate* erau prostituate? Nu păreau să fie. Atunci ce erau? Mașinile erau mari și germane, în afară de un Bentley și de un Rolls-Royce. În spate erau bărbați. În Bentley, un vîrf roșu strălucea ca un tăciune aprins și păli cînd cineva trase dintr-un trabuc imens.

La ora zece și cinci minute se deschise ușa — o lumină galbenă, siluetele fetelor, aura vaporoasă a respirației lor parfumate — o priveliște de sărbătoare, gîndi Kelso, din zăpadă. Iar din mașini începură acum să curgă mulți bani. Se cunoștea că era vorba despre sume mari nu numai după greutatea paltoanelor și a bijuteriilor, ci și după maniera sigură a proprietarilor acestor articole, care mergeau drept în fața cozii, și după protecția strictă care li se oferea pe lîngă ușa de la intrare. Era clar că înăuntru numai personalul din conducerea localului putea deține arme, ceea ce lui Kelso i s-a părut liniștitor. Trecu printr-un detector de metale, apoi o gorilă cu o vergea îl căută în buzunare ca nu cumva să dețină explozibili. Taxa de intrare era de trei sute de ruble — cincizeci de dolari, salariul mediu pe o săptămînă, plătibili în orice fel de valută — și în schimb primi o ștampilă cu ultraviolete pe încheietura mîinii și un bon pentru o băutură gratuită.

O scară în spirală se pierdea în jos, în întuneric, fum și raze laser, muzica tehno era atît de stridentă, că ți se strîngea stomacul. Unele fete dansau împreună, indiferente, bărbații stăteau în picioare, bînd și privind în jur. Era

de neimaginat ca Papu Rapava să-și arate aici fața-i încruntată, și Kelso s-ar fi retras pe loc, dar simțea iar nevoia să bea ceva, și oricum plătise cincizeci de dolari, n-avea rost să-i piardă. Îi înmînă bonul barmanului și luă o sticlă cu bere. Aproape prea tîrziu, îi făcu semn barmanului să vină pînă la el.

— Rapava, zise Kelso.

Barmanul se încruntă și-și puse mîna la ureche ca să audă mai bine, așa că Fluke Kelso se aplecă și mai mult.

— Rapava, strigă el.

Barmanul dădu ușor din cap, apoi zise în limba engleză:

— Cunosc.

— Cunoști?!

El dădu iar din cap. Era un tînăr cu o barbă blondă, rară și un cercel de aur. Vroia să plece ca să servească un alt client, așa că Fluke Kelso își scoase portmoneul și-i puse pe tejghea o bancnotă de 100 000 de ruble. Cu asta îi captă atenția.

— Vreau să găsesc pe Rapava, țipă el.

Bancnota fu împăturită cu grijă și vîrîtă în buzunarul de la piept al barmanului.

— Mai tîrziu, zise tînărul. O.K.? Spun eu.

— Cînd?

Dar tînărul zîmbi superior și-și văzu de treabă la bar.

— Mituiți barmanii? zise un glas de american lîngă cotul lui Kelso. Isteață chestie! Niciodată nu m-am gîndit la asta. Sînteți servit cu prioritate? Faceți impresie doamnelor? Vă salut, dr Kelso! Vă mai amintiți de mine?

În semiîntuneric, fața cea frumoasă avea pete de culoare, și lui Kelso îi trebuiră cîteva secunde pînă să-și aducă aminte cine era.

— Domnul O'Brian. Un reporter de televiziune. Minunat. Asta-i lipsea acum!

Își strînseră mîinile. Palma tînărului era umedă și cărnoasă. Purta uniforma din afara orelor de serviciu: jeans albaștri, călcați, tricou alb, geacă de piele — și Kelso remarcă niște umeri lați, pectorali puternici, păr des, lucind din cauza unui gel aromat.

O'Brian arătă cu sticla către ringul de dans.

— Noua Rusie, strigă el. Ce-ți dorește inima, poți cumpăra, și există totdeauna cineva dispus să vîndă. La ce hotel stați?

— „Ucraina".

O'Brian se strîmbă.

— Păstrați-vă banii de mită pentru mai tîrziu. O să aveți nevoie. Sînt severi la intrarea vechiului Hotel „Ucraina". Și au niște paturi... Cerule! O'Brian dădu din cap și-și goli sticla, iar Kelso zîmbi și bău și el.

— Mai ai și alte sfaturi? țipă el.

— O grămadă, dacă mă întrebați. O'Brian îi făcu semn să vină mai aproape.

— Tipele bune o să vă ceară șase sute. Oferiți-le două sute. De comun acord, rămîneți la trei sute. Și nu uitați, tariful include toată noaptea, așa că mai păstrați-vă ceva bani. Ca stimulent, să zicem. Și feriți-vă de *adevăratele* puicuțe, căci s-ar putea să aibă protecție. Dacă tipul celălalt e rus, nu acceptați. E mai sigur și sînt atît de multe fete — doar aici nu-i vorba de căsătorie! A, și să știți că nu lucrează în trei. De obicei. Astea-s fete respectabile.

— Nu mă îndoiesc.

O'Brian se uită la el.

— Așa-i că nu vă pică fisa, dom' profesor? Ăsta nu-i bordel. Anna, care e lîngă mine — o luă de talie pe o fată blondă care stătea în picioare lîngă el și îi folosea sticla de bere drept microfon — Anna, ia spune-i domnului profesor, cu ce te ocupi?

Anna vorbi solemn în sticlă:

— Mă ocup de închirieri de terenuri pentru afaceri scandinave.

O'Brian o mîngîie pe obraz și îi linse urechea, apoi îi dădu drumul din îmbrățișare.

— Galina, de colo — aia slabă-moartă în rochie albastră — lucrează la bursa de valori a Moscovei. Mai cine? La dracu', toate arată la fel, după ce ai frecventat localul ăsta o vreme. Natalia, cea cu care ați vorbit afară — firește că am stat cu ochii pe dumneavoastră, dom' profesor, ștrengar bătrîn — Anna, scumpo, spune tu cu ce se ocupă Natalia?

— „Comstar", R.J., zise Anna. Natalia lucrează pentru „Comstar", ai uitat?

— Sigur, sigur! Și cum o cheamă pe fetița aia nostimă de la Universitatea din Moscova? Psiholoaga, știi tu...

— Alissa.

— Așa, Alissa. Alissa e aici astă-seară?

— A fost împușcată, R.J.

— Doamne! Daaa? Chiar așa?

— De ce stăteai cu ochii pe mine afară? întrebă Kelso.

— Așa-i comerțul, cred. Vrei să faci rost de bani, trebuie să-ți asumi niște riscuri. Trei sute pe noapte. Să zicem trei nopți pe săptămînă. Nouă sute de dolari. Dai trei sute pentru protecție. Tot mai rămîi cu șase sute în mînă. Douăj' de mii de dolari pe an, nu-i rău. Cît înseamnă asta — de șapte ori venitul mediu anual? Și neimpozitați? Trebuie să plătești pentru asta. Trebuie să riști. E ca și cum ai lucra la o instalație petrolieră. Vă ofer o bere, dom' profesor. De ce să nu stau cu ochii pe dumneavoastră? Sînt reporter, ce naiba! Toată lumea care vine aici stă cu ochii pe toată lumea. Astă seară aici se rulează taxe în valoare de o jumătate de miliard de dolari. Și-s numai ruși.

— Mafia?

— Nu, afaceri. La fel ca peste tot.

Ringul de dans se umpluse acum, zgomotul era mai puternic, iar fumul — mai dens. Începu un nou tip de spectacol de lumini — lumini care făceau să strălucească orbitor orice era de culoare albă. Dinți, ochi, unghii, bancnote fulgerau în întuneric ca niște cuțite. Kelso se simți dezorientat și ușor amețit. Dar nu atît de amețit pe cît vroia să pară O'Brian, gîndi el. Reporterul avea ceva care îi dădea fiori. Cîți ani o fi avut? Treizeci? Dacă văzuse vreodată un tînăr grăbit, ăsta era. I se adresă Annei:

— La ce oră se termină asta?

Ea ridică cinci degete.

— Vreți să dansați, domnule profesor?

— Mai tîrziu, zise Kelso. Poate.

— Este Republica de la Weimar, zise O'Brian, întor-cîndu-se cu două sticle de bere și o cutie de „Diet Coke" pentru Anna.

— Nu așa ați scris? Priviți în jur. Nu mai lipsește decît Marlene Dietrich în smoking și am fi la Berlin. Apropo, dom' profesor, mi-a plăcut cartea dumneavoastră. V-am mai spus?

— Da. Mulțumesc. Noroc!

— Noroc! O'Brian ridică sticla și trase o înghițitură, apoi se apropie și zbieră în urechea lui Kelso: Republica de la Weimar, eu așa o văd. La fel ca dumneavoastră. Sînt șase aspecte comune, nu? Unu: este vorba de o țară mare, mîndră, care și-a pierdut imperiul, care a pierdut în realitate și un război, dar nu pricepe *cum* l-a pierdut — crede că a fost înjunghiată pe la spate, așa că e plină de resentimente, așa-i? Doi: democrație într-o țară fără tradiție democratică — Rusia nu deosebește democrația de o afurisită de groapă în pămînt, ca să fim cinstiți, oamenilor nu le place democrația, s-au săturat de toate certurile, vor o conducere autoritară, indiferent *a cui*. Trei: probleme la granițe — o mulțime de ruși care se trezesc brusc în alte țări, plîngîndu-se că sînt persecutați. Patru: antisemitismul — poți să cumperi marșuri SS de la orice colț de stradă, pentru numele lui Dumnezeu! Mai rămîn două aspecte.

— Bine. Era deconcertant să-ți auzi propriile vederi reproduse într-un mod atît de grosolan: ca la un seminar la Oxford...

— Prăbușirea economică, care se apropie, nu credeți?

— Și?

— Nu e clar? *Hitler*. Încă nu și l-au găsit pe Hitler. Dar și cînd o să-l găsească, o să sperie întreaga lume, așa cred. O'Brian își puse arătătorul stîng sub nas și-și ridică brațul drept într-un salut nazist. În partea opusă a barului, un grup de oameni de afaceri ruși urlau și chiuiau.

După asta, întîmplările acelei seri s-au precipitat. Kelso a dansat cu Anna, O'Brian a dansat cu Natalia, ei au băut

în mai multe rînduri — americanul a continuat cu bere, pe cînd Kelso a încercat cockteilurile: vreo cîteva „B52", Kamikaze, au făcut schimb de fete, au mai dansat de cîteva ori, și a trecut de miezul nopții. Natalia purta o rochie roșie, mulată pe corp, alunecoasă, de parcă era din plastic, iar carnea de sub rochie, în ciuda căldurii, era rece și tare la pipăit. Se drogase. Pupilele i se dilataseră și nu se puteau fixa. L-a întrebat dacă nu vroia să meargă în altă parte — îi șopti că îi plăcea mult de el, ar face-o pentru cinci sute — dar el îi dădu numai cincizeci, pentru plăcerea de a dansa împreună, și se întoarse la bar.

Depresia îl urmărea. Nu știa sigur de ce. În aer plutea disperarea, asta era: disperarea mirosea greu, la fel de puternic ca parfumurile și transpirația. Disperare de a cumpăra. Disperare de a vinde. Disperarea de a te preface că te distrezi. Un tînăr îmbrăcat în costum, atît de beat că de-abia putea să meargă, era scos afară de cravată de o fată cu o față dură și păr lung, blond. Kelso se hotărî să se ducă să fumeze la bar și apoi să plece — nu, mai bine să nu mai fumeze — băgă țigara la loc în pachet — să plece acum.

— Rapava — urlă barmanul.

— Ce? Kelso își apropie mîna de ureche.

— Uite-o! A venit.

— Ce?

Kelso se uită în direcția arătată de barman și o văzu dintr-o ochire. Era *ea*. El se uită dincolo de ea și apoi iar la ea. Era mai în vîrstă decît celelalte: păr negru, tuns foarte scurt, fard de pleoape negru, ca niște vînătăi, ruj negru, o față albită ca la o moartă, cu o formă și lată și îngustă în același timp, cu pomeții proeminenți ca la o tigvă. Aspect asiatic. Mingrelian.

Papu Rapava: eliberat din lagărele de muncă în 1969. Căsătorit să zicem prin 1970, 1971. Un fiu destul de mare ca să lupte în Afganistan. Și o fiică?

„Fiică-mea e o tîrfă..."

— Noapte bună, dom' profesor! O'Brian trecu pe lîngă el, făcîndu-i cu ochiul peste umăr, cu Natalia agățată de

un braț și cu Anna de celălalt. Restul cuvintelor lui se pierdu în vacarmul din jur. Natalia se întoarse, chicoti, îi trimise o bezea lui Kelso. Kelso zîmbi vag, făcu semn cu mîna, puse paharul jos și merse pe lîngă bar.

Rochie neagră, de seară, din material sclipitor, lungă pînă la genunchi, fără mîneci — gîtul alb și brațele tot așa, fără nici o bijuterie (nu avea nici măcar ceas de mînă), ciorapi negri, pantofi negri. Și avea un aer ciudat, parcă aducea o tulburare în jur, așa că și într-un bar aglomerat, ea avea un gol în jurul ei, era singură. Nimeni nu vorbea cu ea. Bea direct dintr-o sticlă cu apă minerală și se uita în gol, ochii ei negri erau pustii și cînd el o salută, ea se întoarse cu fața la el, fără nici un interes. O întrebă dacă dorea să bea ceva.

— Nu.

Atunci, poate dorea să danseze?

Îl măsură din cap pînă în picioare, îi cîntări propunerea, dădu din umeri.

— Bine.

Goli sticla, o așeză pe tejgheaua barului și trecu pe lîngă el spre ringul de dans, se întoarse, așteptîndu-l. El o urmă.

Nu prea se prefăcea și el o aprecie pentru asta. Dansul nu era decît un preludiu politicos al afacerii, ca un agent de bursă și un client, care petrec zece secunde întrebînd unul de sănătatea celuilalt. Timp de vreun minut, ea se mișcă alene la marginea grupului de pe ring, apoi se înclină spre el și zise:

— Patru sute?

Nici o urmă de parfum, doar o mireasmă ușoară de săpun. Kelso zise:

— Două sute.

— De acord.

Ea plecă imediat de pe ring, mergînd drept înainte, fără să se uite înapoi, și el rămase atît de surprins de faptul că ea nu se tocmise, încît un moment a rămas țintuit locului. Apoi se luă după ea, urcînd scara în spirală. Prin rochia neagră, mulată, șoldurile i se vedeau pline, avea talia îngroșată, și lui îi trecu prin gînd că ea nu va mai

putea să facă față multă vreme în acest joc, că era o greșeală să facă imediat o comparație între ea și femei mai tinere decît ea cu opt, zece sau doisprezece ani.

Își luară paltoanele de la garderobă în tăcere. Al ei era ieftin, subțire, prea scurt pentru anotimp.

Ieșiră în frigul de afară. Ea îl luă de braț. În acel moment el a sărutat-o. Era ușor amețit, iar situația era atît de fantastică, încît s-a gîndit o clipă că s-ar putea să îmbine afacerile cu plăcerea. Plus că era și curios, trebuia să recunoască. Ea a răspuns sărutului său imediat, și cu mai multă pasiune decît se aștepta el. Buzele ei se întredeschiseră. El îi atinse dinții cu limba. Avea un gust neobișnuit, de ceva dulce, și el se gîndi că poate avea rujul aromatizat cu lemn dulce: oare era posibil?

Ea se îndepărtă de el.

— Cum te cheamă? zise el.

— Cum ai vrea să mă cheme?

Zîmbi fără să vrea la acest răspuns. Ce noroc pe el: să găsească prima tîrfă postmodernă din Moscova! Cînd îl văzu zîmbind, ea se încruntă.

— Cum o cheamă pe soția ta?

— N-am soție.

— Iubita?

— N-am nici iubită.

Ea tremura de frig și-și înfundă adînc mîinile în buzunare. Nu mai ningea, și acum, că ușa de fier se închisese în urma lor, noaptea era liniștită.

Ea zise:

— La ce hotel stai?

— „Ucraina".

Ea făcu ochii mari.

— Ascultă, începu el, dar nu știa cum o cheamă, ca să înlesnească discuția. Ascultă, nu vreau să mă culc cu tine. Adică — se corectă el — vreau, dar nu ăsta era scopul meu. Era clar oare?

— A! zise ea, cu un aer cunoscător — cu un aer de tîrfă, de fapt — pentru prima oară. Indiferent ce vrei, tot două sute te costă.

— Ai mașină?

— Da. Făcu o pauză. De ce?

— Adevărul e că — zise el, cutremurîndu-se de minciună — sînt prieten cu tatăl tău. Vreau să mă duci la el.

Asta a șocat-o. Se dădu înapoi, clătinîndu-se, rîzînd, plină de spaimă.

— Nu-l cunoști pe *tata*.

— Rapava. Îl cheamă Papu Rapava.

Ea se holbă la el, cu gura căscată, apoi îl pălmui peste față — tare, cu podul palmei peste pomeți — și se îndepărtă repede, împiedicîndu-se puțin — nu-i era ușor cu tocuri înalte pe zăpada aproape înghețată. O lăsă să plece. Își șterse gura cu degetele. Acestea se înnegriră. Și-a dat seama că nu era sînge, ci ruj. Dar îi dăduse un pumn zdravăn: încă îl durea. În spatele lui, ușa se deschisese. Deveni conștient că lumea se uita la ei și se auzea un murmur de dezaprobare. Își închipuia ce gîndeau ei: un occidental bogat scoate afară o rusoaică cinstită, încearcă să negocieze iar prețul, sau îi propune ceva atît de dezgustător, încît ea nu poate decît să-i întoarcă spatele și s-o ia la fugă — *ticălosul*! Porni după ea.

Ea o cotise spre zăpada imaculată a pantei și se oprise cam pe la jumătatea distanței, privind cerul întunecat. El merse după ea, călcînd pe urmele pantofilor ei mici, ajunse în spatele ei și rămase așteptînd, la vreo două sute de metri de ea.

După cîtva timp, el zise:

— Nu știu cine ești. Și nici nu vreau să știu. Și n-o să-i spun tatălui tău cum l-am găsit. N-o să spun nimănui. Îți dau cuvîntul meu. Vreau numai să mă duci acasă la el. Du-mă la el și-o să-ți dau două sute de dolari.

Ea nu se întoarse. El nu-i putea vedea fața.

— Patru sute, zise ea.

Capitolul 9

Feliks Suvorin, îmbrăcat într-un palton Crombie, bleumarin, cumpărat de la magazinul „Saks" de pe Fifth Avenue, sosise la Lubianka, în timp ce ningea, la ora opt și cîteva minute în seara aceea, urcînd dealul plin de noroi, așezat în spatele Volgăi sale oficiale.

Calea îi fusese netezită de un telefon dat de Iuri Arseniev vechiului său camarad, Nikolai Oborin — tovarăș de vînătoare, partener de vodcă, iar acum șeful Direcției a 10-a sau Biroul de Resurse Speciale ale Arhivelor Federale — sau cum s-or fi mai hotărît Agenții Secreți să-și spună săptămîna asta.

— Ascultă, Nikki, lîngă mine se află un tînăr care lucrează la noi, îl cheamă Suvorin și venim cu o poznă... Așa e el... Acum ascultă, Nikki, nu pot să-ți spun mai mult: există un diplomat străin — occidental, cu rang înalt — se ocupă de afaceri necurate, contrabandă... Nu, nu icoane, de data asta, stai — documente — și ne-am gîndit să-i întindem o cursă... Așa, așa, mi-ai luat-o cu mult înainte, tovarășe — ceva mare, ceva irezistibil... Da, cam așa, dar ce părere ai de asta: ce-i cu carnetul ăla despre care tot vorbeau bătrînii NKVD-iști, ce era cu el? Ăla, da, „testamentul lui Stalin". De asta te-am sunat acum. Avem o problemă. El se întîlnește cu ținta noastră mîine... *Astă-seară*? Da, poate astă-seară, Nikki, sînt sigur — mă uit la el în clipa asta, dă din cap — poate astă-seară...

Suvorin nici măcar nu a fost silit să repete povestea, darmite s-o mai înflorească! După ce a intrat în holul de marmură de la Lubianka, i-au fost verificate actele, apoi a urmat instrucțiunile și l-a sunat pe un bărbat pe nume

Blok, care îl aștepta. A făcut cîțiva pași prin holul pustiu, urmărit din priviri de gărzile tăcute, indiferente și contemplînd marele bust alb al lui Andropov, cînd, deodată, se auziră niște pași. Blok — o ființă fără vîrstă, încovoiată și prăfuită, cu o legătură de chei legate de curea — îl conduse în adîncurile clădirii, apoi îl scoase într-o curte umedă, întunecoasă și, după ce o traversară, în ceva ce părea o mică fortăreață. După care au urcat scările pînă la etajul doi: o încăpere mică, cu pupitru, un scaun, pe jos — dușumele, ferestre cu gratii...

— Cît de multe documente vrei să vezi?

— Totul.

— Te privește, zise Blok, și ieși.

Suvorin a preferat întotdeauna să privească înainte, decît să trăiască în trecut: o altă caracteristică a americanilor pe care el o admira. Care era alternativa unui rus modern? Stagnarea! Sfîrșitul istoriei îi păru o idee excelentă. Din partea lui, istoria putea să se termine cît mai curînd!

Dar nici chiar el nu putu să scape de fantomele acestui loc. După un minut, se ridică în picioare și începu să cerceteze locul. Ridicîndu-și capul la fereastra înaltă, descoperi că putea să vadă banda îngustă a cerului întunecat și micile ferestre, de la nivelul solului, care marcau vechile celule de la Lubianka. Se gîndi la Isaak Babel, închis acolo pe vremuri, torturat ca să-și trădeze prietenii, apoi retractînd frenetic, apoi îi veni în minte Buharin, și scrisoarea lui de adio către Stalin (*„Față de tine, față de Partid, față de întreaga cauză, nu simt decît o mare și infinită dragoste: te îmbrățișez în gîndurile mele, adio pentru totdeauna...“*) se gîndi la Zinoviev, căruia nu-i venea să creadă, tîrît de gardian ca să fie împușcat (*„Te rog, tovarășe, te rog, pentru numele lui Dumnezeu, sună-l pe Iosif Visarionovici...“*).

Își scoase telefonul mobil, formă numărul cunoscut și vorbi cu soția lui.

— Bună, nici nu-ți trece prin minte unde mă aflu acum... Cine ar spune? Se simți imediat mai bine doar auzindu-i vocea. Îmi pare rău pentru astă-seară. Hei,

sărută-i pe copii din partea mea, vrei? Te sărut și pe tine, Serafima Suvorina...

Poliția secretă era dincolo de timp și istorie. Era proteică. În *asta* consta secretul ei. Ceka devenise GPU, apoi OGPU, și apoi NKVD, apoi NKGB și pe urmă MGB, apoi MVD, și în cele din urmă KGB: cel mai înalt stadiu de evoluție. Și apoi, ce să vezi? Puternicul KGB a fost forțat de lovitura de stat eșuată să se transforme în două grupuri — complet noi — de inițiale: SVR — spionii — cu sediul la Iasenovo și FSB — securitatea internă — avînd încă sediul aici, la Lubianka, printre oseminte.

Iar în cercurile cele mai înalte de la Kremlin predomina părerea că cel puțin FSB nu era decît ultimul exemplu de inițiale rearanjate dintr-o lungă tradiție, că — exprimîndu-se cu cuvintele nemuritoare folosite chiar de Boris Nikolaevici, în cursul unei discuții cu Arseniev, cu ocazia unei băi de aburi la vila prezidențială: „boii ăia de la Lubianka sînt aceiași boi care au fost întotdeauna“. Și din acest motiv, atunci cînd președintele a decretat că Vladimir Mamantov trebuia cercetat, sarcina nu-i putea fi încredințată FSB-ului, ci transferată SVR-ului — și n-avea nici o importanță dacă acesta nu avea resursele necesare.

Suvorin avea patru subordonați cu care să acopere orașul. Îl sună pe Vissari Netto pentru a afla ultimele informații. Situația era neschimbată: ținta principală — Nr. 1 — încă nu se întorsese în apartament, soția țintei — Nr. 2 — era încă sub efectul sedativelor, istoricul — Nr. 3 — se afla tot la hotel, iar acum era la cină.

— Ce noroc au unii! bombăni Suvorin. Pe coridor se auzi un tropot. Ține-mă la curent — adăugă el pe un ton ferm și apăsă pe butonul „END“ (final). Se gîndi că spusese exact ce trebuia.

Aștepta un dosar, poate două. Dar Blok deschise ușa cu putere și împinse în încăpere un cărucior de oțel încărcat pînă la refuz cu dosare — douăzeci sau treizeci de dosare — unele atît de vechi încît, cînd scăpă din mînă drăcia de cărucior și acesta se izbi de perete, din ele se ridicară în semn de protest nori uriași de praf.

— Te privește, repetă el.
— Astea-s toate?
— Dosarele astea sînt pînă în anul 1961. Vrei și restul?
— Bineînțeles.

N-a putut să le citească pe toate. I-ar fi luat o lună de zile. S-a mulțumit să dezlege șnurul de la fiecare teanc, răsfoind paginile rupte și fragile, ca să vadă dacă nu conțin ceva interesant, apoi a legat dosarele la loc. Mîinile i s-au înnegrit. Sporii îi invadaseră și membrana nasului și începuse să-l doară capul din cauza lor.

Strict secret
28 iunie 1953
Către Comitetul Central, Tovarășul Malenkov
Depun alăturat depoziția obținută în urma interogatoriului prizonierului A.N. Poskrebîșev, fost asistent al lui I.V. Stalin, privind activitatea sa de spion antisovietic.
Cercetarea continuă.
Ministru-adjunct al Securității Statului al URSS,
A.A. Epișev.

Așa începuse — vreo două pagini, pe la jumătatea interogatoriului lui Poskrebîșev, subliniate cu cerneală roșie, cu aproape o jumătate de secol în urmă, de o mînă agitată.

Anchetatorul: Descrie purtarea Secretarului General în cei patru ani, 1949–1953.

Poskrebîșev: Secretarul General a devenit tot mai retras și mai plin de secrete. După 1951, n-a mai părăsit regiunea Moscovei. Starea sănătății i s-a deteriorat rapid, aș putea să spun, după ce împlinise șaptezeci de ani. De cîteva ori am avut ocazia să observ tulburări mintale care au dus la pierderea cunoștinței, din care și-a revenit repede. I-am spus: „Să chem doctorii, Tovarășe Stalin! Aveți nevoie de un doctor." Secretarul General a refuzat, afirmînd că Direcția a 4-a din Ministerul Sănătății se afla sub controlul lui Beria și că el avea încredere în Beria doar pentru a

împușca oamenii, nu pentru a-i vindeca. În loc de asta, am pregătit ceaiuri medicinale pentru Secretarul General.

Anchetatorul: Descrie efectul acestor probleme de sănătate asupra felului în care Secretarul General se achita de obligațiile care îi reveneau.

Poskrebîșev: Înainte de apariția acestor pierderi de cunoștință, Secretarul General făcea față unui volum de muncă de circa două sute de documente pe zi. După aceea, numărul acestora a scăzut considerabil, iar el a încetat să se mai întîlnească cu mulți dintre colegii lui. Își făcea numeroase însemnări, la care eu nu aveam acces.

Anchetatorul: Descrie felul acestor însemnări.

Poskrebîșev: Aceste însemnări personale erau de diferite feluri. În ultimul său an de viață, de exemplu, și-a procurat un caiet de însemnări.

Anchetatorul: Descrie acest caiet de însemnări.

Poskrebîșev: Acesta era un caiet obișnuit, care poate fi cumpărat de la orice papetărie și era îmbrăcat în plastic negru.

Anchetatorul: Cine mai știa de existența acestui caiet de însemnări?

Poskrebîșev: Șeful corpului său de pază, generalul Vlasik, știa de el. Și Beria știa, și de cîteva ori mi-a cerut să-i dau o copie a caietului. Acest lucru a fost imposibil, chiar și pentru mine, întrucît Secretarul General l-a încuiat într-un seif de la biroul lui, de la care numai el avea cheia.

Anchetatorul: Care crezi că era conținutul acestui caiet?

Poskrebîșev: Nu pot să-mi dau seama. Nu știu.

Strict secret
30 iunie 1953
Către ministrul-adjunct al Securității Statului Sovietic, A.A. Epișev
Sînteți însărcinat să cercetați locul unde se află însemnările personale ale lui I.V. Stalin, la care a făcut referire A.N. Poskrebîșev, cu maximă urgență și utilizînd toate mijloacele specifice.
Comitetul Central,
Malenkov.

Interogatoriul prizonierului general-locotenent N.S. Vlasik

1 iulie 1953 (extras)

Anchetatorul: Descrie caietul negru care aparținea lui I.V. Stalin.

Vlasik: Nu-mi amintesc de asemenea caiet.

Anchetatorul: Descrie caietul negru care aparținea lui I.V. Stalin.

Vlasik: Mi-aduc aminte acum. Prima dată am auzit de acest caiet în decembrie 1952. Într-o zi am văzut caietul pe biroul Tovarășului Stalin. L-am întrebat pe Poskrebîșev ce era scris în el, dar Poskrebîșev n-a știut să-mi spună. Tovarășul Stalin m-a văzut uitîndu-mă la caiet și m-a întrebat ce făceam. Am răspuns că nu făceam nimic, că privirile mi-au căzut din întîmplare pe acest caiet, dar că nu l-am atins. Tovarășul Stalin a spus: „Și tu, Vlasik, după mai bine de treizeci de ani?" Am fost arestat în dimineața următoare și adus la Lubianka.

Anchetatorul: Descrie împrejurările în care ai fost arestat.

Vlasik: Am fost arestat de Beria, și supus la nenumărate torturi din partea lui. Beria m-a interogat în mai multe rînduri în legătură cu caietul Tovarășului Stalin. N-am putut să-i spun amănunte. Nu știu mai multe în legătură cu această chestiune.

Declarația locotenentului A.P. Titov, gardian la Kremlin

6 iulie 1953 (extras)

Eram de gardă în aripa nomenclaturii de la Kremlin, de la ora 22:00 pe 1 martie 1953, pînă la ora 6:00 în dimineața următoare. În jurul orei 04:40, l-am întîlnit pe Coridorul Eroilor pe tovarășul L.P. Beria și pe alt tovarăș pe care nu-l cunosc. Tovarășul Beria ducea o servietă mică sau o geantă.

Interogatoriul locotenentului P.G. Rapava, NKVD

7 iulie 1953 (extras)

Anchetatorul: Povestește ce s-a întîmplat după ce ai plecat de la vila lui I.V. Stalin, împreună cu trădătorul Beria.

Rapava: L-am condus cu mașina acasă pe tovarășul Beria.

Anchetatorul: Povestește ce s-a întîmplat după ce ai plecat de la vila lui I.V. Stalin, împreună cu trădătorul Beria.

Rapava: Mi-aduc aminte acum. L-am condus cu mașina la Kremlin pe tovarășul Beria, ca să-și ia niște materiale din biroul lui.

Anchetatorul: Povestește ce s-a întîmplat după ce ai plecat de la vila lui I.V. Stalin, împreună cu trădătorul Beria.

Rapava: Nu mai am nimic de adăugat față de cele declarate.

Anchetatorul: Povestește ce s-a întîmplat după ce ai plecat de la vila lui I.V. Stalin, împreună cu trădătorul Beria.

Rapava: Nu mai am nimic de adăugat față de cele declarate.

Interogatoriul lui L.P. Beria

8 iulie 1953 (extras)

Anchetatorul: Cînd ai aflat de existența caietului de însemnări personale, care aparținea lui I.V. Stalin?

Beria: Refuz să răspund la întrebări pînă cînd nu mi se va permite să mă exprim în fața unei ședințe în plen a Comitetului Central.

Anchetatorul: Și Vlasik, și Poskrebîșev au confirmat interesul tău pentru acest caiet.

Beria: Comitetul Central este forumul adecvat în fața căruia trebuie să se prezinte aceste chestiuni.

Anchetatorul: Nu negi că te interesează acest caiet.

Beria: Comitetul Central este forumul adecvat.

Strict secret

30 noiembrie 1953

Către ministrul-adjunct al Securității Statului Sovietic, A.A. Epișev

Sînteţi însărcinat să finalizaţi urgent cercetarea uneltitorului împotriva Partidului şi trădătorului Beria şi să-l trimiteţi în faţa instanţei de judecată.

Comitetul Central,
Malenkov
Hruşciov.

Interogatoriul lui L.P. Beria
2 decembrie 1953 (extras)

Anchetatorul: Ştim că ai pus mîna pe caietul lui I.V. Stalin, şi totuşi continui să negi acest fapt. De ce te interesa acest caiet?

Beria: Terminaţi!

Anchetatorul: De ce te interesa acest caiet?

Beria: [Acuzatul a arătat printr-un gest că refuză să coopereze].

Strict Secret
23 decembrie 1953
Către Comitetul Central, tovarăşii Malenkov, Hruşciov

Vă cer permisiunea să raportez că sentinţa de condamnare la moarte prin împuşcare, pronunţată împotriva lui L.P. Beria, a fost dusă la îndeplinire astăzi, la ora 01:50.

T.R. Falin,
Procuror General.

27 decembrie 1953
Judecata Tribunalului Special al Poporului în cazul Locotenentului P.G. Rapava: 15 ani de muncă silnică.

Suvorin nu-şi mai putea suporta mîinile murdare. A rătăcit pe coridorul pustiu pînă cînd a găsit o toaletă cu o chiuvetă unde se putea spăla. Era încă acolo, încercînd să-şi curețe unghiile de praf, cînd a sunat telefonul mobil. În tăcerea de la Lubianka, sunetul telefonului l-a făcut să sară în sus.

— Suvorin.

— Netto la telefon. L-am pierdut. Pe Nr. 3.

— Pe cine? Ce tot spui acolo?

— Pe Nr. 3. Istoricul. A intrat la masă cu ceilalţi. N-a mai ieşit deloc. Se pare că a plecat pe la bucătărie.

Suvorin gemu, se întoarse cu spatele, se sprijini de perete. Situaţia îi scăpa de sub control.

— Cu cît timp în urmă?

— Cam o oră. Nu-l putem învinui pe Bunin, a fost în misiune timp de optsprezece ore fără întrerupere. Urmă o pauză. Domnule maior!

Suvorin ţinea telefonul între bărbie şi umăr. Se ştergea pe mîini, cugetînd. De fapt, nu-l învinuia pe Bunin. Ca să organizezi o supraveghere eficientă, îţi trebuiau cel puţin patru agenţi: mai sigur, şase.

— Sînt încă pe fir. Trimite-l să se odihnească.

— Vreţi să-i spun şefului?

— Nu-i cazul, nu crezi? Nu de două ori în aceeaşi zi. O să ne creadă incompetenţi. Îşi umezi buzele şi dădu de gustul prafului.

— Du-te şi tu acasă, Vissari! Ne vedem mîine dimineaţă, la opt, în biroul meu.

— Aţi descoperit ceva?

— Numai asta: cînd unii spun întruna: „Ce bine era pe vremuri!", vorbesc prostii.

Îşi clăti gura, scuipă, se întoarse la lucru.

Beria a fost împuşcat, Poskrebîşev — eliberat, Vlasik — condamnat la zece ani de închisoare, Rapava a fost trimis la Kolîma, lui Epişev i s-a luat cazul, investigaţia a continuat, încîlcindu-se tot mai mult.

Casa lui Beria a fost răscolită din pod pînă-n pivniţă, dar nu s-a descoperit nimic, în afară de nişte resturi umane (feminine) care fuseseră parţial dizolvate cu acid şi apoi zidite. Beria îşi avea propria reţea de celule în pivniţă. Proprietatea a fost sigilată. În 1956, Ministerul Afacerilor Externe a solicitat KGB-ului să-i pună la dispoziţie o reşedinţă pentru ambasada noii Republici Tunisiene şi, după o scurtă cercetare finală, casa din strada Vspolnîi a fost cedată.

Vlasik a mai fost anchetat încă de două ori în legătură cu carnetul, dar n-a mai avut ce să adauge. Poskrebîșev a fost ținut sub supraveghere, i s-au plantat microfoane în casă, a fost îndemnat să-și scrie memoriile și, după ce le-a terminat, manuscrisul i-a fost confiscat pentru a fi „păstrat permanent". Un fragment, o singură pagină, a fost atașată la dosarul lui:

> Nu știu ce s-a petrecut în mintea acestui geniu fără pereche în ultimul său an de viață, cînd și-a dat seama că moartea era inevitabilă. Este posibil ca Iosif Visarionovici să-și fi încredințat cele mai intime gînduri unui carnet de însemnări, de care nu se despărțea aproape niciodată în decursul ultimelor sale luni de trudă plină de abnegație pentru poporul său și pentru cauza progresului omenirii.
> Conținînd, după cîte se pare, esența înțelepciunii sale, în calitate de teoretician de frunte al marxism-leninismului, să sperăm că acest remarcabil document va fi descoperit într-o bună zi și publicat, pentru binele...

Suvorin căscă, închise teancul de dosare și îl puse alături, și apoi întinse mîna după alte dosare. Acestea conțineau rapoartele săptămînale ale unui turnător din Gulag, pe nume Abidov, care avea sarcina să-l supravegheze pe deținutul Rapava în timpul perioadei petrecute de acesta la mina de uraniu Butughiceag. Nu era nimic demn de interes în mîzgăliturile la indigo, ce se încheiau brusc cu o scurtă notă din partea KGB-istului lagărului, ofițer, care consemna moartea lui Abidov din cauza unei răni provocate prin înjunghiere, și transferul lui Rapava la muncă silnică într-o exploatare forestieră.

Alte dosare, alți turnători, alte prostii. Documentele de eliberare a lui Rapava la ispășirea condamnării sale, revizuite de o comisie specială a Direcției a 2-a Specială — aprobate, ștampilate, autorizate. Felul de activitate ales pentru prizonierul eliberat: la Depoul Gării Leningrad; informatorul KGB de la locul de muncă: Antipin, maistru. Locuința potrivită, aleasă pentru prizonier la eliberarea sa: în noul complex „Victoria Revoluției"; informatorul KGB de la bloc: Senka, șef de șantier. Alte rapoarte. Nimic.

Caz revizuit și clasat, sub numele de „dispersarea resurselor", în 1975. Nimic adăugat la dosar pînă în 1983, cînd Rapava a fost supus unei scurte anchete la solicitarea directorului adjunct al Direcției a 5-a (Ideologie și Disidenți).

Ca să vezi...

Suvorin își scoase pipa și trase un fum, își scărpină fruntea cu coada ei, apoi luă dosarele iar și le mai răsfoi o dată. Cîți ani avea tipul ăsta? Rapava, Rapava, Rapava — iată-l, Papu Gherasimovici Rapava, născut pe 9.09.1927.

Deci, bătrîn — de vreo șaptezeci de ani. Dar nu *chiar atît* de bătrîn. Nu atît de bătrîn, chiar într-o țară în care durata medie de viață la bărbați era de cincizeci și opt de ani, și în continuă scădere — mai rău și ca pe vremea lui Stalin — nu atît de bătrîn încît să fie neapărat și *mort*.

Se întoarse iar la raportul din 1983 și îl parcurse în grabă. Nu spunea nimic nou. Dar era un tip tare, Rapava ăsta — n-a șoptit un cuvînt timp de treizeci de ani! Doar cînd ajunse în josul paginii și citi recomandarea să nu se mai întreprindă nimic în legătură cu cazul respectiv, și numele ofițerului care primise această recomandare, a sărit de pe scaun.

Trase o înjurătură și-și căută telefonul mobil, formă numărul ofițerului de gardă de la SVR și ceru să fie dus acasă la Vissari Netto.

Capitolul 10

Au căzut de acord asupra prețului de trei sute și, în schimbul lui, el a pus două condiții: în primul rînd ca ea să-l ducă acolo cu mașina ei și a doua — să-l aștepte timp de o oră. La această oră din noapte, doar aflarea adresei nu i-ar fi folosit la nimic și, dacă acel cartier era atît de periculos pe cît lăsase bătrînul să se înțeleagă (*era un bloc decent pe vremuri, băiete, înainte de apariția drogurilor și crimelor...*), nici un străin zdravăn la cap nu s-ar aventura pînă acolo de unul singur.

Mașina ei era o vechitură de Lada, de culoarea nisipului, parcată pe strada întunecoasă care ducea la stadion și ei se îndreptară către ea în tăcere. Ea își deschise prima portiera și apoi se aplecă și i-o deschise și lui. Pe locul de lîngă șofer erau îngrămădite o mulțime de cărți — manuale de drept, observă el — și ea le mută repede pe bancheta din spate.

El zise:

— Ești avocată? Studentă la Drept?

— Trei sute de dolari, zise ea și întinse mîna. Americani.

— Mai tîrziu.

— Acum.

— Jumătate acum, zise el cu viclenie, și jumătate mai tîrziu.

— Eu mai găsesc pe unul care să mă reguleze, domnu'. Dar tu mai găsești pe cineva care să te ducă unde vrei?

Fusese cel mai lung discurs al ei în seara aceea.

— Bine, bine. Își scoase portmoneul. O să fii o avocată bună! Doamne Dumnezeule! Trei sute de dolari dați ei, după ce mai dăduse peste o sută la club – și era aproape

lefter! Își făcuse planul că poate să-i ofere și bătrînului niște bani, în seara asta, în schimbul carnetului de însemnări, dar acum nu mai era posibil așa ceva.

Ea numără din nou banii, îi împături cu grijă și îi puse în buzunarul paltonului. Mașinuța se îndreptă hurducîndu-se spre Leningradski Prospekt. Ea o luă la dreapta și intră în traficul liniștit, apoi făcu o întoarcere și acum se îndreptau spre periferia orașului, înapoi pe lîngă stadionul Dinamo, pustiu acum, spre nord-vest, în direcția aeroportului.

Conducea cu viteză. Bănui că ea vroia să scape de el cît mai repede. Cine era ea? Interiorul mașinii nu-l ajuta prea mult să ghicească. Era de o curățenie pretențioasă, aproape ca scoasă din fabrică. Îi privi pe furiș profilul. Fața ei era ușor înclinată în față. Se uita urît la șosea. Buzele negre, obrajii albi, urechile mici, ușor ascuțite sub părul negru, foarte scurt și lins — o făceau să aibă un aspect de vampir: tulburătoare, gîndi el din nou. Dezechilibrată. Încă mai simțea gustul buzelor ei și nu se putu împiedica să se întrebe cum ar fi fost la pat — acum părea atît de distantă, și totuși acum cincisprezece minute ar fi făcut tot ce i-ar fi cerut el.

Ea se uită în sus în oglindă și-l prinse că se uită la ea.

— Termină!

El continuă totuși s-o privească — mai direct acum: încercînd astfel să demonstreze un principiu: că își plătise cursa, dar apoi se simți prost și se uită în altă parte.

Dincolo de geamul mașinii, străzile deveniseră mult mai întunecoase. Nu știa unde se aflau acum. Trecuseră de Parcul Prieteniei — știa asta — apoi depășiseră o benzinărie, un nod de cale ferată. Conducte groase, care transportau apa caldă se întindeau paralel cu drumul, peste șosea, pe partea cealaltă, iar aburul ieșea de la racordurile lor. Din cînd în cînd, în peticele de întuneric, el vedea flăcările focurilor în aer liber și oamenii mișcîndu-se în jurul lor. După alte zece minute, cotiră la stînga, pe o stradă largă și accidentată ca un cîmp, mărginită de mesteceni zdrențuiți pe ambele părți. Nimeriră într-o groapă și

șasiurile pocniră, rîcîind piatra. Ea răsuci volanul și nimeriră în altă groapă. Licăriri portocalii de dincolo de pomi de-abia luminau rampele și casele scărilor unui uriaș complex de locuințe.

Ea încetinise atît de mult acum, încît viteza mașinii egala pasul obișnuit al unui om. Opri mașina lîngă o stație de autobuz cu acoperișul de lemn distrus.

— Aici stă, zise ea. Blocul nr. 9.

Acesta se afla cam la o sută de metri distanță, dincolo de o fîșie albicioasă de teren viran.

— O să aștepți aici?

— Scara D. Etajul 5. Apartamentul 12.

— Dar o să aștepți?

— Dacă vrei.

— Așa am stabilit.

Kelso se uită la ceas. Era ora 1 și 25. Apoi se uită din nou la blocul din față, încercînd să se gîndească la ce o să-i spună lui Rapava și întrebîndu-se cum o să-l primească acesta.

— Deci aici ai crescut?

Ea nu răspunse. Opri motorul și-și ridică gulerul, își puse mîinile în buzunar, privind în gol. El oftă, ieși din mașină și făcu vreo cîțiva pași în jurul ei. Zăpada afînată scîrțîia sub pașii lui. Tremura de frig și începu să calce cu grijă pe terenul accidentat.

Era cam pe la jumătatea drumului spre bloc, cînd auzi zgomotul strident al contactului și un motor care pornea. Se răsuci și văzu Lada îndepărtîndu-se încet, cu farurile stinse. Nici măcar nu se ostenise să aștepte pînă cînd ar fi dispărut el. *Tîrfa!* Începu să alerge spre ea. Strigă — nu prea tare și nu prea supărat pe ea: era mai mult un geamăt din cauza propriei prostii. Mașina se zgîlțîia, se împotmolea și o clipă el a avut impresia că o să o ajungă din urmă, dar atunci ea tuși, se hurducă, farurile se aprinseră și se îndepărtă de el în viteză. Rămase în picioare și privi neajutorat cum dispărea prin labirintul de beton.

Era singur-cuc. Nu era nici țipenie de om în jur.

Se întoarse și începu să meargă repede pe urmele propriilor pași, îndreptîndu-se spre clădire, în timp ce zăpada îi scîrțîia sub picioare. Se simțea vulnerabil într-un spațiu deschis, iar panica îi ascuți simțurile. Undeva, în stînga lui, se auzea lătratul unui cîine și plînsetul unui bebeluș, în timp ce din fața lui răzbăteau sunete muzicale — se auzeau slab, aproape imperceptibil, dar proveneau de la Blocul nr. 9 și se intensificau cu fiecare pas. Acum reușea să vadă amănuntele — betonul prin care se zărea armătura, intrările întunecoase, balcoanele îngrămădite, ticsite de vechituri: rame de paturi, schelete de biciclete, cauciucuri uzate, plante uscate; trei ferestre erau luminate, restul se aflau în întuneric.

Cînd a intrat în Scara D, ceva i-a scîrțîit sub picior și s-a aplecat să ridice obiectul, apoi i-a dat drumul din mînă, imediat. O seringă hipodermică.

Scara era o adevărată hazna, plină de urină și vomă, resturi de ziare pătate, prezervative flasce, frunze moarte. Își acoperi nasul cu dosul palmei. Exista un lift și era posibil să și funcționeze — pentru Moscova, ar fi fost o adevărată minune — dar nu vru să încerce. Începu să urce scările și, cînd ajunse la etajul 3, muzica se auzea mult mai clar. Cineva cînta vechiul imn național al URSS — cel original, adică — înainte de a fi cenzurat de Hrușciov. „Partid al lui Lenin!" zbiera corul. „Partid al lui Stalin!" Kelso urcă ultimele două etaje mai repede, însuflețit de o nouă speranță.

Deci nu-și bătuse joc de el chiar de tot, căci cine altcineva, în afară de Papu Rapava, ar putea pune înregistrări cu cele mai tari șlagăre ale lui Stalin la ora 1:30 noaptea?

Se opri pe palierul de la etajul 5 și se luă după muzică, de-a lungul coridorului murdar, căutînd apartamentul nr. 12. Blocul era în mare parte părăsit. Majoritatea ușilor erau acoperite cu scînduri, dar nu ușa lui Rapava. A, nu, băiete! Ușa lui Rapava nu era acoperită cu scînduri. Ușa lui Rapava era deschisă și în fața ei, din motive nebănuite de Kelso, erau risipiți niște fulgi pe jos.

Muzica se opri.

Hai înăuntru, băiete! Ce mai aștepți? Ce s-a întîmplat! Să nu-mi spui că n-ai curajul...

Timp de cîteva secunde, Kelso rămase în prag, ascultînd.

Deodată, se auzi un răpăit de tobă.

Imnul începu din nou.

Cu prudență, împinse ușa. Era pe jumătate deschisă, dar nu se deschidea mai mult. Era ceva în spatele ei, care o bloca. Se strecură înăuntru. Luminile erau aprinse. Doamne Sfinte!

M-am gîndit să te dau gata, băiete. Am crezut că o să rămîi surprins! Dacă tot e s-o încurci, măcar s-o încurci din mîna profesioniștilor, nu?

La picioarele lui Kelso se aflau și mai mulți fulgi, care curgeau dintr-o pernă spintecată. Totuși, nu se poate spune că fulgii erau risipiți pe dușumea, întrucît nu exista așa ceva. Scîndurile fuseseră scoase și îngrămădite de jur împrejurul camerei. Printre adînciturile dintre grinzi, erau împrăștiate resturile puținelor obiecte ale lui Rapava: cărți cu cotoarele turtite sau distruse, fotografii găurite cu pumnul, schelete de scaune, un televizor explodat, o masă cu picioarele în sus, cioburi de veselă, fărîme de sticlă, textile sfîșiate. În interior, pereții fuseseră jupuiți de zugrăveală, în căutare de găuri. La exterior, fuseseră zgîriați și crestați, cu un baros, după toate aparențele. Mare parte din tavan atîrna în jos. Molozul era împrăștiat peste tot.

În mijlocul acestui haos, așezat cu grijă deasupra unei grămezi negre, formată din discuri sparte, zimțate, se afla un pick-up masiv, un Telefunken din anii '70, fixat pe reluare automată.

Partid al lui Lenin!

Partid al lui Stalin!

Kelso păși atent din grindă în grindă și ridică acul pick-up-ului.

În tăcerea apartamentului nu se mai auzeau decît picăturile de apă care curgeau dintr-un robinet stricat.

Gradul de distrugere al apartamentului era atît de copleșitor, depășind cu mult tot ce văzuse el vreodată, încît, după ce s-a liniștit, constatînd că apartamentul era pustiu,

lui Kelso nici nu i-a mai trecut prin minte să mai fie speriat. Cel puțin, nu la început. Se uită atent în jur, stupefiat.

Dar ia ghici unde sînt eu, băiete? Asta-i întrebarea. Ce i-au făcut sărmanului, bătrînului Rapava? Haide, vino și găsește-mă! Toc, toc, tovarășe — grăbește-te, ce mai stai?

Kelso, mergînd bălăbănindu-se, ca pe sîrmă, de-a lungul unei grinde, ajunse în firida unde era bucătăria: pachete spintecate, frigiderul răsturnat, dulapuri smulse și trîntite la pămînt...

Se strecură înapoi cum putu și dădu colțul, ajungînd pe un mic coridor, unde trebui să se agațe de peretele dărîmat ca să nu alunece.

Două uși aici, băiete — la dreapta și la stînga. Alege!

Se legănă, șovăind, apoi întinse mîna.

Prima — un dormitor.

Călduț, băiete. Apropo: ai vrut să te culci cu fata mea?

Salteaua spintecată. Perna spintecată. Patul răsturnat. Sertarele golite. Micul covor de nylon, zdrențuit, rulat și apoi îndoit. Bucăți de mortar împrăștiate peste tot. Podeaua sus. Tavanul jos.

Kelso se întoarse pe coridor, respirînd greu, încercînd să-și țină echilibrul pe o grindă și să-și adune curajul.

A doua ușă...

Foarte cald, băiete!

...a doua ușă: baia. Capacul rezervorului smuls, sprijinit de closet. Chiuveta scoasă din perete. O cadă albă, de plastic, plină pînă sus cu o apă rozalie, care lui Kelso îi aminti de vinul georgian, diluat. Își înmuie degetul în ea, dar și-l retrase pe loc, șocat de răceala ei de gheață, iar vîrful degetului îi era acoperit cu roșu.

Pe suprafața apei plutea o șuviță de păr prinsă de o bucățică de piele.

Hai să mergem, băiete!

Sărind din grindă în grindă, cu părul plin de moloz, cu praf de moloz pe mîini, risipit peste tot pe haină, pe pantofi...

Din cauza panicii se împiedică, își pierdu echilibrul pe o grindă, și cu pantoful stîng făcu o gaură în tavanul

apartamentului de dedesubt. O bucată de moloz se desprinse și căzu. O auzi prăbușindu-se în întunericul din apartamentul gol. Avu nevoie de o jumătate de minut și de ambele mîini ca să-și scoată piciorul din podea, apoi o zbughi afară din acel apartament.

Se înghesui cum putu ca să poată ieși pe ușa care nu se deschidea bine, se năpusti afară și alergă pe coridor, pe lîngă apartamentele părăsite, spre scări. Auzi o bufnitură.

Se opri și ascultă.

Bum!

Fierbinte de tot, băiete, foarte, foarte fierbinte...

Era liftul. Înăuntru era cineva.

Bum!

Lubianka, noaptea încremenită, limuzina neagră cu motorul pornit, doi agenți în paltoane supraveghind scările — *oare nu se putea scăpa de trecut?* — gîndi Suvorin cu amărăciune, cînd a pornit mașina și au plecat. Era de mirare că nu erau turiști prin apropiere, care să înregistreze această scenă de viață tradițională din Mama Rusia. *De ce să n-o punem în album, iubitule, între Catedrala Sf. Vasili și o troică prin zăpadă?*

Mașina nimeri într-o groapă de la poalele dealului de lîngă Hotelul „Metropol", și el se lovi cu capul de tavanul tapițat al mașinii. Pe locul din față, lîngă șofer, Netto desfășură o hartă la scară mare a străzilor Moscovei, străzi din jurul unui loc pe care nici un turist nu-l putea vedea, pentru că era încă secret oficial. Suvorin aprinse lumina în mașină și se aplecă în față ca să vadă mai bine. Blocurile din complexul „Victoria Revoluției" erau împrăștiate ca niște mărci poștale de-o parte și de alta a liniei de metrou Tagansko-Krasno, într-un cartier mărginaș din partea de nord-vest a orașului.

— Cît timp crezi că o să dureze? Douăzeci de minute?

— Cincisprezece, zise șoferul, făcînd-o pe grozavul. Acceleră, aprinse farurile pe faza lungă, coti la dreapta, iar Suvorin se trezi aruncat în cealaltă parte, lovindu-se de ușă.

I se păru că mașina a zburat pe lîngă Biblioteca Lenin.

— Mai încet, zise el, fie-ți milă! Nu ne trebuie o amendă acum.

Își continuară drumul în mare viteză. După ce ieșiră din centru, Netto descuie torpedoul și îi înmînă lui Suvorin un pistol Makarov, bine gresat, și o rezervă de cartușe. Suvorin le acceptă fără entuziasm, cîntărind aceste obiecte neobișnuite în mînă, verifică mecanismul și ochi rapid un mesteacăn, din goana mașinii. Nu intrase în Serviciile Secrete pentru că-i plăcea așa ceva. Intrase pentru că tatăl său, care era diplomat, îl învățase din fragedă copilărie că cel mai bun lucru pe care-l puteai face în URSS era să obții un post în străinătate. Arme? Suvorin nu mai călcase pe la poligonul de la Iasenovo de un an de zile. Îi înapoie arma lui Netto, care ridică din umeri și și-o înfundă în buzunar.

Un punct albastru se apropie de ei și deveni tot mai zgomotos pe șosea, în spatele lor, crescu și trecu ca fulgerul pe lîngă ei, ca o muscă furioasă — o patrulă a Miliției din Moscova. Deveni tot mai mică și pieri din ochii lor pe șosea.

— Dobitocule! zise șoferul.

Peste cîteva minute părăsiră șoseaua principală și se îndreptară spre pustietatea de beton și terenuri virane numită „Victoria Revoluției". Cincisprezece ani în Kolîma, gîndi Suvorin, iar apoi să locuiești aici! Și culmea era că trebuie să-i fi părut un adevărat paradis.

Netto zise:

— Luîndu-ne după hartă, Blocul nr. 9 trebuie să fie primul după colțul ăsta.

— Încetinește, ordonă Suvorin, pe neașteptate, punîndu-și mîna pe umărul șoferului.

— N-auzi nimic?

Coborî geamul mașinii. Se auzi altă sirenă, mai departe, în stînga. Sunetul se pierdu o clipă, înăbușit de un bloc, apoi se auzi foarte tare, iar culorile explodară în fața ochilor lor — un spectacol de lumini albastre și galbene, încîntătoare, într-o succesiune rapidă. Timp de cîteva secunde mașina Miliției păru să vină drept spre ei, dar apoi

se hurducă și sări de pe șosea tocmai pe terenul viran și imediat ajunseră și ei în dreptul său și putură să vadă cu ochii lor intrarea în bloc, iluminată ca într-o poveste cu zîne — trei mașini, o Salvare, oameni agitîndu-se, o mulțime de urme întunecate pe albul zăpezii.

Patrulară în jurul clădirii de cîteva ori, un trio de vampiri, neobservați de nimeni, în timp ce brancardierii scoteau cadavrul pe targă, iar apoi Kelso fu luat cu mașina și dus într-o direcție necunoscută.

Capitolul 11

Simonov spune povestea următoare:

La ședințele Consiliului Comisarilor Poporului, Stalin obișnuia să se ridice de la locul lui, aflat în capul unei mese lungi, și să se plimbe prin spatele participanților. Nimeni nu îndrăznea să întoarcă capul și să se uite la el; puteau să-l localizeze datorită scîrțîitului ușor al cizmelor sale de piele, sau orientîndu-se după aroma pipei sale Dunhill. De această dată, se discuta despre numărul mare de accidente de avion care avuseseră loc recent. Comandantul forțelor aeriene, Rîceagov, era beat. „O să se mai prăbușească o mulțime de avioane — a izbucnit el — atîta timp cît ne vei forța să ne urcăm în sicrie zburătoare." A urmat o tăcere îndelungată, iar apoi Stalin a murmurat: „N-ar fi trebuit să spui asta sub nici o formă." După cîteva zile, Rîceagov a fost împușcat.

Pot fi citate o mulțime de astfel de întîmplări. După cum afirma Hrușciov, metoda preferată a lui Stalin era să se uite pe neașteptate la cineva și să spună: „Ce aer șmecher ai azi! De ce nu-l poți privi direct în ochi pe Tovarășul Stalin?" Acela era momentul cînd viața cuiva atîrna de un fir de păr.

Stalin părea să utilizeze teroarea în parte din instinct (avea o violență fizică înnăscută: uneori își lovea subalternii peste față) — și în parte din calcul. „Poporul", i-a spus el Mariei Svanidze, „are nevoie de un țar". Și modelul după care și-a format el personalitatea era Ivan cel Groaznic. Există documente care confirmă acest fapt, chiar aici, în aceste arhive, în biblioteca personală a lui Stalin, în care se găsește și piesa din 1942 a lui A.M. Tolstoi, Ivan Groznîi *(F558 03 D350). Stalin nu s-a mulțumit doar să corecteze discursurile lui Ivan, pentru a le face să sune mai laconic, scurtîndu-le în mare măsură —*

pentru a le face să sune mai stalinist, de fapt, ci a și mîzgălit de mai multe ori pe pagina de titlu cuvîntul „Profesor".

Într-adevăr, pe Stalin nu-l deranja decît un singur lucru la modelul său, Ivan: că era prea moale. După cum i-a spus regizorului Serghei Eisenstein: „Ivan cel Groaznic ar executa pe cineva și apoi ar petrece mult timp căindu-se și rugîndu-se. În această privință, Dumnezeu era o piedică în calea lui. Ar fi trebuit să dea dovadă de mai multă hotărîre!" (Moskovskie novosti *nr. 32, 1988).*

Stalin era o persoană extrem de hotărîtă.

Profesorul I.A. Kuganov estimează că între anii 1917 și 1953, în URSS au fost uciși aproximativ 66 milioane de oameni — împușcați, torturați, majoritatea omorîți prin înfometare, înghețați sau puși să muncească pînă au murit de epuizare. Alții sînt de părere că această cifră se limitează la 45 de milioane. Cine mai știe?

Dar în nici unul din aceste calcule nu sînt incluși și cei 30 de milioane de oameni despre care știm acum că au fost uciși în al doilea război mondial.

Pentru a face o comparație: astăzi Federația Rusă are o populație de aproximativ 150 de milioane de oameni. Presupunînd că ravagiile produse de comunism nu s-au produs niciodată, și luînd în calcul tendințele demografice normale, în zilele noastre populația țării ar trebui să fie cam de 300 de milioane de oameni.

Totuși — și acesta este în mod cert unul din cele mai uluitoare fenomene ale epocii —, Stalin continuă să se bucure de o mare simpatie din partea populației în această țară pe jumătate golită de locuitori. E adevărat, statuile lui Stalin au fost dărîmate. Străzile care îi purtau numele au fost rebotezate. Dar nu au avut loc procese ca acela de la Nürnberg, cum s-a întîmplat în Germania. În această țară nu s-a produs ceva similar cu procesul de denazificare. Nu s-a înființat o Comisie de Stabilire a Adevărului, ca aceea existentă în Africa de Sud.

Iar deschiderea arhivelor? „Confruntarea cu trecutul?" Să fim serioși, doamnelor și domnilor, și să spunem cinstit tot ce știm despre acest lucru. Că guvernul Rusiei este speriat și că acum este mai greu de obținut accesul la arhive decît acum șase–șapte ani. Toți cunoaștem faptele: dosarele despre Beria: închise. Dosarele despre membrii Biroului Politic: închise. Dosarele despre Stalin: închise — adevăratele dosare, vreau să spun, nu praful bun de aruncat în ochii proștilor, care ni se servește aici — închise.

Constat că observațiile mele nu sînt bine primite de unii dintre colegii mei...

Fie, atunci am să încerc să închei cu această observație: că la ora actuală nu există nici o umbră de îndoială că mai degrabă Stalin, și nu Hitler, este personalitatea cea mai înfricoșătoare a secolului al XX-lea.

Afirm acest lucru...

Afirm acest lucru nu numai pentru că Stalin a asasinat mai mulți oameni decît Hitler — deși e clar că așa a făcut — și nici măcar pentru că Stalin era mai psihopat decît Hitler — deși e clar că așa era. Afirm acest lucru deoarece Stalin, spre deosebire de Hitler, nu a fost încă exorcizat. Și mai afirm acest lucru deoarece Stalin nu era un om apărut din neant. Stalin face parte dintr-o tradiție istorică a guvernării țării prin teroare, care a existat înaintea lui, și pe care el a rafinat-o și care ar putea să apară din nou. Spectrul lui Stalin, nu al lui Hitler, ar trebui să ne dea fiori.

Pentru că, știți, te gîndești la el. Faci semn unui taxi la München — șoferul n-are portretul lui Hitler în mașină, nu-i așa? Locul de naștere al lui Hitler nu s-a transformat într-un altar. Mormîntul lui Hitler nu este acoperit cu flori proaspete în fiecare zi. Nu poți să cumperi înregistrări cu discursurile lui Hitler pe străzile Berlinului. Hitler nu este ridicat în slăvi în fiecare zi de către conducătorii Germaniei de azi și considerat „un mare patriot". Fostul partid al lui Hitler nu a obținut peste 40% din voturi la ultimele alegeri din Germania...

Dar toate aceste lucruri sînt valabile pentru Stalin în Rusia de astăzi, ceea ce face ca vorbele lui Evtușenko din „Moștenitorii lui Stalin" să fie mai actuale ca oricînd.

„Deci solicit guvernului nostru
Să dubleze
Să tripleze
Paza
La acest mormînt."

Fluke Kelso a fost escortat în cartierul general al diviziei centrale a Miliției Municipale din Moscova cu cîteva minute înainte de ora trei dimineața. Și a fost abandonat acolo, aruncat printre celelalte scursuri din noaptea aceea: o jumătate de duzină de prostituate, un proxenet cecen, doi bancheri belgieni albi la față, o trupă de dansatori transsexuali din Turkestan și obișnuitul cor de nebuni periculoși, vagabonzi și toxicomani plini de sînge. Tavanele cu cornișe înalte și candelabrele pe jumătate distruse confereau procedurilor o tentă de epopee revoluționară.

Stătea singur pe o bancă tare de lemn, cu capul sprijinit de zugrăveala jupuită, privind în gol, fără să vadă nimic. Deci așa — *așa* arăta? O, dar puteai să-ți petreci jumătate din viață *scriind* despre toate astea, despre milioanele de oameni, despre Mareșalul Tuhacevski, să zicem, cel snopit în bătăi de NKVD: mărturia lui exista în arhive, stropită încă de sîngele lui uscat — ai ținut-o în mînă și ai crezut o clipă că ți-ai format o idee despre cum trebuie să fi fost, dar pe urmă ai văzut realitatea, și ți-ai dat seama că nu pricepuseși nimic, nici măcar nu *începuseși* să pricepi cam cum a fost.

După cîtva timp doi milițieni au venit spre el și au rămas în picioare lîngă țîșnitoarea din vecinătatea lui, discutînd despre cazul banditului uzbec, Țexer, care se pare că fusese ucis cu focuri de mitralieră în seara aceea în garderoba barului „Babylon".

— Se ocupă cineva de cazul meu? interveni Kelso. Este vorba de o crimă!

— A, crimă! Unul dintre milițieni holbă ochii, prefăcîndu-se surprins. Celălalt izbucni în rîs. Își aruncară paharele de hîrtie la coș și se îndepărtară.

— Stați! strigă Kelso.

Pe coridor, o femeie bătrînă cu o mînă bandajată începu să țipe.

El se prăbuși iarăși pe banca de lemn.

Pe neașteptate un al treilea ofițer, o adevărată matahală cu o mustață à la Gorki, coborî scările plictisit și se recomandă drept anchetatorul Belenki, detectiv criminalist. Ținea în mînă o bucată de hîrtie soioasă.

— Dumneata ești martorul în afacerea aia cu bătrînul, Rapazin?

— Rapava, îl corectă Kelso.

— Da. Așa-i! Belenki se uita pe furiș în partea de sus și de jos a hîrtiei. Poate din cauza mustății pleoștite sau poate din cauza ochilor apoși, părea îngrozitor de trist. Oftă.

— Bine. Ne trebuie o declarație.

Belenki îl conduse la etajul doi pe o scară monumentală și îl duse într-o încăpere cu pereți verzi cojiți și o dușumea lucioasă, denivelată. Îi făcu semn lui Kelso să ia loc și îi puse în față un bloc de formulare liniate.

— Bătrînul avea documentele lui Stalin — începu Kelso, aprinzîndu-și o țigară. Suflă fumul imediat. Trebuie să știți asta. Aproape sigur le ținea ascunse în apartamentul lui. Din acest motiv...

Dar Belenki nu-l asculta.

— Tot ce vă amintiți. Aruncă un pix albastru pe masă.

— N-auziți ce vă spun? Documentele lui Stalin...

— Așa, așa. Rusul tot nu asculta. De amănunte o să ne ocupăm mai tîrziu. Întîi ne trebuie o declarație.

— Completă?

— Bineînțeles. Cine sînteți. Cum l-ați cunoscut pe bătrîn. Ce făceați în apartamentul lui. Toată povestea. Puneți-o pe hîrtie! Mă întorc imediat.

După plecarea lui, Kelso se uită fix la hîrtia nescrisă din fața lui. Mașinal, își scrise numele întreg, data nașterii și adresa cu caractere chirilice, frumoase. Mintea îi era complet încețoșată. „Am sosit", scrise el, apoi se opri. Între degete, pixul de plastic i se părea greu ca o rangă. „Am sosit la Moscova pe data de..." Nici măcar nu era în stare să-și amintească data sosirii. El, care de obicei avea o asemenea memorie a datelor! (25 octombrie 1917, crucișătorul de linie *Aurora* bombardează Palatul de Iarnă și dă startul Revoluției; 17 ianuarie 1927, Lev Troțki este exclus din Biroul Politic; 23 august 1939 — este semnat Pactul Molotov–Ribbentrop...) Se aplecă deasupra

pupitrului: „Am sosit la Moscova în dimineața de luni, 26 octombrie, venind de la New York, la invitația Arhivelor Rusiei, pentru a susține o scurtă conferință despre Iosif Stalin..."

A terminat de scris declarația în mai puțin de o oră. A făcut cum i s-a cerut și n-a omis nimic — simpozionul, vizita lui Rapava, carnetul lui Stalin, Biblioteca Lenin, Epișev și întîlnirea cu Mamantov, casa de pe strada Vspolnîi, pămîntul proaspăt săpat, „Rabotnik" și fiica lui Rapava... Umplu șapte pagini cu scrisul lui mărunt, greu descifrabil, iar încheierea o expedie și mai repede, trecînd în goană peste scena din apartament, descoperirea cadavrului, căutarea disperată a unui telefon în stare de funcționare în blocul vecin, faptul că în cele din urmă trebuise să trezească din somn o tînără cu un copil mic în brațe. Îi făcea bine să scrie din nou, să impună un fel de ordine rațională peste haosul din trecut.

Belenki își băgă capul pe ușă exact cînd Kelso adăuga fraza de încheiere.

— Ajunge acum!

— Am terminat.

— Ei, nu? Belenki se holbă la micul teanc de hîrtii și apoi la Kelso. Pe coridor, în spatele lui, se auzi oarecare zarvă. El se încruntă, apoi zbieră peste umăr:

— Spune-i să aștepte!

Intră în încăpere și închise ușa.

Lui Belenki i se întîmplase ceva, se vedea cît de colo. Vestonul îi era descheiat, cravata — lărgită. Avea pete întunecate de transpirație pe cămașa kaki. Fără să-l slăbească din ochi pe Kelso, întinse mîna-i mare, iar Kelso îi predă declarația. Se așeză mormăind de partea cealaltă a mesei și-și scoase o cutie de plastic din buzunarul de la piept. Din cutie extrase o pereche de ochelari uluitor de fini, cu rame de aur și lentile bifocale, îi desfăcu scuturîndu-i, și-i cocoță pe vîrful nasului și începu să citească.

Bărbia-i greoaie îi ieșea în afară. Din cînd în cînd, îi mai arunca o privire lui Kelso, întrerupîndu-și puțin lectura, îl studia, apoi revenea la text. Tresări. Mustățile i se pleoștiră și mai tare peste buzele-i strînse. Își mușcă încheietura degetului mare de la mîna dreaptă.

După ce termină de citit ultima pagină, oftă.

— Și tot ce ai scris e adevărat?

— Absolut totul.

— Atunci, să te ia dracu'! Belenki își scoase ochelarii și-și frecă ochii cu mîna. Acum eu ce trebuie să mai fac?

— Mamantov, zise Kelso. Trebuie să fie implicat. Am avut grijă să nu-i dau amănunte, dar...

Ușa se deschise și un bărbat scund și slab, un fel de Stan, pereche cu Belenki-Bran, zise cu o voce înspăimîntată:

— Sima! Repede! Au venit!

Belenki îi aruncă o privire semnificativă lui Kelso, strînse frumos hîrtiile declarației lui și-și trase scaunul.

— Va trebui să intri puțin în celulele de jos. Nu te speria!

Cînd auzi de celule, Kelso se înfioră de spaimă.

— Aș dori să discut cu cineva de la ambasadă.

Belenki se ridică în picioare, își înnodă strîns cravata, își încheie nasturii vestonului, netezindu-și jacheta în speranța deșartă că s-ar mai putea întinde.

— Pot să discut cu cineva de la ambasadă? repetă Kelso. Aș vrea să-mi aflu drepturile.

Belenki își îndreptă umerii și se îndreptă spre ușă.

— Prea tîrziu, spuse el.

În celulele de sub sediul Diviziei Centrale a Miliției Municipale din Moscova, Kelso a fost rapid deposedat de pașaport, portmoneu, stilou, curea, cravată și șireturi.

El privi cum erau îndesate aceste obiecte într-un plic de carton, semnă un formular și i se înmînă un bon. Apoi, cu ghetele într-o mînă și bonul în cealaltă, cu haina pe braț, merse în urma gardianului de-a lungul unui coridor văruit și străjuit pe ambele părți de uși metalice. Gardianul era chinuit de o adevărată erupție de furuncule — gîtul, deasupra gulerului maro soios, arăta ca o farfurie plină cu găluști roșii — și, la auzul pașilor săi, deținuții din cîteva celule începură să zbiere înnebuniți și să izbească în uși cu furie. Dar el nu le-a acordat nici o atenție.

A opta cămăruță pe stînga. Cam 2,80 m pe 3,65 m. Nu existau ferestre. Un pat îngust de metal. Fără pătură. O găleată smălțuită într-un colț, cu un pătrat de lemn pătat drept capac.

Kelso intră încet în celulă, în ciorapi, și-și azvîrli haina și ghetele pe pat. În spatele lui, ușa se închise cu un zăngănit ca de submarin.

Să accepți. Acesta — învățase el în Rusia cu mulți ani în urmă — era secretul supraviețuirii. La graniță, cînd documentele îți sînt verificate pentru a cincisprezecea oară. La punctul de control de pe șosea, cînd ești tras pe dreapta fără nici un motiv și făcut să aștepți timp de o oră și jumătate. La minister, cînd ai nevoie de o ștampilă pe viză și nimeni nu și-a dat osteneala să-și facă apariția. Să accepți acest lucru. Să aștepți. Lasă sistemul să se istovească. Protestele nu vor avea alt efect decît să-ți ridice ție tensiunea.

Vizeta din ușă se deschise o clipă, apoi se închise cu același zgomot. El auzi pașii gardianului îndepărtîndu-se.

Se așeză pe marginea patului, închise ochii și văzu deodată, fără să vrea, ca un negativ al unei imagini strălucitoare imprimate pe retină, trupul alb și gol învîrtindu-se în curentul de sub cabina liftului — umerii, călcîiele și mîinile legate la spate lovindu-se mereu de pereții liftului.

Se năpusti la ușă și izbi în ea cu ghetele și strigă cîtva timp, pînă cînd reuși să se mai descarce. Apoi se întoarse și se rezemă cu spatele de ușă, evaluînd spațiul îngust al celulei. Încet, se lăsă să alunece pînă cînd ajunse să stea pe vine, cu brațele în jurul genunchilor.

TIMPUL. Iată un articol de lux deosebit, băiete. Măsurarea timpului. Cel mai bine realizată, firește, cu ajutorul unui ceas. Dar, neavînd așa ceva la îndemînă, timpul poate fi măsurat și prin fluxul și refluxul luminii și întunericului. Iar neavînd o fereastră prin care să se poată observa o astfel de mișcare, trebuie să te bazezi pe vreun mecanism interior al minții. Și dacă mintea a fost supusă unui șoc, mecanismul se defectează, iar timpul devine ceea ce este pămîntul pentru un bețiv, o variabilă.

Astfel încît Kelso, la un moment dat, s-a mutat din ușă în pat și s-a învelit cu haina. Îi clănțăneau dinții.

Gîndurile i se succedau la întîmplare, incoerente. Se gîndea la Mamantov, revăzînd întruna întîlnirea cu el, încercînd să-și amintească dacă nu cumva îi spusese ceva care ar fi putut să-l conducă la Rapava. Și se mai gîndea și la fiica lui Rapava și la felul în care își călcase el cuvîntul în declarație. Ea îl lăsase baltă. Așa că acum a denunțat-o și el pentru prostituție. Așa se învîrtește roata.

Probabil că pe undeva miliția trebuia să aibă adresa ei la dosar. La fel și numele ei. O să i se anunțe vestea despre tatăl ei, iar ea o să fie... cum? N-o să verse o lacrimă, era aproape sigur de asta. Și totuși dornică de răzbunare.

În vis, încerca s-o sărute din nou, dar ea se desprindea din îmbrățișarea lui. Ea dansa în ritm sincopat pe zăpada din fața blocului, în timp ce O'Brian mărșăluia în sus și în jos, pretinzînd că era Hitler. Doamna Mamantov turba de furie împotriva propriei nebunii. Și pe după o ușă, undeva, Papu Rapava ciocănea întruna, cerînd să i se dea drumul afară. Aici, băiete! Bum! Bum! *Bum!*

Se deșteptă, descoperind că este privit prin vizetă de un ochi rece, albastru. Ușița de metal căzu și se închise, încuietoarea zăngăni.

În spatele gardianului plin de pustule, era un alt bărbat — cu părul blond, bine îmbrăcat — și primul gînd al lui Kelso fu unul de bucurie: *Ambasada, au venit să mă scoată de aici!* Dar atunci blondul spuse în limba rusă:

— Dr Kelso, încălțați-vă ghetele, vă rog.

Iar gardianul scutură plicul cu obiectele lui pe pat.

Kelso se aplecă să-și lege șireturile. Observă că străinul purta o pereche de pantofi de piele extrem de eleganți, occidentali. Se ridică în picioare și-și puse ceasul la mînă, remarcînd că era numai ora 6 și 20. Nu petrecuse decît două ore la închisoare, dar suficient cît să-i ajungă pe viață. Încălțat, simți că a intrat în rîndul oamenilor. Poți să înfrunți lumea, dacă ești încălțat. Trecură pe coridor, stîrnind aceleași ciocănituri și strigăte disperate.

Presupunea că va fi dus la etaj pentru a i se mai pune și alte întrebări, dar în loc de așa ceva, ieșiră într-o curte

din spatele clădirii unde aștepta o mașină cu doi bărbați pe locurile din față. Blondul deschise portiera din spate pentru Kelso: „Vă rog!" zise el cu o politețe rece, apoi ocoli mașina și intră în ea pe partea cealaltă. În mașină era o atmosferă încinsă și fetidă, ca la capătul unei lungi călătorii, mirosul fiind îndulcit numai de parfumul delicat de aftershave al blondului. Mașina porni, îndepărtîndu-se de sediul miliției și intrînd pe o stradă liniștită. Nu vorbea nimeni.

Începea să se lumineze de ziuă — cel puțin, era destulă lumină pentru ca Fluke Kelso să-și facă o idee despre destinația lor. Deja identificase acest trio ca fiind poliția secretă, adică FSB, adică Lubianka. Dar, spre mirarea lui, mașina se îndreptă spre est, nu spre vest. Merseră pe Novîi Arbat, pe lîngă magazinele goale, iar în fața ochilor, apăru Hotelul „Ucraina". Deci îl duceau înapoi la hotel, gîndi el. Dar greșea din nou. În loc să traverseze podul, o luară la dreapta și urmară cursul rîului Moscova. Lumina zorilor devenea tot mai puternică acum, ca o reacție chimică, întunericul dizolvîndu-se pe malul celălalt al rîului, întîi în nuanțe de gri, iar apoi într-un albastru murdar, alcalin. Fîșii de fum și aburi de la coșurile fabricilor de pe malul celălalt — o tăbăcărie și o fabrică de bere — se colorară într-un roz coroziv.

Își continuară drumul în tăcere încă vreo cîteva minute, apoi brusc, mașina se răsuci, îndepărtîndu-se de dig, și parcă pe o bucată de teren părăginit recuperat din rîu, care înainta în mijlocul apei. Cîteva păsări mari, de apă, bătură din aripi și își luară zborul, apoi se îndepărtară în spirale, țipînd. Blondul ieși primul din mașină, iar apoi, după o mică ezitare, Kelso îl urmă. Îi trecu prin minte că îl aduseseră într-un decor perfect pentru accident: era suficient să-l împingă în apă, ar fi urmat o rafală de reportaje agitate, o investigație îndelungată, pentru un supliment color al vreunui ziar londonez, niște bănuieli apărute și apoi uitate. Dar își luă un aer viteaz. Ce altceva ar fi putut să facă?

Blondul citea declarația pe care Kelso o dăduse miliției. Hîrtiile fluturau în bătaia brizei care se ridica din apele rîului. Lui Kelso i se păru că-l cunoaște de undeva.

— Avionul dumneavoastră — zise el, fără să se întoarcă — decolează de la Aeroportul Șeremetievo-2 — la ora 1:30. Veți fi la bordul lui.

— Cine sînteți dumneavoastră?

— Acum veți fi condus la hotel, apoi veți lua autobuzul spre aeroport, o dată cu colegii dumneavoastră.

— De ce procedați așa?

— Probabil că veți mai încerca să reveniți în Federația Rusă în scurt timp. De fapt, sînt sigur că așa veți face: sînteți un ins tenace, se vede de la o poștă. Dar trebuie să vă spun că cererea dumneavoastră de viză va fi respinsă.

— Asta-i o ofensă nerușinată! Era o prostie, bineînțeles, să-și piardă cumpătul, dar era prea obosit și zdruncinat ca să se mai poată stăpîni.

— O *rușine* îngrozitoare. Toată lumea o să creadă că eu l-am ucis pe Rapava.

— Dar *chiar l-ați ucis*. Rusul se întoarse către el. Dumneavoastră *sînteți* ucigașul.

— Glumiți, nu-i așa? Nimeni nu mă obliga să-mi ofer serviciile. Nici să chem miliția. Puteam să fug.

Și să nu crezi că n-am vrut s-o fac...

— Ați și mărturisit, cu cuvintele dumneavoastră. Blondul bătu cu palma declarația. Ați fost în vizită la Mamantov ieri după-masă și i-ați spus că „un martor de pe vremuri" v-a contactat, oferindu-vă informații despre documentele lui Stalin. Asta a fost condamnarea lui la moarte.

Kelso se pierdu cu firea:

— Dar nu i-am spus nici un nume. Am recapitulat în minte conversația aceea de o sută de ori...

— Nici nu era nevoie să-i spuneți un nume lui Mamantov. El *știa* deja despre cine era vorba.

— Dar nu puteți fi sigur...

— Papu Rapava — zise rusul, cu răbdare exagerată — a fost reanchetat de KGB în 1983. Această nouă anchetă s-a făcut la cererea directorului adjunct al Direcției a 5-a Vladimir Pavlovici Mamantov. Acum înțelegeți?

Kelso închise ochii.

— Mamantov știa exact despre cine vorbeați. Nu mai exista un alt „martor de pe vremuri". Toți ceilalți au murit. Așa că: la un sfert de oră după ce ați plecat din apartamentul lui Mamantov, a plecat și el. Știa pînă și adresa bătrînului, din dosar. A avut șapte–opt ore la dispoziție ca să-l interogheze pe Rapava. Cu ajutorul prietenilor lui. Credeți-mă, un profesionist de talia lui Mamantov poate să facă mult rău unui om în opt ore. Vreți să vă spun și cîteva detalii medicale? Nu? Atunci întoarceți-vă la New York, dr Kelso și jucați-vă de-a istoria în altă țară, pentru că aici nu-i nici Anglia, nici America, trecutul nu-i mort de tot pe pămîntul Rusiei. Aici, trecutul este înarmat cu brice și cu o pereche de cătușe. Întrebați-l pe Papu Rapava.

O pală de vînt mătură luciul apei, ridicînd valuri, clătinînd o geamandură din apropiere care scîrțîi, lovindu-se de lanțurile-i ruginite.

— Pot să depun mărturie, zise Kelso, după cîtva timp. Ca să-l puteți aresta pe Mamantov, o să aveți nevoie de mărturia mea.

Pentru prima dată, rusul zîmbi.

— Cît de bine îl cunoașteți pe Mamantov?

— Nu prea bine.

— Deci, mai deloc. Norocul dumneavoastră! Unii dintre noi am ajuns să-l cunoaștem bine. Și vă asigur că tovarășul V.P. Mamantov o să aibă cel puțin șase martori — toți avînd cel puțin gradul de colonel plin — care vor jura că el a stat toată seara cu ei, discutînd despre opere caritabile, la o distanță de cel puțin 160 de kilometri de apartamentul lui Papu Rapava. Atîta o să conteze mărturia dumneavoastră!

Rupse declarația lui Kelso în două, apoi o înjumătăți iar și apoi din nou — continuă așa pînă cînd nu mai rămăsese mare lucru de ea. Mototoli resturile, își făcu mîinile căuș și aruncă bucățile departe, pe rîu. Unele zburară, purtate de bătaia vîntului. Pescărușii se năpustiră, sperînd să fie ceva de mîncare, apoi se îndepărtară în cercuri largi, scoțînd țipete stridente de dezamăgire.

— Nimic nu mai e cum a fost, zise el. Ar trebui să știți asta. Ancheta o să înceapă din nou în dimineața asta, pornind de la zero. Nu v-a fost luată nici o declarație. N-ați fost reținut de miliție. Ofițerul care v-a interogat a fost promovat și este pe cale să fie transferat, chiar acum, în timp ce discutăm, cu un avion de transport militar la Magadan.

— Magadan? Magadan se afla în extremitatea estică a Siberiei, la vreo 6 400 de kilometri distanță de Moscova.

— A, îl aducem noi înapoi, zise rusul, nepăsător, după ce se va clarifica povestea asta. Dar n-avem nevoie ca presa moscovită să-și bage nasul peste tot. Ar fi extrem de neplăcut. Eu vă spun toate astea pentru că știm că n-avem cum să vă împiedicăm să vă publicați varianta dumneavoastră asupra acestor evenimente în străinătate. Dar din partea Rusiei, nu veți obține nici o confirmare oficială, înțelegeți? Dimpotrivă. Ne rezervăm dreptul de a da publicității raportul *nostru* privind activitatea dumneavoastră din această zi, în care motivele dumneavoastră vor apărea cu totul diferite. De exemplu: ați fost arestat pentru exhibiționism în fața unor fetițe, la Grădina Zoologică, ele fiind fiicele unuia din subalternii mei. Sau ați fost cules — beat mort — de pe digul Smolenskaia, în timp ce urinați în rîu și a fost necesară încarcerarea dumneavoastră pentru comportament violent și ultraj.

— Nimeni n-o să creadă așa ceva, zise Kelso, încercînd să-și adune ultimele rămășițe de demnitate rănită. Dar, firește că aveau să creadă. Deja ar putea să alcătuiască o listă cu toți cei care aveau să creadă. Spuse, plin de amărăciune:

— Deci, așa puneți capăt întregii povești? Mamantov scapă nepedepsit? Sau poate veți încerca să găsiți chiar voi documentele lui Stalin, ca să le puteți îngropa undeva, cum îngropați voi, aici, tot ce este „stînjenitor"?

— Dar mă scoateți din sărite, zise rusul, și acum fu rîndul lui să se înfurie. Mă enervează oamenii ca dumneavoastră. Ce mai vreți de la noi? Ați cîștigat, nu vă ajunge? Nu, mai trebuie să ne scoateți și ochii cu trecutul — Stalin, Lenin, Beria — m-am săturat să le tot aud numele lor blestemate! — vreți să ne mai faceți să ne dezvăluim și cele mai murdare secrete, să ne bălăcim în vinovăție, pentru ca voi să vă simțiți superiori.

Kelso îi zise, plin de dispreț:

— Vorbiți ca Mamantov.

— Îl *disprețuiesc* pe Mamantov, zise rusul. Înțelegeți ce spun? Din același motiv vă disprețuiesc pe dumneavoastră. Noi vrem să terminăm cu tovarășul Mamantov și cu cei de teapa lui — doar de ce credeți că ne ostenim atît? Dar acum ați apărut dumneavoastră — ați dat peste ceva mult mai important — ceva din care nu înțelegeți nimic...

Se opri. Kelso își dădu seama că vroia să spună mai mult decît își propusese — și în clipa aceea realiză unde îl mai văzuse.

— Erați acolo, nu-i așa? zise el. Cînd am fost în vizită la el. Erați unul dintre cei din fața blocului...

Dar vorbea singur. Rusul mergea cu pași mari spre mașină.

— Du-l la Hotel „Ucraina" — îi spuse el șoferului, apoi întoarce-te să mă iei. Am nevoie de aer curat.

— Cine *sînteți* dumneavoastră?

— Să faceți bine să plecați. Și să fiți recunoscător!

Kelso șovăi, dar brusc, se simți prea obosit ca să se mai certe. Urcă în mașină, istovit și învins, și se așeză pe bancheta din spate în timp ce mașina porni. Rusul îi trînti portiera în nas sfidător. Se simți amorțit și închise ochii din nou și iarăși îi apăru imaginea cu cadavrul lui Rapava legănîndu-se în întuneric. Bum! *Bum!* Deschise ochii și-l văzu pe blond bătîndu-i în geam. Kelso îi deschise.

— Un gînd la final. Făcea eforturi ca să fie iar politicos. Chiar zîmbea. Firește, acum noi presupunem că Mamantov a pus mîna pe carnetul de însemnări. Dar v-ați gîndit și la cealaltă posibilitate? Nu uitați că Papu Rapava a rezistat la șase luni de anchete în '53 și apoi cincisprezece ani în Kolîma. Să presupunem că Mamantov și prietenii lui nu au reușit să-l facă să vorbească într-o singură seară. Este o posibilitate: aceasta ar explica... ferocitatea comportării lor: frustrarea. În acest caz, dacă ați fi în locul lui Mamantov, pe cine ați vrea să interogați acum? Bătu în acoperiș. Somn ușor la New York!

Suvorin urmări din priviri mașina, în timp ce sălta peste terenul accidentat și dispărea din fața ochilor lui. Se întoarse spre rîu, și merse de-a lungul cheiului, fumînd din pipă pînă ajunse la un stîlp mare de metal, fixat în beton, de care se legau vapoarele cînd acostau, pe vremea comuniștilor, înainte ca economia să reușească ceea ce nici măcar bombardierele lui Hitler nu izbutiseră, și pustiise docurile. Spectacolul jucat îl istovise. Șterse suprafața cu batista, se așeză și scoase fotocopia declarației lui Kelso. Să scrii atît de mult — poate vreo două mii de cuvinte, atît de repede și atît de limpede, după o asemenea experiență... Asta îi confirma bănuiala: tipul ăsta era deștept. Incomod. Tenace. *Deștept*.

Revăzu iarăși paginile declarației, cu ajutorul unui pix de aur în mînă, și întocmi o listă de probleme pe care trebuia să le verifice Netto. Trebuiau să viziteze casa de pe strada Vspolnîi — locuința lui Beria — ei, poftim! Ar trebui s-o găsească pe fata asta a lui Rapava. Să alcătuiască o listă cu absolut toți specialiștii în documente din regiunea Moscovei, la care ar putea Mamantov să ducă acel caiet pentru autentificare. Și cu toți grafologii. Și ar trebui să găsească niște istorici „de casă" și să le ceară să ghicească cam ce ar putea să conțină caietul ăsta. *Și Și Și...* Se simțea de parcă ar fi încercat să bage un gaz înapoi în cilindru, ajutat numai de mîini.

Încă mai scria, cînd Netto și șoferul se întoarseră. Se ridică țeapăn. Spre groaza lui, descoperi că pilonul de legare îi lăsase o pată de rugină pe spatele frumosului său palton și petrecu mare parte din drumul spre Iasenovo frecînd-o întruna, încercînd s-o facă să dispară.

Capitolul 12

Camera lui Kelso se afla în întuneric, cu draperiile lăsate. Trase draperiile de nylon ieftin. Persista un miros mai vechi de ceva — pudră de talc? Aftershave? Cineva intrase în cameră. Blondul, nu-i așa? „Eau Sauvage"? Ridică receptorul. Se auzi un bîzîit. Simți că i se oprește răsuflarea. I se făcuse pielea ca de găină. Tare ar mai fi băut un whisky, dar barul era gol după noaptea petrecută cu Rapava; nu mai era nimic în el, în afară de apă minerală și suc de portocale. Și tare ar mai fi făcut o baie, dar nu exista dop la cadă.

Își cam dăduse seama cine era blondul. Cunoștea el genul — liniștit și elegant îmbrăcat, occidentalizat, *dezrădăcinat* — prea deștept pentru poliția secretă. De peste douăzeci de ani a tot cunoscut el astfel de bărbați pe la recepțiile organizate de ambasade, s-a tot eschivat de la invitațiile lor discrete la dejunuri, sau la băuturi, le-a ascultat anecdotele calculat indiscrete despre viața de la Moscova. Erau numiți de obicei Direcția a 5-a Superioară a KGB.

Acum își ziceau SVR. Numele se schimbase, dar slujba, nu. Blondul era spion. Și făcea investigații în legătură cu Mamantov. Puseseră spionii pe urmele lui Mamantov, ceea ce nu era deloc un vot de încredere în cadrul FSB.

Aducîndu-și aminte de Mamantov, se duse repede la ușă și trase zăvorul greu, și puse lanțul. Prin vizor, aruncă o privire — ca a unui pește într-un acvariu — pe coridorul pustiu.

Dar chiar *l-ați ucis... Sînteți un ucigaș.*

De-abia acum începu să tremure din cauza șocului întîrziat. Se simțea murdar într-un fel — pîngărit. Amintirea nopții parcă-l acoperise de pietriș.

Intră în mica baie pardosită cu dale verzi, se dezbrăcă și dădu drumul la duș, potrivi apa cît mai fierbinte cu putință și se săpuni din cap pînă-n picioare. Clăbucul deveni cenușiu din cauza funinginii din Moscova. Rămase sub jetul plin de aburi și se mai lăsă biciuit de apa fierbinte încă vreo zece minute, expunîndu-și jetului umerii și pieptul, apoi ieși din cadă, stropind cu apă linoleumul denivelat. Își aprinse o țigară și o fumă în timp ce se bărbierea, mutînd țigara dintr-un colț al gurii în celălalt, manevrînd aparatul de ras pe lîngă țigară, stînd în picioare într-o băltoacă. Apoi se șterse, intră în pat și-și trase pătura pînă la bărbie. Dar nu reuși să doarmă.

După ora nouă sună telefonul. Era un sunet strident. Sună multă vreme, se opri, apoi o luă de la capăt. De data asta însă, persoana care suna închise repede.

Peste cîteva minute, cineva bătu ușor la ușa camerei lui.

Kelso se simțea vulnerabil acum, așa, gol cum era. Așteptă zece minute, aruncă pătura de pe el, se îmbrăcă, își făcu bagajele — asta n-a durat mult — apoi se așeză într-unul din fotoliile de buret din fața ușii. Husa celuilalt fotoliu era încrețită — observă el — iar locul era ușor adîncit acolo unde stătuse sărmanul Papu Rapava.

La ora 10:15, cu valiza într-o mînă și cu balonzaidul pe braț, Kelso își descuie ușa și scoase lanțul, verifică situația de pe coridor și coborî cu liftul rapid în mijlocul agitației de la parter.

Predă cheia la recepție și tocmai se întorcea, vrînd să o ia spre intrarea principală, cînd un bărbat îl strigă:

— Dom' profesor!

Era O'Brian, alergînd spre el dinspre chioșcul de presă.

Nu-și schimbase hainele din ajun — blue-jeans ceva mai puțin călcați, tricoul ceva mai puțin alb — și avea vreo cîteva ziare la subraț. Nu se bărbierise. La lumina zilei, părea și mai solid.

— 'Neața, dom' profesor! Deci ce mai e nou?

Kelso își înăbuși un geamăt, pe care îl transformă în zîmbet.

— Plec, ce să fac! Își arătă valiza, sacoșa și haina.
— Îmi pare rău că plecați. Hai să vă ajut la bagaje!
— Mă descurc. Făcu un pas ca să-l ocolească pe O'Brian. Pe cuvînt.
— Hai, lăsați! Brațul reporterului țîșni, înșfăcînd mînerul, împingîndu-i degetele lui Kelso și preluîndu-l el. Într-o secundă îi și apucase valiza. O mută rapid în mîna cealaltă, departe de Kelso.
— Unde mergem, domnule? Afară?
— Ce dracu' joc mai e și asta? Kelso se ținea după el cu pași mari. Funcționarii de la recepție întoarseră capul ca să se uite la ei.
— Dă-mi valiza înapoi...
— Ce noapte de pomină, totuși, nu-i așa? Locul ăla? Fetele alea? O'Brian dădu din cap și rînji pe drum. Și-apoi dumneavoastră plecați și dați peste cadavrul ăla și toată chestia... Cred că v-a zdruncinat rău. Fiți atent, dom' profesor, am ajuns!
Se năpusti prin ușa turnantă, iar Kelso, după o clipă de ezitare, îl urmă. Ajunse afară și dădu peste un O'Brian serios.
— Bine — zise O'Brian —, să nu ne mai ferim unul de altul. Știu ce se întîmplă.
— Eu o să-mi iau valiza acum, mulțumesc pentru ajutor.
— M-am hotărît să mă mai învîrtesc puțin prin fața barului „Rabotnik" aseară. Să renunț la plăcerile cărnii.
— *Valiza*...
— Să zic că am avut o bănuială. V-am văzut plecînd cu fata. V-am văzut sărutînd-o. Am văzut-o cînd v-a *pocnit* — ce s-a întîmplat atunci, apropo? V-am văzut urcîndu-vă în mașina ei. V-am văzut intrînd în blocul ăla. V-am văzut zbughind-o afară după zece minute, de parcă vă alergau toți dracii din iad. Și-apoi i-am văzut sosind pe sticleți. Oho, dom' profesor, mare figură sînteți și multe surprize mai faceți!
— Iar tu ești un ticălos. Kelso începu să-și îmbrace balonzaidul, încercînd să pară nepăsător. De fapt, ce treabă aveai la „Rabotnik"? Să nu-mi spui că a fost o simplă coincidență.

— Da, frecventez barul, ăsta-i adevărul, zise O'Brian. Așa-mi plac mie relațiile: ca niște afaceri. De ce să obții o fată gratuit, cînd poți s-o obții contra cost — asta-i filozofia mea!
— Dumnezeule! Kelso întinse mîna. Fă bine și dă-mi valiza!
— Bine, bine! O'Brian se uită peste umăr. Autobuzul se afla în locul lui obișnuit, așteptînd să-i transporte pe istorici la aeroport. Moldenhauer îl poza pe Saunders în fața hotelului. Olga îi supraveghea, înduioșată.
— Dacă vreți să știți adevărul, Adelman mi-a spus.
Kelso ridică încet capul.
— *Adelman*?
— Mda, ieri la simpozion, în timpul pauzei de dimineață, l-am întrebat pe Adelman unde sînteți, și el mi-a spus că v-ați dus după niște documente ale lui Stalin.
— A spus *Adelman* așa ceva?
— Haide, haide, să nu-mi spuneți că aveați încredere în Adelman? O'Brian rînji. Voi, istoricii, cum adulmecați vreun pont, îi faceți pe paparazzi să arate ca niște băieți de cor. Adelman mi-a propus un tîrg. Jumi-juma'. Mi-a zis să încerc să găsesc documentele, să văd dacă e ceva de capul lor și dacă e, el o să le autentifice. Mi-a povestit tot ce i-ați spus dumneavoastră.
— Inclusiv despre „Rabotnik"?
— Inclusiv despre „Rabotnik".
— Nemernicul!
Acum Olga le făcea o poză lui Moldenhauer și lui Saunders. Stăteau stînjeniți unul lîngă altul, și, pentru prima dată, Kelso a avut revelația că erau homosexuali. Cum de nu-și dăduse seama pînă acum? Călătoria asta a fost plină de surprize...
— Haideți, dom' profesor! Nu mai fiți așa șocat de cele ce vă spun! Și nici din cauza lui Adelman! E o poveste interesantă. E o poveste *trăsnet*! Și devine tot mai senzațională pe zi ce trece. Nu numai că l-ați găsit pe amărîtul ăla spînzurat în cabina liftului, cu organul băgat în gură, dar îi mai și spuneți miliției că ăla care a făcut toate astea

nu e altul decît Vladimir Mamantov. În plus — toată ancheta este suspendată acum din ordinele Kremlinului. Mă rog, așa am auzit. Ce-i de rîs acum?

— Nimic. Kelso nu se putea împiedica să zîmbească, gîndindu-se la spionul blond. (*Sub nici o formă n-avem nevoie acum ca presa moscovită să-și bage nasul în toată povestea asta.*) Ei, domnule O'Brian, trebuie să recunosc: aveți niște surse bune.

O'Brian făcu un gest de protest.

— În orașul ăsta nu există nici un secret care să nu poată fi cumpărat contra unei sticle de whisky și a cincizeci de verzișori. Dom'le, vă spun eu, ăștia pe-aici *s-au dezlănțuit*, știți? Curg secretele din ei ca dintr-un *reactor nuclear*! Nu le place să le spui ce au de făcut.

Șoferul autobuzului claxona. Saunders se urcase acum. Moldenhauer își scosese batista ca s-o fluture în semn de rămas-bun. Kelso vedea chipurile celorlalți istorici prin geam, de parcă erau niște pești palizi într-un acvariu. Zise:

— Acum dă-mi, te rog, valiza. Trebuie să plec.

— Nu se poate să dați bir cu fugiții, dom' profesor. Dar avea un ton de om învins cînd i-a mai adresat acest apel, și de data aceasta l-a lăsat pe Kelso să-și apuce mînerul valizei.

— Hai, Fluke, îmi acorzi măcar un interviu scurt? Un mic comentariu? Se ținu scai de Kelso, ca un cerșetor insistent. Îmi trebuie un interviu, ca să susțin povestea asta.

— Ar fi o mare imprudență.

— Imprudență? Aiurea! Nu vrei să vorbești pentru că vrei să ții totul pentru tine! Ești într-o ureche, îți spun eu! Nu ține să bagi capul în nisip! Povestea asta o să explodeze — dacă nu azi, mîine, sigur!

— Și dumneata o vrei azi, firește, înaintea celorlalți?

— Asta-i meseria mea! Hai, te rog, dom' profesor! Nu mai face mutre! Noi doi nici nu sîntem prea deosebiți...

Kelso stătea la ușa autobuzului. Aceasta se deschise cu un oftat pneumatic. Din interior se auziră niște urale vesele, batjocoritoare.

— La revedere, domnule O'Brian.

Dar O'Brian nu vroia să se dea bătut. Urcă pe prima treaptă a autobuzului.

— Uită-te la ce se întîmplă aici! Îi băgă lui Kelso grămada de ziare în buzunarul paltonului. Uită-te! Asta-i Rusia. Aici nimic nu durează pînă *mîine*. Nici chiar orașul ăsta nu se știe dacă mai durează pînă mîine. Ești... of, la dracu'...

Fu nevoit să sară jos, ca să evite ușa care se închidea.

Mai dădu o dată cu pumnul, disperat, în caroseria autobuzului.

— Dr Kelso — zise Olga, aspru.

— Olga, zise Kelso.

Își croi drum pe interval. Cînd ajunse în dreptul lui Adelman, se opri, iar Adelman, care asistase la toată întrevederea cu O'Brian, se uită în altă parte. Dincolo de geamul plin de noroi, reporterul își tîra picioarele spre hotel, cu mîinile în buzunare. Batista albă a lui Moldenhauer flutura în semn de adio.

Autobuzul se clătina. Kelso se întoarse, împiedicîndu-se, spre locul lui obișnuit, singur în spatele autobuzului.

Timp de cinci minute nu făcu altceva decît să privească în gol, pe geamul autobuzului. Știa că trebuia să scrie prin ce trecuse, trebuia să pregătească o altă comunicare atîta timp cît totul îi mai era proaspăt în memorie. Dar nu se simțea în stare, nu încă. Pentru moment, toate gîndurile lui păreau să se întoarcă la aceeași imagine a trupului din cabina liftului.

Ca o bucată mare dintr-o vită într-o măcelărie. Își verifică buzunarele, căutîndu-și țigările și scoase ziarele lui O'Brian. Le aruncă pe locul de lîngă el și încercă să nu le acorde nici o atenție. Dar după vreo cîteva minute se trezi citindu-le titlurile de-a-ndoaselea, apoi, fără voia lui, le luă să le citească.

Nu erau niște ziare deosebite, ci niște ziare independente de limbă engleză, distribuite gratuit în holurile tuturor hotelurilor.

Moscow Times. Știri interne: Președintele era din nou bolnav sau beat, sau și una și alta. Se bănuiește că un canibal în serie din regiunea Kemerovo a ucis și mîncat optzeci de oameni. Agenția de știri a anunțat că 60 000 de copii dorm pe străzile Moscovei în fiecare noapte. Gorbaciov face un alt spot publicitar pentru Pizza Hut. O bombă a fost amplasată la stația de metrou Nagornaia, de către un grup care se opune planurilor de a pune capăt expunerii în public a mumiei lui Lenin în Piața Roșie. Știri externe: FMI amenință că va suspenda alocarea unui ajutor de 700 de milioane de dolari, dacă Moscova nu își reduce deficitul bugetar. Știri din lumea afacerilor: Rata dobînzilor s-a triplat, prețurile la bursa de valori s-au înjumătățit. Știri religioase: O călugăriță în vîrstă de nouăsprezece ani, cu zece mii de adepți, a profețit că sfîrșitul lumii se va produce de Hallowe'en. O statuie a Sfintei Fecioare se învîrtea prin regiunea Pămîntului Negru, și plîngea cu lacrimi de sînge adevărat. Un sfînt din Tarko-Sele vorbea în dialecte. Mai erau și fakiri, și penticostali, vindecători, șamani, făcători de minuni, pustnici și marabuți și adepți ai scopeților, care se credeau Dumnezeu-Întrupat. Era ca pe vremea lui Rasputin. Toată țara clocotea de preziceri sîngeroase și de falși profeți.

Luă celălalt ziar, *The eXile*, destinat tinerilor occidentali ca O'Brian, care lucrează la Moscova. În acest ziar nu se pomenea nimic despre religie, în schimb erau prezente crimele:

> În satul Kamenka, din Smolenskaia Oblast, unde colhozul local este în stare de faliment, iar angajații la stat nu și-au mai primit salariile de un an, pe timpul verii, activitatea de bază a copiilor este să piardă vremea pe autostrada Moscova–Minsk și să inhaleze benzină, care se cumpără în ulcioare de o jumătate de litru pe o rublă. În luna august, doi dintre cei mai înverșunați consumatori de benzină, Pavel Miheenkov, de unsprezece ani, și Anton Maliarenko, de treisprezece ani, au trecut de la ocupația lor favorită — torturarea pisicilor — la acțiunea de legare a unui băiețel de cinci ani, pe nume Sașa Petrocenkov, de un copac, după care i-au dat foc. Victima a ars de vie. Maliarenko a fost deportat în regiunea sa natală, Tașkent, dar Miheenkov a trebuit să rămînă în Kamenka, nepedepsit: trimiterea lui la o școală de corecție ar costa 15 000 de ruble, iar orășelul nu are acești bani. Mamei victimei, Svetlana Petrocenkova, i s-a spus că ucigașul fiului ei poate să fie deportat, dacă reușește să strîngă banii necesari, dar neputînd face acest lucru, ea este nevoită să locuiască în același sat cu el. Poliția declară că Miheenkov avea obiceiul să bea vodcă împreună cu părinții săi încă de la vîrsta de patru ani.

Întoarse pagina repede și dădu peste un ghid al vieții de noapte moscovite. Baruri pentru homosexuali: „Dyke", „Cele Trei Maimuțe", „Popor de ciudăței"; cluburi de strip-tease: „Navada", „Rasputin", „Tragi cu ochiul și cîștigi"; cluburi de noapte: „Buchenwald" (unde personalul poartă uniforme naziste), „Bulgakov", „Utopia". Căută barul „Rabotnik": *Rabotnik reprezintă cel mai bine excesele noii Rusii: interior demențial, muzică tehno asurzitoare, „fete vesele" cu protectorii lor nătărăi, un corp de pază ca în „Greu de ucis", patroni dubioși îmbibați de „Evian". Duceți-vă să vă distrați și poate vedeți pe cineva împușcat.*

„Corect" — gîndi Kelso.

Terminalul de plecare de la Aeroportul Șeremetievo-2 gemea de oameni care încercau să scape din Rusia. Cozile se formau ca niște celule la microscop — creșteau din nimic, se retrăgeau în ele însele, se rupeau, se refăceau și se pierdeau în alte cozi: cozi la vamă, cozi la bilete, cozi la controalele de securitate, la controlul pașapoartelor. Cum terminai cu una, treceai la alta. Holul era întunecos și cavernos, mirosind acru a spirit aviatic și a acid diluat al anxietății. Adelman, Duberstein, Byrd, Saunders și Kelso, plus vreo doi americani care fuseseră cazați la Hotelul „Mir" — Pete Maddox de la Princeton și Vobster de la Chicago — formau un grup la capătul cozii celei mai apropiate, în timp ce Olga plecase să vadă dacă nu poate să intervină ca să grăbească lucrurile.

După cîteva minute, încă nu se mişcaseră. Kelso nu-i acordă nici o atenție lui Adelman, care stătea pe valiza lui citind o biografie a lui Cehov cu o intensitate exagerată. Saunders oftă și își lovi brațele de enervare. Maddox plecă puțin și se întoarse ca să le comunice că vama părea să deschidă fiecare bagaj în parte.

— La dracu', și am cumpărat o icoană — se văită Duberstein. Știam eu că nu trebuia să cumpăr o icoană. N-am s-o pot trece prin vamă.

— De unde ai cumpărat-o?

— De la librăria aia mare de pe Novîi Arbat.

— Dă-i-o Olgăi. Ți-o trece ea. Cît ai dat pe ea?

— Cinci sute de verzișori.

— Cinci *sute*?

Kelso își aduse aminte că nu mai avea nici un ban. La capătul terminalului era un chioșc de ziare. Trebuia să-și ia țigări. Dacă cerea să călătorească în cabina de fumători, se putea izola de ceilalți.

— Phil — îi spuse lui Duberstein — n-ai putea să mă împrumuți cu zece dolari?

Duberstein izbucni în rîs.

— Ce vrei să faci cu ei, Fluke? Să cumperi carnetul lui Stalin?

Saunders zîmbi cu subînțeles. Velma Byrd își duse mîna la gură și se uită în altă parte.

— Și lor le-ai spus? Kelso se uită la Adelman, nevenindu-i să creadă.

— Și, mă rog, de ce nu? Adelman își umezi un deget și întoarse pagina, fără să ridice ochii. E secret?

— Îți spun eu cum facem — zise Duberstein, scoțîndu-și portmoneul. Uite douăzeci de dolari. Cumpără-mi și mie un carnet.

Toți izbucniră în rîs, auzind una ca asta, și de data aceasta rîseră fără să se mai ferească, uitîndu-se la Kelso ca să vadă ce face. El luă banii.

— Bine, Phil, zise el, liniștit. Îți spun eu cum facem. Hai să facem un tîrg. Dacă acest carnet al lui Stalin apare pînă la sfîrșitul anului, păstrez banii și sîntem chit. Dar dacă nu apare, îți dau eu o mie de dolari.

Maddox trase un fluierat lung.

— Cincizeci la unu, zise Duberstein, înghițind în sec. Îmi oferi tu mie cincizeci la unu?

— Batem palma?

— Cred și eu! Duberstein rîse iar, dar de data asta nervos. Se uită în jur, la ceilalți. Ați auzit cu toții?

Auziseră. Se uitau trăsniți la Kelso. Și în ochii lui, scena aceea, din acel moment, valora o mie de dolari — pentru expresia de pe fețele lor: cu gurile căscate, copleșiți, speriați. Pînă și Adelman uitase o clipă de cartea pe care o citea.

— În viața mea n-am cîștigat douăzeci de dolari atît de ușor! zise Kelso. Băgă bancnota în buzunar și-și luă valiza. Îmi ții și mie locul, te rog?

Traversă în grabă terminalul aglomerat, părăsind terenul cînd încă se mai afla în frunte, strecurîndu-se printre oameni și grămezile de bagaje. Simțea o bucurie copilărească. Cîteva victorii trecătoare din cînd în cînd — ce altceva putea să mai spere un om de la viață?

La difuzor se auzi vocea stridentă a unei femei care făcea un anunț asurzitor despre decolarea unui avion de pe linia Aeroflot spre Delhi.

La chioșcul de presă, Kelso verifică repede dacă se găsea de vînzare cartea lui. Nu se găsea. Normal. Își îndreptă atenția spre un stand de reviste. Numerele de săptămîna trecută din *Time* și *Newsweek*, și ultimul număr din *Der Spiegel*. Așa deci. El o să-și cumpere *Der Spiegel*. O să-i facă bine. În mod sigur această lectură o să-l țină unsprezece ore — durata zborului. Căută în buzunar cei douăzeci de dolari de la Duberstein și se întoarse spre tejghea. Prin geamul de oglinzi, el vedea întinderea udă de beton, o mare aglomerație de mașini, taxiuri și autobuze, clădiri cenușii, troleibuze părăsite, o fată cu părul negru, tuns foarte scurt și o față albă uitîndu-se fix la el. Neatent, se uită în altă parte. Se încruntă. Ezită.

Puse revista înapoi pe raft și reveni la fereastră. Da, era chiar ea, stînd în picioare singură, îmbrăcată în blue-jeans și o jachetă de piele îmblănită. Răsuflarea lui aburi geamul rece. *Stai!* — strigă la ea. Ea se holbă la el, cu un aer absent. El îi arătă picioarele. *Stai acolo!*

Ca să ajungă la ea, trebuia întîi să se îndepărteze și să meargă pe lîngă peretele de sticlă, încercînd să găsească o ieșire. Primele uși erau închise cu lanțuri. Următoarea s-a deschis. Ieși în frig și umezeală. Ea se afla cam la cincizeci de metri distanță. El se uită înapoi, la terminalul aglomerat — nu reuși să-i zărească pe ceilalți din grup — și apoi o privi pe ea, dar în acel moment ea se îndepărtă de el, în direcția unei treceri de pietoni, nepăsîndu-i de mașini. El șovăi: Ce să facă? Un autobuz o făcu să dispară cîteva secunde și acest lucru îl făcu să se hotărască. Își luă bagajul și o porni după ea, luînd-o la trap. Îl atrăgea după ea, menținînd tot timpul aceeași distanță între ei, pînă cînd ajunseră la marea parcare în aer liber, și apoi o pierdu.

O lumină cenușie, zăpadă și mocirlă înghețată. Aici mirosul de carburant era mult mai respingător. Șiruri-șiruri de mașini ca niște cutii, unele acoperite de albul zăpezii, altele înfășurate într-o peliculă subțire de noroi și nisip. Merse mai departe. Aerul tremura. Un enorm avion cu reacție Tupolev zbura chiar pe deasupra capului său, atît de jos, încît putu să vadă dungile de rugină unde plăcile fuselajului fuseseră sudate. Se aplecă instinctiv, exact în momentul cînd o Lada de culoarea nisipului se desprinse încet de la capătul rîndului și opri, cu motorul mergînd.

Dar nici atunci ea nu l-a prea ajutat. N-a condus mașina înspre el: a trebuit să meargă el pînă la mașină. Nu i-a deschis portiera: el a trebuit s-o facă. N-a scos un cuvînt: lui i-a revenit obligația de a rupe tăcerea. Nu i-a spus nici măcar cum o cheamă — oricum, nu atunci, deși el a descoperit asta mai tîrziu. O chema Zinaida. Zinaida Rapava.

Aflase ce s-a întîmplat, era clar, după încordarea care se citea pe fața ei, iar el s-a simțit ușurat din acest motiv, deși îl făcea să se simtă vinovat, pentru că măcar nu mai era nevoit să-i dea vestea. Totdeauna fusese laș cînd trebuise să dea vești proaste — acesta era unul din motivele pentru care fusese căsătorit de trei ori. Stătea pe locul din față, cu valiza înghesuită pe genunchi. Radiatorul era în funcțiune. Ștergătorul șfichiuia intermitent

geamul murdar. Știa că trebuia să spună ceva în cele din urmă. Zborul „Delta" spre New York era singurul eveniment legat de simpozion pe care nu vroia să-l rateze cu nici un chip.

— Spune-mi cum să te ajut.

— Cine l-a omorît?

— Un ins numit Vladimir Mamantov. Fost KGB-ist. Știa ce-i cu tatăl tău de pe vremuri.

— Pe vremuri, zise ea cu amărăciune.

Tăcere — destul de lungă pentru ca ștergătorul să răzuie înainte și înapoi, înainte și înapoi.

— De unde ai știut să mă găsești?

— Întotdeauna, toată viața mea: *de pe vremuri*.

Alt Tupolev hurui pe deasupra capetelor lor, zburînd jos.

— Ascultă, zise el, trebuie să plec imediat. Trebuie să prind avionul spre New York. Cînd ajung acolo, o să scriu totul — mă asculți? Îți trimit și ție un exemplar. Dă-mi adresa. Dacă ai nevoie de ceva, te ajut eu.

Îi era greu să se miște, cu valiza în poală. Se descheie la haină și cu mare greutate își găsi un pix în buzunarul interior. Ea nu-l asculta. Se uita în gol, drept înainte, vorbind de parcă era singură.

— Nu-l mai văzusem de ani de zile. De ce să fi vrut să-l văd? Nu mai fusesem în groapa aia de gunoi de opt ani, pînă cînd mi-ai cerut tu să te duc acolo. Se întoarse cu fața la el pentru prima dată. Se demachiase. Părea mai tînără, mai drăguță. Jacheta ei de piele era veche, maro, încheiată cu fermoar pînă la gît.

— După ce te-am lăsat pe tine, m-am dus acasă. Apoi m-am întors iar acasă la tata. Trebuia să aflu — știi — ce se întîmplase. În viața mea n-am văzut atît de mulți sticleți. Pe tine te luaseră și te duseseră de acolo. Nu le-am spus cine sînt. Nu sticleților. Trebuia să mă gîndesc bine la ce am de făcut eu... se opri. Părea nedezmeticită, pierdută.

— Cum te cheamă? zise el. Unde pot să dau de tine?

— Apoi, azi-dimineață, m-am dus la Hotelul „Ucraina". Ți-am dat telefon. Am urcat pînă la camera ta. Cînd mi-au spus că ai plecat, am venit aici și am așteptat.

— Nu poți să-mi spui măcar cum te cheamă? Se uită la ceas, disperat. Ți-am spus că trebuie neapărat să prind avionul ăsta!

— Nu-ți cer nici o favoare, zise ea sălbatic. Niciodată nu cer favoruri nimănui.

— Ascultă, nu-ți face probleme. Vreau să ajut. Mă simt răspunzător.

— Atunci ajută-mă! El a zis că o să mă ajuți.

— *El*?

— Domnu', adevărul e că mi-a lăsat ceva. Jacheta ei de piele scîrțîi în timp ce ea își trăgea fermoarul. Căută înăuntru și scoase o bucată de hîrtie. Ceva foarte prețios? Aflat într-o cutie de unelte? El zice că poți să-mi spui ce este.

Capitolul 13

Au părăsit zona aeroportului și au luat-o pe autostrada St. Petersburg, apoi au cotit spre sud, în direcția orașului. Un camion mare i-a depășit, cu roțile atingînd înălțimea acoperișului mașinii lor, făcîndu-i să se clatine în urma lui, și pulverizînd pe mașina lor o apă murdară.

Kelso își luase angajamentul să nu se uite înapoi, dar firește că s-a uitat — s-a uitat și a văzut clădirea terminalului, ca un uriaș transatlantic cenușiu, micșorîndu-se în fața ochilor lui pe după un rînd de mesteceni, pînă cînd nu s-au mai văzut decît vreo cîteva lumini spălăcite, și apoi au dispărut și ele.

Tresări și dădu s-o roage pe fată să-l ducă înapoi. Îi aruncă o privire piezișă. În jacheta ei de zbor, uzată, părea îndrăzneață: o aviatoare la comanda avionului ei hodorogit.

El zise:

— Cine-i Sergo?

— Fratele meu. Se uită în oglinda retrovizoare. A murit. El întoarse biletul și-l mai citi o dată. Hîrtie groasă. Scris mîzgălit, cu creionul. Bilet scris în grabă. Băgat pe sub ușa apartamentului ei, cel puțin așa spunea ea: că îl găsise cînd se întorsese, după ce îl lepădase pe Kelso în fața blocului tatălui ei.

Micuța mea, salut!

Am fost un om rău, ai dreptate. Tot ce ai spus a fost adevărat. Așa că să nu crezi că nu știu! Dar mi s-a oferit ocazia să fac un bine. Ieri n-ai vrut să mă lași să-ți spun, deci ascultă-mă acum! Îți mai aduci aminte de locuința mea, pe cînd trăia și Mama? Mai există încă! Și acolo se află o cutie cu unelte cu un cadou foarte prețios pentru tine.

Mă asculți, Zinaida?

Mie n-o să mi se întîmple nimic, dar dacă mi se va întîmpla totuși, ia cutia și ascunde-o într-un loc sigur. Dar poate fi ceva periculos, așa că ai grijă! O să vezi tu despre ce este vorba.

Distruge acest bilet.

Te sărut, micuța mea,

Tata.

— Există un englez pe nume Kelso, întreabă de el la Hotel „Ucraina" — el știe toată povestea. Să nu-l uiți pe Tata!

Te sărut iar, Zinaida.

Să nu-l uiți pe Sergo!!

— Deci a venit pe la tine — cînd a fost asta? Alaltăieri?

Ea încuviință din cap, fără să se uite la el, atentă la drum.

— Nu-l mai văzusem de aproape zece ani.

— Deci nu vă înțelegeați?

— Of, ce deștept ești! Rîse scurt, sarcastic; o explicație rapidă.

— Nu, nu ne înțelegeam.

El trecu peste agresivitatea ei. Avea tot dreptul.

— Cum era, ultima dată cînd l-ai văzut?

— Adică?

— Starea lui de spirit.

— Un ticălos. Ca întotdeauna. Ea se încruntă la traficul care se apropia. — Cred că m-a așteptat toată noaptea, în fața ușii apartamentului. M-am întors acasă pe la ora șase. Fusesem la club, știi, avusesem de lucru. Cum m-a văzut, a început să țipe la mine. Mi-a văzut îmbrăcămintea. Mi-a zis „tîrfă". Scutură din cap, ca să scape de această amintire.

— Apoi ce s-a întîmplat?

— A intrat după mine. În apartamentul meu. I-am zis: „Dacă mă bați, o să-ți scot dracului un ochi! Nu mai sînt fetița ta!" Asta l-a potolit.

— Ce vroia?

— Să discute, zicea. A fost un șoc, după atît de mult timp. Nu credeam că știa unde stau. Nici nu mai știam dacă mai era în viață. Crezusem că mă rupsesem de el pentru totdeauna. A, dar aflase — zicea el — aflase demult unde eram. Mi-a spus că venea deseori și mă supraveghea. A zis: „Nu scapi așa ușor de trecut." De ce venea să mă vadă? Îl privi pe Kelso pentru prima dată de cînd plecaseră de la aeroport. — Poți să-mi spui de ce?

— Despre ce a vrut să discute cu tine?

— Nu știu. N-am vrut să-l ascult. Nu vroiam să intre în apartamentul meu, să se uite la lucrurile mele. Nu vroiam să stau să-i ascult poveștile. O luase iar de la capăt cu viața pe care o dusese prin lagăre. I-am dat niște țigări ca să scap de el și i-am zis să plece. Eram obosită și trebuia să mă duc la serviciu.

— Serviciu?

— În timpul zilei lucrez la GUM. Sînt studentă la seral, la Drept. În unele nopți, mă mai culc cu cîte unul. De ce? E vreo problemă?

— Duci o viață foarte plină.

— N-am încotro.

El încercă să și-o închipuie pe după o tejghea la GUM.

— Ce vinzi?

— Ce?

— La magazin. Ce vinzi?

— Nimic. Ea se uită iar în oglinda retrovizoare. — Lucrez la tabloul de comandă.

Cînd se apropiară de oraș, circulația era blocată. Încetiniră la maximum. Mai în față avusese loc un accident. O Skodă prăpădită intrase în spatele unei vechituri de Jiguli. Cioburile de sticlă și bucățile de metal se împrăștiaseră pe două benzi de circulație. Miliția venise la fața locului. Se pare că unul dintre șoferi îi trăsese un pumn celuilalt: avea stropi de sînge pe pieptul cămășii. Cînd trecură prin dreptul polițiștilor, Kelso întoarse capul în altă direcție. Șoseaua se descongestionă. Luară viteză.

El încercă să pună totul cap la cap: ultimele două zile ale lui Papu Rapava pe pămînt. Marți, 27 octombrie: se duce în vizită la fiica sa pentru prima dată într-un deceniu, pentru că, zice el, vrea să discute. Ea îl dă afară, cumpărîndu-i plecarea cu un pachet de țigări și o cutie de chibrituri pe care scria „Rabotnik". După-amiază, el își face apariția — culmea! — la Institutul de Marxism-Leni-

nism și-l ascultă pe Fluke Kelso în timp ce acesta susține o conferință despre Stalin. Apoi îl urmărește pe Kelso cînd se întoarce la Hotel „Ucraina" și stă treaz toată noaptea, și bea. Și discută. Și încă ce a mai discutat! *Poate mi-a spus mie tot ce i-ar fi spus fiică-sii, dacă ea ar fi avut răbdare să-l asculte.*

Apoi se crapă de ziuă și el pleacă de la Hotel „Ucraina". Acum este miercuri, 28 octombrie. Și ce face el după ce s-a furișat din hotel, dimineața? Se duce la casa părăsită de pe Strada Vspolnîi și dezgroapă secretul vieții lui. Așa trebuie să fi făcut. Și apoi îl ascunde, și lasă un bilet fiică-sii, spunîndu-i unde să caute (*îți mai aduci aminte de locuința mea, pe vremea cînd trăia Mama?*) și apoi, după-amiaza tîrziu, ucigașii vin după el. Și, fie le-a spus totul, fie nu le-a spus, și, dacă nu le-a spus, a făcut-o în parte din dragoste, în mod cert. Ca să fie sigur că singurul lucru pe care îl avea el pe lumea asta n-o să ajungă în mîinile lor, ci ale fiicei lui.

Doamne, gîndi Kelso — ce sfîrșit! Ce mod de a părăsi viața și ce potrivit cu restul vieții lui!

— Trebuie să fi ținut foarte mult la tine — zise Kelso.

Se întreba dacă ea știa cum murise bătrînul. Dacă nu știa, simțea că nu are curajul să-i spună el.

— Trebuie să fi ținut la tine, ca să vină la tine acasă și să te găsească.

— Nu cred. Mă bătea deseori. Și pe mama. Și pe fratele meu.

Se uită crunt la traficul care se apropia.

— Mă bătea deseori cînd eram mică. Ce știe un copil? Dădu din cap. — Nu cred că a ținut la mine.

Kelso încercă să și-i închipuie pe toți patru în apartamentul cu un singur dormitor. Unde or fi dormit părinții ei? Pe o saltea în sufragerie? Iar Rapava — după un deceniu și jumătate în Kolîma — violent, instabil, limitat. N-avea nici un rost să aprofundeze acest gînd.

— Cînd a murit mama ta?

— Încetezi vreodată să pui întrebări, domnu'?

Părăsiră autostrada și rulau acum pe o stradă alunecoasă. Jumătate din ea rămăsese neterminată. Una din benzi se curba ca o cascadă, terminîndu-se brusc cu un rînd de tije de metal îndoite în jos, la o înălțime de vreo nouăzeci de metri deasupra unor terenuri virane.

— Cînd aveam eu optsprezece ani, dacă asta mai are vreo importanță.

Urîțenia din jurul lor era eroică. În Rusia își permitea să fie — își permitea să dureze, să se mai întindă. Drumurile secundare erau late ca niște autostrăzi, pline de gropi inundate, de mărimea unor eleștee. Orice grămadă de apartamente din beton, orice uzină foarte poluantă avea la dispoziție o întreagă pustietate unde să-și azvîrle reziduurile. Kelso își aminti de noaptea trecută — goana fără sfîrșit de la Blocul 9 la Blocul 8 ca să dea alarma: fugise întruna, în neștire, ca într-o călătorie dintr-un coșmar.

La lumina zilei, locuința lui Rapava părea și mai părăginită decît pe întuneric. Urme de pîrjol se ridicau pe perete de la niște ferestre de la etajul doi, unde un apartament fusese incendiat. Afară se adunase o mare mulțime de oameni, și Zinaida încetini, ca să poată arunca o privire.

O'Brian avea dreptate. Se răspîndise zvonul. Asta era clar. Un singur milițian bloca intrarea în bloc, ținînd la distanță o duzină de operatori și reporteri, ei înșiși supravegheați de un întreg semicerc de vecini răzleți, apatici. Cîțiva copii jucau fotbal pe terenul viran. Alții se învîrteau pe lîngă mașinile moderne, occidentale ale presei.

— Ce reprezenta el pentru ei? zise Zinaida pe neașteptate. Ce reprezenta el pentru oricare din voi? Toți sînteți niște vulturi.

Făcu o strîmbătură de dezgust, și pentru a treia oară Kelso observă că își aranjează oglinda retrovizoare.

— Ne urmărește cineva? El se răsuci brusc.

— Poate. O mașină de la aeroport. Dar a dispărut.

— Ce fel de mașină? Încerca să pară calm.

— Un BMW. A șaptea generație.

— Te pricepi la mașini?

— Mai ai și alte întrebări? Îi aruncă iarăși o privire. Mașinile erau pasiunea tatălui meu. Mașinile și Tovarășul Stalin. El a fost șofer, nu-i așa, pentru un mare grangur de pe vremuri. O să vezi.

Ea își luă piciorul de pe pedala accelerației.

Nu știe nimic — gîndi Kelso. Habar n-are de riscuri. El începu să-și facă promisiuni despre ce o să facă: te uiți repede după cutia de unelte (n-are cum să fie), apoi o rogi să te ducă înapoi la aeroport și încerci să discuți, ca să poți lua următorul zbor afară...

La două minute distanță de apartamentul lui Rapava, părăsiră strada principală și intrară pe un drum plin de noroi, care traversa o dumbravă plină de cioturi de mesteceni și care ducea la un teren care fusese împărțit în mici terenuri agricole. Un porc fornăi în pămînt într-un țarc alcătuit din portiere vechi de mașini legate între ele cu sîrmă. Mai erau și niște pui sfrijiți și niște legume degerate. Copiii făcuseră un om din zăpada căzută cu o zi înainte. Se topise în ploaia ușoară și avea un aspect grotesc în noroi, ca un calup mare de osînză.

În fața acestui peisaj rustic se întindea un rînd de garaje încuiate. Pe acoperișul lung și plat, se odihneau resturile a șase mașini mici — caroserii roșii, ruginite, jumulite de geamuri, motoare, cauciucuri, tapiserii. Zinaida opri motorul și ieșiră în noroi. Un bătrîn se sprijini în lopată și se uită atent la ei. Zinaida, cu mîinile în șolduri, îl privi atît de fix, încît îl făcu să-și plece ochii. În cele din urmă, el scuipă pe pămînt și își reluă săpatul.

Ea avea o cheie. Kelso se uită înapoi pe drumul pustiu. Mîinile îi amorțiseră. Le înfundă în buzunarele paltonului. Ea, în schimb, era calmă. Era încălțată cu niște cizme de piele pînă la genunchi și, ca să nu și le murdărească, pășea cu grijă peste bulgării de pămînt. El se uită iar în jur. Nu-i plăceau: copacii parcă ireali, mașinile părăginite, această femeie uluitoare, cu caleidoscopul ei de roluri — telefonistă la GUM, viitoare avocată, prostituată cu jumătate de normă, fiică neîndurerată.

El zise:

— De unde ai cheia?

— Era lîngă bilet.

— Nu înțeleg de ce n-ai venit singură aici imediat. De ce ai nevoie de mine?

— Pentru că nu știu ce anume să caut, nu-i așa? Vii sau nu?

Ea încercă să potrivească cheia în lacătul celui mai apropiat garaj.

— De fapt, ce căutăm?

— Un carnet de însemnări.

— Ce? Încetă să se mai joace cu cheia și se holbă la el.

— Un carnet de însemnări îmbrăcat în plastic negru, care i-a aparținut lui Iosif Stalin. Repetă fraza obișnuită. Ea era pe cale să-i devină o adevărată mantra. (N-are cum să se afle aici — își spuse din nou. Era Potirul Sfînt. Importantă era căutarea lui. Nu trebuia să fie și găsit.)

— Carnetul lui Stalin? Și cît valorează?

— Să valoreze? Vru să dea impresia că întrebarea nu-i trecuse prin gînd niciodată. Să valoreze? — repetă. E greu de stabilit. Există unii colecționari bogați. Depinde ce scrie în el. Depărtă mîinile. — Probabil că vreo jumătate de milion.

— De ruble?

— De dolari.

— Dolari? La dracu'! *La dracu'!* Își reluă eforturile de a descuia lacătul, iar acum degetele îi tremurau de nerăbdare.

Și deodată, în timp ce se uita la ea, îi înțelese starea de spirit și pe urmă firește că pricepu de ce venise el. Pentru că în această acțiune se concentra totul, nu-i așa? Era vorba de mult mai mult decît de bani. Era răzbunare. Răzbunare pentru cei douăzeci de ani în care îi înghețase fundul prin arhivele aflate la subsol, pentru efortul de a se tîrî la cursuri iarna, cînd afară era încă întuneric — mai întîi ca student, apoi ca profesor — douăzeci de ani de învățămînt și de intrigi în cadrul facultății, douăzeci de ani în care a încercat să scrie cărți care nu se prea vindeau, și în tot acest timp a sperat că într-o bună zi o

să aibă o mare realizare — ceva adevărat și important și decisiv — o lucrare de istorie care să explice *de ce unele evenimente se întîmplaseră așa, și nu altfel.*

— Lasă, zise el, aproape împingînd-o la o parte — lasă-mă să încerc și eu.

Mișcă și el cheia în lacăt. În cele din urmă se răsuci, și lacătul se desfăcu. Trase lanțul prin inelele grele.

Întuneric, rece, unsuros. Nici o fereastră. Nici curent electric. O lampă veche cu petrol, atîrnată într-un cui lîngă ușă.

Luă lampa din cui și o scutură — era plină — iar ea spuse că știe cum s-o aprindă. Îngenunchie pe podeaua de pămînt și aprinse un chibrit pe care îl apropie de fitil. O flacără întîi albastră, apoi galbenă. Ea ținu lampa, în timp ce el trăgea de ușă ca s-o închidă în urma lor.

Garajul era un depozit de vechi piese de schimb, îngrămădite pe lîngă pereți. În capătul cel mai îndepărtat, în întuneric, se afla un rînd de scaune de mașini, aranjate astfel încît să formeze un pat, cu un sac de dormit și o pătură, frumos aranjate. Sub acoperiș erau agățate de o grindă: un scripete, un palang, un lanț, un cîrlig. Sub cîrlig erau niște scînduri care formau un dreptunghi lat de 1,35m și lung de 1,80m.

Ea zise:

— El a avut garajul ăsta de cînd mă știu eu pe lumea asta. Dormea aici, cînd avea necazuri.

— Necazuri mari?

— Mari.

El luă lampa și înconjură încăperea, luminîndu-i colțurile. Din cîte putea să vadă, nu era nici o cutie de unelte pe nicăieri. Pe o masă de tîmplărie se afla o tavă de tinichea cu o perie de sîrmă, niște tije, un cilindru, un mosor mic de sîrmă de cupru — ce erau toate astea? Ignoranța lui Fluke Kelso în materie de mecanică era profundă și atent întreținută.

— Avea mașina lui?

— Nu știu. Repara mașinile altora. În schimb, oamenii îi dădeau diferite lucruri.

El se opri lîngă un pat improvizat. Ceva scînteie deasupra lui. Strigă la ea:

— Uită-te la asta! și ridică lampa spre perete.

Fața posomorîtă a lui Stalin se uita lung la ei de pe un vechi afiș. Mai exista încă o duzină de fotografii ale Secretarului General, rupte de prin reviste. Stalin gînditor, stînd la birou. Stalin cu căciulă de blană. Stalin dînd mîna cu un general. Stalin mort, întins pe catafalc.

— Și aici cine-i? Tu?

Era o fotografie a Zinaidei, cînd avea vreo doisprezece ani, îmbrăcată în uniformă școlară. Ea se apropie de fotografie, surprinsă.

— Cine-ar fi crezut? Rîse stînjenită. „Eu, aici, cu Stalin!"

Privi îndelung fotografia.

— Hai să găsim lucrul ăla, zise ea, întorcîndu-se. Vreau să plec de aici.

Kelso încercă una din scînduri cu piciorul. Era slab fixată pe o ramă de lemn prinsă în pămînt.

Asta era! — gîndi el. Aici trebuia să fie!

Munciră împreună, supravegheați de Stalin, îngrămădind scîndurile scurte pe lîngă perete, descoperind o groapă de mecanic. Era adîncă. În lumina slabă, părea un mormînt. El ținu lampa deasupra ei. Pe fundul gropii era nisip, bătătorit și tare, cu pete negre de petrol. Pereții gropii erau lambrisați cu scînduri vechi, în care Rapava făcuse nișe pentru unelte. El îi dădu ei lampa și își șterse mîinile pe haină. De ce era atît de îngrozitor de nervos? Rămase așezat pe marginea gropii o clipă, cu picioarele bălăbănindu-i-se în jos, după care își dădu drumul în ea, prudent. Îngenunchie pe fundul gropii, cu oasele trosnindu-i, și pipăi în jur, în întunericul umed. Mîinile lui dădură peste pînză de sac.

Strigă la ea:

— Fă lumină aici!

Pînza aspră se lăsă ușor îndepărtată. Acum ieși la iveală ceva solid, învelit în hîrtie de ziar. Îl ridică și i-l dădu Zinaidei. Ea lăsă lampa pe pămînt și despachetă o armă. Era surprinzător ce bine știa să mînuiască arma — observă el — răsucindu-i cocoșul — verificîndu-l — era

încărcat cu opt gloanțe — împingîndu-l la loc, trăgîndu-i piedica în jos și apoi trăgînd-o la loc.

— Știi cum funcționează?

— Bineînțeles. Este pistolul lui. Un Makarov. Cînd eram mici, ne-a învățat cum să-l demontăm, să-l curățăm, să tragem. Totdeauna îl avea la el. Spunea că ar ucide pe cineva, dacă n-ar avea încotro.

— Frumoasă amintire! I se păru că a auzit ceva afară.

— Ai auzit ceva?

Dar ea dădu din cap, preocupată de pistol.

El își dădu iar drumul în groapă, lăsîndu-se pe vine.

Și iată, înghesuit în deschizătură, fundul pătrat al unei cutii de metal, acoperită cu zgrunțuri de rugină și noroi uscat. Dacă nu știai ce să cauți, nu i-ai fi acordat nici cea mai mică atenție. Rapava o ascunsese bine. Puse mîinile în jurul ei și o smuci.

Ei, da, *ceva* era greu. Ori cutia, ori conținutul ei. Mînerele se lipiseră de cutie din cauza ruginii. Era greu s-o poți apuca de undeva. O tîrî pînă în mijlocul gropii și o ridică spre marginea ei. Obrazul îi era aproape lipit de cutie. Îi simțea mirosul puternic de oțel ruginit, de parcă ar fi avut sînge în gură. Zinaida se aplecă pentru a-l ajuta. Și avu o senzație ciudată: un moment, lui i se păru că această cutie emana o lumină nepămînteană, albastră-cenușie. Simți un curent de aer rece. Dar apoi observă că ușa garajului era deschisă și că în cadrul ei se desena silueta unui bărbat, care îi supraveghea.

Mai tîrziu, Kelso a identificat acest moment ca fiind cel decisiv: punctul în care el a pierdut controlul evenimentelor. Pe loc, nu l-a considerat ca fiind momentul crucial, pentru că atunci, principala lui grijă a fost s-o împiedice pe Zinaida să-i găurească pieptul lui R.J. O'Brian.

Reporterul se rezema de peretele garajului, cu mîinile ridicate deasupra capului. Dar arma-i armă. Unele se mai descarcă și din greșeală. Iar arma asta era și veche pe deasupra.

— Profesore, fă-mi și mie hatîrul și spune-i să lase pistolul, te rog!

Dar Zinaida îi împinse iarăși pistolul în piept, iar O'Brian, gemînd, își ridică mîinile și mai sus.

— Bine, bine, zise el. Îi părea rău. Îi urmărise de la aeroport. Nici nu-i fusese greu, ce Dumnezeu! Își făcea, pur și simplu, meseria! *Scuze.*

Ochii îi mijiră spre cutia de unelte.

— Asta e?

Cînd l-a văzut pe american, prima reacție a lui Kelso a fost una de ușurare: mulțumesc lui Dumnezeu că O'Brian fusese cel care îi urmărise de la Șeremetievo, și nu Mamantov. Dar Zinaida înșfăcase pistolul și îl împinsese pe american în perete.

Ea zise:

— Gura!

— Uite ce-i, profesore, eu am mai văzut fleacuri de-astea descărcîndu-se: și să știi că fac mare prăpăd!

Kelso îi spuse ei, în limba rusă:

— Lasă arma, Zinaida. Era prima dată cînd îi spunea pe nume.

— Pune jos arma și să ne lămurim.

— N-am încredere în el.

— Nici eu. Dar ce putem să facem? Lasă arma.

— Zinaida? Cine este ea? Parcă o cunosc de undeva.

— Frecventează Barul „Rabotnik". Kelso vorbi printre dinți.

— Mă lași să mă ocup eu de asta?

— Se duce la „Rabotnik"? O'Brian își linse buzele-i groase.

În lumina palidă a lămpii, fața lui lată și bine hrănită arăta ca un dovleac de Hallowe'en.

— Așa e. Firește că se duce acolo. Ea e puicuța cu care ai fost aseară. Mi s-a părut mie că o cunosc de undeva.

— Gura! zise ea din nou.

O'Brian rînji.

— Ascultă, Zinaida, nu-i nevoie să concurăm. Putem să împărțim totul, nu-i așa? Împărțim la trei? Eu nu vreau decît să scriu povestea. Spune-i și tu, Fluke! Spune-i că

pot să nu-i pomenesc numele. Ea mă cunoaște. O să înțeleagă. Doar are cap de afaceri, nu-i așa, scumpo?

— Ce zice?

El îi povesti.

— *Niet*, zise ea. Și apoi, în limba engleză, lui O'Brian: Sub nici o formă.

— Voi doi, zise O'Brian. Ce caraghioși sînteți! Istoricul și tîrfa! Bine, spune-i așa: spune-i că ori negociază cu mine, ori mai pierdem încă vreo oră–două și o să apară jumătate din presa din Moscova aici. Plus Miliția. Și poate și tipii care l-au ucis pe bătrîn. Spune-i asta.

Dar n-a fost nevoie să traducă. Ea înțelesese.

A mai rămas așa încă vreo cîteva zeci de secunde, încruntată, apoi puse piedica pistolului și lăsă arma încet.

O'Brian răsuflă ușurat.

— Ea ce amestec are în toată povestea asta?

— Ea e fiica lui Papu Rapava.

— A! O'Brian dădu din cap. Acum pricepuse.

Cutia de unelte zăcea pe pămînt. O'Brian n-a vrut să-i lase s-o deschidă, nu imediat. Vroia să imortalizeze momentul istoric, zicea el. „Pentru posteritate și știrile de seară." Plecă să-și aducă aparatul de filmat.

Cum plecă, Kelso își scutură pachetul pe jumătate gol, și scoase o țigară pe care i-o oferi Zinaidei. Ea o luă și se aplecă spre el, privindu-l fix, în timp ce el i-o aprindea, iar flacăra brichetei i se reflectă în ochii ei negri. Kelso gîndi: în urmă cu mai puțin de douăsprezece ore, erai gata să te culci cu mine pentru două sute de dolari — cine dracu' ești tu?

Ea zise:

— La ce te gîndești?

— La nimic. Ai pățit ceva?

— N-am încredere în el, repetă ea. Își dădu capul pe spate și suflă fumul în sus. — Ce tot face acolo?

— O să-i spun să se grăbească.

Afară, O'Brian stătea pe locul din față al unei Toyota Land Cruiser, punînd baterie nouă în spatele unei mici

videocamere. La vederea Toyotei, simți că-l cuprinde iar neliniștea.

— Nu conduci un BMW?

— Un BMW? Dar eu nu sînt om de afaceri. De ce aș avea un BMW?

Cîmpul era pustiu. Bătrînul care săpa dispăruse.

— Zinaidei i s-a părut că am fost urmăriți de la aeroport de un BMW. Generația a șaptea.

— Generația a șaptea? Asta-i o mașină a Mafiei.

O'Brian ieși din mașină și-și puse camera la ochi.

— Eu n-aș băga-o în seamă pe Zinaida. E smucită.

Porcul țîșni din cocină și dădu o fugă pînă la ei ca să-i vadă mai bine, sperînd să capete ceva de mîncare.

— Vino aici, purcelușule! Începu să-l filmeze. Îți aduci aminte ce a spus ăla? „Cîinele se uită la tine în sus, pisica — în jos, dar porcul te privește drept în ochi." Se întoarse și potrivi camera spre fața lui Kelso.

— Zîmbește, profesore, o să te fac celebru!

Kelso acoperi obiectivul cu mîna.

— Ascultă, domnule O'Brian...

— R.J.

— Ce reprezintă inițialele astea?

— Toată lumea îmi spune R.J.

— Bine, R.J.! O să fac următorul lucru. O să te las să mă filmezi. Dacă insiști. Dar cu trei condiții.

— Care?

— Una — nu-mi mai zice naibii *profesore*. Doi — nu-i pomenești numele ei în toată povestea asta. Și trei — să nu publici nimic — nici un cuvînt, auzi? — pînă cînd acest carnet de însemnări, sau ce-o fi, nu a fost studiat de specialiști.

— De acord. O'Brian își strecură camera în buzunar. De fapt, poate o să te surprindă ce-ți spun, dar și eu am o reputație de apărat. Și, din cîte am auzit, *doctore*, a mea este mult mai bună decît a dumitale!

Îndreptă telecomanda în direcția mașinii. Semnaliză și se încuie automat. Kelso se mai uită o dată împrejur și îl urmă în garaj.

Reporterul îl puse pe Kelso să ducă lada de unelte înapoi în ascunzătoare și apoi s-o scoată din nou. Kelso trebui să repete acțiunea de două ori, căci O'Brian îl filma o dată din față, și a doua oară dintr-o parte. Zinaida nu i-a slăbit din ochi, dar s-a ferit cu grijă să fie și ea filmată. Fuma întruna, cu un braț încordat în dreptul stomacului, ca pentru a se apăra. Cînd O'Brian termină de filmat, Kelso mută cutia de unelte pe masa de lucru și apropie lampa de ea. Nu exista lacăt. Erau două zăvoare cu arc la ambele capete ale capacului. Fuseseră curățate de curînd, și unse. Unul era rupt. Celălalt se deschise.

Acum e-acum, băiete!

— Vreau să descrii ce vezi, zise O'Brian. Descrie-ne pas cu pas ce faci.

Kelso se uită la cutie.

— Ai niște mănuși?

— Mănuși?

— Dacă ce-i înăuntru este autentic, amprentele lui Stalin ar trebui să fie imprimate pe acel carnet. Și amprentele lui Beria. Nu vreau să compromit probele.

— *Amprentele* lui Stalin?

— Bineînțeles. N-ai auzit de degetele lui Stalin? Poetul bolșevic Demian Bednîi s-a plîns o dată că nu-i convenea să-i împrumute cărțile sale lui Stalin, pentru că întotdeauna îi erau înapoiate cu amprente socioase pe ele. Osip Mandelștam — un poet mult mai mare — a auzit de asta, și a folosit această imagine într-o poezie despre Stalin: „Degetele lui sînt grase ca niște larve."

— Ce părere a avut Stalin despre asta?

— Mandelștam a murit într-un lagăr de muncă.

— Corect. Cred că ar fi trebuit să-mi dau seama. O'Brian își scotoci buzunarele. Bine. Mănuși: poftim!

Kelso și le puse. Erau de piele bleumarin, puțin cam mari pentru el, dar mergeau. Își îndoi degetele — un chirurg înainte de un transplant, un pianist înaintea unui concert. Acest gînd îl făcu să zîmbească. Se uită la Zinaida. Avea fața încordată. Expresia lui O'Brian era mascată de camera video.

— În regulă. Filmez. Nu te grăbi.

— Bine. Acum deschid capacul, care este... *înțepenit*... după cum era de... *așteptat*. Kelso sări înapoi din cauza efortului.

Capacul se crăpă puțin, cu un pîrîit, și, prin deschizătură, de-abia putu să-și strecoare degetele înăuntru, apoi trebui să-și adune toate puterile ca să poată deschide capacul. Se deschise brusc, ca un maxilar crăpat, cu un țipăt de metal oxidat.

— Înăuntru nu se află decît un singur obiect... un fel de tașcă... de piele... după aspect... plină de mucegai.

Pe geantă crescuse un adevărat giulgiu de ciuperci de diferite tipuri — de culoare bleu, vernil și gri, filamente vegetale și petice albe cu nervuri negre. Emanau un miros puternic de putrefacție. Ridică geanta, îndepărtînd-o de cutia de unelte și-o răsuci la lumina lămpii. Îi frecă suprafața cu degetul mare. Foarte slab, se ivi fantoma unei imagini.

— Aici este ștanțat cu secera și ciocanul... Acest lucru indică faptul că este vorba de o tașcă pentru documente oficiale. Aici, pe cataramă, este ulei... O parte din rugină a fost curățată... Își închipui degetele fără unghii ale lui Rapava scotocind stîngaci, ca să afle ce anume îl costase atît de scump în viață.

Cureaua ieși prin metalul ruginit, lăsînd în urmă niște sedimente ca făina. Geanta se deschise. Ciupercile se răspîndiseră și în interior hrănindu-se din pielea umedă și, scoțînd conținutul, el fu sigur de un lucru: că totul era autentic, că nici un falsificator n-ar fi făcut așa ceva — nu și-ar fi deteriorat atît de tare opera proprie: ar fi fost nefiresc! Ceea ce pe vremuri fusese un pachet de hîrtii, acum era lipit, umflat și acoperit de același cancer distrugător, format din spori, ca și pielea genții. Paginile carnetului se strîmbaseră și ele, dar mai puțin, fiind protejate de un strat exterior, neted, de plastic negru.

Coperta se deschise, legătura se despică.

Pe prima pagină: nimic.

Pe a doua: o fotografie, decupată cu grijă dintr-o revistă, lipită în mijlocul paginii. Un grup de femei tinere,

de-abia ieşite din adolescenţă, în costum de atletism: pantaloni scurţi, flanele, bandane, mărşăluind la o defilare, purtînd un portret al lui Stalin. După cum arătau, păreau să participe la o paradă în Piaţa Roşie. Titlu: *Unitatea nr. 2 a Komsomolului din Regiunea Arhanghelsk în pas de defilare! Rîndul din faţă, de la stînga la dreapta: I. Primakova, A. Safanova, D. Merkulova, K. Til, M. Arsenieva*... Lîngă faţa proaspătă a Safanovei, era o cruce mică, roşie.

El luă carnetul şi suflă ca să separe a doua pagină de a treia. Mîinile îi transpirau în mănuşi. Se simţea absurd de stîngaci, de parcă ar fi încercat să bage aţa în ac, avînd mănuşi de armură.

Pe a treia pagină: ceva scris slab cu creionul.

O'Brian îl atinse pe umăr, făcîndu-i semn să spună ceva.

— Nu este scrisul lui Stalin, sînt sigur de asta... Se pare că cineva a scris ceva *despre* Stalin... Apropie şi mai mult pagina de lampă... „El stă în picioare, separat de ceilalţi, sus, pe acoperişul monumentului lui Lenin. Salută cu mîna ridicată. Zîmbeşte. Noi trecem pe sub el. Privirea lui ne învăluie ca razele soarelui. Se uită drept în ochii mei. Mă simt străpunsă de puterea lui. În jurul nostru, mulţimea izbucneşte în aplauze furtunoase." Pagina următoare este murdărită. Iar apoi scrie: „Glorie Marelui Stalin! Trăiască Marele Stalin! Marele Stalin va rămîne de-a pururi viu!..."

Capitolul 14

...Glorie Marelui Stalin!
Trăiască Marele Stalin!
Marele Stalin va fi de-a pururi viu!

12.05.51. Fotografia noastră a apărut în Ogoniok! *Maria intră în goană în compartimentul meu, aflat la capătul vagonului de clasa I, ca să-mi arate. Nu-mi place cum am ieşit, dar Maria mă ceartă, acuzîndu-mă de îngîmfare. (Ea totdeauna zice că mă gîndesc prea mult la frumuseţe: nu se cuvine din partea unei viitoare membre de Partid. Frumos îi mai stă să spună aşa ceva, cînd arată ca un tanc!) Toată dimineaţa tovarăşii se grăbesc să ne felicite. Uit şi eu o dată neplăcerea obişnuită din această perioadă. Sîntem atît de fericite...*

5.06.51. Ziua este caniculară şi însorită. Dvina pare de aur. Mă întorc acasă de la Institut. Tata a venit acasă, mult mai devreme ca de obicei, şi pare grav. Mama este tare, ca întotdeauna. Acasă la noi a venit un necunoscut, un tovarăş de la organele Comitetului Central din Moscova! Mie nu mi-e frică de el. Ştiu că n-am făcut nimic rău. Iar necunoscutul zîmbeşte. Este un om scund — îmi place. În ciuda căldurii, poartă pălărie şi e îmbrăcat cu o haină de piele. Necunoscutul se numeşte, cred, Mehlis. El explică faptul că, după o investigaţie serioasă, eu am fost selecţionată pentru nişte misiuni speciale pe lîngă conducerea superioară de Partid. Nu poate să spună mai multe din motive de securitate. Dacă voi accepta, trebuie să merg la Moscova şi să stau acolo timp de un an, poate doi. Apoi o să mă pot întoarce la Arhanghelsk şi o să-mi pot relua studiile. El se oferă să revină mîine dimineaţă ca să-i comunic răspunsul meu, dar i-l dau pe loc, din toată ini-

ma: Da! Dar pentru că am nouăsprezece ani, are nevoie de acordul părinților mei. O, te rog, tată! Te rog, te rog! Tata este foarte mișcat de scenă. Iese în grădină cu tovarășul Mehlis și, cînd se întoarce, are o expresie solemnă. Dacă este dorința mea, și dacă este vrerea Partidului, el n-o să mă oprească. Mama este așa de mîndră!

Spre Moscova, deci, pentru a doua oară în viața mea! Știu că este mîna Lui în toate astea. Sînt așa de fericită, îmi vine să mor de fericire...

10.05.51. *Mama mă conduce la gară. Tata rămîne acasă. O sărut pe obrajii ei dragi. Adio, mamă, adio, copilărie! Vagoanele sînt înțesate de oameni. Trenul se pune în mișcare. Alții aleargă după tren, dar mama rămîne pe loc și dispare repede din vedere. Traversăm fluviul. Sînt singură. Biata Anna! Și asta este cea mai neplăcută zi pentru o călătorie. Dar am hainele, ceva mîncare, o carte–două și acest jurnal, în care am să-mi consemnez gîndurile — el va fi prietenul meu. Ne îndreptăm spre sud, afundîndu-ne în pădure, în tundră. În asfințit, soarele mare, roșu arde ca focul printre copaci. Isagorka. Obozerski. Pînă acum am consemnat tot ce s-a întîmplat, dar acum nu mă mai pot ocupa de scris.*

11.06.51. *Luni dimineață. Orașul Vojega apare o dată cu zorile. Pasagerii coboară ca să-și mai dezmorțească picioarele, dar e nu mă mișc de la locul meu. De pe coridor vine miros de fum. Un bărbat mă urmărește cum scriu, de pe locul din fața mea, prefăcîndu-se că doarme. E plin de curiozitate la adresa mea. Dacă ar ști el! Și mai sînt de mers încă unsprezece ore pînă la Moscova. Cum poate un singur om să conducă o astfel de națiune? Cum ar putea o asemenea națiune să existe, dacă n-ar fi condusă de un astfel de om?*

Konosa. Harovsk. Simple nume de pe o hartă capătă acum viață pentru mine.

Vologda. Danilov. Iaroslavl.

Mi s-a făcut frică. Sînt atît de departe de casă! Ultima dată eram douăzeci, niște fete prostuțe și puse pe rîs. O, tată!

Alexandrov.

Și acum am ajuns la periferia Moscovei. Un val de emoție străbate trenul. Blocurile de locuințe și fabricile se întind cît vezi cu ochii de parcă ar fi tundra. O ceață ușoară de metal și fum. Soarele de iunie este mult mai cald decît acasă. Mă simt iarăși cuprinsă de emoție.

4:30! Gara Iaroslavskaia! Și acum ce urmează?

Mai tîrziu. *Trenul se oprește, bărbatul din fața mea, care m-a supravegheat pe tot parcursul călătoriei, se apleacă în fața mea:*

— Anna Mihailovna Safanova? Pe moment sînt prea uluită ca să deschid gura.

— Da?

— Bine ai venit la Moscova! Vino cu mine, te rog! Poartă o haină de piele, ca tovarășul Mehlis. Îmi duce valiza de-a lungul peronului, spre intrarea în gară prin Piața Komsomolskaia. O mașină cu șofer ne așteaptă. Drumul e lung. Durează cel puțin o oră. Nu știu unde mergem. Cred că traversăm orașul chiar prin mijloc, apoi ieșim iarăși în afara lui. Acum mergem pe o autostradă care duce la o pădure de mesteceni. E un gard înalt și soldați care ne controlează documentele. Mașina mai merge o bucată de drum. Alt gard. Și apoi o casă, într-o grădină mare.

(Și, să știi, Mamă, este o casă modestă! Numai două etaje. Inima ta bună, bolșevică, s-ar umple de bucurie, văzînd atîta simplitate!)

Sînt condusă în spatele casei, ocolind printr-o parte. Este aripa servitorilor, legată de clădirea principală printr-un coridor lung. În bucătărie ne așteaptă o femeie. Are părul cărunt, și e aproape bătrînă. Și bună. Îmi spune „copilă". O cheamă Valecika Istomina. A fost pregătită o masă simplă — carne rece și pîine, hering în saramură, kvas. Mă privește. (Aici toată lumea supraveghează pe toată lumea: e ciudat să ridici privirea și să dai peste o pereche de ochi ațintiți asupra ta.) Din cînd în cînd, gărzile vin și se uită la mine. Nu prea vorbesc, dar cînd o fac, par să se exprime în limba georgiană. Un gardian întreabă:

— Ia zi, Valecika, în ce ape se scaldă Șeful azi-dimineață? — dar Valecika îi face semn să tacă și arată din cap către mine.

Oi fi eu tînără, dar n-oi fi atît de proastă încît să pun întrebări! Încă nu.

Valecika zice:

— Mîine o să stăm de vorbă. Acum odihnește-te.

Am camera mea. Fata care a stat în ea înaintea mea a plecat. Au rămas două bluze negre simple și fuste pentru mine.

De la fereastra mea se vede un colț din gazon, un chioșc, pădurea. Păsările cîntă în seara timpurie de vară. Este o atmosferă atît de plină de pace! Și totuși, la interval de cîteva minute, un gardian trece pe lîngă fereastră.

Stau întinsă pe patul meu îngust, în arșiță, și încerc să dorm. Mă gîndesc la Arhanghelsk iarna: lanternele colorate înșirate ca niște mărgele peste fluviul înghețat, patinajul pe Dvina, sunetul gheții pîrîind noaptea, culesul ciupercilor în pădure. Aș vrea să fiu acasă. Dar astea sînt gînduri prostești. Trebuie să dorm.

Oare de ce m-a supravegheat omul ăla din tren atîta timp?

Mai tîrziu. Pe întuneric, zgomote de mașini.

El a venit acasă.

12.06.51. Ce zi extraordinară! Cu greu o pot descrie în jurnal. Mîna îmi tremură tare. (La momentul respectiv, nu mi-a tremurat, dar acum, da.) La ora șapte mă duc la bucătărie. Valecika e deja în picioare, sortînd printr-un mare talmeș-balmeș de veselă spartă, sticlă, mîncare risipită, aflate în mijlocul unei fețe de masă mari. Ea îmi explică modul în care se strînge masa în fiecare seară: doi gardieni apucă fiecare de cîte două colțuri ale feței de masă și scot totul așa! Deci prima noastră îndatorire în fiecare dimineață este să salvăm toate vasele care nu s-au spart și să le spălăm. În timp ce muncim, Valecika îmi explică obiceiurile casei. El se trezește destul de tîrziu și cîteodată îi place să lucreze în grădină. Apoi se duce la Kremlin și i se face curățenie în camere. Nu se întoarce niciodată înainte de ora nouă sau zece seara, și atunci se servește cina. La ora două sau trei, El se duce la culcare. Asta se întîmplă șapte zile pe săptămînă.

Reguli: Cînd te apropii de El fă-o deschis, nu poate să sufere ca oamenii să se apropie de El pe furiș. Dacă trebuie să bați la ușă, bate tare! Nu sta fără rost. Nu vorbi înainte să ți se adreseze. Și dacă trebuie neapărat să vorbești, întotdeauna să-l privești în ochi.

Ea pregătește un mic-dejun simplu format din cafea, pîine și carne și i-l duce. Mai tîrziu, îmi cere să mă duc să iau tava. Înainte să plec, mă pune să-mi fac coc și să mă învîrtesc, în timp ce ea mă examinează. O să fac impresie bună, zice. Ea mai spune că El lucrează la o masă la capătul gazonului, în aripa de sud a casei. Sau lucra. Se mișcă întruna. Așa e El. Gărzile știu unde să-l caute.

Ce pot să scriu despre acest moment? Sînt calmă. Ai fi fost mîndră de mine. Îmi amintesc ce am de făcut. Ocolesc gazonul și mă apropii de El la vedere. Stă pe o bancă, singur, aplecat asupra unor hîrtii. Tava se află pe o masă de lîngă El. Ridică ochii cînd mă apropii, apoi își vede de treabă. Dar cînd mă întorc, mergînd pe iarbă — atunci, jur că îi simt ochii pironiți pe spatele meu, cît am de mers, pînă cînd dispar din vedere.

Valecika rîde de fața mea albă de spaimă.

După asta, nu-l mai văd.

Chiar acum (e trecut de zece) — zgomot de mașini.

14.06.51. Aseară. Tîrziu. Sînt în bucătărie cu Valecika, cînd Lozgacev (un gardian) intră în goană, foarte înfierbîntat, ca să ne spună că Șeful a ieșit din Ararat. Valecika ia o sticlă, dar în loc să i-o dea lui Lozgacev, mi-o dă mie: „Las-o pe Anna să i-o ducă în cameră!" Ea vrea să mă ajute — draga de ea! Așa că Lozgacev mă conduce pe coridor spre clădirea principală. Aud glasuri de bărbați. Rîsete. El bate puternic în ușă și se dă la o parte. Intru în cameră. Camera este foarte încinsă, e aer închis. Șapte sau opt bărbați stînd la o masă, toți au chipuri cunoscute. Unul dintre ei, tovarășul Hrușciov, cred, se ridică în picioare, propunînd un toast. Este roșu la față și transpirat. Se oprește. Peste tot este împrăștiată mîncare, de parcă au vomitat-o. Toți se uită la mine. Tovarășul Stalin este așezat în capul mesei. Duc sticla cu coniac lîngă el. Are o voce blîndă și amabilă. Zice:

— *Și cum te cheamă, tovărășico?*

— *Anna Safanova, Tovarășe Stalin. Mi-aduc aminte să mă uit drept în ochii lui. Sînt foarte adînci. Bărbatul de lîngă el zice:*

— *E din Arhanghelsk, Șefule.*

Iar tovarășul Hrușciov zice:

— *Să fiți siguri că Lavrenti știe foarte bine de unde e! Rîsetele se întețesc.*

— *Nu-i băga în seamă pe neciopliții ăștia — zise Tovarășul Stalin. Mulțumesc, Anna Safanova.*

După ce închid ușa, conversația se reia. Valecika mă așteaptă la capătul coridorului. Mă ia de talie și ne întoarcem la bucătărie. Tremur toată, cred că de bucurie.

16.06.51. *Tovarășul Stalin a zis că de acum încolo eu o să-i duc micul-dejun.*

21.06.51. *El se află în grădină, ca de obicei, în această dimineață. Cît aș vrea să-l vadă lumea aici! Îi place să asculte ciripitul păsărelelor, să îngrijească florile. Dar mîinile îi tremură. Cînd pun tava pe masă, îl aud înjurînd. S-a tăiat. Iau șervetul și i-l duc. La început, mă privește bănuitor. Apoi întinde mîna. I-o înfășor în pînza albă. Stropi de sînge proaspăt trec prin material.*

— *Nu ți-e frică de Tovarășul Stalin, Anna Safanova?*

— *De ce să-mi fie frică de dumneavoastră, Tovarășe Stalin?*

— *Doctorilor le e frică de Tovarășul Stalin. Cînd vin să schimbe un pansament Tovarășului Stalin, mîinile le tremură așa de tare, încît trebuie să și-l schimbe singur. A, dar dacă nu le-ar tremura mîinile — asta ce-ar mai însemna? Mulțumesc, Anna Safanova.*

O, mamă și tată, ce singur e! Vi s-ar rupe inima de mila lui! E și el făcut din carne și oase, în definitiv, ca și noi. Și, privit de aproape, e bătrîn. Mult mai bătrîn decît apare în fotografii. Are mustața căruntă, cu partea de dedesubt îngălbenită de la fumul de pipă. Aproape nu mai are dinți în gură. Pieptul îi hîrîie cînd respiră. Mă tem pentru el. Pentru noi toți.

30.06.51. *Ora trei dimineața. Cineva bate la ușa mea. Este Valecika în cămașă de noapte, cu o lanternă de buzunar. El a fost în grădină, îngrijind florile la lumina lunii, și s-a tăiat din nou! Cere să mă duc la el. Mă îmbrac repede și o urmez pe Valecika pe coridor. Este o noapte caldă. Trecem prin sufragerie și pătrundem în apartamentul lui. Are trei camere și stă în fiecare noapte în alta. Nimeni nu știe sigur în care anume. Doarme pe canapea, acoperit cu o pătură. Valecika pleacă. El este așezat pe canapea, cu mîna întinsă. Este numai o zgîrietură. Durează cam o jumătate de minut pînă i-o pansez cu batista mea. „Neînfricata Anna Safanova..."*

Simt că vrea să mai stau. Mă întreabă de casă și părinți, de activitatea mea la Partid, planurile mele de viitor. Îi vorbesc de interesul meu pentru Drept. Rîde zgomotos: n-are părere bună de avocați. Vrea să afle mai multe despre viața pe timpul iernii la Arhanghelsk. Am văzut luminile Aurorei Boreale? (Bineînțeles!) Cînd cade prima zăpadă? — La sfîrșitul lunii septembrie, îi spun, și, pe la sfîrșitul lui octombrie, orașul este înzăpezit și numai trenurile mai pot pătrunde. E avid de amănunte. Cum îngheață Dvina și cum întind oamenii drumuri de lemn ca să o poată traversa, și nu e lumină decît patru ore pe zi. Cum scade temperatura sub –35° și cum se duc oamenii la pădure ca să pescuiască la copcă...

Ascultă cu foarte multă atenție.

— *Tovarășul Stalin crede că sufletul Rusiei se află în ghețurile și singurătatea nordului îndepărtat. Cînd Tovarășul Stalin a fost în exil — asta s-a întîmplat înainte de Revoluție, în Kureika, la Cercul Polar — a fost perioada cea mai fericită din viața lui. Acolo a învățat Tovarășul Stalin să pescuiască și să vîneze. Porcul ăla de Troțki a afirmat că Tovarășul Stalin nu făcea decît să pună capcane. O minciună ordinară! E adevărat că Tovarășul Stalin punea capcane, dar punea și undițe în copci și avea atîta succes în depistarea peștelui, încît localnicii îl credeau dotat cu puteri supranaturale! Într-o zi, Tovarășul Stalin a mers cu schiurile 45 de verste și a ucis 12 perechi de potîrnichi cu 24 de alice. Ar putea Troțki să pretindă că a împușcat tot atîtea?*

Aş vrea să-mi amintesc tot ce a spus. Poate acesta ar trebui să fie destinul meu: să-i consemnez cuvintele pentru Posteritate?

Cînd îl părăsesc şi mă întorc în patul meu, s-a luminat de ziuă.

8.07.51. Acelaşi joc ca data trecută. Valecika la uşa mea la ora trei dimineaţa: s-a tăiat, are nevoie de mine. Dar cînd ajung acolo, nu văd nici o rană. Rîde de faţa pe care o fac — glumise! — şi-mi spune să-i bandajez mîna oricum. Mă mîngîie pe obraz, apoi mă ciupeşte.

— Vezi, neînfricată Anna Safanova, cum mă transformi într-un prizonier?

Acum nu se mai află în aceeaşi cameră ca data trecută. Pe pereţi sînt poze cu copii, decupate din reviste. Copii jucîndu-se într-o livadă cu vişini. Un băieţel pe schiuri. O fetiţă bînd lapte de capră dintr-un corn. Multe poze. Observă că mă uit lung la ele şi asta îl încurajează să vorbească deschis despre propriii (lui) copii. Un fiu mort. Unul — beţiv. Fiica lui căsătorită de două ori, prima dată cu un evreu: El niciodată nu i-a permis să intre în casa lui! Cu ce a greşit Tovarăşul Stalin, ca să fie pedepsit astfel? Alţi bărbaţi au copii normali. Era de vină sîngele sau educaţia proastă? Era ceva în neregulă cu mamele copiilor lui? (El aşa crede, dacă e să se ia după familiile lor, care au fost tot timpul o adevărată pacoste pe capul lui.) Sau copiilor Tovarăşului Stalin le era imposibil să se dezvolte normal, datorită rangului său înalt în Stat şi Partid? Iată conflictul străvechi, mai vechi chiar şi decît lupta de clasă. Mă întreabă dacă am auzit de cuvîntarea din 1948 a tovarăşului Trofim Lîsenko, ţinută la Academia „Lenin", de Ştiinţe agricole a URSS? Îi spun că am auzit. Răspunsul meu îi face plăcere.

— Dar Tovarăşul Stalin a scris această cuvîntare! A fost descoperirea Tovarăşului Stalin, după o viaţă dedicată studiului şi luptei, că trăsăturile de caracter dobîndite pot fi moştenite. Deşi, fireşte că aceste descoperiri trebuie atribuite altora, după cum este de datoria lor să pună aceste principii în practică.

Aminteşte-ţi de cuvintele istorice ale Tovarăşului Stalin adresate lui Gorki: „Este misiunea statului proletar să producă ingineri ai sufletelor omeneşti."

— Eşti o bună bolşevică, Anna Safanova?

Eu îi jur că sînt.

— Vrei s-o dovedeşti? Vrei să dansezi pentru Tovarăşul Stalin? În colţul camerei este un gramofon. Se îndreptă spre el. Eu...

Capitolul 15

— Și așa se termină? zise O'Brian. În glas i se simțea o mare dezamăgire. Asta-i tot?

— Convinge-te singur! Kelso întoarse cartea și o arătă și celorlați. Următoarele douăzeci de pagini au fost scoase. Uitați-vă cum au fost smulse. Marginile lor rupte prinse de cotor au diferite lungimi.

— Și de ce ar avea asta atîta importanță?

— Asta înseamnă că nu au fost smulse o dată, ci pe rînd. Metodic. Kelso examină carnetul mai departe. — Au mai rămas niște pagini la sfîrșit, vreo cincizeci, dar nu s-a scris nimic pe ele. Sînt niște desene, de fapt, niște mîzgălituri făcute cu creionul roșu. Mereu aceeași imagine, vedeți?

— Ce sînt astea? O'Brian se apropie, cu camera în funcțiune. Parcă ar fi niște lupi.

— Chiar lupi sînt! Capete de lupi. Deseori, Stalin desena capete de lupi pe documente oficiale cînd cugeta.

— Isuse! Deci crezi că e autentic, așa-i?

— Pînă nu i se face expertiza de specialitate, nu mă pot pronunța. Îmi pare rău. Nu mă pot pronunța oficial.

— Atunci, neoficial — meritul ți se va recunoaște mai tîrziu — ce părere ai?

— A, e absolut sigur original, zise Kelso, fără șovăire. Mi-aș pune și viața zălog că e autentic.

O'Brian opri aparatul de filmat.

Acum părăsiră ascunzătoarea și stăteau în biroul de la Moscova al agenției Satellite News System, care ocupa ultimul etaj al blocului de zece etaje, aflat chiar în sudul Stadionului Olimpic. Un perete de sticlă despărțea biroul

lui O'Brian de restul redacției, unde o secretară stătea indiferentă în fața unui computer. Lîngă ea, un televizor fără sonor, fixat pe canalul SNS, prezenta secvențe din meciurile de base-ball de noaptea trecută. Printr-o lucarnă, Kelso vedea o antenă parabolică mare, înălțată ca o farfurie pentru colecte înspre norii umflați de deasupra Moscovei.

O'Brian zise:

— Și cît crezi că o să dureze autentificarea acestei chestii?

— Probabil vreo două săptămîni, zise Kelso. O lună.

— Nici gînd — zise O'Brian. Nici gînd să așteptăm noi atîta.

— Păi, gîndește-te și tu! În primul rînd, acest material aparține, din punct de vedere tehnic, guvernului Rusiei. Sau moștenitorilor lui Stalin. Sau altcuiva. Oricum, nu-i al nostru — adică al Zinaidei.

Zinaida stătea în picioare lîngă fereastră, uitîndu-se afară printr-un spațiu pe care și-l făcuse cu degetele în jaluzelele trase. Cînd își auzi pomenit numele, se uită repede la Kelso. Nu vorbise aproape deloc în ultima oră — nici cînd se mai aflau încă în garaj, nici cînd au traversat Moscova cu multă prudență, în urma lui O'Brian.

— Deci, aici carnetul nu se află în siguranță, continuă Kelso. Trebuie să-l scoatem din țară. Asta în primul rînd. Dumnezeu știe cine mai umblă după el acum. Părerea mea e că și să te afli în aceeași încăpere cu el și e al naibii de periculos! Testele se pot face oriunde. Am niște cunoștințe la Oxford care pot să verifice cerneala și hîrtia. Mai există specialiști în autentificarea documentelor și în Germania, Elveția...

O'Brian nu părea să-l asculte. Stătea cu picioarele cocoțate pe birou, cu mîinile pe după ceafă.

— Știi ce trebuie să facem noi neapărat? cugetă el. Trebuie să găsim fata.

Kelso se holbă la el un moment.

— Să găsim fata? Ce tot vorbești? N-o să găsim nici o fată. Fata o să fie moartă.

— Nu poți să fii sigur de asta. Ar avea numai — cît? — șaizeci și ceva de ani?

— Ar avea șaizeci și șase de ani. Dar nu asta e problema. O să constatăm că nu *de bătrînețe* a murit ea. Cu cine crezi că s-a încurcat? Cu Făt-Frumos? N-ar fi avut cum să trăiască fericită pînă la adînci bătrîneți.

— Poate că nu, dar tot trebuie să aflăm ce s-a întîmplat cu ea. Cu rudele ei. Din interes pur uman. *Asta*-i povestea.

Peretele din spatele capului lui O'Brian era acoperit de fotografii. O'Brian cu Yasser Arafat, O'Brian cu Gerry Adams, O'Brian în uniformă de artilerie antiaeriană lîngă o groapă comună, undeva în Balcani, și o altă fotografie cu el, în costum de protecție, traversînd un cîmp minat, împreună cu Prințesa de Wales. O'Brian în smoking, în timp ce primea un premiu — poate doar pentru că avea geniul de a fi O'Brian? Elogii ale lui O'Brian. Cronici ale articolelor lui O'Brian. O telegramă din partea Directorului postului de televiziune SNS, în care O'Brian este elogiat pentru „efortul neprecupețit de a triumfa asupra posturilor concurente". Pentru prima dată, și mult prea tîrziu, Kelso începu să înțeleagă ce ambiție nemăsurată îl anima pe O'Brian.

— Nimic, zise Kelso foarte atent, ca să nu se înțeleagă greșit — *nimic* nu trebuie dat publicității, pînă cînd acest material nu va fi scos din țară și nu va fi supus expertizelor științifice. Auzi ce spun? Așa ne-am înțeles.

O'Brian își pocni degetele.

— Mda, da, da. Bine. Dar între timp ar trebui să aflăm ce s-a întîmplat cu fata. Oricum trebuie să aflăm asta. Dacă ieșim pe post cu carnețul, înainte de a afla ce s-a întîmplat cu Anna, o să apară cineva și-o să ne sufle partea cea mai interesantă a poveștii.

Își dădu jos picioarele de pe birou și se învîrti cu scaunul, oprindu-se în fața unui raft de cărți de lîngă biroul lui.

— Dar pe unde dracu' o fi Arhanghelsk ăsta?

Cu un fel de logică inexorabilă, mai tîrziu, cînd Kelso a avut timp să-și facă bilanțul acțiunilor sale, tot n-a reușit să identifice momentul exact cînd ar fi putut să oprească totul, cînd ar fi putut să abată evenimentele pe alt curs...

— „Arhanghelsk", zise O'Brian, citind cu voce tare dintr-un ghid. „Oraș-port în nordul Rusiei. Populație: 400 000 de locuitori. Situat pe Fluviul Dvina, la circa cincizeci de kilometri de Marea Albă. Industrii de bază: cherestea, construcții de nave și pescuit. De la sfîrșitul lunii octombrie și pînă la începutul lunii aprilie, Arhanghelsk este înzăpezit." Tîmpenii! În ce zi sîntem?

— 29 octombrie.

O'Brian puse mîna pe telefon și formă un număr. De pe locul unde se afla pe canapea, Kelso observă prin peretele de sticlă groasă cum secretara a ridicat încet receptorul.

— Scumpo, zise O'Brian, fă-mi o favoare, vrei? Fă-mi legătura cu centrul meteorologic al Agenției SNS din Florida și află cum e vremea acum la Arhanghelsk. Urgent!

Kelso închise ochii.

Adevărul era că — o știa și el instinctiv — O'Brian avea dreptate. Toată povestea *se învîrtea* în jurul fetei. Iar povestea nu putea fi urmărită la Moscova. Dacă se putea da de vreo urmă, atunci asta se putea face numai în nord, pe terenul fetei, unde era posibil să mai existe unii membri ai familiei sau prieteni care să-și mai aducă aminte de ea: să-și mai amintească de fata de nouăsprezece ani, membră a Komsomolului, și de convocarea ei spectaculoasă la Moscova, în vara anului 1951...

— „Arhanghelsk, reluă O'Brian, a fost fondat de Petru cel Mare și botezat după numele Arhanghelului Mihail, Îngerul-Războinic. Vezi Cartea Revelației, capitolul 12, versetele 7–8: «Și s-a făcut război în cer: Mihail și îngerii lui s-au luptat cu balaurul/ Iară balaurul și îngerii lui se luptară, dar fură înfrînți.» În 1930..."

— Chiar trebuie să ascultăm toate astea?

Dar O'Brian ridică un deget.

— ... „în 1930, Stalin a exilat două milioane de culaci ucraineni în Arhanghelsk, o regiune acoperită de păduri și tundră mai mare decît toată suprafața Franței. După război, această arie vastă a fost folosită drept poligon de testare a armelor nucleare. Portul exterior al Arhanghelskului

este Severodvinsk — centru al programului de construcție a submarinelor atomice ale Rusiei. Pînă la căderea comunismului, Arhanghelsk a fost un oraș închis, interzis tuturor vizitatorilor străini. Informație confidențială pentru turiști", încheie O'Brian. „Cînd ajungeți la Gara din Arhanghelsk, totdeauna aveți grijă să verificați contorul digital de radiații — dacă arată 15 micro-Razi pe oră sau mai puțin, sînteți în siguranță." Închise cartea cu grijă.

— Pare să fie un loc simpatic. Ce ziceți? Mergeți?

Sînt prins în capcană — gîndi Kelso. *Sînt victima fatalității istorice. Tovarășul Stalin ar fi fost de acord.*

— Știi că nu mai am bani deloc...?

— Îți împrumut eu.

— N-am haine groase...

— Avem noi haine.

— N-am *viză*...

— Un simplu amănunt.

— *Amănunt*?

— Hai, Fluke! Tu ești expert în Stalin. Am nevoie de tine.

— Înduioșător! Și dacă refuz, presupun că tu oricum te duci?

O'Brian rînji. Sună telefonul. Ridică receptorul, ascultă, își notă ceva. Cînd închise, se încruntă, iar Kelso se legănă cu iluzia unei grațieri. Dar nu!

La Arhanghelsk, la ora unsprezece GMT din acea zi (trei după-amiază — ora locală), buletinul meteo anunța că cerul este parțial acoperit, erau –4 grade, vîntul sufla slab și era viscol. Totuși, din Siberia se deplasa spre vest un cîmp depresionar profund și acesta putea să aducă ninsori atît de abundente, încît orașul se putea înzăpezi peste o zi–două.

Cu alte cuvinte, a spus O'Brian, trebuiau să se grăbească.

Luă un atlas și îl deschise pe birou. Cea mai rapidă cale de a ajunge la Arhanghelsk era, evident, cu avionul, dar zborul companiei Aeroflot nu decola decît a doua zi dimineață, iar Kelso ar fi trebuit să prezinte viza care îi expira

la miezul nopții. Așa că era exclus să ia avionul. Cu trenul ar fi durat peste douăzeci de ore, și pînă și lui O'Brian i se părea riscant — închiși într-un vagon de dormit, cea mai mare parte a zilei, într-un tren care de-abia se tîra.

Mai rămînea șoseaua — mai precis, M8, care avea o lungime de peste 1 100 de km, mai mult sau mai puțin în linie dreptă, după cum arăta harta și care se abătea ușor ca să poată trece prin orașul Iaroslavl, apoi urma platoul fluviilor Vaga și Dvina, traversa taigaua și tundra și marile păduri virgine din nordul Rusiei, intrînd drept în Arhanghelsk, unde se și termina.

Kelso zise:

— Dar să știi că nu-i o autostradă. Nu există moteluri.

— Nu contează, dom'le! O să fie floare la ureche, îți promit! Ce mai avem acum — ia să vedem — vreo două ore de lumină? Cam cît ne trebuie ca să ieșim din Moscova. Știi să conduci, nu-i așa?

— Da.

— Hai, să-i dăm drumul! Conducem cu schimbul. Călătoriile astea, îți spun eu, par mai grele pe hîrtie. Să ne vedem noi pe șosea, și-o să înghițim kilometrii ăia! O să vezi. Făcu un calcul pe un bloc de scris. Cred că ajungem la Arhanghelsk pe la nouă sau zece mîine dimineață.

— Deci călătorim noaptea?

— Sigur! Sau ne putem opri, dacă așa vrei. Hai să lăsăm discuțiile și s-o pornim la drum! Cu cît ne vedem mai repede pe șosea, cu atît mai iute ajungem acolo. Trebuie să învelim carnetul ăla în ceva...

Ocoli biroul și se duse la carnetul care se afla pe o măsuță, lîngă celelalte hîrtii lipite. Dar înainte să ajungă el la ele, Zinaida puse mîna pe ele.

— Asta — zise ea în limba engleză — al meu.

— Ce?

— Al meu.

Kelso zise:

— Așa e. Tatăl ei i l-a lăsat moștenire.

— Vreau doar să-l iau cu împrumut.

— *Niet!*

O'Brian apelă la Kelso.

— A înnebunit? Dacă reușim s-o găsim pe Anna Safanova?

— Dacă reușim? Ce anume vrei să faci? Fosta iubită a lui Stalin, cu părul încărunțit, într-un balansoar, citind cu voce tare telespectatorilor?

— Caraghios mai ești! Ascultă: avem o șansă mult mai mare ca oamenii să vorbească despre noi dacă le prezentăm dovezi. Eu zic să luăm carnetul ăla cu noi. Și, mă rog, de ce-ar fi al ei? Am același drept asupra carnetului ca și ea. Oricine are dreptul.

— Pentru că așa ne-am înțeles, ai uitat?

— Să ne înțelegem? Mi se pare că doar voi doi ați făcut o *înțelegere*. Redeveni lingușitor.

— Haide, Fluke, știi bine că ea nu se află în siguranță la Mosova. Unde o să-l țină? Dacă vine Mamantov după ea?

Kelso trebui să admită că O'Brian avea dreptate.

— Atunci de ce să n-o luăm cu noi? Se întoarse spre Zinaida.

— Vino cu noi la Arhanghelsk...

— Cu el? zise ea în rusește. Nici gînd. O să ne omoare pe toți.

Kelso începea să-și piardă răbdarea.

— Atunci să amînăm plecarea la Arhanghelsk — zise el enervat lui O'Brian — pînă reușim să copiem materialul.

— Dar ai auzit buletinul meteo. Peste o zi–două n-o să ne mai putem duce acolo. Și apoi, asta-i o poveste. Poveștile nu durează mult. Își ridică mîinile, plin de dezgust. Ce dracu', nu pot să ard gazul toată după-amiaza aici! Trebuie să fac rost de echipament. Trebuie să adun provizii. Trebuie s-o iau din loc. Bagă-i, dom'le, mințile în cap, pentru numele lui Dumnezeu!

— Ți-am spus, zise Zinaida, după ce O'Brian bătu din picior și ieși furios din birou, trîntind ușa de sticlă după el. Ți-am spus că nu putem să ne încredem în el.

Kelso se prăvăli înapoi pe canapea. Își frecă fața cu ambele mîini. Treaba asta devenea periculoasă — gîndi el. Nu fizic — în mod cu totul curios, amenințarea fizică i se

părea cu totul ireală —, ci din punct de vedere profesional. Acum adulmeca un pericol profesional. Pentru că Adelman avea dreptate: escrocii ăștia versați de obicei foloseau un șablon. Și o parte din acest șablon era că erai forțat să iei hotărîri bruște. Iată-l pe el — universitar respectabil, se presupune — și ce-a făcut? N-a citit însemnările din carnet decît o dată. *O dată*. N-a făcut nici măcar cele mai elementare verificări, ca să vadă dacă datele din jurnal corespundeau cu mișcările cunoscute ale lui Stalin din vara anului 1951. Își putea închipui reacția foștilor lui colegi, care probabil chiar în acest moment, ieșeau din spațiul aerian al Rusiei. Dacă ar putea ei să vadă în ce hal rezolva el această problemă...

Acest gînd îl necăjea mai mult decît vroia să recunoască.

Și apoi mai era și celălalt pachet cu hîrtii, de pe masă, în descompunere și lipite... La aceste hîrtii nici măcar nu începuse să se uite.

Își puse mănușile lui O'Brian și se aplecă. Experimentat, pătrunse cu degetul arătător prin sporii cenușii de pe hîrtia de deasupra. Sub stratul de mucegai era scris ceva. Frecă iar și apărură literele „NKVD".

— Zinaida, zise el.

Ea era așezată la biroul lui O'Brian, răsfoind paginile carnetului de însemnări, carnetul *ei*. Cînd își auzi numele, ridică ochii.

Kelso împrumută penseta ei ca să îndepărteze stratul exterior de hîrtii. Se desprindea ca o piele moartă, fărîmițîndu-se pe ici, pe colo, dar destul de bine ca el să înțeleagă unele cuvinte de pe pagina de dedesubt. Era un document dactilografiat, un fel de raport de supraveghere, după aspect, datat 24 mai 1951, semnat de maiorul I.T. Mehlis de la NKVD.

... rezumatul cercetărilor de pe 23 ale lunii curente... Anna Mihailovna Safanova, născută la Arhanghelsk pe 27.02.32... Academia „Maxim Gorki"... reputație (vezi anexa). Starea de sănătate: bună... difterie, la opt ani și trei luni, rubeolă la zece

ani și o lună... Nu există tare genetice în familie. Activitate de Partid: remarcabilă... Pionieri... Komsomol...

Kelso desprinse mai multe straturi de hîrtii. Cîteodată se desprindea numai cîte o pagină, altădată două–trei pagini lipite. Era o muncă migăloasă. Prin peretele de sticlă, îl mai vedea din cînd în cînd pe O'Brian, care tîra valize prin biroul celălalt, spre ușile liftului, dar era prea absorbit de activitate ca să-i acorde cine știe ce atenție. Materialele pe care le citea el erau maximum de informații pe care putea să le adune poliția secretă despre viața unei fete de nouăsprezece ani. Era ceva aproape pornografic în acele rapoarte. Erau dări de seamă despre toate bolile copilăriei, amănunte despre grupa ei sanguină (0), starea dinților (excelentă), înălțimea, greutatea, culoarea părului (castaniu-auriu), aptitudinile ei fizice („la gimnastică este foarte dotată..."), capacitatea intelectuală (în total, cam 90%), corectitudinea ideologică (devotament absolut față de teoriile lui Marx...), întrevederi cu medicul ei, antrenorul, profesorii, comandantul grupei ei de Komsomol, prieteni din școală.

Cel mai rău lucru care se putea spune despre ea era că avea o fire „cam visătoare" (tovarășul Oborin) și „o anumită tendință spre subiectivism și sentimentalism burghez, în loc de spirit obiectiv în toate relațiile ei personale" (Elena Sațanova). Lîngă o altă critică din partea aceleiași tovarășe Sațanova, că era „naivă", fusese adăugat un comentariu pe margine, cu creionul roșu: „Bine!" și, mai încolo, „Cine este cățeaua asta bătrînă?". Mai erau multe alte sublinieri, semne de exclamație, semne de întrebare și note marginale: „Ha, ha, ha." „Ei, și?" „Acceptabil!"

Kelso petrecuse destul timp prin arhive ca să recunoască mîna și stilul. Mîzgălelile acelea ascuțite îi aparțineau lui Stalin. Nu încăpea nici o îndoială în această privință.

După o jumătate de oră, el așeză la loc hîrtiile, în ordinea lor, și-și scoase mănușile. Își simțea mîinile ca niște gheare, hoațe și transpirate. Brusc, se simți copleșit de silă față de el însuși.

Zinaida se uita la el.

— Ce crezi că s-a întîmplat cu fata?

— Nimic bun.

— A adus-o tocmai din nord ca să se culce cu ea?

— Poți să spui și așa.

— Biata fetiță!

— Biata fetiță! — aprobă el.

— Dar de ce i-a păstrat jurnalul?

— Obsesie? Dragoste? Dădu din umeri. Cine poate ști? Pe atunci el era deja bolnav. Nu mai avea de trăit decît 20 de luni. Poate ea a consemnat ce i s-a întîmplat, apoi s-a răzgîndit și a rupt paginile. Sau, mai degrabă, el a pus mîna pe jurnalul ei și a smuls paginile. Nu suporta să se știe prea multe despre el.

— Oricum, de un lucru poți să fii sigur: nu s-a culcat cu ea în noaptea aia.

Kelso rîse.

— Și cum știi așa ceva?

— Simplu. Uită-te. Deschise carnetul. — Aici, pe 12 mai, ea are „necazul obișnuit în perioada asta", vezi? Pe 10 iunie, în tren, sînt „cele mai proaste zile de călătorie". Acum pricepi și singur, nu-i așa? Între cele două date sînt exact 28 de zile. Și următoarea dată după alte 28 de zile este 8 iulie. Și asta este ultima însemnare din carnet.

Kelso se ridică încet în picioare și se duse la birou.

Se uită peste umărul ei la scrisul copilăresc.

— Ce tot spui tu acolo?

— Avea ciclu regulat. Era o tînără normală, membră a Komsomolului.

Kelso asimilă această informație, își puse iar mănușile, luă carnetul din mîna ei, parcurgînd repede cele două pagini. Dar asta era o adevărată nebunie, nu-i așa? Era ceva anormal. Cu greu admise bănuiala care începea să i se contureze în minte. Dar din ce alt motiv l-ar fi interesat pe Stalin dacă ea avusese sau nu tocmai *rubeolă*? Sau dacă existaseră tare genetice în familia ei?

— Spune-mi — zise el calm — cînd ar fi fost ea fertilă?

— După paisprezece zile. Pe 22.

Și pe neașteptate, n-a știut cum să fugă mai repede din birou.

Împinse scaunul biroului înapoi și se holbă la carnet cu repulsie.

— Poți să iei blestematul ăsta de carnet — zise ea. Ia-l. Poți să-l păstrezi.

Refuză să-l mai atingă o dată. Refuză chiar și să-l *vadă*. Era *blestemat*.

În două secunde își puse geanta pe umăr și deschise ușa, iar Kelso trebui să se agațe de ea ca s-o prindă din urmă, în timp ce traversa biroul și se îndrepta spre lifturi. O'Brian ieși dintr-un alt birou al redacției ca să vadă ce se întîmplă. Purta o jachetă de fîș gros și avea un binoclu atîrnat de gîtu-i gros. Porni și el după ei, dar Kelso îi făcu semn să stea locului.

— Rezolv eu problema asta.

Ea stătea pe coridor, cu spatele întors spre el.

— Ascultă, Zinaida, zise el. Ușa liftului se deschise și el intră după ea. Ascultă, tu nu ești în siguranță afară... Aproape imediat liftul se opri și intră un bărbat solid, de vîrstă mijlocie, haină neagră de piele și o șapcă neagră de piele. Stătea între ei, simțind tăcerea încordată dintre ei. Se uita drept în fața lui și își ridică bărbia, zîmbind ușor. Kelso bănuia ce gîndește: „o ceartă de îndrăgostiți — ei, așa e viața, o să se împace ei".

Cînd ajunseră la parter, el se trase înapoi politicos, ca să iasă ei întîi, și Zinaida pocni repede cu tocurile cizmelor ei înalte peste marmura de la intrare. Un gardian apăsă pe un buton ca să deschidă ușile.

— Tu, îi spuse ea, încheindu-și fermoarul jachetei — ar trebui să ai grijă de tine.

De-abia se făcuse ora patru. Oamenii începuseră să plece de la serviciu. În birourile de vis-à-vis Kelso vedea lucirea verde a ecranelor de computer. O femeie se proptise la ieșire și vorbea la un telefon mobil. Un motociclist trecu încet pe lîngă ei.

— Zinaida, ascultă! O apucă de braț, împiedicînd-o să plece. Ea nu voia să se uite la el. O trase spre perete.

— Tatăl tău a avut parte de o moarte chinuitoare, înțelegi ce-ți spun? Cei care l-au ucis — Mamantov și oamenii lui — umblă după caietul ăsta. Ei știu că e ceva important în el — nu mă întreba cum de știu așa ceva. Dacă își dau seama că tatăl tău avea o fiică — și o să afle, pentru că Mamantov a avut acces la dosarul lui — atunci gîndește-te și tu ce-o să se întîmple. O să te vîneze pe tine.

— Și l-au omorît pe el pentru *caietul ăla*?

— L-au omorît pentru că n-a vrut să le spună unde era. Și n-a vrut să le spună pentru că vroia să ți-l dea ție.

— Dar nu merita caietul ăla să *moară* pentru el. Prostul bătrîn! Se uită fioros la el. Ochii i se umeziră pentru prima dată în ziua aceea.

— Prost bătrîn și *încăpățînat*!

— Nu poți să stai cu cineva? Familia?

— Toată familia mi-a murit.

— Poate un prieten?

— Prieten? Am ăsta, îți amintești? Ridică o clapă a genții, arătîndu-i pistolul tatălui ei.

Kelso zise, cît putea el de calm:

— Măcar dă-mi adresa ta, Zinaida. Numărul de telefon...

Ea se uită la el bănuitor.

— De ce?

— Pentru că mă simt răspunzător. Aruncă o privire în jur.

Era curată nebunie să discute în stradă. Căută un pix în buzunar, nu reuși să găsească hîrtie, rupse o bucată dintr-un pachet de țigări.

— Hai, scrie-mi-o. Repede.

Crezu că ea n-o să vrea să i-o scrie.

Ea dădu să plece. Dar deodată, brusc, se răsuci pe călcîie și mîzgăli ceva pe hîrtie. Avea o locuință lîngă Parcul Ismailovo, observă el, unde era marea hală de vechituri.

Ea nu-și luă rămas-bun de la el. O porni în susul străzii, evitînd trecătorii, mergînd repede. El o urmări cu privirea, așteptînd să vadă dacă ea se mai uită înapoi. Dar bineînțeles că nu s-a uitat. Știa el că n-o să se uite. Nu era genul de persoană care mai aruncă vreo privire în urmă.

PARTEA A DOUA

Arhanghelsk

„Dacă te temi de lupi, nu intra în păduri."

I.V. Stalin, 1936

Capitolul 16

Înainte să părăsească Moscova, trebuiră să facă plinul, pentru că, după cum spunea O'Brian, niciodată nu puteai să știi ce *urină de cal*, ruginită, botezată, ar putea să încerce ăștia să-ți vîndă după ce ieșeai din oraș. Așa că opriră la Nefto Agip de pe Prospekt Mira și O'Brian umplu rezervorul mașinii Land Cruiser și încă patru canistre mari, cu vreo 180 de litri de benzină cu cifra octanică ridicată și fără plumb. Apoi verifică starea cauciucurilor și uleiul și, cînd s-au întors ei pe șosea, era tocmai ora de vîrf a serii, cînd un torent de mașini se tîra ca melcul pe străzi.

Le luă aproape o oră să ajungă la șoseaua de centură dar măcar acolo, în sfîrșit, aglomerația de pe străzi s-a mai redus, blocurile de locuințe și coșurile fabricilor s-au micșorat și deodată s-au trezit afară din oraș și liberi — în regiunile rurale deschise, plate, cu cîmpuri verzi-cenușii și piloni gigantici și un cer nesfîrșit: un cer ca în Kansas. Kelso nu se mai aventurase de mai bine de zece ani spre nord, pe autostrada M8. Bisericile de țară, folosite drept depozite de grîne de la Revoluție încoace, erau acum în curs de restaurare, acoperite cu rețea de schele de lemn. Lîngă Dvoriki, un dom aurit concentra toată lumina palidă a după-amiezii și strălucea la orizont ca un foc deschis, toamna.

O'Brian se simțea în elementul lui.

— Pe șosea, spunea el din cînd în cînd, și în afara orașului — e grozav, nu-i așa? Pur și simplu grozav.

Conducea cu o viteză constantă de o sută de kilometri pe oră, vorbind întruna, cu o mînă pe volan, și cu cealaltă bătînd ritmul unei muzici rock asurzitoare, înregistrate pe casete.

— Pur și simplu grozav...

Ghiozdanul se afla pe bancheta din spate, învelit în plastic. În jurul lui, se înălțau niște mormane gigantice de echipamente și provizii: doi saci de dormit, indispensabili termici („Ai niște «termici», Fluke? Îți trebuie neapărat niște «termici»!"), două balonzaide și jachete groase, îmblănite, cizme de cauciuc și cizme militare, binoclu obișnuit, binoclu pentru imagini nocturne, o lopată, o busolă, sticle cu apă, tablete de purificare a apei, două pachete de cîte șase bucăți de Budweiser, o cutie cu ciocolată Hershey, două recipiente vidate pline cu cafea, tăieței la borcan, o lanternă, un tranzistor, baterii de rezervă, un ceainic de voiaj care putea fi conectat la bricheta de la mașină — după asta, Kelso a renunțat să mai treacă în revistă.

În partea din spate a Toyotei se aflau canistrele cu benzină și patru cutii tari, pe care era gravat „SNS", cărora O'Brian le-a descris conținutul cu încîntare profesională: un camcorder digital, miniaturizat, un telefon prin satelit Inmarsat, un laptop, și încă ceva numit de el un Toko, prin care imaginea era înregistrată și transmisă în direct. Valoarea totală a acestor patru aparate: 120 000 de dolari.

— Ai auzit vreodată de călătorii fără bagaje inutile? întrebă Kelso.

— Inutile? O'Brian rînji. N-ai cum să te lipsești de toate astea. Dă-mi patru valize și pot să fac ce făceau înainte șase inși și un camion întreg plin cu echipamente. Dacă există pe aici vreun bagaj în plus, prietene, să știi că ăla ești tu!

— Nu eu am vrut să vin.

Dar O'Brian nu stătea să-l asculte.

Cu ajutorul acestor valize, a zis el, acoperea toată *lumea*. Foametea din țările africane. Genocidul din Rwanda. Bomba dintr-un sat din Irlanda de Nord pe care el a filmat-o exact cînd a explodat (pentru aia fusese chiar premiat). Gropile comune din Bosnia. Avioanele-proiectil din Bagdad croindu-și drum pe străzi, la înălțimea acoperișurilor de pe case la stînga, apoi la dreapta, apoi iar la dreapta și acum, vă rog, pe unde este palatul prezidențial? Și apoi, firește, a fost Cecenia. De fapt, problema cu Cecenia...

(Ești o pasăre de rău-augur, gîndi Kelso. Faci înconjurul lumii și pe unde aterizezi, apare foametea și moartea și prăpădul: într-o epocă timpurie și mai puțin credulă decît asta, localnicii s-ar fi adunat de cum te-ar fi zărit și te-ar fi izgonit cu pietre...)

...problema cu Cecenia, spunea O'Brian, a fost că prostioara aia se terminase tocmai cînd a ajuns el acolo, așa că s-a oprit în Moscova un timp. Ăla, da, oraș îngrozitor!

— Oricînd m-aș duce la Sarajevo, în loc de Moscova!

— Cît timp ai de gînd să mai stai la Moscova?

— Nu prea mult. Pînă la alegerile prezidențiale. Ar trebui să fie haioase, așa cred.

Haioase?

— Și pe urmă unde te duci?

— Cine știe? Da' de ce întrebi?

— Vreau să fiu sigur că n-o să fiu eu în preajma ta, asta-i tot.

O'Brian rîse și apăsă pe accelerator. Vitezometrul oscila spre 115 km/oră.

Au continuat să se deplaseze cu aceeași viteză, în timp ce după-amiaza s-a transformat în amurg, iar O'Brian nu mai contenea cu gînguritul. (Isuse, oare individul ăsta nu tace din gură *niciodată*?) La Rostov, șoseaua se întindea pe lîngă un lac mare. Mai multe ambarcațiuni, ancorate și acoperite cu prelate pentru iarnă, erau aliniate la debarcader, pe lîngă un șir de clădiri cofrate și sprijinite pe căpriori. Departe, pe lac, Kelso a văzut o barcă singuratică, cu pînze, cu o lumină la pupa. A privit-o cum se legăna în bătaia vîntului și cum încerca să ajungă la țărm și a simțit din nou cum îl cuprinde depresia obișnuită de seară.

Acum simțea documentele lui Stalin, din spatele lui, aproape ca o prezență fizică, de parcă Secretarul General se afla cu ei în mașină. Era îngrijorat din cauza Zinaidei. Ar fi vrut să bea ceva, sau să fumeze o țigară măcar, dar O'Brian declarase Toyota zonă liberă de fum.

— Ești nervos, zise O'Brian, întrerupîndu-se singur. Te simt.

— Mă condamni?

— De ce? Din cauza lui Mamantov? Reporterul dădu din mînă. Pe mine nu mă sperie.
— Tu n-ai văzut ce i-a făcut bătrînului.
— Mda, dar nouă nu ne-ar face așa ceva. Nu unui englez și unui yankeu. Nu-i așa de nebun.
— Poate că nu. Dar ar putea să-i facă rău Zinaidei.
— Nu mi-aș face griji în privința Zinaidei. Și-apoi, ea nici nu mai are materialul. Îl avem noi.
— Ce simpatic ești, știi? Și dacă ei n-o s-o creadă?
— Vreau să spun că nu trebuie să te mai agiți din cauza lui Mamantov, asta-i tot. I-am luat vreo două interviuri și îți spun sigur, e un tip terminat. Ăsta trăiește în trecut. Ca tine.
— Și tu? Presupun că tu nu trăiești în trecut?
— Eu? Nici gînd. Nu-mi permit, în meseria mea.
— Ia hai să vedem dacă așa o fi, zise Kelso, plin de amabilitate. În mintea lui, deschidea un sertar și alegea cel mai ascuțit cuțit cu putință. Deci, în toate locurile alea cu care mi te tot lauzi de două ore — Africa, Bosnia, Orientul Mijlociu, Irlanda de Nord — trecutul nu-i important acolo, asta vrei tu să spui? Crezi că toți cei de-acolo trăiesc în prezent? S-au trezit cu toții într-o dimineață, te-au văzut pe tine la fața locului, cu patru valijoare, și s-au hotărît să înceapă un război? Nu era deja război cînd ai sosit tu? „Măi, oameni buni, ascultați-mă cu toții, eu sînt R.J. O'Brian și tocmai am descoperit nenorociții de *Balcani*..."
— Bine, mormăi O'Brian, nu-i nevoie să mă ataci pe tema asta.
— O, ba da, este! Kelso se înfierbîntă. Vezi tu, ăsta este marele mit al epocii noastre. Marele mit occidental. Aroganța timpului nostru, personificată — să mă ierți că spun asta — de *tine*. Doar pentru că un loc are un McDonald's și MTV și acceptă cartele American Express — la fel ca peste tot — nu mai are trecut, e Anul Zero. Dar nu-i adevărat.
— Te crezi mai bun ca mine, așa-i?
— Nu.
— Atunci, mai deștept?
— Nici măcar. Uite ce-i! Spui că Moscova e un oraș îngrozitor. Da, este. De ce? Îți spun eu. Pentru că în Rusia

nu există o tradiție a proprietății private. La început erau muncitori și țărani care nu aveau nimic și țara era în mîinile nobilimii. Apoi au fost muncitori și țărani care n-aveau nimic și țara se afla în mîinile Partidului. Acum sînt tot muncitori și țărani care n-au nimic, iar acum țara se află în mîinile oricui are pumnii mai grei, ceea ce s-a întîmplat întotdeauna. Pînă cînd nu înțelegi asta, n-ai cum să-ți faci măcar o idee despre Rusia. Nu poți să înțelegi prezentul, decît dacă o parte din tine trăiește în trecut. Kelso se lăsă pe spate. Am încheiat conferința.
Și timp de o oră, în care O'Brian a cugetat la cele auzite, a fost o pace binecuvîntată.

Au ajuns la marele oraș Iaroslavl puțin după ora nouă și au traversat Volga. Kelso a umplut cîte o ceașcă de cafea pentru fiecare. I s-a vărsat în poală cînd au intrat pe o bucată de șosea accidentată. O'Brian și-a băut cafeaua în timp ce conducea. Au mîncat ciocolată. Farurile care îi orbiseră pe șosea în jurul orașului s-au redus încet-încet, ajungînd doar la cîte o licărire din cînd în cînd.
Kelso zise:
— Mă simt bine. Facem schimb la miezul nopții. Mai bine te-ai culca puțin.
Au ascultat la radio știrile de la ora zece. Comuniștii și naționaliștii din Camera inferioară a Parlamentului, Duma, profitau de majoritatea pe care o dețineau pentru a bloca ultimele măsuri propuse de președinte: se profila amenințarea unei alte crize politice. Cota bursei de valori din Moscova își continua căderea vertiginoasă. Un raport secret al Ministerului de Interne, adresat președintelui, prin care acesta era avertizat despre pericolul unei rebeliuni armate, se strecurase și fusese publicat în *Aurora*.
Despre Rapava, Mamantov sau documentele lui Stalin nu se sufla o vorbă.
— N-ar trebui să te afli la Moscova acum, ca să relatezi despre toate astea?
O'Brian vorbi disprețuitor:
— Ce? „O nouă criză politică în Rusia?" Scutește-mă! R.J. O'Brian n-o să vină din oră în oră cu *așa ceva*!

— Dar cu asta, da? „Iubita secretă a lui Stalin, descoperirea Fetei Misterioase". Ce părere ai?

O'Brian închise aparatul de radio.

Kelso se întinse spre bancheta din spate și trase în față unul din sacii de dormit. Îl deschise și și-l înfășură în jurul corpului ca o pătură, apoi apăsă pe un buton, și scaunul i se lăsă încet pe spate.

Închise ochii, dar nu reuși să adoarmă. Încet-încet imagini cu Stalin îi invadară mintea. Stalin la bătrînețe. Stalin așa cum a fost zărit de Milovan Djilas după război, aplecîndu-se în limuzina lui, în timp ce era dus înapoi la Blijni, aprinzînd o luminiță pe panoul din fața lui, ca să vadă cît era ceasul — un ceas de buzunar agățat acolo — „și am observat drept în fața mea spatele-i deja încovoiat și ceafa-i cenușie, osoasă, cu pielea zbîrcită deasupra gulerului tare de mareșal..." (Lui Djilas, Stalin i-a părut senil în acea seară: își îndesase mîncare în gură pînă la refuz, pierduse șirul povestirilor sale, și spusese bancuri despre evrei.)

Și din nou Stalin, cu mai puțin de șase luni înainte de moarte, bătînd cîmpii în ultima sa cuvîntare, ținută în fața Comitetului Central, în care povestea cum a reacționat Lenin la crizele din 1918 și în care a repetat întruna același cuvînt: „a tunat și a fulgerat, într-o situație incredibil de grea, a continuat să tune și să fulgere, netemîndu-se de nimic, pur și simplu a tunat și a fulgerat..." în timp ce delegații rămăseseră pironiți locului, împietriți.

Și iarăși Stalin, singur în dormitorul lui, noaptea, decupînd din reviste fotografii cu copii și lipindu-le pe pereți. Și apoi silind-o pe Anna Safanova să danseze pentru el...

În mod cu totul curios, de cîte ori încerca să și-o închipuie pe Anna Safanova dansînd, chipul pe care i-l atribuia era întotdeauna cel al Zinaidei Rapava.

Capitolul 17

La Moscova, Zinaida Rapava stătea în mașina ei parcată în întuneric, cu geanta în poală și cu mîinile în geantă, pipăind pistolul tatălui ei.

Descoperise că încă mai știa să-l demonteze și să-l încarce fără să se uite la el — era ca mersul pe bicicletă: o deprindere din copilărie pe care n-o uiți niciodată. Deblochezi arcul din spatele mînerului, scoți încărcătorul, introduci gloanțele, (șase, șapte, *opt* — netede și reci), împingi la loc încărcătorul, închizi, îl faci să alunece, apoi apeși pe siguranță și poți să tragi. Gata.

Tata ar fi fost mîndru de ea. Dar ea fusese întotdeauna mai bună la acest joc decît Sergo. Armele îl speriau pe Sergo. Ceea ce era ridicol, fiind singurul care trebuia să-și satisfacă serviciul militar.

Amintindu-și de Sergo, începu iarăși să plîngă, dar nu se lăsă prea mult în voia lacrimilor. Își scoase mîinile din geantă și se șterse la ochi enervată — uite așa! — pe ambele mîneci ale jachetei, apoi își văzu iar de treaba ei. *Împinge. Închide cu putere. Fă-l să alunece. Apasă...*

Era speriată. Atît de speriată, de fapt, încît, atunci cînd plecase de lîngă occidentalul ăla în acea după-amiază, voise să-i mai arunce o privire în timp ce el rămăsese lîngă blocul ăla plin de birouri — voise să se *întoarcă* la el — dar dacă ar fi făcut așa ceva, el și-ar fi dat seama că ei îi era frică, iar frica — fusese ea instruită — nu trebuia arătată niciodată. O altă lecție de-a tatălui ei.

Așa că grăbise pasul spre mașina ei și condusese fără țintă, fără să se gîndească încotro merge, pînă cînd, brusc,

și-a dat seama că se îndrepta spre Piața Roșie. Parcase la Bolșaia Lubianka și urcase pe jos dealul unde se afla bisericuța albă a Icoanei Sfintei Marii din Vladimir, unde se ținea o slujbă.

Biserica era aglomerată. Acum bisericile erau întotdeauna aglomerate, nu ca pe vremuri. Muzica o învălui. Aprinse o lumînare. Nu știa sigur de ce făcuse acest lucru, pentru că nu avea credință: mama ei aprindea lumînări. *Și ce-a făcut vreodată dumnezeul tău pentru noi?* — glasul plin de ironie al tatălui ei. Se gîndea la el, și la fata care scrisese jurnalul, Anna Safanova. „Cățea proastă!" — gîndi ea. „O biată cățea proastă!" Și mai aprinse o lumînare și pentru ea, poate că îi făcea bine acolo unde se afla.

Își dorea să aibă amintiri mai frumoase, dar nu avea, și nu era nimic de făcut. Își amintea de el mai ales beat, cu ochii ca niște cari, împărțind la pumni. Sau istovit de muncă la depou, mirosind urît ca un cîine bătrîn, prea obosit ca să se mai scoale de pe scaun și să meargă la culcare, așezat pe niște ziare *Pravda*, ca să nu păteze husa de ulei. Sau paranoic, treaz jumătate din noapte, holbîndu-se afară pe geam, pîndind pe coridoare — cine era acolo și se uita la el? Cine vorbea despre el? — întinzînd și mai multe pagini din *Pravda* pe podea și curățîndu-și obsesiv pistolul. (*O să-i omor dacă n-am încotro...*)

Dar uneori, cînd nu era beat sau istovit sau nebun — cînd era doar amețit — ceva între beție și uitare — vorbea despre viața din Kolîma: cum făceai ca să supraviețuiești, cum făceai troc — favoruri și chiștoace de țigări pentru mîncare — recurgeai la diferite șmecherii ca să capeți o muncă mai ușoară, învățai să depistezi un turnător — și apoi o lua în poala lui și-i cînta, unele din cîntecele de la Kolîma, cu vocea lui frumoasă de tenor mingrelian.

Asta era o amintire mai plăcută.

La cincizeci de ani, îi păruse atît de *bătrîn*! Totdeauna fusese bătrîn. Tinerețea lui se dusese cînd murise Stalin. Poate de aceea vorbea aproape tot timpul despre el? Avea chiar o poză a lui Stalin pe perete — ți-o mai amintești? Stalin, cu mustățile lui lucioase, ca niște limacși negri? Ea nu-și

putea duce prietenii niciodată *acolo*, nu-i așa? Nu le putea arăta condițiile porcești în care trăiau ei. Două camere, și ea în singurul dormitor, în care la început a stat cu Sergo, și apoi, cînd el a crescut și era prea jenat ca să se uite la ea, a stat cu mama. Iar mama arăta ca o fantomă chiar înainte s-o răpună cancerul, apoi mama s-a transformat în funigel și pe urmă s-a topit și n-a mai rămas nimic din ea.

Ea murise în '89, cînd Zinaida avea optsprezece ani. Și după șase luni, se întorceau la cimitirul Troekurovo, ca să-l îngroape pe Sergo lîngă ea. Zinaida închise ochii și-și aduse aminte de tata, beat, la înmormîntare, în ploaie, și de vreo doi camarazi de armată de-ai lui Sergo și de un tînăr locotenent nervos, el însuși un copil, care fusese comandatul lui Sergo, spunînd cum a murit Sergo pentru patrie, în timp ce dădea o mînă de ajutor frățesc forțelor progresiste din Republica Populară...

... Of, la dracu', ce mai conta? Locotenentul o ștersese imediat ce i-a permis decența, cam după zece minute, iar Zinaida își făcuse bagajele și părăsise acel apartament plin de fantome chiar în noaptea aceea. El încercase s-o oprească, luînd-o la bătaie, transpirînd vodcă prin toți porii, mirosind mai urît decît un cîine bătrîn udat de ploaie, și ea nu l-a mai văzut niciodată. Nu l-a mai văzut niciodată pînă marțea trecută, de dimineață, cînd a apărut la ușa ei și a făcut-o „tîrfă". Iar ea l-a dat afară ca pe un cerșetor, l-a trimis acasă cu vreo două pachete de țigări, și acum el era mort, iar ea nu avea să-l mai vadă niciodată.

Își lăsă capul în jos, buzele ei rosteau cuvinte în surdină și oricine ar fi privit-o, ar fi crezut că se ruga, în realitate însă ea citea biletul lăsat de el și vorbea singură.

Am fost rău, ai dreptate. Ai avut dreptate în tot ce ai spus. Așa că să nu crezi că nu știu...

O, tată, ai fost rău, știi? Chiar ai fost!

Dar mi s-a oferit prilejul să fac un bine...

Bine? Așa îi spui tu? Bine? E o glumă. Te-au ucis din cauza asta și acum o să mă ucidă și pe mine.

Îți mai aduci aminte de locuința aia a mea, de pe vremea cînd trăia mama?

Da, da. Îmi aduc aminte.

Și-ți mai aduci aminte ce-ți spuneam mereu? Mă asculți, fetițo? Regula numărul unu? Care-i regula numărul unu?

Împături biletul și aruncă o privire în jur. Era o prostie.

Vorbește, fetițo!

Își înclină capul, supusă.

Să nu le arăți niciodată că ți-e frică, tată.

Repetă!

Să nu le arăți niciodată că ți-e frică.

Și regula numărul doi? Ce spune regula numărul doi?

N-ai decît un sigur prieten pe lumea asta.

Și cine este acel prieten?

— Tu însuți.

Și mai ce?

Asta.

Arată-mi!

Asta, tată, asta.

În întunericul protector al genții, degetele ei începură să mînuiască rozariul, stîngaci la început, dar apoi cu o dexteritate din ce în ce mai mare...

Împinge. Închide cu putere. Fă-l să alunece. Apasă...

Plecase de la biserică după ce se terminase slujba și coborîse repede spre Piața Roșie, știind ce avea de făcut, mult mai calmă acum.

Occidentalul avea dreptate. Nu avea curajul să riște să se întoarcă în apartamentul ei. Nu cunoștea prea bine nici un prieten, căruia să-i ceară s-o primească. Iar la un hotel ar trebui să se înscrie în registru, și dacă Mamantov avea prieteni în FSB...

Nu-i mai rămînea decît o singură posibilitate.

Era aproape ora șase și umbrele începeau să se adune și să se adîncească pe lîngă monumentul lui Lenin. Dar pe bolovanii din pavaj, luminile magazinului universal GUM începeau să ardă din ce în ce mai tare — un șir de faruri — așa i se păreau ei — în întunericul după-amiezii tîrzii de octombrie.

Își făcu rapid cumpărăturile, începînd cu o rochie neagră de seară, lungă pînă la genunchi, de borangic. Își mai cumpără ciorapi simpli, mănuși negre, scurte, o poșetă neagră, o pereche de pantofi cu toc negri și farduri.

Plăti totul în bani-peșin, în dolari. Niciodată nu pleca de acasă cu mai puțin de 1 000 de dolari la ea. Nu folosea niciodată cărți de credit: lăsau prea multe urme. Și nici în bănci nu avea încredere: niște hoți de alchimiști — soiul ăsta de inși, care îți luau dolarii prețioși ca să-i transforme în ruble, transmutau aurul în metal fără valoare.

La raionul de cosmetice, una dintre vînzătoare a recunoscut-o. — Salut, Zina! — și ea a trebuit să se întoarcă și s-o ia la fugă.

S-a întors iar la butic și s-a dezbrăcat de blue-jeans și cămașă și s-a strecurat cu greu în noua ei rochie. I-a fost greu să-și încheie fermoarul — a trebuit să-și răsucească brațul drept și să și-l ridice pe spate și să-și strecoare mîna dreaptă printre omoplați pînă cînd degetele i s-au întîlnit, dar pînă la urmă fermoarul s-a închis, ciupind-o de piele, și ea s-a dat înapoi un pas ca să se privească în oglindă — cu mîna pe șold, bărbia înclinată, profilul întors către oglindă. Bine. Mă rog, *destul de bine*.

Machiajul i-a mai luat zece minute. Și-a băgat în punga de la GUM vechile ei haine călduroase, și-a îmbrăcat jacheta de piele și s-a îndreptat din nou spre Piața Roșie, clătinîndu-se cu tocurile ei înalte pe pietrele mari ale pavajului.

A avut grijă să nu privească mausoleul lui Lenin, și nici zidul Kremlinului din spatele lui, unde o aducea tatăl ei cînd era mică pentru a trece prin fața mormîntului lui Stalin. În loc de asta, s-a strecurat repede pe poarta de nord a Pieții, a luat-o la dreapta și s-a îndreptat spre „Metropol". Ar fi vrut să bea ceva la barul hotelului, dar agenții de pază n-au lăsat-o să intre.

— Nu se poate, scumpo. Ne pare rău.

Îi auzea cum rîdeau după ce a plecat ea.

— Ai început să lucrezi devreme astă-seară? — a strigat unul în urma ei.

Se întunecase de-a binelea cînd a ajuns ea la mașină.

Care se afla acolo unde stătea ea acum. Ciudat, gîndi ea, privind înapoi, decesele mamei și al lui Sergo — aceste două mici decese. *Ciudat*. Erau ca două pietricele la începutul unei avalanșe. Căci la scurt timp după ce s-au dus ei, s-a dus totul de rîpă — întregul univers familiar a alunecat după ei în pămîntul ud.

Nu că Zinaida ar fi observat politica din spatele acestor fapte. Primii doi ani după ce și-a părăsit tatăl erau învăluiți în ceață în amintirea ei. A locuit clandestin pe undeva prin cartierul Krasnogorsk. A rămas gravidă de două ori. A făcut două avorturi. (Și doar în urmă cu cîteva zile își pusese întrebarea cum ar fi arătat cei doi copii — acum ar fi avut aproape nouă și șapte ani — și dacă ar fi putut să fie mai gălăgioși decît golurile pe care le-au lăsat în urmă.)

Totuși: dacă nu a observat politica, în schimb a remarcat banii care începuseră să apară acum în jurul hotelurilor bogate — „Metropol", „Kempinski" și celelalte. Și banii au remarcat-o pe ea, după cum remarcaseră toate fetele din Moscova. Zinaida nu era poate una dintre cele mai frumoase, dar arăta *destul de bine*: era suficient de mingreliană ca fața ei să aibă o ascuțime aproape orientală, și suficient de rusoaică pentru a avea un trup voluptuos, în ciuda faptului că era slabă-moartă.

Și, cum nici o fată din Moscova nu putea cîștiga într-o lună cît putea să cheltuiască un om de afaceri occidental într-o singură noapte pe o sticlă de vin, nu era nevoie să fii un geniu în economie, și nici să fii unul din specialiștii aceia în management, cu fețe dure, care beau la bar, ca să vezi că aici se dezvolta o piață. Și din acest motiv, într-o noapte de decembrie din 1992, la vîrsta de douăzeci și unu de ani, în apartamentul de la hotel al unui inginer german din Ludwigshafen am Rhein, Zinaida Rapava deveni tîrfă, clătinîndu-se pe coridor după nouăzeci de minute de nădușeală, cu 125 de dolari ascunși în sutien, o sumă mult mai mare decît *văzuse* ea vreodată.

Și, vrei să-ți mai spun ceva, tată, acum, cînd în sfîrșit stăm și noi de vorbă? Era grozav. *Eu* mă simțeam grozav. Căci, în definitiv, ce altceva făceam eu, în comparație cu

ce făceau seară de seară alte zece milioane de fete, numai că ele n-aveau destul cap ca să ceară bani pentru asta? Chestia *aia* era decadentă. *Asta* era afacere — *kapitalism* — și era grozav, și era cum spuneai tu, că n-aveam decît un singur prieten pe lumea asta — pe mine însămi.

După o vreme, afacerea s-a mutat din hoteluri în cluburi, și așa era mai ușor. Cluburile plăteau taxe de protecție mafiei, luîndu-le un procentaj fetelor, și, în schimb, mafia îi ținea pe proxeneți la distanță de cluburi, așa că totul părea frumos și respectabil și toată lumea putea să pretindă că era vorba de plăcere, nu de afaceri.

Astă-seară, după aproape șase ani de la acea primă întîlnire, Zinaida Rapava ținea ascunsă suma de 30 000 de dolari în apartamentul ei — care era cumpărat și achitat, că veni vorba. Și își făcea planuri. Era studentă la Drept. Va fi avocată. Va renunța la barul „Rabotnik", și la Moscova, o dată cu el, și se va muta la St. Petersburg și va deveni o tîrfă respectabilă — avocată.

Avea de gînd să facă toate astea pînă cînd, într-o marți dimineață, Papu Rapava apăruse la ușa ei ca din senin și vrusese să discute, o făcuse cum îi venise la gură, aducînd cu el, din stradă, duhoarea cunoscută a răsuflării unui cîine, duhoarea *trecutului*.

Ea ascultă la radio știrile de la ora zece, apoi porni mașina și ieși încet de pe Bolșaia Lubianka, traversînd Moscova, spre nord-vest, în direcția Stadionului Micilor Pionieri, unde parcă în locul ei obișnuit, chiar lîngă drumul întunecat.

Era o noapte rece. Vîntul îi biciuia rochia subțire, lipindu-i-o de picioare. Își strînse bine geanta, în timp ce mergea cu greu în direcția luminilor. Înăuntru o să se simtă în siguranță.

În fața barului „Rabotnik" era destul de aglomerat pentru o seară de joi, un rînd frumos de oi occidentale, bogate, arzînd de nerăbdare să fie jumulite. În mod normal ochii i-ar fi fulgerat ca o pereche de foarfeci, dar nu și astă-seară, și ea trebui să-și croiască drum prin mulțime ca să poată pătrunde înăuntru.

Ocoli barul și ajunse la intrarea din spate, ca de obicei, și barmanul, Alexei, îi dădu drumul înăuntru. Își lăsă jacheta la garderobă și șovăi, neștiind ce să facă și cu geanta, dar apoi i-o dădu și pe aceea bătrînei garderobiere: ringul de dans de la „Rabotnik" nu era locul cel mai potrivit din Moscova ca să fii prins cu o armă asupra ta.

Putea oricînd să-și dea alt nume cînd venea la club și, în afară de bani, acesta era celălalt mare avantaj al acestui club. (*Cum te cheamă?*, spuneau ei, încercînd să se apropie într-un fel. *Cum vrei să mă cheme?* răspundea ea întotdeauna.) Ea putea să-și lase povestea vieții ei la ușa barului, și se putea ascunde sub masca celeilalte Zinaida: atrăgătoare, sigură pe sine, dură. Dar nu și astă-seară. În seara asta, pe cînd stătea în toaleta barului, împrospătîndu-și machiajul, șmecheria nu mai mergea, și chipul care se holba la ea din oglindă era, fără doar și poate, al ei: era privirea adevărată, înspăimîntată a Zinaidei Rapava.

Stătea într-un separeu întunecos de mai bine de o oră, pîndind. Avea nevoie de cineva care să o închirieze toată noaptea. Un bărbat decent și respectabil, cu apartament. Dar cum puteai să-ți dai seama cum era un bărbat cu adevărat? Tinerii călcau țanțoși și erau niște palavragii, dar sfîrșeau prin a izbucni în plîns și a-ți arăta fotografiile iubitelor. Bancherii și avocații cu ochelari de vedere erau cei cărora le plăcea să te țină mult.

Imediat după ora unsprezece și jumătate, cînd localul era cel mai aglomerat, trecu la atac.

Înconjură ringul de dans, fumînd, ținînd în mînă o sticlă cu apă minerală. Maică Precistă! gîndi ea, astă-seară veniseră aici și fete sub cincisprezece ani! Ea era, practic, destul de în vîrstă ca să le fie mamă. Se apropia de finalul acestui gen de viață.

Un bărbat cu un păr negru, creț, care îi ieșea printre nasturii cămășii ce pocnea pe el, veni la ea, dar îi amintea de O'Brian, așa că îl evită, fiind învăluită într-un nor de after-shave, în favoarea unui asiatic solid, îmbrăcat într-un costum Armani.

El își goli paharul — vodcă, simplă, fără gheață, observă ea: observă prea tîrziu — și o duse pe ringul de dans. O înșfăcă repede de șezut, cu cîte o mînă pe fesele ei și începu să-și împingă degetele în ea, ridicînd-o, pînă ce aproape ea ieși din pantofi. Îi spuse să termine, dar el nu păru să înțeleagă. Încercă să-l împingă cu brațele, dar el își înteți strînsoarea și, în clipa aceea, ceva din ființa ei cedă, sau mai degrabă fuzionă — un fel de contopire a celor două Zinaide...

Ești o bună bolșevică, Anna Safanova? Vrei s-o și dovedești? Vrei să dansezi pentru Tovarășul Stalin?

...și deodată își înfipse degetele de la mîna dreaptă în obrazul lui întins, așa de tare, încît fu sigură că pielea-i lucioasă i-a intrat pe sub unghii.

Atunci el îi dădu drumul de tot — urlă și se încovoie peste ea, scuturîndu-și capul, stropind cu sînge în jurul lui, într-o serie de arcuri perfecte, ca un cîine ud, scuturîndu-și apa de pe el. Cineva țipă și mulțimea fremătă și se dădu la o parte ca să-i facă loc.

Asta și voiau să vadă aici!

Zinaida o luă la fugă — traversă barul, urcă scările în spirală, trecu de detectoarele de metale și ieși afară în frig. Călca stîngaci ca o vacă, și picioarele n-o mai țineau pe gheață. Era sigură că se ținea după ea. Cu greu, se ridică de jos și se tîrî cum putu spre mașină.

Cartierul „Victoria Revoluției". Blocul 9. Pe întuneric. Sticleții plecaseră. Lumea adunată plecase. Și în curînd chiar și blocul o să dispară — fusese construit de mîntuială chiar și după standardele sovietice — o să fie demolat peste o lună–două.

Parcă mașina vis-à-vis de bloc, în locul unde îl adusese pe occidental noaptea trecută și se uită lung la bloc, peste zăpada întărită, aproape înghețată.

Blocul 9.

Acasă.

Se simțea așa de obosită!

Apucă volanul cu ambele mîini și își culcă fruntea pe brațele goale. În momentul acela terminase cu plînsul.

Avea impresia că prezența tatălui ei este foarte vie, și la fel și cîntecul pe care îl cînta el deseori.

Kolîma, Kolîma,
Ce loc minunat!
Douăsprezece luni de iarnă
Și-n restul timpului e vară...

Dar parcă mai era o strofă? Ceva despre 24 de ore de muncă zilnic și în restul timpului numai somn? Etcaetera, etcaetera...? Se lovi cu capul de brațe, în ritmul imaginar al acelui cîntec, apoi își odihni obrazul pe volan, iar în clipa aceea își aminti că își uitase geanta cu pistolul la club.

Își aminti de asta pentru că o mașină mare parcase chiar lîngă ea, extrem de aproape, împiedicînd-o să iasă din mașină, și fața unui bărbat se holba la ea — o pată albă, deformată, prin două rînduri de geamuri umede, murdare.

Capitolul 18

Liniștea îl trezi din somn.

— Cît e ceasul?

— Miezul nopții. O'Brian căscă cu zgomot. E rîndul tău.

Mașina era parcată lîngă autostrada pustie, cu motorul oprit. Kelso nu putea să vadă nimic, în afară de cîteva stele palide sus pe cer. După zgomotul călătoriei, liniștea era o prezență aproape fizică, o presiune în urechi.

Se ridică în capul oaselor.

— Unde ne aflăm?

— Cam la 170–200 de kilometri la nord de Vologda.

O'Brian aprinse lumina din mașină, făcîndu-l pe Kelso să tresară.

— Cred că ar trebui să ne aflăm cam pe aici.

Se aplecă spre el, arătîndu-i harta, cu degetul lui mare pe un punct care părea complet pustiu, un spațiu alb, despicat de linia roșie a autostrăzii, cu cîteva simboluri marcînd terenul mlăștinos, punctate pe ambele părți ale drumului. Mai la nord, harta era colorată în verde, simbolizînd pădurea.

— Trebuie să fac pipi, zise O'Brian. Vii?

Era mult mai frig ca la Moscova, iar cerul părea și mai întins. O flotă mare de nori enormi, cu contururile palide din cauza razelor lunii, se deplasa încet spre sud, dezvăluind uneori petice de cer înstelat. O'Brian avea o lanternă. Coborîră de-a bușilea un mal nu prea mare și urinară umăr lîngă umăr, timp de o jumătate de minut, în timp ce aburul se înălța din pămîntul din fața lor, apoi O'Brian își trase fermoarul la pantaloni și roti lanterna ca să vadă ce era în jur. Raza puternică se întinse vreo două sute de

metri în întuneric, apoi se risipi; în calea ei, nu a luminat nimic. O ceață înghețată se lăsase aproape de pămînt.

— Auzi ceva? zise O'Brian. Răsuflarea îi tremură în frig.

— Nu.

— Nici eu.

Stinse lanterna și mai rămaseră acolo o vreme.

— Vai, tăticule, șopti O'Brian, cu o voce pițigăiată de băiețel, mi-e așa *frică*!

Aprinse iarăși lanterna și urcară malul pînă la mașină. Kelso turnă din nou cafea pentru amîndoi, în timp ce O'Brian ridică ușa din spate și tîrî afară vreo două canistre cu benzină. Găsi o pîlnie și începu să umple rezervorul.

Kelso, savurîndu-și cafeaua, se îndepărtă de vaporii de benzină și își aprinse o țigară. Pe întuneric, în frig, sub imensul cer eurasiatic, se simți rupt de realitate, speriat, și totuși ciudat de vesel, cu simțurile ascuțite. Auzi un huruit îndepărtat și un punct galben apăru departe, pe autostrada dreaptă, din spatele lor. El urmări cum punctul crește încet, văzu licărirea scindîndu-se și devenind două faruri mari și o clipă avu impresia că veneau drept spre el, și apoi un autotransportor mare, cu șaisprezece roți, trecu ca vîntul pe lîngă ei, în timp ce șoferul lui claxona vesel. Zgomotul motorului se mai auzi încă, slab, în depărtare, mult timp după ce farurile roșii din spate dispărură în întuneric.

— Hei, Fluke! Dă și tu o mînă de ajutor, ce naiba!

Kelso trase un ultim fum din țigară și o aruncă departe, împrăștiind scîntei portocalii pe șosea.

O'Brian cerea ajutor ca să dea jos una din prețioasele lui cutii cu echipament, o cutie albă de policarbonat, lungă de vreo 60 cm și lată de 15 cm, cu două roți mici, negre, montate la un capăt. După ce au dat-o jos din mașină, O'Brian a tîrît-o pe după mașină spre locul de lîngă șofer.

— Acum ce-ai de gînd? zise Kelso.

— Să nu-mi spui că n-ai mai văzut așa ceva în viața ta!

O'Brian deschise capacul cutiei și scoase un fel de tăvi de plastic (patru la număr), asemănătoare cu tăvile care se desprind din fotoliile avioanelor. Le îmbină pe toate, formînd astfel un pătrat neted, cu latura de aproape un

metru lungime, pe care îl fixă apoi de unul din pereții cutiei. În mijlocul pătratului înșurubă un instrument lung, ascuțit, ca un telescop. Trase un cablu dintr-un perete al cutiei și-l conectă la bricheta electrică de la bordul mașinii, se întoarse, apăsă pe un comutator, și atunci începură să clipească o mulțime de luminițe.

— Te-am dat gata? Scoase o busolă din buzunarul jachetei și puse lanterna pe ea.

— Acum, unde dracu' se află Oceanul Indian?

— Ce?

O'Brian se uită înapoi pe autostrada M8.

— Drept în jos, pe linia asta, după cum se vede. Exact pe linia asta în jos. Un satelit pe o orbită staționară la vreo 33 000 de kilometri înălțime, deasupra Oceanului Indian. Gîndește-te la asta! Ce mică e lumea, așa-i, Fluke? Zău că pot aproape s-o țin în palmă!

Rînji și îngenunchie lîngă cutie, rotind-o treptat pînă cînd antena indică exact sudul. Aparatul începu imediat să emită un fel de scheunat.

— I-auzi! Interceptează semnalele emise de „pasăre".

Apăsă pe un buton și scheunatul se opri.

— Acum îi atașăm microreceptorul de telefon — așa. Formăm 04 ca să obținem stația de la sol, de la Eik, din Norvegia — așa. Și acum formăm numărul care ne interesează. Simplu ca bună ziua!

Se ridică în picioare și-i întinse microreceptorul lui Fluke, iar acesta și-l lipi prudent de ureche. Auzi că sună în America, și apoi un bărbat zise: „Redacția de știri".

Kelso își aprinse altă țigară și se îndepărtă de Toyota. O'Brian se instalase pe locul din față cu lumina aprinsă în mașină, și, chiar și cu geamurile închise, i se auzea vocea în liniștea înghețată.

— Mda, mda, sîntem pe șosea... Cam pe la jumătatea distanței, cred... Mda, e cu mine... Nu, se simte bine.

Portiera se deschise și O'Brian strigă:

— Te simți bine, nu-i așa, dom' profesor?

Kelso ridică mîna.

— Mda, reluă O'Brian, se simte bine. Portiera se trînti și probabil că își coborî glasul, căci după aceea Kelso nu mai putu să audă cine știe ce.

— Să fim acolo pe la nouă... sigur... chestii tari... arată bine... Indiferent despre ce era vorba, lui Kelso nu-i plăcea ce auzea. Se întoarse la mașină și deschise brusc portiera.

— Hopa! Trebuie să plec, Joe. Pa! O'Brian închise repede și făcu cu ochiul.

— Ce le tot spui tu acolo?

— Nimic. Reporterul avea un aer de băiețel vinovat.

— Cum adică, nimic?

— Ei, haide, a trebuit să le dau și eu un os de ros, Fluke. Să le zic o poantă...

— *Poantă*? Kelso începuse să țipe. Asta trebuie să fie secret...

— Ei, doar n-o să spună ei cuiva, nu? Haide, că doar nu pot s-o șterg fără să le spun ceva, acolo, despre ce fac eu.

— Isuse! Kelso se prăbuși lîngă o aripă a Toyotei. — Ce naiba *fac*?

— Vrei să suni pe cineva, Fluke? O'Brian îi făcu semn cu receptorul. Suni o nevastă? Suni la noi?

— Nu. Nu vreau să sun pe nimeni în clipa asta. Mulțumesc.

— Zinaida? zise O'Brian, cu viclenie. De ce n-o suni pe Zinaida? Ieși greoi din mașină și-i împinse telefonul lui Kelso.

— Hai, sună! Se vede că ești îngrijorat. E *drăguț*. 04, apoi numărul. Da' să nu vorbești toată noaptea. E un frig, de-ți îngheață fundul, nu altceva!

Se îndepărtă, mișcîndu-și brațele ca să se mai încălzească, iar Kelso, după ce șovăi un moment, își scotoci buzunarele după peticul de hîrtie pe care era notată adresa ei. În timp ce aștepta să se formeze numărul, încercă să-și închipuie apartamentul ei, dar nu reușea, nu știa destule lucruri despre ea. Se uită atent, înspre sud, pe autostradă, la masa întunecoasă de nori care se îndepărtau, fugind ca de vreo calamitate, și își imagina traiectoria apelului său — din mijlocul unei pustietăți, spre un satelit aflat deasupra Oceanului Indian, pe Pămînt, în Scandinavia, străbătînd

apoi distanța pînă la Moscova. O'Brian avea dreptate: te puteai găsi într-o mare sălbăticie și totuși simțeai că lumea este destul de mică pentru a o ține în palmă.

Așteptă să sune timp îndelungat, dorind — pe rînd — ca ea să răspundă, ca el să afle că ea se afla în siguranță, apoi dorind ca ea să nu răspundă, pentru că apartamentul ei era locul cel mai puțin sigur pentru ea.

Ea nu răspunse, și, după cîteva minute, el închise.

Și apoi veni rîndul lui Kelso să conducă în timp ce O'Brian dormea, dar nici în somn reporterul nu putea să tacă din gură. Sacul de dormit îi era strîns pînă sub bărbie. Scaunul îi era întins pînă aproape de poziția orizontală.

— Mda, bolborosea el, și apoi, aproape imediat, dar mai energic: — *Mda*. — Mormăia. Se răsucea și se zvîrcolea ca un pește pe uscat. Se scărpina pe burtă.

Kelso strînse tare volanul.

— Nu poți să-ți ții gura, O'Brian? zise el către parbriz. Vreau să spun, măcar o dată, n-ai putea, făcînd o favoare omenirii și în special mie, să-ți bagi o șosetă în gura ta mare și grasă?

Nu era nimic de văzut, în afară de peticele schimbătoare de șosea în lumina farurilor. Din cînd în cînd, mai apărea din direcția opusă cîte o mașină, cu farurile pe faza lungă, orbindu-i. După vreo oră, el depăși autotransportorul care trecuse pe lîngă ei mai devreme. Șoferul claxonă din nou, voios, iar Kelso claxonă și el, în semn de răspuns.

— Mda, zise O'Brian, răsucindu-se la auzul claxonului. O, mda...

Fîșîitul cauciucurilor îndemna la somn, și gîndurile lui Kelso alergau fără țintă, incoerente. Se întreba cum i-ar fi stat lui O'Brian într-un război *adevărat*, în care ar fi trebuit să lupte cu arma în mînă, și nu doar să facă fotografii. Apoi își puse întrebarea cum ar fi arătat *el*. Majoritatea cunoscuților lui își puneau această întrebare, de parcă faptul că n-au luptat niciodată îi făcea să fie incompleți — acest lucru lăsa un loc liber în viața lor, acolo unde ar fi trebuit să fie un război.

Oare era posibil ca această *absență* a războiului — deși era minunată, și așa mai departe — asta era de la sine înțeles — era posibil ca această absență să fi *vulgarizat* oamenii? Căci totul era dezgustător de vulgar acum, nu-i așa? Aceasta era Epoca Trivialității. Politica era trivială. Grijile oamenilor erau triviale — ipoteci și pensii și riscurile fumatului pasiv. Isuse! — îi aruncă o privire rapidă lui O'Brian — oare la asta am fost reduși — să ne facem griji în legătură cu fumatul pasiv, cînd părinții și bunicii noștri au trebuit să-și pună problema dacă erau împușcați sau bombardați?

Și apoi începu să se simtă cuprins de un sentiment de vinovăție, căci ce vroia el să spună cu asta? Că dorea un război? Sau un război rece, măcar? Dar era adevărat, gîndi el: chiar că îi era dor de războiul rece. Bineînțeles, într-un fel se bucura că se terminase — se bucura pentru că învinsese cine trebuie și așa mai departe, dar cel puțin, cît timp durase războiul oamenii de felul lui știau de partea cui se află, puteau arăta într-o direcție și declara: ei, n-om fi știind noi în ce credem cu adevărat, dar sigur nu credem în doctrina *aceea*.

Adevărul era că aproape nimic nu-i mai mersese cum trebuie, de cînd se terminase războiul rece. Asta era culmea! El și Mamantov: ambii cu carierele distruse la sfîrșitul URSS-ului! Amîndoi deplîngeau trivialitățile lumii moderne, amîndoi erau preocupați de trecut, și amîndoi încercau să afle misterul Tovarășului Stalin...

Se încruntă, aducîndu-și aminte ce-i spusese la un moment dat Mamantov.

Îți spun eu, ești la fel de obsedat ca mine.

Pe moment rîsese și dăduse uitării aceste cuvinte. Dar acum, că se gîndea iar la ele, îi păreau neașteptat de pătrunzătoare — chiar neliniștitoare prin profunzimea lor — și constată că se gîndea mereu la ele, în timp ce temperatura scădea, iar șoseaua se desfășura la nesfîrșit din întunericul înghețat.

A condus întruna timp de mai bine de patru ore, pînă cînd i-au amorțit picioarele și, la un moment dat, chiar a adormit și s-a trezit cu o tresărire, constatînd că Toyota

cotise peste mijlocul drumului, iar liniile albe fulgerau ca niște sulițe în lumina farurilor.

După cîteva minute — trecură pe lîngă un fel de loc de parcare a autocamioanelor. Frînă brusc, se opri și întoarse mașina, parcînd cu spatele. Lîngă el, O'Brian se lupta năuc să se dezmeticească.

— De ce ne oprim?

— S-a golit rezervorul. Și trebuie să mă odihnesc și eu.

Kelso opri motorul și își masă ceafa.

— Hai să ne oprim aici puțin!

— Nu. Trebuie să ne continuăm drumul. Fă o cafea, te rog! Eu o să fac plinul.

Repetară ritualul de mai înainte, O'Brian ieși împleticindu-se afară în frig, scoase două canistre din spatele Toyotei, în timp ce Kelso se îndepărtă ca să fumeze o țigară. Vîntul era și mai pătrunzător acum, că se apropiaseră de nordul înghețat. Auzea rafalele de vînt șfichiuind niște copaci pe care nu-i putea vedea. O apă curgătoare se auzea șopotind pe undeva.

Cînd s-a întors la mașină, O'Brian era așezat la volan, cu lumina aprinsă, bărbierindu-și bărbia mare cu un aparat electric și studiind harta. Era o oră nefirească de trezire, se gîndi Kelso. Nu prevestea nimic bun. O asocia cu urgențele, pierderile grele, conspirațiile, refugiul: plecarea lașă, tristă, la capătul unei aventuri de o noapte.

Nici unul nu vorbea. O'Brian își strînse aparatul de ras și își înfundă harta în buzunarul de lîngă el.

Scaunul întins era cald, și la fel și sacul de dormit și, în cinci minute, în ciuda grijilor lui, Kelso adormi — un somn adînc, fără vise — și cînd se trezi, după cîteva ore, totul arăta de parcă trecuseră de o barieră și pătrunseseră într-o altă lume.

Capitolul 19

Cu puțin timp înainte, pe cînd Kelso se mai afla încă la volan, maiorul Feliks Suvorin se apleca să-și sărute soția, Serafima.

La început, ea nu i-a întins decît obrazul, dar apoi păru să se răzgîndească. Un braț cald și moale se încolăci în sus, ieșind din puf, o mînă îl prinse pe după ceafă și îl trase în jos. O sărută pe gură. Își dăduse cu Chanel. Tatăl ei i-l adusese de la ultima întrunire a țărilor G8.

Ea șopti:

— N-ai să te întorci astă-seară.

— Ba da.

— Ba nu.

— O să încerc să nu te trezesc.

— Trezește-mă!

— Dormi!

El își puse un deget pe buzele ei și stinse veioza. Lumina de pe coridor îl ajuta să poată ieși din dormitor. Auzea respirația celor doi băieți. Un ceas de bronz aurit bătu ora 1:30. Era acasă de două ore. *La dracu*!! Se așeză pe un scaun aurit de lîngă ușă și se încălță, apoi își luă paltonul de pe umerașul de lemn sculptat. Decorațiunile erau copiate din vreo revistă cu poze strălucitoare, occidentală, și totul costase mult mai mult decît cîștiga el ca maior SVR; de fapt, din salariul lor, de-abia și-ar fi putut permite să cumpere revista! Socrul lui plătise totul.

În drum spre ieșire, Suvorin se privi în oglinda din hol, înrămată lîngă o gravură de Jackson Pollock. Ridurile și umbrele de pe fața lui istovită păreau că se amestecau cu cele ale fotografiei. Începea să fie prea bătrîn pentru asemenea joc, gîndi el: nu mai era băiatul de aur.

Știrea că zborul Delta decolase fără Fluke Kelso la bord ajunsese la Iasenovo la scurt timp după ora două după-amiaza. Colonelul Arseniev își exprimase părerea prin diferite expresii pitorești — și fără îndoială că își consemnase în altă parte, într-un proces-verbal, mai discret — mirarea că Suvorin nu pusese ca istoricul să fie escortat pînă în avion. Suvorin își reprimase răspunsul — care ar fi fost să întrebe, caustic, cum putea el să dea de urma lui Mamantov, să controleze miliția, să descopere unde se află carnetul de însemnări și să mai și ducă de mînă un universitar occidental recalcitrant prin aeroportul Șeremetievo-2, toate acestea numai cu ajutorul a patru oameni.

În afară de asta, în acel moment, Kelso era mai puțin important decît descoperirea că agenția de știri Interfax transmitea o relatare despre moartea lui Papu Rapava, citînd niște „surse“ anonime din „Miliție“, care ar fi declarat că bătrînul ar fi fost asasinat în timp ce încerca să vîndă niște documente secrete aparținînd lui Stalin unui scriitor occidental. Furioși, trei deputați comuniști încercaseră deja să ridice această chestiune în Dumă. Biroul președintelui Federației îl sunase pe Arseniev, dorind să afle (citat exact din Boris Nikolaevici, se pare) *Ce dracu' se întîmpla acolo?* La fel și FSB. O jumătate de duzină de reporteri se instalaseră în fața blocului lui Rapava, încă și mai mulți luaseră cu asalt sediul Miliției, în timp ce poziția oficială a Miliției era să dea din mîini a neputință și să fluiere.

Pentru prima dată în viața lui, Suvorin începuse să recunoască meritele vechilor procedee, cînd știrile se rezumau la faptul că agenția Tass era încîntată să anunțe că restul era secret de stat.

Făcuse o ultimă tentativă să o facă pe avocatul diavolului.

Oare nu exagerau ei prea mult? Nu-i făceau jocul lui Mamantov? Ce ar putea să conțină carnetul lui Stalin, care să aibă vreo relevanță modernă?

Arseniev zîmbise: întotdeauna un semn de pericol.

— Cînd te-ai născut tu, Feliks? — întrebase el, amabil. În '58? '59?

— '60.

— '60. Știi, eu m-am născut în '37. Bunicul meu... a fost împușcat. Doi dintre unchii mei au fost trimiși în lagăre de muncă...și nu s-au mai întors niciodată. Tatăl meu a murit într-o ambuscadă la începutul războiului, încercînd să oprească un tanc german în fața Poltavei cu o cîrpă și o sticlă, și totul pentru că Tovarășul Stalin spusese că orice soldat care se predă va fi considerat trădător. Așa că eu nu-l subestimez pe Tovarășul Stalin.

— Îmi pare rău...

Dar Arseniev îi făcuse semn să plece. Ridicase vocea, se făcuse roșu la față.

— Dacă nemernicul ăla și-a ținut un carnet de însemnări în seif, a avut el un motiv, să fii sigur de asta. Și dacă Beria l-a furat, avea el un motiv. Și dacă Mamantov vrea să riște să tortureze un bătrîn pînă la moarte, trebuie să aibă un motiv al dracului de bun ca să vrea să pună și el mîna pe carnet. Așa că găsește-l, Feliks Stepanovici, te rog, dacă vrei să fii amabil. *Găsește-l!*

Și Suvorin făcuse tot ce putuse. Se luase legătura cu toți specialiștii în documente din Moscova. Descrierea carnetului de către Kelso fusese transmisă discret la toate posturile de miliție din capitală, precum și sticleților de la Circulație, GAI. Din punct de vedere tehnic, SVR intrase în legătură cu Miliția, care ancheta crime, ceea ce însemna că măcar acum avea elemente pe care să se bazeze: împreună cu Miliția, elaborase o strategie comună, din care o parte avea să fie comunicată presei. Vorbise cu un prieten al socrului său — proprietarul celui mai mare trust de presă din Federație — ca acesta să intervină pentru a obține o oarecare discreție. Îl trimisese pe Netto să iscodească pe strada Vspolnîi. Organizase supravegherea apartamentului fiicei lui Rapava, Zinaida, care dispăruse și, cînd ea încă nu-și făcuse apariția la căderea nopții, îl trimisese pe Bunin să se învîrtească pe lîngă clubul unde lucra ea, „Rabotnik".

La puțin timp după ora 11, Suvorin se dusese acasă. Și la ora 1:25 a primit telefonul prin care i s-a spus că a fost găsită.

— Unde era?

— În mașină, zise Bunin. În fața blocului tatălui ei. Am urmărit-o de la club. Am așteptat să vedem dacă se întîlnește cu cineva, dar n-a mai apărut nimeni, așa că am agățat-o. Cred că a fost implicată într-o încăierare.

— De ce?

— Ei, o să vezi cînd o să urci la ea. Uită-te la mîna ei.

Stăteau în picioare și discutau încet, la parter, în scara blocului ei, în cartierul Zaiauze, un cartier murdar din centrul estului Moscovei. Ea avea o locuință aproape de parc — privatizată, judecînd după curățenia dependințelor comune; respectabilă. Suvorin se întrebă ce-ar crede vecinii dacă ar ști că fata de la etajul trei era o prostituată.

— Altceva?

— Apartamentul e curat, și la fel și mașina, zise Bunin. În portbagaj are o sacoșă cu niște haine — blue-jeans, tricou, cizme, pantaloni scurți. Dar are o grămadă de bani ascunși în apartament. Încă nu știe că i-am găsit.

— Cîți bani?

— Douăzeci–treizeci de mii de dolari. Înfășurați strîns în polietilenă și ascunși în rezervorul toaletei.

— Unde sînt banii acum?

— La mine.

— Dă-mi-i.

Bunin șovăi, apoi îi predă: un teanc mare, format numai din sute. Se uita la ele cu lăcomie. Lui i-ar trebui patru–cinci ani ca să cîștige atît de mult, și Suvorin bănui că fusese cît pe-aci să se înfrupte cu o parte din ei. Poate chiar o făcuse. Băgă teancul în buzunar.

— Ea cum arată?

— O tîrfă dură, domnule maior. N-o să scoateți cine știe ce de la ea. Își ciocăni ușor capul într-o parte. Cred că-i țicnită.

— Mulțumesc, domnule locotenent, pentru această prețioasă observație psihologică. Poți să aștepți aici.

Suvorin urcă scările. Pe palierul de la etajul doi, o femeie de vîrstă medie, cu părul pus pe bigudiuri, scoase capul pe ușă.

— Ce se întîmplă?
— Nimic, doamnă. Investigații de rutină. Nu vă faceți probleme.

Continuă să urce scările. Trebuia să scoată ceva de aici, se gîndi. Trebuia neapărat. Era singurul fir pe care îl avea. În fața apartamentului fetei, își îndreptă umerii, bătu politicos la ușa deschisă și intră. Un milițian se ridică în picioare.

— Mulțumesc, zise Suvorin. Ce-ar fi să te duci pînă jos și să-i ții de urît locotenentului?

Așteptă pînă se închise ușa, și abia apoi se uită bine la ea. Peste rochie îmbrăcase o jachetă de lînă gri, tricotată și stătea picior peste picior pe singurul scaun din cameră, fumînd. Într-o farfurioară de pe măsuța de lîngă ea erau cinci mucuri de țigară. Apartamentul era de fapt format numai din această cameră, dar era curată și drăguț aranjată, și se vedea cît de colo că investise niște bani în anumite obiecte: un televizor, marcă occidentală, cu un decodor pentru satelit, un video, un CD-player, un cuier plin cu rochii, toate negre. Într-un colț se găsea o mică bucătărie. O ușă dădea la baie. Exista o canapea care probabil că se transforma în pat. Observă că Bunin avusese dreptate în legătură cu mîna ei. Mîna în care ținea țigara avea sînge închegat pe sub unghii. Ea își dădu seama că se uita la ea.

— Am căzut, zise ea, îndreptîndu-și picioarele, și dezvelind un genunchi julit, ciorapii rupți. Bine?

— O să iau loc.

Ea nu răspunse nimic, așa că el se așeză oricum, pe marginea canapelei, îndepărtînd din calea lui vreo două jucării, un soldat și o balerină.

— Ai copii? întrebă el.

Nici un răspuns.

— Eu am copii. Doi băieți.

Se uita prin cameră, căutînd o altă punte, o altă posibilitate de introducere, dar nu exista nici un semn distinctiv al personalității ei: nici o fotografie, nici o carte în afară de cursuri de drept, nici un obiect decorativ sau bibelou. Exista un rînd de CD-uri, toate occidentale, și toate cu artiști de care el nu auzise în viața lui. Apartamentul ei îi aducea

aminte de una din casele păzite de la Iasenovo — un loc unde să petreci noaptea și apoi să pleci.

— Ești sticlete? Nu pari să fii.
— Nu.
— Atunci ce ești?
— Îmi pare rău de tatăl tău, Zinaida.
— Mulțumesc.
— Vorbește-mi despre tatăl tău.
— Ce să-ți spun?
— Te înțelegeai cu el?

Ea se uită în altă parte.

— Vezi, mă întreb de ce nu ți-ai oferit serviciile cînd i s-a descoperit cadavrul. Te-ai dus la apartamentul lui azi-noapte, așa-i? Cînd era miliția acolo? Și pe urmă ai plecat cu mașina.

— Eram dată peste cap.
— Normal. Suvorin îi zîmbi. Unde este Fluke Kelso?
— Cine?

Nu-i rău, gîndi el, „nici n-a clipit". Dar ea n-avea de unde să știe că el avea declarația lui Kelso.

— Bărbatul pe care l-ai dus cu mașina la apartamentul tatălui tău azi-noapte.
— Kelso? Așa-l chema?
— A, ești tare, Zinaida, tare ca piatra. Deci pe unde ai umblat toată ziua?
— Am fost cu mașina prin oraș. M-am gîndit.
— Te-ai gîndit la carnetul lui Stalin?
— Nu știu ce tot...
— Ai fost cu Kelso, nu-i așa?
— Nu.
— Unde e Kelso? Unde-i carnetul de însemnări?
— Habar n-am despre ce vorbești. Ce vrei să spui — oricum, doar nu ești polițist? Ai niște acte de identitate?
— Ai fost cu Kelso toată ziua...
— N-ai nici un drept să intri în casa mea fără documentele necesare. Așa scrie acolo. Arătă spre cărțile ei de drept.
— Ești studentă la Drept, Zinaida? Începea să-l calce pe nervi. — O să fii o avocată bună.

Ea păru să găsească acest lucru amuzant: poate îl mai auzise? El scoase teancul de dolari și asta o făcu să înceteze cu rîsul. Avu impresia că ea o să leșine.

— Și ce spune legislația Rusiei despre prostituție, Zinaida Rapava?

Ea își privea banii cum își privește o mamă copilul.

— Tu ești avocata: tu să-mi spui. Cîți bărbați au intrat în grămăjoara asta? O sută? O sută cincizeci? Frunzări bancnotele. Trebuie să fie vreo sută cincizeci, mai mult ca sigur — iar tu nu întinerești. Dar celelalte întineresc, nu-i așa? Întineresc pe zi ce trece. Știi, cred că n-ai să mai cîștigi tu din nou toți banii ăștia.

— Nemernicule...

Mută teancul de dolari dintr-o mînă într-alta, cîntărindu-l.

— Gîndește-te și tu! O sută cincizeci de bărbați contra unuia singur — dacă-mi spui unde e. O sută cincizeci contra unul. Nu-i un tîrg prea dezavantajos.

— Nemernicule, repetă ea, mai puțin convinsă de data asta.

El se aplecă spre ea, cu o voce blîndă, vrînd s-o înduplece.

— Haide, Zinaida: unde-i Fluke Kelso? E ceva important.

Și, o clipă, el avu impresia că o să-i spună. Dar apoi fața ei se crispă.

— *Tu*, zise ea, puțin îmi pasă cine ești. E mai cinstit să fii prostituată.

— Se poate, recunoscu el.

Pe neașteptate, îi azvîrli banii. Teancul sări din poala ei și căzu pe podea, între picioarele ei. Ea nici măcar nu catadicsi să se aplece ca să-l ridice, ci doar se uită la el. Și atunci el se simți cuprins de o mare tristețe: tristețe pentru el însuși, că s-a ajuns pînă aici, să stea el pe patul unei tîrfe din cartierul Zaiauze, încercînd s-o mituiască pe ea cu propriii-i bani. Și tristețe pentru ea, pentru că Bunin avusese dreptate, *era* țicnită într-adevăr și acum el va trebui s-o facă să vorbească.

Capitolul 20

Parcă nu mai reușea să se lumineze de ziuă, chiar și la două ore după revărsatul zorilor. Cerul rămînea cenușiu și panglica lungă de beton a șoselei care se desfășura drept în fața lor se micșora, pierzîndu-se într-un întuneric umed. Pe ambele părți ale autostrăzii se întindea un teren fără viață, încrețit, format din mlaștini ruginii și cîmpuri prăpădite, gălbui — tundra sub-arctică — care, pe la jumătatea distanței, s-a transformat în păduri dese, verde-întunecat, de pini și brazi.

Începuse să ningă.

Pe șosea treceau o mulțime de vehicule militare. Ei depășiră o coloană lungă de mașini blindate cu faruri estompate și la scurt timp după asta, începură să dea peste urme de așezări omenești — barăci, magazii, ceva unelte agricole — ba chiar și o cooperativă agricolă, cu un ciocan rupt și o seceră deasupra porții, și un vechi slogan: PRODUCȚIA ESTE ESENȚIALĂ PENTRU VICTORIA SOCIALISMULUI.

După vreo trei kilometri, șoseaua traversa o cale ferată, și din întuneric se ivi un șir de coșuri drept în fața lor, scuipînd funingine neagră spre cerul din care se cernea zăpada.

— Aici probabil că se termină, zise Kelso, ridicînd ochii de pe hartă. Autostrada M8 se termină aici, la periferie, în partea de sud.

— La dracu', zise O'Brian.

— Ce?

Reporterul făcu semn cu bărbia.

— Punct de control.

Cam la vreo sută de metri în fața lor, vreo doi polițiști de la Circulație (GAI), cu bastoane reflectorizante și

pistoale, făceau semn fiecărui vehicul să oprească, pentru a verifica documentele ocupanților. O'Brian se uită repede în oglindă, dar nu avea cum să întoarcă — în spatele lor erau prea multe mașini care încetineau. Iar traversele de beton așezate în mijlocul drumului îi împiedicau să facă o întoarcere și să se înscrie pe banda care mergea spre sud. Erau forțați să stea la coadă pe o singură bandă, prinși între celelalte mașini.

— Cum i-ai spus tu? zise Kelso. Viza mea? Un *amănunt*?

O'Brian lovi volanul cu degetele.

— Ce crezi, controlul ăsta o fi permanent, sau doar anume pentru noi?

Kelso văzu o gheretă de sticlă cu un agent de circulație înăuntru, citindu-și ziarul.

— Cred că e permanent.

— Ei, da, asta e ceva! O'Brian începu să cotrobăie în torpedo.

— Ridică-ți gluga, zise el, și trage-ți sacul de dormit peste față. Prefă-te că dormi. O să le spun că ești operatorul meu. Din torpedo, scoase un set de hîrtii mototolite.

— Tu ești Vukov, e clar? Foma Vukov.

— Foma Vukov? Ce nume e ăsta?

— Vrei să ajungi înapoi la Moscova imediat? Spune, asta vrei? N-ai decît două secunde la dispoziție ca să te hotărăști.

— Și cîți ani are acest Foma Vukov?

— Douăzeci și ceva.

O'Brian întinse mîna în spate și înșfăcă geanta de piele.

— Ai vreo idee mai bună? Bagă asta sub scaunul tău.

Kelso șovăi, apoi înghesui geanta pe după picioarele lui. Se întinse, își trase sacul de dormit și închise ochii. Să călătorești fără viză era deja o infracțiune. Să călătorești fără viză și folosindu-te de actele de identitate ale altei persoane — asta, bănuia el, era mult mai grav.

Mașina înaintă puțin, frînă. Auzi motorul oprindu-se și geamul din dreptul șoferului coborînd. Un curent de aer rece. O voce grosolană zise în limba rusă:

— Coborîți din mașină, vă rog.

Toyota se clătină cînd O'Brian coborî greoi.

Cu călcîiul, Kelso împinse ușor geanta, ascunzînd-o și mai tare.

Simți din nou un curent de aer rece cînd se ridică ușa din spate. Zgomot de cutii scoase afară, închizători pocnind. Zgomot de pași. Discuție în surdină.

Portiera din dreptul lui Kelso se deschise. Auzea răpăitul fulgilor de nea, răsuflarea unui bărbat. Și apoi portiera se închise — ușor, cu grijă, ca să nu trezească un pasager adormit, și Kelso înțelese că era salvat. Îl auzi pe O'Brian încărcînd mașina la loc în spate și ocolind-o, apoi așezîndu-se pe locul șoferului. Motorul porni.

— Este de-a dreptul uluitor — zise O'Brian — efectul unei sute de dolari asupra unui polițist care n-a mai primit salariul de șase luni.

Trase sacul de dormit de pe fața lui Kelso.

— Ăsta-i semnalul de trezire pentru dumneata dom' profesor! Bine ai venit la Arhanghelsk!

Traversară cu zgomot mare un pod de fier peste Dvina de Nord. Fluviul era lat, cu pete galbene datorită tundrei. Curenți de apă se ridicau, se rostogoleau și se încordau ca niște mușchi pe sub pielea murdară a fluviului. Două șlepuri mari, negre, încărcate cu mărfuri și legate unul de altul cu lanțuri pufăiau, îndreptîndu-se spre Marea Albă. Pe malul opus, prin sita fulgilor de zăpadă și a traverselor podului, ei puteau să vadă coșuri de fabrici, macarale, blocuri de locuințe, un turn mare de televiziune cu o lumină roșie intermitentă.

Cu cît se deschidea perspectiva înaintea ochilor lor, cu atît era O'Brian mai dezamăgit. Numea orașul o groapă de gunoi. Vizuină. Spunea că era cel mai nenorocit loc din cîte văzuse în viața lui.

Un mărfar zăngănea pe șine pe lîngă mașina lor. La capătul podului o luară la stînga, spre ceea ce părea să fie partea cea mai importantă a orașului. Totul căzuse în paragină. Fațadele clădirilor erau ciupite și jupuite. Unele părți din drum se denivelaseră. Un tramvai străvechi,

într-o livrea maron și kaki, trecu hodorogindu-se pe lîngă ei, făcînd un zgomot de lanț tîrît peste niște bolovani. Pietonii se clătinau și cădeau beți în zăpadă.

O'Brian conducea încet, dînd din cap, iar Kelso se întreba la ce naiba s-o fi așteptat el. La un centru de presă? — Hotel pentru jurnaliști? Ieșiră în spațiul larg, descoperit, al unei stații de autobuz. Într-o parte, la mare distanță, în port, patru soldați gigantici ai Armatei Roșii, turnați în bronz, stăteau spate în spate, fiecare din ei privind în cîte un punct cardinal, cu puștile ridicate triumfător. La picioarele lor, o haită de cîini vagabonzi scormonea prin niște gunoaie. În apropiere se afla o clădire joasă, din beton alb și sticlă de oglinzi, cu o firmă mare: „Căpitănia Portului Arhanghelsk". Dacă orașul avea un centru, probabil că acesta era.

— Să parcăm aici, sugeră Kelso.

Au ocolit încet marginea piațetei și au parcat cu bara de protecție din față chiar lîngă grilajul îndoit, avînd vedere directă asupra fluviului. Un cîine Husky îi urmărea din priviri, vag interesat, apoi își aduse una din labele din spate la gît și începu să se scarpine energic de purici. În depărtare, prin perdeaua de zăpadă, de-abia se distingea conturul plat al unui petrolier.

— Tu îți dai seama — zise Kelso încet, privind drept înainte, peste apă — că ne aflăm la marginea lumii? Că în acest loc sîntem la vreo 160 kilometri sud de Cercul Polar și că între noi și Polul Nord nu mai e decît mare și gheață? Ești conștient de asta?

Începu să rîdă.

— Ce-i așa amuzant?

— Nimic. Se uită la O'Brian și încercă să se stăpînească, dar degeaba, deznădejdea fără margini a reporterului îl făcea iar să rîdă. De atîta rîs, i se umpluseră ochii de lacrimi și nu mai putea să vadă aproape nimic.

— Îmi pare rău, icni el, iartă-mă...

— Hai, dă-i înainte, distrează-te, zise O'Brian cu amărăciune. Cam așa îmi imaginez eu o nenorocită de zi de vineri perfectă. Mergi cu mașina aproape 1 300 kilometri,

ajungi într-o groapă de gunoi care arată ca Pittsburg după un bombardament nuclear, ca să încerci să găsești afurisita de *iubită* a lui Stalin...

Forăi și începu și el să rîdă.

— Știi ce n-am făcut noi? reuși O'Brian să spună după cîtva timp.

Kelso trase aer în piept și înghiți.

— Ce?

— Nu ne-am dus la gară să verificăm contorul de radiații... Probabil că acum... sîntem... iradiați... ca dracu'!

Au răgit. Au țipat. Toyota se zgîlțîia de atîta rîs. Ningea întruna și cîinele Husky își ridicase capul a mirare.

O'Brian încuie mașina, și merseră repede prin zăpadă, peste rămășițele dubioase de beton, intrînd apoi în clădirea principală a portului.

Kelso avea servieta. Amîndoi mai tremurau încă, iar reclamele pentru o călătorie cu ferry-boatul — spre Murmansk și Insulele Suspinelor — îi făcură iar să rîdă.

Insulele Suspinelor?

— Ei, haide acum! Oprește-te! Avem treabă aici!

Clădirea era mai mare decît părea pe dinafară. La parter erau magazine — mici chioșcuri care vindeau îmbrăcăminte și articole de toaletă — și o cafenea și o tonetă, unde se vindeau bilete. Mai jos, pe sub bancuri întregi de becuri fluorescente, dintre care mare parte explodaseră, se găsea o piață subterană întunecoasă — tarabe unde se vindeau semințe, cărți, casete-pirat, pantofi, șampon, cîrnați și niște sutiene imense, zdravene, negre și bej: minuni de mecanisme în consolă.

O'Brian cumpără vreo două hărți, una a orașului și cealaltă a regiunii, apoi amîndoi au urcat la casa de bilete, unde lui Kelso, în schimbul unui dolar oferit unui individ bănuitor, îmbrăcat într-o uniformă soioasă, i s-a permis să se uite puțin în cartea de telefon a orașului Arhanghelsk. Era o carte mică, legată în roșu, cu coperți tari, și în mai puțin de treizeci de secunde, el se lămuri că în ea nu figura nici un Safanov sau Safanova.

— Acum ce facem? zise O'Brian.

— Mîncăm, zise Kelso.

Cafeneaua era o *stolovaia* demodată, un fel de bufet-expres pentru muncitori, cu dușumeaua udă și murdară din cauza zăpezii topite. Era o atmosferă caldă, de fum de țigară tare. La masa alăturată, doi marinari germani jucau cărți. Kelso și-a luat un castron mare de *șci* — ciorbă de varză cu un moț de smîntînă plutind încoace și încolo — pîine neagră, două ouă tari, iar efectul acestui amestec asupra stomacului său gol s-a făcut simțit imediat. Începu să simtă un fel de euforie inundîndu-i ființa. „Totul o să iasă bine" — gîndi el. Erau în siguranță aici, în oraș. Nimeni nu-i putea găsi. Și, dacă știau să se descurce, puteau să rezolve problema într-o singură zi.

Turnă jumătate dintr-o mostră de coniac în ceașca de ness, se uită la ea, gîndind: „Ei, drăcia dracului! De ce nu?" și adăugă restul. Își aprinse o țigară și se uită în jur. Oamenii de aici păreau și mai săraci decît cei de la Moscova. Se uitau lung la străini. Dar cînd încercai să te uiți în ochii lor, se uitau în altă parte.

O'Brian își împinse farfuria într-o parte.

— Mă tot gîndesc la colegiul ăla, sau ce-o fi fost — Academia asta „Maxim Gorki". Trebuie să mai aibă vechile cataloage, nu? Și mai era și fata aia pe care o cunoștea ea, cum o chema pe copila aia urîtă?

— Maria.

— Maria. Așa. Să găsim catalogul clasei ei și s-o găsim pe Maria.

— Catalogul clasei? gîndi Kelso. Cine credea O'Brian că fusese ea? Regina promoției 1950? Dar era prea plin de bunăvoință ca să se ia la ceartă.

— Sau — zise el cu diplomație — sau am putea încerca s-o găsim la filiala locală a Partidului. Îți aduci aminte că ea era în Komsomol! Poate că ei mai păstrează încă vechile dosare.

— Bine. Tu ești expertul. Cum găsim Partidul?

— Simplu. Dă-mi harta orașului.

O'Brian scoase harta din buzunarul interior de la haină și-și tîrî scaunul pe după masă, pînă ajunse lîngă Kelso. Desfășurară harta orașului.

Mare parte din orașul Arhanghelsk se îngrămădea pe un promontoriu larg, cu o lățime mai mică de 6,5 kilometri și cu fîșii locuite, desfășurate pe ambele maluri ale fluviului Dvina.

Kelso puse degetul pe hartă.

— Aici, zise el. Aici sînt. Sau au fost. În *ploșcead* Lenina, în cea mai mare clădire din piață. În astfel de clădiri își aveau sediul întotdeauna nemernicii ăia.

— Și crezi că o să ne ajute?

— Nu. Nu de bună voie. Dar dacă îi „ungi" puțin... Oricum, merită să încercăm.

Pe hartă, sediul părea să se afle la o distanță de cinci minute de mers pe jos.

— Văd că ai început să te ambalezi! zise O'Brian. Îl bătu cu drag pe braț. Formăm o echipă bună, știi? Le arătăm noi lor! Strînse harta și puse cinci ruble sub farfurie, drept bacșiș.

Kelso își termină de băut cafeaua. Coniacul îl îmbunase. În fond, O'Brian nu era totuși un tip rău, gîndi el. Era de preferat el, decît Adelman și restul figurilor alea de ceară, care de-acum erau, firește, bine puse la adăpost la New York.

Nu se putea face istorie fără a-ți asuma niște riscuri, măcar atîta știa și el. Sau poate cîteodată trebuia să riști și ca s-o scrii?

O'Brian avea dreptate.

O să le arate el de ce-i în stare!

Capitolul 21

Au ieșit din nou afară în zăpadă, au trecut de Toyota și de fațada cofrată a unui spital în paragină: Policlinica Marinarilor din Golful Nordic. Vîntul mătura zăpada spre țărm, pe celălalt mal, gemînd prin greementul de oțel al navelor ancorate la debarcaderul de lemn, încovoind copacii noduroși care fuseseră plantați de-a lungul promenadei pentru a proteja clădirile. Cei doi au fost siliți să dea o adevărată luptă ca să se țină pe picioare.

Vreo două ambarcațiuni se scufundaseră, și la fel și coliba de lemn de la capătul digului. Băncile fuseseră aruncate de vandali peste balustradă, în fluviu. Pe ziduri erau grafitti: o Stea a lui David, picături de sînge, lîngă care fusese mîzgălită o svastică; embleme cu SS, KKK.

Un lucru era clar: aici n-aveau cum să se afle buticuri cu pantofi italienești.

S-au întors în centrul orașului.

Toate orașele Rusiei încă mai păstrau cîte o statuie a lui Lenin. Orașul Arhanghelsk îl înfățișase pe Conducător înalt de aproape cincisprezece metri, țîșnind dintr-un bloc de granit, cu o față hotărîtă, cu paltonul fluturîndu-i în vînt, cu niște hîrtii făcute sul în mîna-i întinsă. Părea gata să strige după un taxi. Piața care încă îi mai purta numele era imensă. Pe suprafața ei, zăpada se așternuse uniform și era pustie; într-un colț, două capre priponite pășteau dintr-un tufiș. În fața lor se afla un muzeu impozant, poșta centrală a orașului și un uriaș bloc de birouri, care avea încă secera și ciocanul atîrnate la un balcon.

Kelso o luase înainte spre bloc și aproape ajunsese la el, cînd un jeep de culoarea nisipului, cu un reflector

montat pe capotă apăru pe după colț: trupele Ministerului de Interne, MVD. Asta îl trezi din beție. Își dădu seama că putea fi oprit în orice moment și obligat să prezinte viza. Fețele palide ale soldaților se pironiră asupra lor. El lăsă capul în jos și grăbi pasul, în timp ce O'Brian era aproape în spatele lui, iar jeepul își încheie rondul prudent al pieței și se îndepărtă.

Comuniștii nu fuseseră evacuați de tot din clădire: se mutaseră doar în spate. Aici își păstrau o mică încăpere de primire, condusă de o femeie solidă, de vîrstă medie, cu o spumă de păr blond vopsit. Lîngă ea, pe pervazul ferestrei, era un rînd de plante atîrnătoare, răsfirate ca niște pînze de păianjen, în cutii de conserve de metal, vechi. În fața ei, un afiș mare, color, al lui Ghenadi Ziuganov cu fața lui rotundă ca luna, fostul candidat la alegerile prezidențiale.

Ea examină cu multă atenție legitimația de serviciu a lui O'Brian, sucind-o și răsucind-o, punînd-o în lumină, de parcă bănuia că ar fi fost falsificată. Apoi dădu un telefon și vorbi încet în receptor.

Afară, prin ferestrele duble, se vedea cum zăpada începuse să se înalțe în curte. Un ceas ticăia. Lîngă ușă, Kelso remarcă un teanc de ziare, ultimul număr al *Aurorei*, legate cu o sfoară, gata de a fi distribuite. Titlul era un citat din raportul Ministerului de Interne adresat președintelui: „VIOLENȚA ESTE INEVITABILĂ!"

După vreo două minute, își făcu apariția un bărbat. Părea să aibă vreo șaizeci de ani — avea o figură ciudată. Capul îi era prea mic pentru un trunchi atît de zdravăn, iar trăsăturile îi erau prea mici pentru fața lui. Se numea Țarev — zicea el — întinzînd o mînă pătată de tuș. *Profesorul* Țarev. Prim-secretar adjunct al Comitetului Regional.

Kelso îl întrebă dacă puteau sta puțin de vorbă.

— Da. Poate. Ar fi posibil.

— Acum? Singuri?

Țarev șovăi, apoi ridică din umeri.

— Foarte bine.

Îi conduse la capătul unui coridor întunecos, în biroul lui, o reminiscență din vremurile de glorie ale URSS, cu

fotografiile lui Brejnev și Andropov. Kelso își făcu socoteala că trebuie să fi intrat în vreo douăzeci de birouri de felul acestuia, de-a lungul anilor. Dușumea de scîndură, țevi groase de apă, un radiator greoi, un calendar de birou, un telefon mare, de bachelită verde, desprins parcă dintr-un film SF din anii '50 — mirosul de lustru al podelei, și de aer închis — toate detaliile îi erau cunoscute, pînă și miniatura *Sputnikului* și ceasul de perete în formă de hartă a statului Zimbabwe, oferită de vreo delegație marxistă aflată în vizită. Pe un raft din spatele lui Țarev erau șase exemplare ale memoriilor lui Mamantov: *Eu încă mai cred*.

— Văd că aveți cartea lui Vladimir Mamantov. Era o prostie să spună așa ceva, dar Kelso nu se putu stăpîni.

Țarev se răsuci, de parcă le observa pentru prima oară.

— Da. Tovarășul Mamantov a venit la Arhanghelsk și ne-a făcut campanie electorală, în timpul alegerilor prezidențiale. De ce? Îl cunoașteți?

— Da. Îl cunosc.

Se făcu o pauză. Kelso simțea că O'Brian îl privește și că Țarev aștepta ca el să mai spună ceva. Șovăi, își începu discursul dinainte pregătit.

În primul rînd — zise el — el și domnul O'Brian ar dori să-i mulțumească domnului profesor Țarev pentru că i-a primit atît de repede. Ei veniseră la Arhanghelsk numai pentru o zi, ca să realizeze un film despre forța latentă a Partidului Comunist. Erau în trecere prin mai multe orașe din Rusia. Regretau că nu luaseră legătura din timp ca să poată stabili o întîlnire oficială, dar ei trebuiau să lucreze rapid...

— Și v-a trimis tovarășul Mamantov? îl întrerupse Țarev. Tovarășul Mamantov v-a trimis *aici*?

— Pot să afirm cu toată sinceritatea că nu ne-am afla aici fără ajutorul lui Vladimir Mamantov.

Țarev începu să dea din cap în semn de încuviințare.

A, ăsta era un subiect extraordinar! Era un subiect ignorat cu bună știință în Vest. Cîți oameni din Occident știu, de pildă, că în timpul alegerilor pentru Dumă, comuniștii obținuseră 30% din voturi și apoi, în 1996, la alegerile prezidențiale, 40% din voturi? Da, în curînd se vor afla iarăși la putere. Poate că, la început, vor accepta să formeze o coaliție împreună cu alte partide, dar mai tîrziu — cine știe?

Se însufleți și mai mult.

De exemplu, situația de aici, din Arhanghelsk. Firește că aveau și milionari. Minunat! Din păcate, mai există și crimă organizată, șomaj, SIDA, prostituție, toxicomanie. Știau oare oaspeții lui că speranța de viață și mortalitatea infantilă din Rusia atinseseră acum nivelul celor din țările africane? Halal progres! Halal libertăți! Țarev predase marxism la facultate în Arhanghelsk timp de douăzeci de ani — acum evident că postul acesta fusese desființat — astfel că predase marxism într-un stat marxist, dar de-abia acum, cînd se demolau — la propriu — statuile lui Marx, ajunsese el să aprecieze pe deplin geniul observațiilor acestui om: că banii jefuiesc întreaga lume, atît universul uman, cît și natura, de valoarea ei intrinsecă...

— Întreabă-l de fată, șopti O'Brian. N-avem timp de toate tîmpeniile astea. Întreabă-l de Anna.

Țarev se oprise drept în mijlocul cuvîntării și se uita cînd la unul, cînd la altul.

— Domnule profesor Țarev, zise Kelso — pentru a realiza ilustrația filmului, trebuie să prezentăm cîteva destine individuale...

Asta era bine. Da. El înțelegea acest lucru. Elementul uman. Existau multe astfel de povești trăite de oamenii din Arhanghelsk.

— Da. Sînt sigur. Dar noi ne gîndim mai ales la una. Este vorba despre o fată. Acum trebuie să fie o femeie de peste șaizeci de ani. Ar fi cam de vîrsta dumneavoastră. Numele ei de domnișoară era Safanova. Anna Mihailovna Safanova. Era membră a Komsomolului.

Țarev se bătu peste vîrful nasului său turtit.

Numele, zise el, după ce se gîndi un moment, nu-i era cunoscut. Probabil că era vorba despre niște întîmplări de demult?

— Vechi de aproape cincizeci de ani.

Cincizeci de ani? Nu era posibil! Vă rog! O să le găsească alte persoane...

Dar n-aveți registre cu numele? ...o să le arate femei care s-au luptat cu fasciștii în timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei, Eroi ai Muncii Socialiste, deținători ai Ordinului „Steagul Roșu". Oameni minunați...

— Întrebă-l cîți bani vrea, zise O'Brian, care nici măcar nu se mai ostenea să vorbească în șoaptă acum. Începuse să-și scoată portmoneul. — Ca să se uite în dosare. Ce preț pretinde?

— Colegul dumneavoastră — zise Țarev — nu-i mulțumit?

— Colegul meu se întreba, zise Kelso, cu delicatețe, dacă ar fi posibil ca dumneavoastră să acceptați să cercetați ceva pentru noi. Pentru munca dumneavoastră, noi am fi fericiți să vă plătim — adică să plătim Partidului — o taxă...

— Nu va fi o treabă ușoară, zise Țarev.

Kelso spuse că era sigur că nu va fi.

Membrii Partidului Comunist din ultimii ani ai URSS cuprindeau 7% din populația adultă. Dacă aplicați acele cifre orașului Arhanghelsk, ce obțineți? Vreo 20 000 de membri numai în oraș și poate același număr în *oblast*. Și la acele cifre trebuie adăugat numărul membrilor Komsomolului și ai altor organe de Partid. Și apoi, dacă adăugați toți oamenii care fuseseră membri în ultimii optzeci de ani, cei care muriseră sau care se retrăseseră din Partid, fuseseră împușcați, exilați, epurați — trebuia să verifici un număr extrem de mare de oameni. Un număr uriaș. Totuși...

S-au înțeles asupra a 200 de dolari. Țarev a insistat să le dea chitanță. A încuiat banii într-o cutie prăpădită, pe care apoi a încuiat-o într-un sertar și Kelso și-a dat seama, cu o undă de admirație curioasă, că Țarev chiar avea de gînd să ofere banii Partidului. Nu vroia să-i țină pentru el: el chiar credea în doctrina Partidului.

Rusul îi conduse înapoi pe coridor în sala de primire. Femeia cu păr blond vopsit tocmai își uda plantele din cutiile de metal. Ziarul *Aurora* încă declara că violența era inevitabilă. Zîmbetul de pe fața grasă a lui Ziuganov era la locul lui. Țarev scoase o cheie dintr-un fișet și ei îl urmară, coborînd două rînduri de scări pînă la subsol. O ușă masivă de fier, blindată, bătută în ținte, acoperită cu un strat gros de vopsea gri, ca un cuirasat, se deschise și înaintea ochilor lor apăru o pivniță, pe pereții căreia erau șiruri de rafturi de lemn, încărcate cu dosare.

Țarev își puse o pereche de ochelari cu ramă groasă și începu să dea jos dosare pline cu documente, în timp ce Kelso se minuna privind în jur. „Asta nu e o magazie" — gîndi el. E o catacombă, o necropolă. Busturi ale lui Lenin, ale lui Marx și Engels se înghesuiau pe rafturi ca niște clone perfecte. Existau și cutii întregi pline cu fotografii ale unor *aparatciki* de Partid uitați, și mormane de picturi în ulei în stil realist-socialist, înfățișînd țărăncuțe pieptoase și eroi ai muncii cu mușchii de granit. Mai erau și saci plini cu decorații, diplome, carnete de Partid, manifeste, broșuri, cărți. Și apoi mai erau și steagurile — stegulețe roșii pentru copii și stindarde stacojii care se învolburau cînd erau scoase la paradă de cei ca Anna Safanova.

Era ca și cum o mare religie laică fusese brusc forțată să-și dezgolească templele și să ascundă totul sub pămînt, să-și ferească textele și icoanele de ochii lumii, în speranța unor vremuri mai bune. A Doua Venire...

Listele Komsomolului pentru anii 1950 și 1951 lipseau.

— Ce?

Kelso se întoarse brusc și-l găsi pe Țarev încruntat, cu cîte un dosar în fiecare mînă.

Era extrem de curios, spunea Țarev. Acest fapt trebuia cercetat cu toată atenția. Puteau să se convingă singuri — le întinse dosarele ca să le verifice — iată listele pentru anul 1949 și pentru 1952. Dar în nici una din cele două liste nu figura vreo Anna Safanova.

— Era prea tînără, în '49, zise Kelso, n-ar fi avut dreptul. Iar prin '52 numai Dumnezeu știe ce i s-o fi întîmplat. Cînd au fost scoase dosarele?

— În aprilie 1952, zise Țarev, încruntîndu-se. Există o notă. „Să fie transferate arhivelor Comitetului Central de la Moscova."

— E vreo semnătură?

Țarev i-o arătă. „A.N. Poskrebîșev."

O'Brian zise:

— Cine era Poskrebîșev?

Kelso știa. Și, după cum se vedea, știa și Țarev.

— Generalul Poskrebîșev, zise Kelso, era secretarul particular al lui Stalin.

— Deci, zise Țarev puțin cam prea repede, este un mister.

Începu să așeze dosarele la loc pe raft. Chiar și după cincizeci de ani și după toate cîte se întîmplaseră, semnătura secretarului lui Stalin era suficientă ca să tulbure un om de vîrstă potrivită. Mîinile îi tremurau. Unul din dosare îi alunecă printre degete și căzu cu zgomot pe podea. Paginile se împrăștiară.

— Lăsați, vă rog. Le strîng eu.

Dar Kelso îngenunchease deja și aduna paginile risipite.

— Mai puteți să faceți ceva pentru noi, zise el.

— Nu cred...

— Noi credem că ambii părinți ai Annei Safanova erau membri de Partid.

Era imposibil, zise Țarev. Nu le putea permite să se uite. Dosarele acelea erau secrete.

— Dar puteți să căutați dumneavoastră, pentru noi...

Nu. Nu credea că putea.

Întinse mîna-i pătată de tuș după paginile lipsă și brusc O'Brian se repezi lîngă el, se aplecă și-i împinse în mîna-i întinsă alte 200 de dolari.

— Ne-ar ajuta extrem de mult, zise Kelso, făcîndu-i disperat semn lui O'Brian să plece și dînd din cap ca să accentueze fiecare cuvînt: ne-ar ajuta extrem de mult ca să putem realiza filmul, dacă dumneavoastră ați putea să căutați în dosare.

Dar Țarev nu-i acordă nici o atenție. Se holba la cele două bacnote de o sută de dolari, iar fața lui Benjamin Franklin, vicleană și știind să aprecieze totul la justa valoare, se zgîia înapoi la el.

— Nu e nimic, nu-i așa? — zise el încet, pe care oameni ca voi să nu credeți că-l puteți cumpăra cu bani?

— Nu am vrut să vă jignim, zise Kelso. Îi aruncă o privire ucigătoare lui O'Brian.

— Mda, mormăi O'Brian, n-am vrut să vă jignim.

— Ne cumpărați industriile. Ne cumpărați proiectilele. Încercați să ne cumpărați arhivele...

Degetele lui se contractară în jurul bancnotelor, strîngîndu-le tare, apoi el le lăsă să cadă jos.

— Păstrați-vă banii. Să vă ia dracu' pe voi și pe banii voștri!

Se întoarse cu spatele și-și înclină capul, preocupat să așeze toate dosarele în ordinea corectă. Se făcuse liniște, întreruptă doar de foșnetul hîrtiilor uscate.

— Bravo! îi zise Kelso lui O'Brian. Felicitări!

Trecu un minut.

Apoi, pe neașteptate, Țarev vorbi:

— Cum ziceți că îi chema? zise el, fără să se întoarcă. Părinții?

— Mihail, zise Kelso repede, și... Și, cum dracu' o chema pe maică-sa? Încerca să-și amintească de raportul NKVD-ului. Vera? Varușka? Nu. Vavara, așa o chema. Mihail și Vavara Safanova.

Țarev șovăi. Se întoarse ca să-i privească, fața lui îngustă exprimînd un amestec de demnitate și dispreț.

— Așteptați aici, zise el. Să nu atingeți nimic.

Dispăru în altă parte a magaziei. Îl auzeau mișcîndu-se încoace și încolo.

O'Brian zise:

— Ce se întîmplă?

— Cred, zise Kelso, *cred* că ne-a dat peste nas. S-a dus să vadă dacă mai există dosarele părinților Annei. Și asta nu datorită prostiei tale! Nu ți-am spus: *Lasă-mă pe mine să vorbesc*?

— Ei, dar a mers, nu-i așa? O'Brian se aplecă și-și ridică dolarii mototoliți, îi netezi și îi puse la loc în portmoneu.

— Isuse, ce groapă de gunoi! Puse mîna pe un cap al lui Lenin, aflat lîngă el. „Vai, sărmane Yorick..." Se opri. Nu-și putea aminti și restul citatului. Poftim, dom' profesor! Ia un suvernir! Îi aruncă bustul lui Kelso, care îl prinse, și-l puse repede la loc.

— Termină! Îi dispăruse buna-dispoziție. Se săturase de O'Brian, dar nu era numai asta. Mai era ceva, ceva în legătură cu atmosfera din pivniță. Nu putea să spună ce anume.

O'Brian vorbi dispreţuitor:

— Ce-i cu tine?

— Nu știu. Nu poți să-ți bați joc de Dumnezeu.

— Și nici de Tovarășul Lenin? Asta e? Vai de tine, bătrîne Fluke! Știi ce? Cred că începi s-o cam iei razna.

Lui Kelso îi stătea pe limbă să-i spună să se ducă la dracu', dar îl auzi pe Țarev, care se întorcea, cu un alt dosar în mînă și de data asta avea un aer triumfător.

Iată un subiect foarte potrivit pentru filmul pe care îl realizau. Iată o femeie care nu s-a lăsat cumpărată niciodată — se uită fioros la O'Brian — o persoană care constituia un model pentru ei toți. Vavara Safanova intrase în Partidul Comunist în 1935 și rămăsese alături de acesta, la bine și la rău. Deținea o listă întreagă de evidențieri din partea Comitetului Central din Arhanghelsk, listă care se întindea pe o jumătate de pagină. O, da: iată spiritul de neînvins al socialismului, care n-a putut fi doborît niciodată!

Kelso îi zîmbi.

— Cînd a murit?

A! Tocmai asta era! Nu murise.

— Vavara Safanova? repetă Kelso. Nu-i venea să creadă. Schimbă o privire cu O'Brian.

— *Mama* Annei Safanova? Mai *trăiește*?

Mai trăia luna trecută, a spus Țarev. Mai trăia la 85 de ani. Așa scria în dosar. Se puteau uita și ei. A fost o membră credincioasă Partidului timp de mai bine de șaizeci de ani — tocmai își plătise cotizația.

Capitolul 22

La Moscova se făcuse dimineață. Suvorin stătea în mașină, în spate, cu Zinaida Rapava. Ofițerul de legătură din Miliție era așezat în față, lîngă șofer. Ușile erau încuiate. Volga fu prinsă în curentul leneș al mașinilor de pe drumul care se îndrepta spre sud, spre Lîtkarino.

Milițianul era nemulțumit. Mai bine veneau cu o altă mașină — ca să te poți strecura prin aglomerația asta, îți trebuiau girofaruri și efecte sonore.

Și cine naiba te crezi? gîndi Suvorin. Președintele?

Ochii Zinaidei păreau loviți și umflați din cauza lipsei de somn. Peste rochie îmbrăcase un balonzaid, și-și ținea genunchii întorși spre ușă, încercînd să stea cît mai departe de Suvorin. El se întreba dacă ea știa unde mergeau. Se îndoia că știa. Părea să se fi retras departe, în sinea ei, și să nu fie prea conștientă de ce se întîmplă.

Unde era Kelso? Unde era carnetul de însemnări? Aceste două întrebări, repetate întruna, întîi acasă la ea, apoi la etaj, în biroul principal pe care SVR îl păstra în centrul comercial al Moscovei — locul unde jurnaliștii occidentali aflați în vizită erau primiți de ofițerul de relații cu publicul, zîmbitor, americanizat („Vedeți, domnilor, ce democratici sîntem noi! Cu ce vă putem ajuta?") Ei nu i se oferise cafea, și nici țigări, după ce-și terminase de fumat pachetul ei. Scrie o declarație, Zinaida, apoi noi o rupem și o scriem încă o dată și încă o dată, în timp ce orele se tîrăsc încet, pînă la ora nouă, ora la care Suvorin putea să își joace cartea cea mare.

Era la fel de încăpățînată ca și tatăl ei. Pe vremuri, la Lubianka, folosiseră un sistem numit „Cureaua de trans-

misie": suspectul era trecut pe la trei anchetatori, care lucrau prin rotație, în schimburi de cîte opt ore. Și după treizeci și șase de ore de nesomn, majoritatea oamenilor semnau orice, incriminînd pe oricine. Dar Suvorin nu avea întăriri și nu avea nici treizeci și șase de ore la dispoziție. Căsca. Ochii parcă îi erau plini de nisip. I se păru că era la fel de obosit ca și ea.

Telemobilul începu să sune.

— Spune!

Era Netto.

— Bună dimineața, Vissari. Ce vești ai?

Două noutăți. Unu: casa de pe strada Vspolnîi. El aflase că aparținea unei agenții imobiliare de importanță medie, numită „Moskprop", care încerca s-o închirieze pentru suma de 15 000 de dolari pe lună. Pînă acum nu se ivise nici un amator.

— La asemenea preț? Nu mă surprinde.

Doi: se pare că se dezgropase ceva din grădină în ultimele zile. Pămîntul era afînat într-un loc, pînă la o adîncime de 1,5 metri și specialiștii raportaseră că au găsit urme de oxid feros în pămînt. Ceva ruginise acolo, în pămînt, timp de mulți ani.

— Altceva?

— Nu. Nici-o noutate legată de Mamantov. S-a evaporat. Și colonelul e agitat. Tot întreabă de dumneavoastră.

— I-ai spus unde mă aflu?

— Nu, domnule locotenent.

— Bravo! Suvorin închise. Zinaida se uita la el.

— Știi ce cred eu? zise Suvorin. Cred că tăticul tău s-a dus și a dezgropat lada aia de unelte chiar înainte de a muri. Și apoi cred că ți-a dat-o ție. Iar apoi bănuiesc că tu i-ai dat-o lui Kelso.

Nu era decît o teorie, dar avu impresia că a zărit o licărire în ochii ei, înainte ca ea să-și întoarcă privirea.

— Vezi, zise el, pînă la urmă îi dăm noi de capăt. Și o să reușim și fără ajutorul tău, dacă trebuie neapărat. Numai că o să ne ia mai mult timp, asta-i tot.

Se așeză mai bine pe scaun.

Oriunde se află Kelso, gîndi el — se află și carnetul de însemnări. Și oriunde se află carnetul, va fi și Vladimir Mamantov — dacă nu chiar în acest moment, oricum, foarte curînd. Așa că răspunsul la o singură întrebare — unde era Kelso? — va oferi soluția la toate cele trei probleme. Se uită la Zinaida. Avea ochii închiși. Iar *ea* știa răspunsul, el era sigur de asta. Era atît de enervant de simplu!

Se întreba dacă Fluke Kelso avea habar cît de aproape — fizic vorbind — s-ar putea să fie Mamantov de el în acel moment și ce mare pericol îl pîndea. Dar firește că el habar nu avea, nu-i așa? Doar era occidental. Credea că este imun.

Călătoria se prelungea.

— Aici e! zise milițianul, indicînd cu un arătător gras. Acolo sus, la dreapta.

În ploaie, părea un loc sinistru, un depozit de cărămidă fără luciu, cu niște ferestre mici, pe după obișnuitul păienjeniș de gratii de fier. Nu exista nici o plăcuță indicatoare lîngă intrarea mizerabilă.

— Să ocolim și să intrăm prin spate, recomandă Suvorin. Vezi dacă poți să parchezi.

Cotiră la dreapta și iar la dreapta, intrînd pe niște porți deschise, de lemn, și ajunseră într-o curte interioară asfaltată, care lucea de umezeală. Într-un colț, lîngă un microbuz mare și negru, era parcată o ambulanță veche, verde, cu geamurile acoperite de vopsea. Niște tobe mari de metal ruginit erau îngrămădite la un loc cu niște saci de plastic alb, legați cu bandă adezivă și ștampilați cu litere roșii: „DEȘEURI MEDICALE!" Unii se răsturnaseră și plezniseră, sau mai degrabă fuseseră sfîșiați și desfăcuți de cîini. Lenjeria îmbibată de sînge se umplea de apă, în bătaia ploii.

Fata stătea dreaptă acum, holbîndu-se în jur, începînd să bănuiască unde se află. Milițianul mătăhălos de-abia reuși să iasă din mașină, din față, și ocoli mașina ca să-i deschidă ei portiera. Ea nu făcu nici o mișcare. Suvorin

trebui s-o ia ușor de braț și s-o înduplece să iasă din mașină.

— Au trebuit să transforme locul ăsta. Și se pare că mai există un depozit la Electrostal. Dar iată-ne ajunși! Pentru voi, acesta este valul de crime! Pînă și morții sînt obligați să doarmă prost. Hai, Zinaida! Nu e decît o formalitate. Trebuie îndeplinită. În plus, am auzit că deseori ajută. Totdeauna trebuie să ne înfruntăm spaimele.

Ea își smulse brațul din mîna lui și își strînse haina mai bine în jurul ei, iar el își dădu seama că de fapt el era mai nervos decît ea. El nu mai văzuse un cadavru în viața lui. Închipuiți-vă: un maior în fosta Direcție Întîi Principală a KGB și nu mai văzuse un om mort niciodată! Acest caz se dovedea și educativ!

Se strecurară printre deșeuri, trecură de un lift pentru marfă și intrară în spatele depozitului — milițianul în frunte, apoi Zinaida, apoi Suvorin. Inițial, fusese un depozit frigorific, pentru pește adus cu camioanele din nord, din Marea Neagră, și încă mai persista un iz de apă sărată, în ciuda mirosului de chimicale.

Polițistul cunoștea instructajul. Își băgă capul într-un birou cu pereți de sticlă și glumi cu cine-o fi fost înăuntru, apoi apăru un alt bărbat, punîndu-și pe umeri un halat alb. Trase o draperie înaltă formată din benzi de cauciuc negru, și intrară pe un coridor lung, destul de larg ca să încapă în el un autoîncărcător cu furcă, cu uși frigorifice pe ambele părți.

În America — Suvorin văzuse așa ceva într-un program video „de-a hoții și vardiștii" care îi plăcea mult Serafimei — rudele îndurerate puteau să-i vadă pe cei dragi pe un monitor, despărțiți printr-un ecran protector de realitatea fizică a morții. În Rusia, cei decedați nu aveau parte de asemenea atenții delicate. Dar, meritul autorităților fusese incontestabil, și anume că făcuseră tot ce se putea cu resurse limitate. Camera de identificare a cadavrelor — dacă se pătrundea în ea pe la intrarea din stradă — era la distanță de frigidere. De asemenea, vreo

două vaze cu flori de plastic fuseseră aranjate pe o masă acoperită, de-o parte și de alta a unui crucifix de alamă. Căruciorul se afla în fața acestor obiecte, iar forma corpului se distingea clar pe sub cearceaful alb. *Mic*, gîndi Suvorin. Se așteptase la un bărbat mai zdravăn.

Avu grijă să stea lîngă Zinaida. Milițianul stătea lîngă prietenul său, autopsierul. Suvorin făcu un semn cu capul și autopsierul trase partea de sus a cearceafului.

Fața brăzdată a lui Papu Rapava, părul lui rar, grizonat, pieptănat pe spate și cu cărarea făcută cu grijă, se holba prin pleoapele înnegrite la tavanul care se jupuia.

Milițianul intonă cuvintele formale cu o voce plictisită:

— Martor, acesta este Papu Gherasimovici Rapava?

Zinaida, cu mîna la gură, aprobă din cap.

— Vorbiți, vă rog.

— Da, este. De-abia reușeau s-o audă. Și apoi, mai tare:

— Da. Este.

Se uita într-o parte la Suvorin, sfidătoare.

Autopsierul începu să tragă cearceaful la loc.

— Așteaptă! zise Suvorin.

Se întinse ca să apuce marginea cearceafului care era mai aproape de el și trase cu violență. Cearceaful subțire de nylon căzu repede, se înfoie și se așternu pe podea.

O clipă de tăcere, apoi țipătul ei sfîșie încăperea.

— Și *acesta* este tot Papu Gherasimovici Rapava? Uită-te, Zinaida! El însă, nu se uită — din fericire, se alese numai cu o impresie vagă — ochii lui erau pironiți asupra ei.

— Uită-te ce i-au făcut! Asta o să-ți facă și ție. Și la fel și prietenului tău, Kelso, dacă-l prind.

Autopsierul strigă ceva. Zinaida, urlînd, se îndepărtă clătinîndu-se și se îndreptă spre colțul încăperii, iar Suvorin se luă după ea — acum era momentul decisiv — singurul moment — acum trebuia să lovească.

— Acum, spune-mi unde e. Îmi pare rău, dar trebuie să-mi spui. Spune-mi unde e. Îmi pare rău. Acum.

Ea se întoarse cu fața către el și brațul ei se repezi ca un bici asupra lui, dar milițianul o înșfăcă de haină și începu să tragă de ea.

— Ei, ei, ajunge, zise el, și o tot răsuci pînă o trînti în genunchi.

Suvorin se lăsă și el în genunchi și se tîrî după ea. Îi cuprinse fața cu mîinile.

— Îmi pare rău, zise el.

Fața ei părea gata să se descompună în strînsoarea degetelor lui, ochii i se umpluseră de lacrimi, rimelul i se prelingea pe obraji, iar gura nu-i mai era decît o pată neagră.

— E în regulă. Îmi pare rău.

Se potoli. El avu impresia că a leșinat, dar ochii îi erau încă deschiși.

N-o să vorbească. El avu această revelație în acea clipă. Era ca tatăl ei.

După vreo jumătate de minut, îi dădu drumul și se ridică în picioare, cu capul plecat, răsuflînd greu. În spatele lui, auzi cum căruciorul era scos din încăpere.

— Ești nebun, zise autopsierul, nevenindu-i să creadă. Ești pur și simplu sărit de pe fix.

Suvorin ridică mîna, plictisit, în semn de acceptare. Ușa se închise cu zgomot. El își puse mîinile pe piatra rece a podelei. Își dădu seama că ura acest caz, nu numai pentru că era atît de îngrozitor de imposibil și de plin de riscuri, ci pentru că îl făcuse să înțeleagă cît de mult își ura țara, îi ura pe toți nostalgicii ăia care își făceau apariția duminica dimineața cu portretele lui Marx și Lenin, îi ura pe fanaticii cu fețe dure ca Mamantov, care nu vroiau să se recunoască învinși, care nu puteau să priceapă nimic, nu erau în stare să vadă că lumea se schimbase.

Greutatea defunctă a trecutului îl apăsa ca o statuie răsturnată.

Trebui să facă un efort, apăsînd tare pe piatra netedă, ca să se ridice în picioare.

— Haide! zise el. Îi întinse mîna.

— Arhanghelsk.

— Poftim? Se uită la ea de sus, din picioare. Ea îl privea de pe podea. Era de un calm înfricoșător. El se apropie de ea.

— Ce-a fost asta?

Ea repetă.

— Arhanghelsk.

El își ridică grijuliu pulpanele paltonului și se lăsă iar pe vine, lîngă ea, și amîndoi stăteau cu spatele lipit de perete, ca doi supraviețuitori după un accident.

Ea se uita fix, drept înainte și vorbea pe un ton ciudat, monoton. El își deschise agenda, în timp ce pixul îi alerga, sfîșiind hîrtia, umplînd pagină după pagină. Căci se putea opri, gîndi el, se putea opri din vorbit la fel de brusc cum începuse...

Plecase la Arhanghelsk, zise ea. Cu mașina. A plecat sus în nord, el și reporterul de la televiziune.

Foarte bine, Zinaida, nu te grăbi. Și cînd s-a întîmplat asta?

Ieri după-amiază.

La ce oră?

Pe la patru–cinci. Nu-și putea aminti. Avea vreo importanță?

Care reporter?

O'Brian. Un american. Apăruse la televizor. Ea n-avea încredere în el.

Și carnetul de însemnări?

Dispărut. L-au luat cu ei. Era al ei, dar ea nu-l vroia. Nu vroia să-l atingă. Nu după ce a înțeles ce conținea. Era blestemat. Carnetul era blestemat. Ucidea pe oricine îl atingea.

Se opri, uitîndu-se fix la locul unde se aflase cadavrul tatălui ei. Își acoperi ochii.

Suvorin așteptă puțin, apoi zise:

De ce Arhanghelsk?

Pentru că acolo locuise fata.

Fata? Suvorin se opri din scris. Despre ce vorbea ea? Care *fată*?

— Ascultă, zise el peste cîteva minute, după ce-și închisese agenda, tu n-o să pățești nimic. O să am eu grijă de asta, eu personal, înțelegi? Guvernul Rusiei îți *garantează* asta.

(Ce tot spunea el acolo? Guvernul Rusiei nu putea garanta absolut nimic. Guvernul Rusiei nu putea garanta nici măcar că președintele său n-o să-și dea jos nădragii la o recepție a diplomaților și că n-o să încerce să tragă un vînt.)

— Uite ce-am să fac eu acum. Îți dau numărul meu de telefon de la birou: e direct. O să trimit pe unul din oamenii mei ca să te conducă la apartamentul tău, da? Și o să poți să dormi. Și o să mai pun un om de pază pe palier și unul în stradă. Așa că n-o să poată nimeni să ajungă la tine și să-ți facă vreun rău. E bine?

Îi dădu înainte tot așa, făcîndu-i și alte promisiuni pe care nu și le putea respecta.

Ar trebui să intru în politică, gîndi el. Sînt făcut pentru asta.

— O să avem grijă ca lui Kelso să nu i se întîmple nimic. Și o să-i găsim pe cei care — pe bărbatul care i-a făcut ceva atît de îngrozitor tatălui tău și o să-l băgăm la închisoare. Mă asculți, Zinaida?

Se ridicase iar în picioare, uitîndu-se la ceas pe furiș.

— Acum trebuie să trec la acțiune, trebuie să plec. Bine? O să-l sun pe locotenentul Bunin — îți aduci aminte de Bunin, de azi-noapte? — și o să-l pun să te ducă acasă.

Aproape cînd să iasă din încăpere, se întoarse și se uită la ea.

— Mă numesc Suvorin, apropo. Feliks Suvorin.

Milițianul și autopsierul așteptau pe coridor.

— Lăsați-o în pace, zise el. N-o să pățească nimic. Ei se uitau ciudat la el. Era vorba de dispreț, se întrebă el, sau de un respect rezervat? Nu era prea sigur pe care din două le merita și nu avea timp să se hotărască. Le întoarse spatele și-l sună pe Arseniev la Iasenovo.

— Sergo? Trebuie să vorbesc cu colonelul... Da, e urgent. Și vreau să-mi faci rost de un mijloc de transport... Da — ești pregătit? — Îmi trebuie un *avion*.

Capitolul 23

Conform datelor din registrul Partidului, Vavara Safanova locuise la aceeași adresă timp de mai bine de șaizeci de ani, undeva în partea veche a orașului Arhanghelsk, cam la zece minute de mers cu mașina față de linia coastei, într-un cartier cu case de lemn. La casele din lemn se ajungea pe niște trepte de lemn, care porneau de pe niște trotuare de lemn — scînduri străvechi, acum cenușii din cauza intemperiilor, care trebuie să fi plutit la vale pe fluviul Dvina tocmai de sus, din păduri, cu mult timp înainte de Revoluție. Iarna, părea ceva pitoresc, dacă puteai să faci abstracție de blocurile-turn din beton, care se ridicau pe fundal. Lîngă unele case erau mormane de surcele, iar ici-colo se înălța cîte o spirală de fum în întîmpinarea zăpezii care se cernea din cer.

Străzile erau largi și pustii, străjuite pe ambele părți de mesteceni argintii, ca niște sentinele, iar suprafața zăpezii avea un luciu înșelător. Dar străzile nu erau asfaltate. Toyota se afunda în niște gropi adînci cît tibia unui om și trepida și sărea pe drumul larg, pînă cînd Kelso a propus să tragă pe dreapta și să-și continue căutările pe jos.

Stătea tremurînd pe scîndurile drumului, în timp ce O'Brian scotocea prin spatele mașinii. Vizavi erau vreo duzină de vagoane de marfă. Pe neașteptate, s-a deschis o ușă rudimentară pe o parte a unuia din vagoane și din el a coborît cu greu o femeie tînără, urmată de doi copii mici, atît de înfofoliți ca să se apere de ger, încît păreau aproape sferici. Ea o porni peste cîmpul acoperit de zăpadă, urmată de cei doi copii care rămîneau în urmă și care se uitau fix la Kelso cu o curiozitate solemnă, pînă cînd ea s-a întors și a țipat tare la ei ca să vină după ea.

O'Brian încuie mașina. El ducea una din cutiile de aluminiu. Kelso ținea servieta.

— Ai văzut? zise Kelso. Sînt oameni care locuiesc în vagoanele alea de marfă. Ai văzut?

O'Brian mormăi și-și ridică gluga.

Se tîrîră cu greu pe marginea drumului, pe lîngă un șir de case peticite și dărăpănate, fiecare înclinată într-un unghi nebunesc față de pămînt. În fiecare vară pămîntul se dezgheață, gîndi Kelso, și probabil alunecă, și casele o dată cu el. Și apoi noi scînduri trebuie bătute în cuie peste noile crăpături, astfel încît unele ziduri aveau straturi-straturi de reparații, care datau probabil încă de pe vremea țarilor. Se simți năpădit de o senzație a timpului încremenit. Nu îi era greu să și-o închipuie pe Anna Safanova, acum cincizeci de ani, mergînd pe unde mergeau ei acum, cu o pereche de patine agățate de umeri.

Le mai trebuiră încă vreo zece minute pînă să găsească strada pe care locuia bătrîna — de fapt, era o simplă alee, care se abătea de la strada principală, în spatele unui pîlc de mesteceni, și care ducea spre spatele casei. În curte erau niște coteţe: pui, un porc, două capre. Și, ridicîndu-se amenințător deasupra caselor, cu un aspect fantomatic din cauza zăpezii, partea laterală a unui bloc-turn, cu cîteva lumini galbene care se zăreau la etajele inferioare.

O'Brian descuie cutia, își scoase camera video și începu să filmeze. Kelso se uită la el, nemulțumit.

— N-ar trebui să vedem întîi dacă e acasă? N-ar trebui să-i ceri voie?

— Întreab-o tu. Hai, dă-i drumul!

Kelso se uită pe cer. Fulgii de zăpadă păreau să devină tot mai mari — grași și moi ca mînuța unui copil mic. Simțea presiunea nervilor în stomac ca un nod, mare cît un pumn. Își croi drum cum putu prin curte, ferindu-se să calce în mizeria caprelor, și începu să urce cele șase trepte șubrede de lemn care duceau la veranda din spatele casei. Pe a treia treaptă se opri. Ușa era întredeschisă și prin spațiul îngust el zări o bătrînă, încovoiată, cu ambele mîini sprijinindu-se de un baston, care se uita la el.

El zise:

— Vavara Safanova?

Preț de o clipă, ea nu zise nimic. Apoi mormăi:

— Cine întreabă?

El interpretă aceste cuvinte ca pe o invitație de a urca și celelalte trepte rămase. Nu era un bărbat înalt, dar cînd ajunse pe veranda șubredă, avu impresia că zboară peste capul ei. Ea suferea de osteoporoză, observă el acum. Vîrfurile umerilor ei se aflau pe aceeași linie cu urechile și îi dădeau un aer vigilent.

El își trase gluga de pe cap și, pentru a doua oară în dimineața aceea, se lansă în minciuna pregătită cu grijă dinainte — ei veniseră în oraș ca să realizeze un film despre comuniști; erau în căutare de persoane cu amintiri interesante; obținuseră numele și adresa ei de la filiala locală a Partidului, iar în tot acest timp, el o scruta din priviri, încercînd să facă o legătură între această figură cocoșată și matroana care apărea în cîteva cuvinte în jurnalul fetei.

...Mama e tare, ca întotdeauna... Mama mă conduce la gară. O sărut pe obrajii ei dragi...

Ea deschisese ușa ceva mai mult, ca să se uite mai bine la el, astfel că și el putea s-o vadă mai bine. În afară de șal, celelalte haine pe care le purta erau bărbătești — haine vechi — poate erau hainele soțului ei mort — șosete groase, bărbătești și ghete. Fața îi era încă frumoasă. Probabil că în tinerețe fusese splendidă — dovada exista, în conturul desăvîrșit al maxilarului și pomeților, în vioiciunea singurului ei ochi sănătos, verde-albastru: celălalt ochi era lăptos din cauza unei cataracte. Nu era greu de închipuit cum arăta ea, ca tînără comunistă, prin anii '30, deschizătoare de drumuri în construirea unei noi civilizații, eroina socialistă care a încălzit inimile lui Shaw sau Wells. El ar fi putut pune pariu că l-a divinizat pe Stalin.

Și, într-adevăr, Mamă, este o casă modestă! Numai două etaje. Buna ta inimă bolșevică s-ar umple de bucurie văzînd atîta simplitate...

— ...așa că, dacă s-ar putea, încheie el, să ne permiteți să vă răpim puțin din timpul dumneavoastră, v-am fi foarte recunoscători.

El mută servieta, stînjenit, dintr-o mînă într-alta. Simțea că zăpada i se adună pe spate și formează un morman rece, că apa i se prelingea din cap și că O'Brian, aflat la baza scărilor, îi filmează.

O, Doamne, dă-ne afară, gîndi el pe neașteptate. Spune-ne să ne ducem la dracu' și să ne luăm și minciunile cu noi: dacă aș fi în locul dumitale, eu așa aș face. Probabil că știi de ce am venit.

Dar ea n-a făcut decît să se întoarcă și să intre înapoi în cameră, tîrșindu-și picioarele, lăsînd ușa larg deschisă în urma ei.

Kelso intră primul în casă, și apoi O'Brian, care a trebuit să se aplece ca să poată intra pe ușa scundă. Era întuneric. Singura fereastră era acoperită de zăpadă.

Dacă doreau ceai, zise ea, așezîndu-se cu greutate pe un scaun de lemn, cu speteaza tare, vor trebui să și-l facă singuri.

— Ceai? zise Kelso încet către O'Brian. Ne permite să ne facem ceai. Cred că da, tu nu vrei?

— Sigur. Îl fac eu.

Ea emise un adevărat potop de instrucțiuni enervate. Vocea ei, izvorînd din trupul ei încovoiat, era neașteptat de profundă și de masculină.

— Atunci, scoateți apa din căldare — nu, nu din ulciorul *ăla*, ăla, ăla negru — folosiți polonicul, așa-nu, nu, *nu* — bătu cu bastonul în podea — nu atît de mult, numai *atît*! Acum puneți-o pe sobă. Și puteți să mai puneți și niște lemne pe foc, în timp ce puneți apa la fiert. Alte două bătăi cu bastonul în podea. *Lemne*? *Foc*?

O'Brian apelă neajutorat la Kelso ca să traducă.

— Vrea să mai pui niște lemne pe foc.

— Ceaiul e în borcanul ăla. Nu. Nu. Da. Borcanul *ăla*. Acolo.

Kelso nu reușea să facă față la nimic — orașului, ei, acestei locuințe, vitezei cu care păreau să se deruleze întîmplările. Era ca un vis. El se gîndi că ar fi cazul să înceapă să-și ia niște notițe, așa că își scoase bloc-notesul

galben și începu să facă un inventar discret al camerei. Pe podea: un pătrat mare de linoleum gri. Pe linoleum: o masă, un scaun, și un pat acoperit cu o cuvertură de lînă. Pe masă: o pereche de ochelari de vedere, o mulțime de sticluțe de medicamente și un număr din ediția de nord a *Pravdei*, deschis la pagina a treia. Pe pereți: nimic, doar într-un colț, unde flăcăruia care pîlpîia într-o candelă roșie pe un mic dulap întrerupea întunericul, și lumina o fotografie într-o ramă de lemn a lui V.I. Lenin. Lîngă ea, erau agățate două medalii de Eroină a Muncii Socialiste și un certificat care comemora a 50-a aniversare a ei ca membră de Partid în 1984; cînd s-au împlinit șaizeci de ani, probabil că nu și-au mai permis o asemenea risipă. Oasele comunismului și ale Vavarei Safanova se prăbușiseră odată.

Cei doi bărbați stăteau stînjeniți pe pat. Își beau ceaiul. Acesta avea o aromă deosebită, de ierburi, nu neplăcută — se simțea un gust de mure pe undeva: un gust de pădure. Ea nu părea să găsească nimic surprinzător în faptul că doi străini au sosit în curtea ei, cu o cameră video japoneză, și au pretins că realizează un film despre istoria Partidului Comunist din Arhanghelsk. Se purta de parcă îi aștepta. Kelso bănui că ei de-acum nu i se mai părea nimic surprinzător. Avea o indiferență resemnată, semn de adîncă bătrînețe. Clădirile și imperiile se înălțaseră și se prăbușiseră. Ningea. Se oprea ninsoarea. Oamenii veneau și plecau. Într-o bună zi o să vină moartea să o ia, iar ei nici asta n-o să i se pară surprinzător, și n-o să-i pese — nu atîta timp cît Ea călca pe unde trebuie: „nu, nu pe *acolo*. Pe dincolo..."

A, da, își aducea aminte de trecut, zise ea, lăsîndu-se pe spate. Nimeni din Arhanghelsk nu-și aducea aminte de trecut mai bine decît ea. Ea își amintea *totul*.

Își amintea de Comuniști, în 1917, ieșind pe stradă, și de unchiul ei învîrtind-o și ridicînd-o în brațe și sărutînd-o și spunîndu-i că Țarul plecase și că îi aștepta Paradisul. Își amintea de unchiul și de tatăl ei fugind în pădure ca

să se ascundă cînd veniseră englezii ca să oprească Revoluția, în 1918 — un cuirasat mare, cenușiu, ancorat pe Dvina și de soldații englezi piperniciți roind pe maluri. Ea se *juca* în ritmul tirurilor de artilerie. Și apoi își aducea aminte de o dimineață timpurie cînd s-a dus în port, iar vasul plecase. Și în acea după-amiază unchiul ei s-a întors — dar nu și tatăl ei: tatăl ei a fost capturat de Albi și nu s-a mai întors niciodată.

Își amintea de toate acestea.

— Dar chiaburii?

Da, își amintea de chiaburi. Avea șaptesprezece ani pe atunci. Ei sosiseră la gară cu miile, în costumele lor populare ciudate. Ucraineni: n-ai văzut în viața ta atît de mulți oameni — plini de răni și ducîndu-și boccelele — au fost încuiați în biserici și celor din oraș li s-a interzis să se apropie de ei. Nici n-ar fi vrut. Chiaburii erau contagioși, toți știau asta.

Rănile lor erau contagioase?

Nu. Chiaburii erau contagioși. *Sufletele* lor erau contagioase. Aduceau cu ei sporii contrarevoluției. Lipitori, păianjeni și vampiri: așa îi numise Lenin.

Și ce s-a mai întîmplat cu chiaburii?

Ce s-a întîmplat și cu cuirasatul englez. Te-ai dus seara la culcare și ei erau acolo, și te-ai trezit dimineața și ei nu mai erau. Toate bisericile au fost închise după asta. Dar acum bisericile s-au deschis din nou — ea a văzut asta cu ochii ei. Chiaburii se întorseseră. Erau *peste tot*. Era o *tragedie*.

Și de Marele Război Pentru Apărarea Patriei își aducea aminte — vasele Aliaților ancorate dincolo de gura de vărsare a fluviului și toate docurile lucrînd zi și noapte, sub conducerea eroică a Partidului, și avioanele fasciste care aruncau bombe incendiare peste orașul vechi de lemn și acesta arzînd, arzînd atît de mult din el pînă-n temelii.

Acelea au fost timpurile cele mai grele — soțul ei plecat să lupte pe front, ea lucrînd ca asistentă la Policlinica Marinarilor, nu erau deloc alimente în oraș și aproape nici un pic de combustibil, camuflajul, bombele și o fată pe care trebuia s-o crească singură...

Bineînțeles, a durat mult mai mult timp să scoată toate acestea de la ea, decît ar putea să pară relatarea scrisă a acestor evenimente. De multe ori a bătut cu bastonul în podea și a făcut incursiuni înapoi, în timp, și repetiții și divagații, iar Kelso era perfect conștient că O'Brian se foiește nervos, că zăpada se aduna întruna și înăbușea sunetele venind de afară. Dar o lăsă să vorbească în voie. Ba chiar l-a lovit de două ori peste gleznă pe O'Brian, ca să-l avertizeze să aibă răbdare. Vroia s-o lase pe ea să ajungă cu povestirile, în ritmul ei, în punctul care îi interesa pe ei.

La aceasta, Fluke Kelso era un adevărat expert. În definitiv, întreaga poveste începuse astfel.

Își sorbi ceaiul rece.

Deci aveați o fiică, tovarășă Safanova? Interesant! Povestiți-ne despre fiica dumneavoastră.

Vavara înghionti linoleumul cu bastonul. Colțurile gurii i se lăsară în jos.

Acest lucru nu avea nici o importanță pentru istoria Filialei Partidului Comunist din Arhanghelsk.

— Dar pentru dumneavoastră nu avea importanță?

Ei, normal că avea importanță pentru *ea*. Doar ea era *mama* copilului. Dar ce contează un copil, în comparație cu forțele istoriei? Problema se punea *subiectiv* și *obiectiv*. Se punea problema *cine* și *asupra cui* acționa. Și se mai punea problema în funcție de multe alte slogane ale Partidului pe care ea nu și le mai amintea prea bine, dar despre care știa că sînt adevărate și care au reprezentat o alinare pentru ea la vremea respectivă.

Se rezemă pe spate, ghemuită pe scaun.

Kelso întinse mîna după servietă.

— De fapt, eu cunosc o parte din ce i s-a întîmplat fiicei dumneavoastră, începu el. Noi am descoperit un caiet, un jurnal pe care îl ținea Anna. Așa o chema, nu-i așa? Anna? Mă întreb — pot să vă arăt jurnalul?

Ochii ei îi urmăreau mișcările, obosiți, în timp ce el a început să dezlege cataramele servietei.

Degetele ei aveau pete de bătrînețe, ca și jurnalul, dar n-au tremurat cînd a deschis coperta. Cînd a văzut foto-

grafia Annei, a atins-o șovăind, apoi și-a dus încheietura degetului la gură. Începu s-o sugă. Încet, ridică pagina pînă la nivelul feței ei și o ținu aproape de ochi.

— Ar trebui să filmez asta, șopti O'Brian.

— Să nu te prind că faci vreo mișcare, șuieră Kelso.

Nu putea să-i vadă expresia feței, dar îi auzea respirația greoaie și din nou a avut senzația stranie că ea îi aștepta — de ani de zile, poate.

În cele din urmă, ea zise:

— Unde ați găsit asta?

— A fost dezgropat din pămînt. Într-o grădină din Moscova. Era împreună cu niște documente care îi aparținuseră lui Stalin.

Cînd a lăsat jos jurnalul, ochii ei erau uscați. Închise jurnalul și i-l înapoie lui Kelso.

— Nu. Citiți-l, zise el. Vă rog. Era al ei.

Dar ea dădu din cap. Nu vroia să citească.

— Dar acela *este* scrisul ei?

— Da. E scrisul ei. Luați jurnalul de aici.

Făcu semn cu jurnalul spre el și nu se liniști pînă nu-l văzu pus bine, înapoi în servietă. Apoi se rezemă de scaun, aplecîndu-se spre dreapta, acoperindu-și cu mîna ochiul sănătos, și împungînd dușumeaua cu bastonul.

Anna, zise ea după cîtva timp.

Ei, bine! Anna!

Cu ce să înceapă?

Adevărul era că ea era deja gravidă cu Anna cînd s-a căsătorit. Dar n-avea importanță pe vremea aceea — Partidul lichidase *preoții*, mulțumesc lui Dumnezeu.

Avea optsprezece ani. Mihail Safanov era mai mare decît ea cu cinci ani — era muncitor metalurgist pe șantierul naval și membru al comitetului de Partid din fabrică. Bărbat bine. Fiica lor semăna cu el. A, da, firește că Anna arăta foarte bine! *Asta* a fost tragedia ei...

— Tragedia?

Și era și deșteaptă. Și pregătită să devină o bună comunistă.

Le urma părinților în cadrul Partidului. Fusese pionieră. Era membră a Komsomolului: în uniformă, arăta ca ruptă dintr-o revistă. Arăta atît de bine, încît a fost selecționată pentru a face parte din delegația Komsomolului din Arhanghelsk care să defileze prin Piața Roșie — o, asta era o mare onoare — selecționată să defileze chiar pe sub privirile Conducătorului de 1 Mai 1951.

Fotografia Annei a apărut în *Ogoniok* după asta și s-au pus întrebări. Așa a început totul. Nimic n-a mai fost ca înainte, după asta.

Niște tovarăși au venit tocmai de la Comitetul Central din Moscova săptămîna următoare și au început să se intereseze de ea. Și de familia Safanov.

Și după ce s-a răspîndit zvonul despre asta, unii vecini au început să se ferească de ei. În definitiv, deși Satana de Troțki murise, în sfîrșit, poate nu muriseră și spionii și sabotorii lui. Poate că membrii familiei Safanov erau dușmani ascunși sau deviaționiști?

Dar firește că nimic nu putea fi mai puțin adevărat.

Într-o după-amiază, Mihail se întorsese mai devreme de pe șantier, însoțit de un tovarăș din Moscova — tovarășul Mehlis — ea nu i-a uitat numele niciodată — și acest tovarăș le-a dat vestea cea bună. Membrii familiei Safanov au fost verificați la sînge și s-a constatat că erau comuniști devotați. Fiica lor le făcea o mare cinste. Atît de mare, încît a fost selecționată pentru o muncă de partid specială, la Moscova, în slujba conducerii superioare de Partid. Muncă menajeră, dar oricum pentru acest post trebuia să dea dovadă de inteligență și discreție, și după asta fata putea să-și reia studiile, avînd în plus recomandări elogioase.

Anna — ei, cum a auzit Anna despre asta — n-a mai putut fi oprită. Și Vavara era și ea de acord. Numai Mihail se opusese. I se întîmplase ceva lui Mihail. O durea că trebuia să spună asta. Ceva din timpul războiului. El nu pomenise niciodată despre asta — cu o singură excepție, cînd Anna vorbea, minunîndu-se, despre geniul Tovarășului Stalin. Mihail a spus că și-a văzut o mulțime de camarazi murind pe front: ar putea ea să spună, atunci, dacă Tova-

rășul Stalin era așa un geniu, de ce trebuiseră să moară atît de multe milioane de oameni?

Vavara îl făcuse să se ridice chiar de la masa asta — lovi masa cu mîna — și să iasă în curte, drept pedeapsă pentru nerozia lui. Nu. El nu mai era același om ca înainte de război. N-a vrut nici măcar să-și conducă fata la gară cînd a plecat.

Tăcu.

Kelso spuse încet:

— Și nu v-ați mai revăzut fiica niciodată?

Ba da, cum să nu, zise Vavara, mirată de întrebare. Și-au revăzut fata.

Ea descrise o curbă cu mîna în fața abdomenului.

Și-au revăzut-o cînd a venit acasă pentru nașterea copilului...

TĂCERE.

O'Brian tuși, aplecîndu-se în față, cu capul înclinat, cu mîinile strînse tare în față, și coatele pe genunchi.

— Tocmai a spus ce cred eu că a spus?

Kelso nu-l băgă în seamă. Cu un mare efort, reuși ca vocea să-i pară indiferentă.

— Și cînd s-a întîmplat asta?

Vavara se gîndi cîtva timp, lovindu-și gheata cu bastonul.

Primăvara lui 1952, zise ea în cele din urmă. Atunci s-a întîmplat. A venit acasă cu trenul în martie 1952, cînd începuse să se mai topească zăpada. Nimeni nu-i anunțase, ea a venit pur și simplu la ușa lor pe neașteptate, fără nici o explicație. Nici nu mai trebuia să explice ceva. Era suficient să te uiți la ea. Era deja gravidă în șapte luni atunci.

— Dar tatăl...? Ea a spus...?

Nu.

Ea dădu din cap energic.

Dar ai ghicit, nu-i așa? gîndi Kelso.

Nu, ea n-a spus nici un cuvînt despre tatăl copilului și nici despre ce se întîmplase la Moscova, și după cîtva timp ei nu i-au mai pus întrebări. Ea stătea toată ziua într-un

colț și aștepta să-i vină sorocul. Era tare tăcută fata asta care se întorsese, nu ca Anna lor dinainte. Nu vroia să-și vadă prietenii sau să iasă din casă. Adevărul era că era speriată.

— Speriată? Ce a speriat-o?

Nașterea în sine, firește. Și cum să nu fie? Bărbații! — zise ea, și o scînteie din vechea flacără îi străluci în ochi — ce știu bărbații despre viață? Era normal să fie speriată. Oricine avea ochi de văzut și capul pe umeri ar fi fost *speriat*. Iar copilul ăla nu i-a lăsat o clipă de liniște, împielițatul! Îi sugea toată vlaga din ea. O, era un adevărat diavol — cum o mai lovea! Stăteau aici seara și se uitau cum i se umfla pîntecul.

Mehlis mai venea din cînd în cînd ca s-o mai vadă. Aproape tot timpul, era o mașină la capătul străzii, cu vreo doi oameni de-ai lui în ea.

Nu, ei n-au întrebat cine era tatăl copilului.

Ea începuse să sîngereze la începutul lunii aprilie. Au dus-o la spital. Și atunci au văzut-o pentru ultima oară. A avut o hemoragie în sala de naștere. Doctorul le-a povestit totul în amănunt după asta. Nu s-a mai putut face nimic. A murit pe masa de operație după două zile. Avea douăzeci de ani.

— Și copilul?

Copilul a trăit. Băiat.

Toate aranjamentele au fost făcute de tovarășul Mehlis. Măcar atît să facă și el, le-a spus. Se simțea răspunzător.

Mehlis a adus doctorul — un academician — nici mai mult, nici mai puțin, cel mai mare specialist din țară, adus cu avionul special pentru acest caz tocmai de la Moscova — și tot Mehlis a aranjat și cu adopția. Soții Safanov ar fi vrut să crească ei copilul, cu dragă inimă — au și cerut acest lucru: chiar au implorat — dar Mehlis deținea un document, semnat de Anna, în care declara că dacă ei i se întîmplă ceva, dorea ca acel copil să fie dat spre adopție. Menționa niște rude de-ale tatălui, un cuplu numit Cijikov.

— Cijikov? zise Kelso. Sînteți sigură că așa îi chema?

Sigură.

Ei nici măcar n-au văzut copilul niciodată. Nu li s-a permis să intre în spital.

Ea a acceptat toate acestea, pentru că Vavara Safanova credea în disciplina de Partid. Și acum mai credea. O să creadă în ea pînă în ziua cînd va muri. Partidul era Dumnezeul ei și cîteodată, ca un adevărat Dumnezeu, el acționa într-un mod misterios.

Dar Mihail Safanov n-a mai crezut că Partidul era infailibil. Era hotărît să-i găsească pe acești Cijikovi, orice ar fi spus Mehlis, și mai avea încă destui prieteni în filiala Partidului din Arhanghelsk, care să-l ajute să facă acest lucru. Și așa a descoperit el că Cijikovii nu erau deloc niște persoane sus-puse din Moscova — cum se așteptase — ci erau oameni din nord, ca și ei, și care se retrăseseră într-un sat din pădurea din afara orașului Arhanghelsk. Prin oraș se zvonea că nici nu-i chema Cijikov. Și se mai spunea că erau în NKVD.

În timpul acela venise iarna și Mihail nu putea să facă nimic. Și apoi, într-o dimineață, la primele semne ale primăverii, în timp ce el pîndea în fiecare zi să înceapă dezghețul, au fost treziți din somn de muzica solemnă transmisă la radio și de știrea că Tovarășul Stalin a murit.

Ea plînsese, și el la fel. Era mirat de asta? O, ce mai urlaseră și se agățaseră unul de altul! Plînseseră cum n-au mai plîns niciodată în viața lor, nici chiar cînd a murit Anna. Tot orașul Arhanghelsk era distrus de durere. Ea încă își mai amintea de funeralii. Tăcerea îndelungată întreruptă de cele treizeci de lovituri de tun în chip de salut. Ecoul acestora s-a rostogolit peste Dvina ca o furtună îndepărtată în pădure.

După două luni, în luna mai, cînd se topise gheața, Mihail și-a pregătit o boccea și a pornit să-și găsească nepotul.

Ea știuse că n-o să iasă nimic bun din asta.

A trecut o zi, apoi încă una, apoi trei zile. El era un bărbat voinic, puternic și sănătos — nu avea decît patruzeci și cinci de ani.

În a cincea zi, niște pescari i-au găsit cadavrul, la vreo treizeci de verste în susul fluviului, aruncat în apa gălbuie

apărută din topirea gheţurilor, care curgea din pădure, nu departe de Novodvinsk.

Kelso desfășură harta lui O'Brian și o întinse pe masă. Ea își puse ochelarii și urmări în sus și în jos linia albastră a Dvinei, apropiindu-și mult ochiul sănătos de hartă.

Aici, zise ea, după cîtva timp, și arătă locul. Acolo era locul unde fusese descoperit trupul soțului ei. Ce loc sălbatic! În pădure, în acel loc erau lupi, rîși și urși. Pe alocuri copacii erau atît de deși, încît nici un om nu mai putea înainta. În alte locuri, erau mlaștini care te puteau înghiți într-un minut. Și, ici-colo, apăreau oasele albite de vreme, rămase de la vechile așezări ale chiaburilor. Pieriseră aproape toți chiaburii, firește. Nu prea aveai cum să trăiești în asemenea loc.

Mihail cunoștea pădurea ca în palmă. Cutreierase taigaua încă de cînd era copil.

Miliția declarase că fusese vorba de un atac de cord. Așa spuneau milițienii. Poate că încercase să-și umple sticla cu apă? Căzuse în apa rece, galbenă, iar șocul i-a oprit inima.

Ea îl îngropase în Cimitirul Kuzneceskoe, lîngă Anna.

— Și cum se numea — zise Kelso, conștient că acum O'Brian trecuse chiar în spatele lor, filmîndu-i cu afurisita aia de cameră video miniaturizată — cum se numea satul unde spunea soțul dumneavoastră că locuia familia Cijikov?

A! Asta era absurd! Cum putea ea să-și mai aducă aminte de asta? Trecuse atîta timp de atunci... aproape cincizeci de ani...

Își aplecă iarăși fața asupra hărții. Pe undeva pe aici — puse un deget tremurător pe un loc chiar la nord de fluviu — pe undeva cam pe aici: o localitate prea mică pentru a fi trecută pe hartă. Prea mică și pentru a avea un nume.

Ea nu încercase niciodată să găsească acel sat?

A, nu!

Se uită la Kelso plină de spaimă. Nu i se putea întîmpla nimic bun dacă ar fi încercat. Oricum, nu atunci. Și nici acum.

Capitolul 24

Limuzina masivă frînă brusc și se abătu de pe autostrada din sudul Moscovei, intrînd în baza aeriană militară Jukovski, cu puțin timp înainte de amiază, în vreme ce Feliks Suvorin se ținea de cureaua din spate, cu un aer feroce. Dincolo de punctul de control, aștepta un jeep. Se puse în mișcare după ce s-a ridicat bariera, semnalizînd din luminile de poziție, și mașina lor îl urmă pe după o latură a clădirii terminalului, depășind un gard de sîrmă ghimpată, și mai departe, spre masca de beton.

Un mic avion cenușiu, așa cum ceruse — cu șase locuri, cu elice — tocmai era alimentat cu combustibil de o autocisternă. Dincolo de avion, era un șir de elicoptere militare verde închis cu rotoarele înclinate. Lîngă ele, era parcată o limuzină mare, marca Zil.

Măi, să fie! gîndi Suvorin. Iată că unele lucruri încă mai merg pe aici.

Își îndesă notele în servieta-diplomat și se repezi, în ciuda vîntului și ploii, spre limuzina căreia șoferul lui Arseniev deja îi deschidea portiera din spate.

— Și? zise Arseniev, din interiorul cald.

— Și, zise Suvorin, lăsîndu-se să alunece pe banchetă, lîngă el — nu-i ce am crezut noi. Și mulțumesc pentru că mi-ați pregătit avionul.

— Așteaptă în cealaltă mașină — îi spuse Arseniev șoferului.

— Să trăiți, domnule colonel.

— Ce nu e cum s-a crezut? zise Arseniev, după ce se închise portiera. Și, apropo, bună dimineața!

— Bună dimineața, Iuri Semionovici. Carnetul de însemnări. Toată lumea credea că era al lui Stalin. De fapt,

acum reiese că a fost un jurnal ținut de o tînără, o servitoare de-a lui Stalin, Anna Mihailovna Safanova. El a ordonat să fie adusă tocmai de la Arhanghelsk ca să lucreze pentru el în vara anului 1951, cu vreo optsprezece luni înainte de a muri el.

Arseniev îl privi printre gene.

— Și ce-i cu jurnalul ăsta? Asta a furat Beria?

— Asta era. Jurnalul și unele documente legate de ea, se pare.

Arseniev se holbă o secundă–două la Suvorin, apoi începu să rîdă. Dădu din cap de ușurare.

— Fugi d'aci! Nemernicul bătrîn se culca cu servitoarea? La asta se preta el?

— Așa se pare.

— Asta-i nemaipomenit! E trăsnet! Arseniev lovi cu pumnul bancheta din fața lui. A, ce n-aș da să fiu și eu de față! Să fiu de față ca să văd ce mutră face Mamantov cînd o să descopere că fantasticul testament al lui Stalin nu e decît relatarea unei servitoare, despre cum se culca cu ea marele *Vojd*! Îi aruncă o privire lui Suvorin, roșu în obrajii lui umflați, de atîta veselie, cu stele strălucindu-i în priviri.

— Ce s-a întîmplat, Feliks? Să nu-mi spui că nu vezi și tu partea comică? Se opri din rîs. Ce s-a întîmplat? Ești sigur că-i adevărat, nu-i așa?

— Da, sînt destul de sigur, domnule colonel. Știm toată povestea asta de la femeia pe care am reținut-o azi-noapte, Zinaida Rapava. Ea a citit jurnalul ieri după-amiază — tatăl ei l-a ascuns pentru ea. Nu cred că a inventat ea o asemenea poveste. Depășește orice imaginație.

— Așa, așa. Păi atunci, bucură-te, nu? Și unde-i carnetul ăsta acum?

— Ei, asta-i prima complicație.

Suvorin vorbi plin de șovăială. Era mare păcat să-i strice dispoziția bătrînului.

— De-asta trebuia să stau de vorbă cu dumneavoastră. Se pare că ea i-a arătat jurnalul istoricului, Kelso. Ea declară că el a luat jurnalul cu el.

— L-a luat cu el?

— La Arhanghelsk. Încearcă s-o găsească pe femeia care a scris jurnalul, această Anna Safanova.

Arseniev se trase nervos de gîtu-i gros.

— Cînd a plecat?

— Ieri după-amiază. Pe la patru–cinci. Ea nu-și amintește exact.

— Cu ce a plecat?

— Cu mașina.

— Cu mașina? Atunci e bine. O să-l prinzi ușor din urmă. Cînd aterizezi tu, el n-o să aibă un avans mai mare de cîteva ore față de tine. E un șobolan picat într-o cursă acolo, la Arhanghelsk.

— Din păcate, nu-i singur. Îl însoțește un jurnalist, O'Brian. Îl cunoașteți? Corespondentul ăla cu stația de transmisie prin satelit.

— A! Arseniev își scoase buza inferioară în afară și se trase și mai tare de gît. Dar după cîtva timp, zise:

— Dar chiar și așa, sînt puține șanse ca femeia aia să mai fie în viață. Iar dacă este totuși — ei, bine, chiar și așa, nu-i nici o nenorocire! Lasă-i să-și scrie cărțile și să-și facă reportajele lor nenorocite! Eu nu-l văd pe Stalin încredințîndu-i *servitoarei* lui un mesaj pentru generațiile viitoare. Tu îl vezi?

— Păi, de asta mi-e mie frică...

— De *servitoare*? Fii serios, Feliks! El era georgian, în definitiv, și încă unul de modă veche! După părerea lui, femeile nu erau bune decît la trei lucruri: la gătit, făcut curățenie și făcut copii. El... Arseniev se opri. — Nu...

— E absurd, zise Suvorin, ridicînd mîna. Știu. Mi-am spus întruna că-i absurd, pe drum. Dar el *era* nebun. Și era georgian. Gîndiți-vă la asta! De ce și-ar fi dat atîta osteneală ca să verifice fata? Se pare că deținea fișele ei medicale. Și a vrut să fie controlată dacă nu avea tare congenitale. În plus, de ce-i păstra jurnalul în seiful lui? Și mai sînt și altele, vedeți...

— Altele? Arseniev nu mai dădea pumni în scaunul din față. Îl apucase cu mîna ca să se sprijine de el.

— După cum spune Zinaida, în jurnalul fetei există referiri la Trofim Lîsenko. Știți despre ce e vorba: „posibilitatea de transmitere genetică a trăsăturilor de caracter dobîndite" și toate tîmpeniile alea. Și se pare că el vorbește mult și despre copiii lui buni de nimic și mai spune și că „sufletul Rusiei se află în Nord".

— Oprește-te, Feliks! E deja prea mult.

— Și apoi mai e și Mamantov. Niciodată n-am înțeles de ce și-a asumat Mamantov un asemenea risc nebunesc — să-l asasineze pe Rapava, și încă în felul ăla! De ce? Asta am încercat să vă spun ieri: oare ce-ar fi putut să scrie Stalin, care să aibă vreun efect asupra Rusiei după cincizeci de ani? Dar dacă Mamantov știa — poate auzise vreun zvon cu mai mulți ani în urmă, de pe la vechii KGB-iști de la Lubianka — că Stalin ar fi putut lăsa cu bună-știință un moștenitor...

— Un *moștenitor*?

— ...ei bine, acest lucru ar explica totul, nu-i așa? El și-ar asuma riscul pentru asta. Cinstit vorbind, Iuri, Mamantov este destul de nebun ca să facă așa ceva — of, nu știu — el a încercat să se gîndească la ceva complet absurd... să-l susțină pe fiul lui Stalin la președinția țării, sau așa ceva. Doar are o jumătate de miliard de ruble, în fond.

— Stai puțin, zise Arseniev. Să mă gîndesc la asta. Se uită la șirul de elicoptere de pe aerodrom. Suvorin observă un mușchi ca un cîrlig de undiță contractîndu-i-se în profunzime, în maxilarul lui cărnos.

— Și tot nu știm unde se află Mamantov?

— Ar putea să fie oriunde.

— La Arhanghelsk?

— Se poate. Cred că da. Dacă Zinaida Rapava a avut destul cap ca să-l găsească pe Kelso la aeroport, de ce nu și Mamantov? E posibil să se fi aflat pe urmele lor de douăzeci și patru de ore. Ei nu sînt profesioniști: el, da. Sînt îngrijorat, Iuri. E foarte posibil să-și atingă scopul și să dea lovitura înainte ca ei să afle ceva.

Arseniev gemu.

— Ai un telefon?

— Sigur. Suvorin căută în buzunar și-l scoase la iveală.

— Securizat?

— Așa ar trebui.

— Sună la biroul meu, te rog!

Suvorin începu să apese pe taste. Arseniev zise:

— Unde-i fata aia, Rapava?

— L-am pus pe Bunin s-o ducă acasă. I-am pus pază, ca să n-o pățească. Era dată peste cap.

— Cred că ai văzut asta? Arseniev scoase ultimul număr din ziarul *Aurora* din buzunarul de pe spatele scaunului din față. Suvorin văzu titlul: „VIOLENȚA ESTE INEVITABILĂ".

— Am auzit la știri.

— Ei poți să-ți închipui ce grozav a picat asta...

— Poftim, zise Suvorin, dîndu-i telefonul. Sună.

— Sergo? zise Arseniev. Eu sînt. Ascultă. Poți să mă strecori și pe mine la biroul președintelui...? Așa! Sună la al doilea număr. Acoperi receptorul cu mîna. Ar trebui să pleci. Nu. Așteaptă. Spune-mi de ce ai nevoie.

Suvorin își desfăcu brațele. Nici nu știa cu ce să înceapă.

— N-ar strica să am pe cineva din Miliție sau cineva din Arhanghelsk să verifice toate numele de Safanov sau Safanova și să termine treaba pînă ajung eu acolo. Ar fi un început. Am nevoie de vreo doi oameni care să mă aștepte la aerodrom. O să-mi trebuiască mijloace de transport. Și un loc unde să stau.

— S-a rezolvat. Acționează cu prudență, Feliks! Sper... Dar Suvorin n-a mai aflat niciodată ce spera colonelul, pentru că Arseniev ridică pe neașteptate degetul în semn de avertisment.

— Da... Da, sînt gata. Trase aer în piept și se sili să zîmbească; dacă s-ar fi putut ridica în picioare ca să salute, ar fi făcut-o. — Bună ziua, Boris Nikolaevici...

Suvorin ieși repede din mașină.

Autocisterna fusese desprinsă de micul avion, iar furtunul se înfășura. Se formaseră curcubee de ulei în băltoacele de sub aripi. De aproape, avionul Tupolev cu urme de lovituri și fîșii de rugină, părea și mai vechi decît se

aștepta el. Avea cel puțin patruzeci de ani. De fapt, era mai bătrîn decît el. Maică Precistă! Ce mai găleată!

Vreo doi membri ai personalului de la sol îl priveau fără urmă de curiozitate.

— Unde-i pilotul?

Unul dintre oameni făcu semn cu capul către avion. Suvorin urcă scările și pătrunse în fuzelaj. Înăuntru era frig și mirosea ca un autobuz vechi care n-a mai fost condus de ani de zile. Ușa spre carlingă era deschisă. Îl putea vedea pe pilotul care tot pornea și întrerupea diferite comutatoare în dorul lelii. Își înclină capul, merse în față și îl bătu pe umăr. Aviatorul avea fața buhăită, și ochii nisipoși, împăienjeniți și injectați, de mare bețiv.

Grozav! gîndi Suvorin. Își strînseră mîinile.

— Cum e timpul la Arhanghelsk?

Pilotul rîse. Suvorin fu izbit de mirosul de băutură: nu era numai în răsuflarea sa, parcă era impregnat și în sudoarea lui.

— Îmi asum riscul, dacă și dumneavoastră faceți la fel.

— N-ar trebui să te însoțească un copilot, sau altcineva?

— Nu-i nimeni pe acolo.

— Grozav! Nemaipomenit!

Suvorin se îndreptă spre spatele avionului și se așeză pe scaun. Unul dintre motoare tuși și porni cu un jet de fum negru, apoi porni și celălalt.

Observă că limuzina lui Arseniev deja plecase. Avionul se întoarse și începu să ruleze peste masca de beton, îndreptîndu-se spre pistă. Se întoarseră din nou, pe cînd scheunatul ca de ferăstrău al elicelor scădea, apoi se intensifica tot mai tare. Vîntul biciuia ploaia ca pe o rufă murdară, în straturi orizontale, măturînd pista de beton. Vedea trunchiurile zvelte ale mestecenilor argintii din perimetrul aeroportului, uniți, formînd o palisadă albă. Închise ochii — era o prostie să-l apuce frica de zbor, dar uite că așa era: totdeauna îi fusese frică — și o porniră, gonind și hurducîndu-se pe întinderea pistei, în timp ce presiunea îl trînti de spătarul scaunului, apoi se simți o smucitură și se treziră în zbor.

Deschise ochii. Avionul se înălță dincolo de marginea aerodromului și viră pe deasupra orașului. Obiectele păreau să se năpustească în cîmpul lui vizual, apoi se micșorau și se răsturnau, îndepărtîndu-se — faruri galbene reflectîndu-se pe străzile ude, acoperișuri plate, cenușii și peticele verde-închis ale copacilor. Ce de copaci! Totdeauna l-a mirat desimea lor. Se gîndi la toți cei pe care îi cunoștea în orașul de dedesubt — Serafima acasă în apartamentul pe care nu și-l puteau permite și băieții la școală, și Arseniev tremurînd după ce-l sunase pe președinte, și Zinaida Rapava și tăcerea ei cînd el a lăsat-o la morgă...

Nimeriră în partea inferioară a unui nor jos și i se mai permiseră una, două, trei ultime priviri prin zdrențele tot mai compacte de ceață, după care Moscova a dispărut dinaintea ochilor lui.

Capitolul 25

R. J. O'Brian stătea la capătul aleii care ducea în curtea Vavarei Safanova, ținîndu-și cutia de metal pe pămînt, între picioare, și capul aplecat asupra hărții.

— În cît timp crezi că am putea să ajungem acolo? Vreo două ore?

Kelso se uită înapoi la micuța casă de lemn. Bătrîna stătea încă în ușa ei deschisă, sprijinită în baston, uitîndu-se la ei. El ridică mîna ca să-și ia rămas bun și ușa se închise încet.

— Unde să ajungem?

— În localitatea Cijikovilor, zise O'Brian. În cît timp crezi că am putea să ajungem?

— Pe vremea asta? Kelso ridică ochii spre cerul acoperit de nori. Vrei să încerci să găsești satul acum?

— Nu există decît un drum. Uită-te și tu. Ea a zis că era un sat, așa-i? Dacă e sat, trebuie să se afle pe șosea. Șterse niște fulgi de zăpadă care se așezaseră ca un praf pe hartă și i-o dădu lui Kelso.

— Eu zic că în vreo două ore ajungem.

— Asta nu-i șosea, zise Kelso. Asta-i o linie punctată. Deci este un drumeag. Șerpuia spre est prin pădure, paralel cu Dvina pe o lungime de vreo 80 de kilometri și apoi se afunda în nord și nu mai ducea nicăieri — se termina brusc în mijlocul taigalei, după vreo 320 de kilometri.

— Uită-te în jurul tău, omule. N-au amenajat ei nici majoritatea străzilor din oraș. Cum crezi că arată drumurile alea de acolo?

Îi aruncă harta înapoi lui O'Brian și se îndreptă spre Toyota. O'Brian îl urmă.

— Avem tracțiune integrală, Fluke. Avem lanțuri antiderapante.

— Și dacă avem o pană?

— Avem alimente. Avem combustibil cu care putem face focul și o pădure întreagă ca să punem pe foc. Putem bea zăpadă. Avem telefonul prin satelit. Îl bătu pe umăr pe Kelso. Îți spun eu ce facem, ce zici: dacă te sperii, o suni pe mămica. Ce zici?

— Mămica mea e moartă.

— Atunci pe Zinaida. Poți s-o suni pe Zinaida.

— Spune-mi, te-ai culcat cu ea, O'Brian? Așa, de curiozitate?

— Ce legătură are asta cu problema noastră?

— Vreau numai să știu de ce nu are ea încredere în tine. Dacă are dreptate. E vorba de sex sau de ceva personal?

— Oho! Deci despre asta e vorba? O'Brian zîmbi afectat. Fii serios, Fluke! Cunoști regulile. Un gentleman nu trăncănește niciodată.

Kelso își strînse haina pe el mai tare și grăbi pasul.

— Nu se pune problema spaimei.

— Serios?

De-acum puteau să vadă mașina. Kelso se opri și se întoarse ca să se uite la el.

— Bine, bine. Recunosc. Mi-e frică. Și știi ce mă sperie cel mai tare? Faptul că tu *nu* ești speriat. Asta să știi că mă sperie foarte tare.

— Tîmpenii! Puțină zăpadă...

— Las-o naibii de zăpadă! Puțin îmi pasă mie de zăpadă!

Kelso se uită în jur la casele dărăpănate. Priveliștea avea numai nuanțe de maron, alb și cenușiu. Și era liniște ca într-un film vechi.

— Nu-ți pică fisa, așa-i? Nu pricepi. Voi n-aveți istorie, asta-i problema voastră. E ca și cu numele ăsta, Cijikov. Ce reprezintă el pentru tine?

— Nimic. E un nume oarecare.

— Află că nu-i deloc oarecare! „Cijikov" era unul din numele false ale lui Stalin înainte de Revoluție. Stalin a fost eliberat cu un pașaport pe numele „P.A. Cijikov" în 1911.

(*Ești emoționat, dr Kelso? Simți puterea Tovarășului Stalin, chiar și din mormînt?* Simțea. Chiar simțea. Avea senzația că parcă o mînă ar fi ieșit din zăpadă și l-ar fi atins pe umăr.)

O'Brian rămase fără grai timp de cîteva secunde, dar apoi dădu o lovitură hotărîtă cutiei lui de metal.

— Ei, n-ai decît să stai aici și să intri în *comuniune* cu istoria, te privește! Eu o să plec și o să *găsesc* satul.

O porni, traversînd strada, întorcîndu-se în mers.

— Vii sau nu? Trenul spre Moscova pleacă astă-seară la ora opt și zece. Sau poți să vii cu mine. Ai de ales!

Kelso șovăi. Se uită din nou în sus, la cerul care părea gata să se prăvălească peste ei. Era o ninsoare cum nu mai cunoscuse el în Anglia sau Statele Unite. Era ca și cum ceva se dezintegra acolo sus, se rupea în bucăți și se zdrobea de pămînt, în jurul lor.

Am de ales? gîndi el. Ce putea să aleagă un om fără viză, fără bani, fără serviciu, fără nici o carte? Ce putea să aleagă un om care mersese atît de departe? Și ce fel de *alegere* ar fi asta, de fapt?

Încet, în silă, se îndreptă spre mașină.

Se întoarseră, ieșind din oraș, pe o stradă laterală și în direcția nordului, așa că măcar n-au dat peste un punct de control al GAI, ca să mai fie nevoie să și negocieze.

De-acum trebuie să fi fost ora unu.

Șoseaua se desfășura chiar pe lîngă un drum feroviar lăsat în paragină, străjuit de vagoane de marfă străvechi și, pentru început, nu era prea rău. Ar fi putut fi aproape romantic, într-o companie potrivită.

Depășiră o căruță vopsită în culori țipătoare, trasă de un poney cu capul plecat în contra vîntului, și în scurt timp apărură mai multe case de lemn, tot țipător vopsite — în albastru, verde, roșu — înclinate pitoresc spre terenul mlăștinos de la capătul debarcaderelor de lemn. Datorită zăpezii era imposibil să-ți dai seama unde se termină terenul solid și unde începea apa. Bărci, mașini, șoproane, coteţe de păsări și capre priponite erau îngrămădite într-un

talmeş-balmeş. Pînă şi marea fabrică de celuloză de pe malul celălalt al fluviului cel întins, Dvina, aflată pe promontoriul dinspre sud, avea un fel de frumuseţe epică, cu macaralele sale şi coşurile fumegînde desenîndu-se clar pe fundalul cerului de beton.

Dar apoi, pe neaşteptate, casele dispărură, şi tot aşa şi perspectiva lor asupra fluviului. În acelaşi timp, suprafaţa dură dispăru sub roţile lor şi începură să se zdruncine pe un drumeag brăzdat de urme. Fură înconjuraţi de mesteceni şi pini. În mai puţin de cincisprezece minute, parcă ar fi străbătut o distanţă de 16 000 de kilometri de la Arhanghelsk în loc de 16, cît străbătuseră! Drumul şerpuia în continuare prin pădurea care amortiza orice zgomot. Cîteodată copacii erau foarte înalţi şi frumoşi. Dar uneori pădurea se rărea şi ei se trezeau într-o sălbăticie plină de cioturi înnegrite, distruse, ca un cîmp de bătălie după nişte bombardamente devastatoare. Sau — şi asta era, în mod ciudat, şi mai deconcertant — dădeau pe neaşteptate peste o mică plantaţie de antene de radio înalte.

— Posturi de ascultare, zise O'Brian, trag cu urechea la comunicaţiile Secţiei Nordice a NATO.

Începu să cînte. „O plimbare în Ţara Minunilor, Iarna." Kelso răbdă vreo două versuri.

— Trebuie neapărat să cînţi?

O'Brian se opri.

— Nemernic lugubru, bombăni el printre dinţi.

Continua să ningă în acelaşi ritm. În depărtare, se auzeau din cînd în cînd pocnete şi ecouri ale unor împuşcături — vînători prin pădure — izgonind păsări speriate care zburau şi ţipau pe deasupra drumului.

Trecură prin cîteva sate mici, din ce în ce mai mici şi mai dărăpănate, pe măsură ce înaintau — într-unul din ele era o cazarmă cu zidurile mîzgălite cu grafitti, şi o antenă parabolică — o bucăţică din Arhanghelsk aruncată în mijlocul pustietăţii. Nu era nici ţipenie de om la vedere în afară de vreo doi copii blegi şi o bătrînă îmbrăcată în negru din cap pînă în picioare, care stătea lîngă marginea drumului şi încerca să le facă semn să oprească. Cînd O'Brian n-a încetinit, le-a arătat pumnul şi i-a înjurat.

— Scorpie! O'Brian se uită înapoi la ea prin oglindă. Ce griji or fi rozînd-o? Dar unde naiba or fi dispărut toţi bărbaţii? Or fi beţi pe undeva? Spuse asta ca o glumă.

— Se poate.

— Nu? Ce? *Toţi* bărbaţii?

— Majoritatea, cred. Vodcă făcută în casă. Ce să facă în locul ăsta?

— Isuse, halal ţară!

După cîtva timp, O'Brian începu să cînte din nou, de data asta însă în şoaptă şi mai puţin sigur de sine ca înainte.

„Ne plimbăm prin Ţara Minunilor, iarna..."

Trecu o oră, trecură două.

De vreo două ori fluviul apăru iarăşi, pentru scurt timp înaintea ochilor lor, şi asta, după cum s-a exprimat O'Brian, era o privelişte nemaipomenită — terenul mlăştinos, suprafaţa întinsă şi leneşă a apei, şi dincolo de ea, la mare depărtare, mulţimea plată, întunecată de copaci care se înălţau din nou, doar ca să dispară în valurile de zăpadă. Era un peisaj ca de început de lume. Kelso îşi închipuia un dinozaur traversîndu-l, cu mişcări lente.

Luîndu-se după hartă, era greu de precizat unde se aflau. Nu era consemnată nici o aşezare omenească, nici un reper. El sugeră să se oprească în primul sat şi să încerce să se orienteze.

— Cum vrei.

Dar primul sat nu mai apărea odată, de fapt, nu mai apăru deloc, şi Kelso observă că zăpada de pe drum era neatinsă: pe aici, la o asemenea depărtare nu trecuse nici un vehicul de mai multe ore. Pentru prima dată, nimeriră într-un troian — o groapă în drum, camuflată de zăpadă — şi Toyota se învîrti, cu roţile din spate patinînd, pînă dădură de ceva solid. Maşina se clătina. O'Brian roti volanul şi scoase maşina din groapă. Rîse:

— Ha! Ha! Ce distractiv a fost! dar Kelso simţea că şi el începuse să fie cuprins de nelinişte. Reporterul încetini, aprinse farurile şi se întinse în faţă, scrutînd din priviri vîrtejurile de zăpadă.

— Carburantul e pe sfîrșite. Ne mai ajunge cam cincisprezece minute.

— Apoi ce facem?

— Ori ne întoarcem la Arhanghelsk, ori ne continuăm drumul și încercăm să găsim vreun loc unde să tragem la noapte.

— Da, și cam ce loc? Vrei să spui un „Holiday Inn"?

— Fluke, Fluke...

— Ascultă, dacă încercăm să petrecem noaptea aici, o să sfîrșim prin a petrece toată iarna aici.

— Ei, fii serios, domnule, trebuie să trimită ei vreun plug de zăpadă, nu? În mod sigur. La un moment dat?

— *La un moment dat?* repetă Kelso. Dădu din cap. Și ar fi urmat o altă ceartă dacă exact în acel moment n-ar fi luat o curbă, și n-ar fi văzut, deasupra copacilor acoperiți de zăpadă, o pată de fum.

O'Brian stătea în ușa Toyotei, rezemîndu-se de capotă, holbîndu-se în față cu un binoclu.

— Parcă ar fi un fel de așezare omenească, zise el, cam la vreo 800 de metri distanță de șosea, pe un drumeag accidentat.

Se strecură înapoi în spatele volanului.

— Hai să aruncăm o privire.

Trecerea printre copaci era ca un tunel, atît de îngustă, încît de-abia se putea strecura un singur vehicul, și O'Brian conduse încet de-a lungul ei. Crengile se năpusteau asupra lor ca niște gheare, lovind parbrizul, rîcîind aripile mașinii. Drumul deveni și mai accidentat. Se clătinau violent — mult spre stînga, mult spre dreapta — și brusc, Toyota plonjă în față, iar Kelso fu aruncat în parbriz: doar centura de siguranță l-a salvat. Motorul mai merse în gol vreo secundă, apoi se opri.

O'Brian învîrti cheia în contact, fixă mașina în marșarier și apăsă prudent pe accelerator. Roțile din spate scheunară în zăpada afînată. El încercă din nou, mai tare. Un urlet ca de animal prins în capcană.

— Ieși din mașină, te rog, Fluke! Uită-te puțin! Cu greu își putea ascunde spaima din glas.

Kelso trebui să împingă tare și ca să poată ieși pe ușă. Sări din mașină și îndată se afundă în zăpadă pînă la genunchi. Troianul era înalt pînă la ax.

Bătu în ușa din spate și îi făcu semn lui O'Brian să oprească motorul.

Era atîta liniște, încît putea auzi fulgii de zăpadă răpăind în copaci. Genunchii i se udaseră și i se răciseră. Merse cu greutate, cu genunchii îndoiți, prin troianul adînc și, ocolind mașina, ajunse la locul șoferului și trebui să sape și să îndepărteze zăpada cu mîinile înmănușate ca să poată deschide ușa, trăgînd de ea. Toyota era înclinată în față într-un unghi de cel puțin douăzeci de grade. O'Brian se luptă din greu ca să poată ieși din mașină.

— De ce ne-am izbit? întrebă el. Își croi drum spre botul mașinii.

— Isuse, parcă cineva ar fi săpat o capcană pentru tancuri! Vrei să te uiți?

Arăta într-adevăr ca și cum un tranșeu ar fi traversat drumeagul. Cîțiva pași mai încolo, zăpada era iarăși mai solidă.

— Poate întindeau un cablu sau ceva asemănător, zise Kelso. Dar un cablu pentru ce? Își puse mîinile la ochi și se uită atent prin zăpadă, spre grămada de colibe de lemn ridicate de-a valma, la vreo treizeci de metri mai în față. Nu păreau să fie conectate la curent electric sau la altceva. Observă că fumul dispăruse.

— Cineva a stins focul ăla.

— O să avem nevoie să ne remorcheze cineva. O'Brian lovi, posomorît, cu piciorul într-o parte a Toyotei:

— Grămadă de fiare vechi!

Se sprijini de mașină ca să nu cadă, îi dădu ocol pînă ajunse în spatele ei, o deschise și scoase două perechi de cizme, unele de cauciuc verde, celelalte de piele, înalte, militare. Îi aruncă cizmele de cauciuc lui Kelso.

— Încalță-le, zise el. Hai să mergem să parlamentăm cu băștinașii.

Peste cinci minute, cu glugile ridicate, mașina încuiată și cu cîte un binoclu atîrnat la gît, o porniră pe drum.

Așezarea fusese părăsită de cel puțin doi ani. Cele cîteva cocioabe de lemn fuseseră jefuite. Prin zăpadă se zărea gunoiul — folii ruginite de pe acoperișuri, tocuri de ferestre distruse, scînduri putrezite, un năvod rupt, sticle, cutii de conserve, o barcă găurită, diferite piese de la mecanisme, pînze de saci sfîșiate și, în mod cu totul curios, un rînd de scaune de cinema. O seră cu rame de lemn și polietilenă în loc de sticlă se prăbușise într-o rînă.

Kelso își băgă capul într-una din clădirile părăginite. Nu avea acoperiș, era înghețată. Mirosea groaznic a dejecții de animal.

Cînd ieși de acolo, O'Brian îi întîlni privirea și ridică din umeri. Kelso se holbă spre marginea luminișului.

— Ce e acolo?

Amîndoi își ridicară binoclurile și priviră îndelung la un rînd de cruci de lemn, pe jumătate ascunse de copaci — cruci rusești — cu trei rînduri de brațe: scurte la vîrf, mai lungi în centru și înclinate în jos, de la stînga la dreapta, la bază.

— O, asta-i minunat! zise Kelso, încercînd să rîdă. Un cimitir. E trăsnet!

— Hai să aruncăm o privire! zise O'Brian.

O porni într-acolo nerăbdător, cu pași mari, hotărîți. Kelso, mai fără chef, merse după el cît de repede putu. Douăzeci de ani de fumat și whisky păreau să se fi adunat într-un miting de protest în inima și plămînii lui. Transpira din cauza efortului de a se deplasa prin zăpadă. Îl durea într-o parte.

Era într-adevăr un cimitir, ascuns de copaci și, cînd se mai apropiară, el văzu șase — sau poate opt? — morminte, în grupuri de cîte două, fiecare pereche fiind împrejmuită de un gărduleț de lemn. Crucile erau confecționate manual, dar erau bine lucrate, cu plăcuțe albe de smalț cu numele morților, și mici fotografii acoperite cu sticlă, în maniera rusească tradițională. *A. I. Sumbatov* scria pe prima plăcuță, 22.01.20–9.08.81. În fotografie era un bărbat de vîrstă medie, îmbrăcat în uniformă. Lîngă el era *P.J. Sumbatova*, 6.12.26–14.11.92. Și ea era îmbrăcată în uniformă: o femeie cu o față greoaie și cu o cărare severă pe mijloc. Lîngă ei erau Ejovii. Și lîngă Ejovi, Golubii. Erau cupluri căsătorite, toate avînd cam aceeași vîrstă. Toți erau îmbrăcați în uniforme. T.I. Golub murise primul, în 1961. Era imposibil să-i poți vedea fața. Fusese răzuită.

— Ăsta trebuie să fie locul respectiv, zise O'Brian liniștit.

— Fără îndoială. Ăsta este. Cine sînt toți oamenii ăștia, Fluke? Militari?

— Nu. Kelso dădu din cap încet. Uniforma cred că este de NKVD. Și aici, uite! Uită-te la asta!

Era ultima pereche de morminte, cele mai îndepărtate de luminiș, așezate puțin mai la distanță de celelalte. Ei fuseseră ultimii supraviețuitori. *B.D. Cijikov*-maior, după stele 19.02.19–9.03.96. Și lîngă el era *M.G. Cijikova*, 16.04.24–16.03.96. Îi supraviețuise soțului exact o săptămînă. Și ei îi fusese fața răzuită.

Cîtva timp, ei stătură ca niște ciocli: tăcuți, cu capetele plecate.

— Și n-a mai rămas nici unul, murmură O'Brian.

— Sau a mai rămas doar unul.

— Nu cred. N-avea cum. Locul ăsta e pustiu de mai mult timp. La dracu'! zise el pe neașteptate și lovi zăpada cu piciorul — îți vine să crezi, după toate cîte s-au întîmplat? L-am *ratat*?

Aici, copacii erau foarte deși. Era imposibil să vezi mai departe de cîteva zeci de metri.

O'Brian zise:

— Mai bine să filmez asta cît timp mai e lumină. Așteaptă aici. Mă întorc la mașină.

— Grozav! zise Kelso. Mulțumesc!

— Ți-e frică, Fluke?

— Tu ce crezi?

— U-u-u! zise O'Brian. Își ridică brațele și flutură degetele deasupra capului.

— Dacă încerci să-mi joci vreo festă, O'Brian, te avertizez că o să te omor.

— Ho-ho-ho, zise O'Brian, îndepărtîndu-se și mergînd în direcția drumului, ho-ho-ho! Dispăru printre copaci.

Kelso îi mai auzi rîsul neghiob încă vreo cîteva secunde și apoi se lăsă liniștea — doar fîșîitul zăpezii și zgomotul propriei răsuflări.

Doamne, ce înscenare era asta! Era suficient să te uiți la datele respective: erau o poveste în sine! El se întoarse la primul mormînt, își scoase mănușile, și-și căută bloc-notesul. Apoi îngenunchie și începu să copieze amănuntele de pe cruci. O trupă întreagă de bodyguarzi fusese trimisă în pădure cu peste patruzeci de ani înainte ca să apere un băiețel singuratic, și toți au răbdat pînă la capăt, au rămas la posturile lor, din loialitate, sau obișnuință sau teamă, pînă cînd, în cele din urmă, au fost secerați, unul după altul. Erau ca acei soldați japonezi care au stat ascunși în junglă, neștiind că războiul se terminase.

Începu să-și pună întrebarea cît de mult reușise să se apropie Mihail Safanov în primăvara anului 1953, dar apoi renunță cu bună-știință să se mai gîndească la asta. Nu avea rost să-și închipuie ce se întîmplase — nu încă; nu *aici*.

Îi venea greu să țină creionul între degetele înghețate și mai greu să scrie cu fulgii de zăpadă care se așterneau peste pagină. Totuși, își croi drum pînă la ultimele cruci.

B.D. Cijikov, scrise el. *Față dură, brutală. Ten închis. Poate georgian? A murit la vîrsta de șaptezeci și șapte de ani.*

Se întreba cum arătau oare tovarășii Golub și Cijikova, și cine le-a răzuit fețele și de ce. Era ceva cît se poate de sinistru în siluetele lor fără chipuri. Constată că scrisese: *E posibil să fi fost epurați?*

Of, unde dracu' era O'Brian?

Îl durea spatele. Genunchii i se udaseră. Se ridică în picioare și îi veni în minte un gînd. Curăță zăpada de pe pagină și linse capătul creionului.

Mormintele sînt bine îngrijite, scrise el, *pămîntul pare a fi plivit. Dacă acest loc este abandonat, ca și clădirile, n-ar fi fost invadat de bălării?*

— O'Brian! strigă el. R. J.? Zăpada îi înăbuși strigătul.

Închise bloc-notesul și începu să se îndepărteze de cimitir cu pas grăbit, punîndu-și mănușile. Vîntul se înteți

în clădirile părăsite din fața lui, prinzînd zăpada și ridicînd-o ici-colo ca pe colțul unei perdele. Își croi drum cu greu, pe urma pașilor mari ai lui O'Brian, pînă ajunse în punctul de unde începea drumeagul. Urmele duceau clar spre mașină. Își duse binoclul la ochi și reglă obiectivul. Cîmpul vizual îi fu inundat de imaginea mașinii împotmolite, atît de nemișcată și îndepărtată, încît părea ireală. În jurul ei nu părea să fie nici țipenie de om. Ciudat.

Se răsuci foarte încet, o întoarcere de 360 de grade, cercetînd împrejurimile cu binoclul. Pădure. Pereți prăbușiți și dărîmături. Pădure. Morminte. Pădure. Drumeag. Toyota. Iar pădure.

Lăsă jos binoclul și se încruntă, apoi se îndreptă spre mașină, tot pe urmele lui O'Brian. Lui îi luă vreo două minute ca să ajungă la mașină. Era clar că nu mai călcase nimeni în această direcție: erau două perechi de urme îndreptîndu-se spre luminiș și una venind înapoi. Se apropie de mașină mărind pasul și, potrivindu-și-l pe urmele bărbatului mai solid, reuși să reconstituie exact mișcările lui O'Brian: așa și așa... și... *așa*...

Kelso se opri, cu brațele întinse, șovăind. Americanul venise în mod sigur pe aici, ocolise Toyota, ajunsese în spatele ei, scosese de acolo cutia de metal cu camera video — observă că aceasta lipsea — și apoi se pare că ceva i-a distras atenția, căci, în loc să se întoarcă spre așezarea omenească, urmele lui se abăteau brusc și se îndepărtau imediat de mașină, în unghi drept, ducînd direct spre pădure.

Îl strigă pe O'Brian încet. Și apoi, într-un acces de panică, își puse mîinile la gură și zbieră cît putu de tare.

Și iarăși, același efect ciudat de amortizare a sunetelor, de parcă pădurea îi înghițea cuvintele.

Prudent, intră în subarboret. O, dar el totdeauna urîse pădurile, nu-i așa? Urîse pînă și terenurile împădurite din jurul Oxfordului, cu razele poetice ale soarelui, în nuanțe de ruginiu, și roșu ca sîngele și vegetația acoperită cu mușchi și felul în care frunzele îi năvăleau în față pe neașteptate și apoi se îndepărtau foșnind.

Și crengile care te izbeau peste față... *Scuze, scuze*... O, dar lui îi trebuia mereu un spațiu întins. Un deal. Vîrful unei faleze. Marea strălucitoare!

— R. J.? Ce nume cretin trebuia să strige, dar îl strigă totuși și încă și mai tare:

— R. J.!

Aici nu se mai vedeau urmele. Pămîntul era accidentat. De undeva îi venea mirosul stătut de mlaștină, rînced ca răsuflarea unui cîine, și se întunecase. Trebuia să fie foarte atent, gîndi el, să nu se îndepărteze prea mult de drum, căci, dacă mergea prea departe, o să se rătăcească și poate va sfîrși îndepărtîndu-se tot mai mult de mașină, pînă cînd nu va mai fi nimic de făcut, decît să se întindă pe pămînt în întuneric și să înghețe.

Pe neașteptate, se auzi un pocnet în stînga lui, la distanță, și apoi o cascadă de mici explozii, ca niște ecouri. La început, sunetul părea să fie ca și cum ar fugi cineva, dar apoi el își dădu seama că era doar zăpada care se desprindea de pe vîrfurile unor crengi și cădea pe pămînt. Își puse mîinile la gură:

— R. J.!

Și apoi auzi un sunet omenesc. Un geamăt, nu-i așa? Un suspin?

Încercă să stabilească de unde venea. Și apoi îl auzi din nou. Mai aproape, și i se părea că se aude în spatele lui. Se strecură printr-o deschizătură între doi copaci foarte apropiați și ajunse într-o poieniță, și iată cutia camerei video a lui O'Brian zăcînd deschisă pe pămînt și iată-l, dincolo de ea, pe O'Brian însuși, cu capul în jos și legănîndu-se ușor, cu vîrfurile degetelor de-abia reușind să atingă suprafața zăpezii, agățat de piciorul stîng de o bucată de frînghie unsuroasă.

Capitolul 26

Funia era atîrnată de vîrful unui mesteacăn tînăr și înalt, aproape îndoit de greutatea lui O'Brian. Reporterul gemea. Era aproape inconștient.

Kelso îngenunchie lîngă capul lui. Văzîndu-l, O'Brian începu să se zbată slab. Nu părea capabil să articuleze o propoziție.

— E-n regulă, zise Kelso. Încercă să pară calm. Nu-ți face griji. Te dau eu jos.

Să-l dea jos. Kelso își scoase mănușile. Să-l dea jos. Bine. Cu ce să-l dea jos? Avea un cuțit de ascuțit creioane, dar era în mașină. Se căută prin buzunare și dădu peste brichetă. O aprinse, arătîndu-i flacăra lui O'Brian.

— Te dăm noi jos. Uite! O să fie bine.

Sări în picioare și ridică o mînă, apucîndu-l pe O'Brian de glezna încălțată în cizmă. Un laț de funie subțire intrase adînc în pielea cizmei. Kelso trebui să-l tragă în jos cu toată puterea de care era în stare, ca să poată apropia flacăra de funia întinsă chiar deasupra tălpii piciorului reporterului. Umerii lui O'Brian atingeau zăpada.

— Amăut, spunea el. Amăut.

Funia era udă. Păru să dureze o veșnicie pînă cînd flacăra brichetei avu vreun efect. Kelso trebui să se oprească și să o agite. Flacăra începea să se albăstrească și să moară, înainte ca primele fire să ardă înăbușit. Dar apoi, din cauza încordării, firele se rupseră repede. Ultimul dintre ele pocni, și copacul se îndreptă imediat, iar Kelso încercă să-i sprijine picioarele cu mîna liberă, dar nu reuși, astfel că trupul lui O'Brian se prăbuși greoi în zăpadă.

Reporterul se chinui să se ridice în capul oaselor, reuși să se sprijine pe coate, apoi căzu la loc. Încă mai mormăia ceva. Kelso îngenunchie lîngă el.

— N-ai pățit nimic. O să fie bine. Te scoatem noi de aici.

— Amăut.

— Am băut?

— *L-am văzut.*

— Pe cine ai văzut? Pe cine?

— O, Isuse! Of, la dracu'!

— Poți să-ți îndoi piciorul? E rupt? Keslo merse de-a bușilea prin zăpadă și începu să-și înfigă unghiile în nodul lațului, înfipt adînc într-o parte a cizmei lui O'Brian.

— Fluke... O'Brian își ridică brațul, îndoindu-și degetele disperat. Ajută-mă să mă ridic, te rog!

Kelso îl luă de mînă și îl trase pînă cînd O'Brian reuși să stea în capul oaselor. Apoi înconjură cu brațul pieptul larg al reporterului și, împreună, reușiră să-l facă să stea în picioare. O'Brian stătu așa, sprijindu-se cu toată puterea pe Kelso, lăsîndu-se cu toată greutatea pe piciorul drept.

— Poți să mergi?

— Nu sînt sigur. Cred că da. Merse șchiopătînd vreo cîțiva pași.

— Lasă-mă un minut.

Rămase pe loc, cu spatele la Kelso, holbîndu-se la copaci. Cînd păru să respire mai normal, Kelso zise:

— Pe *cine* ai văzut?

— Pe *el*, zise O'Brian, răsucindu-se. Acum privirea lui era sălbatică și speriată, cercetînd pădurea din spatele lui Kelso. L-am văzut pe *bărbatul* ăla. L-am văzut cum se zgîia dintre copacii ăia nenorociți, lîngă mașină. *Isuse*! Am crezut că o să mor de frică.

— Ce vrei să spui? Care bărbat?

Am făcut un pas spre el — cu mîinile sus, hai să fim prieteni! omul-alb-venit-cu-gînduri-de pace — și cît ai zice pește a *dispărut*! Vreau să spun că s-a făcut *nevăzut*. După asta nu l-am mai văzut bine. L-am auzit, totuși, și parcă l-am mai zărit o dată, mergînd repede prin pădure, departe, în dreapta — o figură parcă tăiată cu ferăstrăul

— ca un mijlocaș la rugby, un trup scund și îndesat. Și agil. Atît de agil, că nici nu ți-ar veni să-ți crezi ochilor, Omule, părea să se miște ca o *maimuță*! Pe urmă nu mai știu decît că lumea s-a răsturnat.

— M-a atras, Fluke, știi, nu-i așa? M-a atras drept în afurisita asta de *capcană*! Probabil că-i pe-acolo acum și *ne privește*.

Puterile îi reveneau, precipitate de frică.

Merse vreo cîțiva pași șchiopătînd. Cînd încercă să-și fixeze cum trebuie piciorul stîng, se cutremură. Dar putea să-l miște, era ceva! Nu era rupt, era clar?

— Trebuie să plecăm, trebuie să scăpăm de aici. Se aplecă stîngaci și închise clemele cutiei camerei video.

Pe Kelso nu era nevoie să-l îndemni de două ori.

Dar vor trebui să meargă cu mare atenție, zise el. Trebuiau să *cugete*. Căzuseră deja în două capcane întinse de el — una pe drumeag, și una aici — și cine știe cîte or mai fi! În zăpada asta, era al dracului de greu de văzut.

— Poate, zise Kelso, dacă încercăm să mergem pe urmele mele...

Dar urmele pașilor lui deja începuseră să dispară, sub ninsoarea deasă, neîntreruptă.

— Cine este el, Fluke? șopti O'Brian, cînd se întoarseseră prin pădure. Adică, *ce* este el? Ce anume îl sperie atît de îngrozitor?

Este fiul tatălui său, gîndi Kelso, asta e! Este un psihopat, un paranoic de patruzeci și cinci de ani, dacă există așa ceva.

— Of, Doamne, zise O'Brian, ce-a fost *asta*?

Kelso se opri.

Nu era o nouă avalanșă de zăpadă de pe vîrfurile copacilor, asta era sigur. Dura prea mult. Un freamăt puternic, continuu, undeva în fața lor.

— El este, zise O'Brian. Se mișcă din nou. Încearcă să ne înnebunească.

Zgomotul încetă pe neașteptate și ei rămaseră pe loc, ascultînd.

— Ce-o fi mai făcînd acum?

— Cred că stă cu ochii pe noi.

Din nou, Kelso se chinui să vadă în întuneric, dar degeaba. Subarboret des, mari petice de umbre, întrerupte uneori de torente de zăpadă — privirea nu i se putea fixa pe nimic — nu mai văzuse în viața lui un astfel de loc. Asuda din belșug acum, în ciuda frigului. Simțea furnicături prin piele.

Aceasta a fost cînd a început urletul — un hohot asurzitor, neomenesc. Lui Kelso îi trebuiră vreo două secunde pînă să-și dea seama că era alarma de la mașină.

Apoi se auziră două împușcături puternice, una după alta, o pauză, apoi a treia împușcătură.

Apoi liniște.

Mai tîrziu, Kelso n-a știut niciodată sigur cît timp au mai rămas acolo, nemișcați. Își amintea doar de spaima cumplită care îl imobiliza: le înghețase mintea și nu mai erau capabili să acționeze, dîndu-și seama că nu puteau face nimic. El — oricine o fi fost *el* — știa unde se găseau ei. Trăsese în mașina lor. Umpluse pădurea de capcane. Putea să vină și să pună mîna pe ei în orice moment. Sau putea să-i lase unde erau. N-aveau nici o șansă să fie salvați din afară. Era stăpînul lor absolut. Nevăzut. Atoatevăzător. Omnipotent. *Dement*.

După vreun minut–două, riscară o discuție în șoaptă.

— Telefonul — zise O'Brian — dacă o fi deteriorat telefonul Inmarsat?

Era singura lor speranță și se afla în spatele Toyotei.

Poate că el nu știa cum arată un telefon prin satelit, zise Kelso. Poate că dacă rămîneau pe loc pînă se întuneca de-a binelea și se duceau apoi să-l recupereze...

Brusc, O'Brian îl înșfăcă tare de cot.

Un chip se uita la ei printre copaci.

Întîi Kelso nu l-a văzut — era atît de nemișcat — de nefiresc, perfect imobil, mintea lui avu nevoie de un moment pentru a-l înregistra, pentru a separa bucățile de contururile din pădure, pentru a le asambla și a declara că amestecul era omenesc.

Ochi negri, impasibili, care nu clipeau. Sprîncene negre, arcuite. Păr aspru, căzut în dezordine peste o frunte cu pielea groasă. Barbă.

Mai exista și o glugă făcută dintr-un fel de blană de animal maron.

Vedenia tuși. Grohăi.

— To-vară̆și, glăsui ea. Cuvîntul era pronunțat neclar, vocea era aspră, ca o bandă derulată prea lent.

Kelso simți că i se face părul măciucă.

— O, Isuse, zise O'Brian. Isuseisuseisuse...

Se auzi din nou tusea, și o horcăială puternică. Un scuipat galben fu aruncat în subarboret.

— To-vară̆și, eu sînt un om din topor. Nu pot să neg asta. Și am fost departe de tovărășia oamenilor. Dar asta e! Și acum? Vreți să vă împușc? *Da*?

Se proțăpi în fața lor — cît ai clipi, cu mișcări iuți — aproape că nu clinti nici o rămurică. Purta un palton vechi, militar — ciopîrțit deasupra genunchilor și strîns la mijloc cu o bucată de funie — și cizme de cavalerie, în care erau băgați pantalonii lui largi, ca niște saci. Nu purta mănuși și avea niște mîini uriașe. Într-o mînă ținea o pușcă veche. În cealaltă era servieta cu jurnalul Annei Safanova și restul documentelor.

Kelso simți cum O'Brian îl strînge și mai tare de braț.

— Ăsta este carnetul despre care se vorbește? Da? Iar documentele dovedesc!

Creatura se aplecă spre ei, bîțîindu-și capul cînd într-o parte, cînd în alta, examinîndu-i cu atenție.

— Deci voi sînteți aceia? Sînteți într-adevăr aceia?

Se apropie și mai mult, scrutîndu-i cu ochii lui negri, iar Kelso fu izbit de mirosul lui respingător, acru, de transpirație veche.

— Sau oți fi *păienjeni*?

Făcu un pas înapoi și ridică pușca iute, ochindu-i din dreptul taliei, cu degetul pe trăgaci.

— Noi sîntem aceia, zise Kelso, repede.

Omul ridică o sprînceană de surpriză.

— Imperialiști?

— Eu sînt un tovarăș englez. Tovarășul ăsta de lîngă mine e american.

— I-auzi, i-auzi! Anglia și America! Iar Engels era evreu! Rîse, arătîndu-și dinții negri, apoi scuipă.

— Și totuși nu mi-ați cerut dovada. De ce nu mi-ați cerut-o?

— Avem încredere în dumneata.

— „Avem încredere în dumneata!" Rîse din nou.

— Imperialiștii! Totdeauna cuvinte dulci! Cuvinte dulci, și apoi te omoară pentru o copeică! Pentru o copeică! Dacă ați fi *într-adevăr* aceia, ați cere dovada.

— Cerem dovada.

— Am *dovada*, zise el, sfidător. Se uită cînd la unul, cînd la celălalt, apoi lăsă pușca jos, se întoarse pe călcîie și începu să meargă repede înapoi, în direcția copacilor.

— Acum ce urmează? șopti O'Brian.

— Dumnezeu știe!

— N-am putea să-i luăm pușca aia? Noi doi, contra unuia singur?

Kelso se holbă la el, uluit.

— Nici să nu te *gîndești*!

— Cerule, dar ce mișcări iuți are, așa-i? Și e complet sărit de pe fix. O'Brian chicoti nervos. Uită-te la el. Ce face acum?

Dar el nu făcea nimic, rămăsese impasibil la marginea luminișului, așteptînd.

Nu prea au avut de ales, decît să se țină după el, ceea ce nu era ușor, ținînd cont de viteza pe care o avea el, terenul foarte accidentat din pădure, handicapul piciorului rănit al lui O'Brian. Kelso ducea cutia camerei de luat vederi. O dată sau de două ori, au avut impresia că l-au pierdut, dar nu pentru mult timp. Probabil că se oprea în loc din cînd în cînd, ca să le permită să-l ajungă din urmă.

După vreo cîteva minute, au ajuns iarăși pe drumeag, dar mult mai sus, cam pe la jumătatea distanței dintre Toyota abandonată și așezarea omenească pustie.

El n-a făcut pauze. I-a condus direct peste drumeagul acoperit de zăpadă, printre copacii de pe partea cealaltă a drumului.

Nu era deloc bine, gîndi Kelso, după ce ieșiră din lumina cenușie și se.cufundară din nou în adîncul tenebrelor. Pe furiș, fără să încetinească pasul, își strecură mîna în buzunar și rupse o pagină din blocnotesul său galben, o mototoli făcînd-o ghemotoc și îi dădu drumul în spatele lui. Repetă acest gest cam din 45 în 45 de metri: „ iepurele și ogarii" — un joc vechi, de cînd era elev — numai că de data asta el era *și* iepure *și* ogar.

O'Brian, gîfîind în spatele lui, șopti:

— Frumos lucrat!

Ieșiră într-o poieniță cu o căsuță simplă, de lemn, în mijlocul ei. Își construise căsuța bine — și recent, după cum arăta —, demontînd vechea tabără ca să facă rost de materiale. De ce a făcut el așa ceva, Kelso n-a descoperit niciodată. Poate vechiul amplasament era prea plin de stafii. Sau poate a dorit un loc și mai izolat și mai ușor de apărat.

În liniștea profundă, lui Kelso i s-a părut că aude o apă curgătoare, și bănui că prin apropiere trebuia să se afle fluviul.

Căsuța era construită din cunoscuta cherestea cenușie, cu o mică fereastră și o ușă potrivită cu înălțimea lui, ridicată cam la un metru de pămînt și accesibilă după ce se urcau patru trepte de lemn. La baza treptelor, el luă o creangă și o înfipse adînc în zăpadă. Un jet de pudră albă țîșni, în timp ce un obiect sări și pocni. Trase creanga înapoi. În jurul capătului era prinsă o cursă pentru animale mari, cu dinții de metal ruginit înfipți adînc în lemn.

Așeză capcana alături cu grijă, urcă treptele spre ușă, desfăcu lacătul și intră înăuntru. După un scurt schimb de priviri cu O'Brian, îl urmă și Kelso, aplecîndu-și capul ca să poată intra pe ușa joasă, pătrunzînd într-o cămăruță unică. Înăuntru era întuneric și frig și nebunia plutea în aer — el inspiră demența singuratică, ce mirosea la fel de iute și de acru, ca și izul persistent de piele nespălată. Își puse mîna la gură. În spatele lui, îl auzi pe O'Brian oprindu-și respirația.

Gazda lor aprinsese o lampă cu gaz. Craniile albite ale unui urs și unui lup luciră din întuneric. El puse jurnalul pe masă, lîngă o farfurie cu un pește pe jumătate mîncat, închis la culoare și plin de oase, puse un vas cu apă pe poliță și se aplecă să aprindă focul din nou în vechea sobă de fier, ținîndu-și pușca la îndemînă.

Kelso și-l închipuia în urmă cu o oră: auzind zgomotul îndepărtat al mașinii lor pe drumeag, întrerupîndu-și masa, însfăcîndu-și pușca și îndreptîndu-se spre pădure, cu focul stins cu apă, capcana pregătită...

Nu exista nici un pat, ci numai o saltea subțire, din care curgeau cîlții, rulată și legată cu o sfoară. Lîngă ea se afla un vechi tranzistor de producție sovietică, de mărimea unei lăzi de ambalaj, și lîngă acesta, un gramofon cu manivelă cu o pîlnie de alamă fără luciu.

Rusul desfăcu servieta și scoase carnetul de însemnări. Îl deschise la fotografia cu gimnastele din Piața Roșie și îl ridică, arătîndu-li-l:

— Poftim, vedeți?

Ei încuviințară din cap. El îl așeză pe masă, apoi trase de un fir de piele soioasă care îi atîrna la gît și trase și tot trase, pînă cînd reuși să scoată la iveală din adîncul straturilor fetide ale hainelor lui, o bucățică de plastic transparent. I-o arătă lui Kelso. Era impregnată de căldura corpului său: aceeași fotografie, dar împăturită ca să se vadă numai capul Annei Safanova.

— Voi sînteți aceia, zise el. Eu sînt cel pe care îl căutați.

Și acum: dovada.

Sărută medalionul improvizat și îl ascunse iar printre hainele lui. Apoi, din centura paltonului, scoase un cuțit scurt cu o lamă lată și mînerul de piele. Îl răsuci, arătîndu-le ascuțișul lamei. Rînji la ei.

Împinse cu piciorul bucățica de covor de pe dușumea, căzu în genunchi și deschise, folosind cuțitul drept pîrghie, o trapă primitivă de la un chepeng.

Se aplecă și scoase de acolo o valiză mare și sărăcăcioasă.

Își despachetă relicvariul ca un preot, așezînd cu religiozitate fiecare obiect în parte pe masa de lemn negeluit, de parcă era un altar.

Întîi apărură scrierile sfinte: cele treisprezece volume ale operelor complete și cugetărilor lui Stalin, *Socinenia*, publicate la Moscova după război. El arătă coperta interioară a fiecărei cărți, întîi lui Kelso și apoi lui O'Brian. Toate erau semnate la fel: „Pentru viitor, I. V. Stalin" și era evident că absolut toate fuseseră citite și recitite întruna. La unele dintre volume, cotoarele erau crăpate rău sau atîrnau, fiind desprinse. Paginile erau umflate din cauza semnelor de carte și a colțurilor îndoite.

Apoi apăru uniforma, fiecare piesă fiind înfășurată cu grijă în foiță, care începuse să se îngălbenească. O tunică cenușie, călcată, cu epoleți roșii. O pereche de pantaloni negri, tot călcați. Un palton. O pereche de cizme negre de piele, strălucind ca antracitul șlefuit. Un chipiu de mareșal. O stea de aur într-o cutie de piele roșie, încrustată cu secera și ciocanul, pe care Kelso a identificat-o drept Ordinul de Erou al Uniunii Sovietice.

Urmară suvenirurile. O fotografie (în ramă de lemn, sub sticlă) a lui Stalin în picioare, la birou: semnată, ca și cărțile: „Pentru viitor, I.V. Stalin". O pipă Dunhill. Un plic în care se afla o buclă de păr aspru, grizonat. Și în sfîrșit, un teanc de plăci de gramofon, vechi plăci de 78, groase cît niște farfurii întinse, toate în îmbrăcămintea lor originală, de hîrtie: „Mamă, cîmpiile sînt prăfuite", „Te aștept", „Privighetoarea din taiga", „I.V. Stalin: Cuvîntarea la Primul Congres al Muncitorilor de Șoc de la Cooperativele Agricole din URSS, 19 februarie 1933", „I.V. Stalin: Raport la al XVIII-lea Congres al P.C.U.S., 10 martie 1939"...

Kelso rămăsese împietrit. Fără grai. O'Brian a făcut primul pas. Îi aruncă o privire rusului, se lovi peste piept, făcu semn către masă, și, în schimb, primi o încuviințare din cap. Într-o doară, întinse mîna ca să ia fotografia. Kelso îi citea gîndurile: asemănarea era într-adevăr izbitoare. Nu identică, firește — nici un bărbat nu arată exact ca tatăl lui — dar aveau *ceva* comun, fără îndoială, în ciuda bărbii

și părului rebel ale tînărului. Ceva din forma ochilor și a oaselor feței, poate, sau în mimică: un fel de agilitate greoaie, o umbră genetică, ce depășea talentul oricărui actor.

Rusul rînji iar spre O'Brian. Luă cuțitul și arătă spre fotografie, apoi simulă că și-ar tăia barba. Da?

O clipă, Kelso n-a înțeles bine ce vroia, dar O'Brian înțelesese. O'Brian pricepuse pe loc.

— Da. Aprobă energic din cap. Da, da. Da, vă rog!

Rusul cosi pe loc o mare cantitate din barba-i neagră, aspră și le-o întinse, cu o plăcere copilărească, pentru inspecție. Repetă mișcarea de vreo cîteva ori, și era ceva șocant în felul în care făcea el acest gest, în nepăsarea cu care mînuia cuțitul cu tăișuri ascuțite pe o parte, apoi pe cealaltă, și apoi pe gît, în automutilarea sa indiferentă.

Nu există nimic — gîndi Kelso, cu o străfulgerare de certitudine — nu există nici un act de violență de care să nu fie capabil acest om.

Rusul întinse mîna spre ceafă și își strînse părul într-o coadă groasă de cal și o reteză cît mai aproape de rădăcină. Apoi traversă căsuța din vreo doi pași mari, deschise ușița sobei de fier, și aruncă părul peste lemnele care ardeau, părul se aprinse și pîlpîi o clipă, după care se încreți, transformîndu-se în cenușă și fum.

— Ce iad cumplit! șopti Kelso. Observă, nevenindu-i să creadă, că O'Brian începuse să deschidă cutia aparatului de filmat.

— A, nu! Asta, nu! Nu se poate!

— Ba eu pot.

— Dar e dement!

— Tot așa sînt jumătate din cei prezentați la televiziune.

O'Brian introduse o casetă nouă într-o parte a camerei video și zîmbi cînd se auzi declinul de pornire.

— Începe spectacolul!

În spatele lui, rusul își ținea capul aplecat peste vasul cu apă fierbinte, care scotea aburi pe foc. Se dezbrăcase, rămînînd doar cu o vestă galbenă, murdară, și-și săpunise fața cu ceva. Scrîșnetul lamei cuțitului pe firele aspre de pe fața lui îi făcu pielea de găină lui Kelso.

— Uită-te la el, zise Kelso. Probabil că nici nu știe ce *este* televiziunea.

— Nu mă deranjează.

— Dumnezeule! Kelso închise ochii.

Rusul se întoarse spre ei, ștergîndu-se pe cămașă. Fața îi era plină de pete, de stropi mici de sînge, dar își lăsase o mustață groasă, neagră și lucioasă ca aripile unei ciori, iar transformarea era uluitoare. În fața lor se afla Stalin cel de prin anii '20. Stalin în floarea vîrstei, o forță animalică. Ce prezisese Lenin? *Georgianul ăsta o să ne servească o tocană picantă!*

Își strînse părul sub chipiul de mareșal. Îmbrăcă tunica. Poate puțin cam largă la piept, dar în rest îi venea perfect. Îi încheie nasturii și se plimbă țanțoș prin cameră, în sus și în jos de vreo două ori, în timp ce-și flutura modest mîna dreaptă într-un salut imperial.

Luă un volum din *Opere Complete*, îl deschise la întîmplare, aruncă o privire pe pagină și-i dădu cartea lui Kelso.

Apoi zîmbi, ridică un deget, tuși în mînă, își drese glasul și începu să vorbească. Și ce bine vorbea! Kelso și-a dat seama de asta pe loc. Nu numai că a reprodus cuvînt cu cuvînt ce scria în carte. A depășit și cartea. Probabil că studiase înregistrările, oră de oră, an de an, încă din copilărie. Avea dicția cunoscută, egală, necruțătoare; ritmul sălbatic ca o incantație. Avea o expresie plină de sarcasm, de umor negru, forță, *ură*.

„Acest grup de spioni troțkisto-buhariniști, ucigași și dușmani ascunși — începu el rar — care s-au ploconit în fața străinătății, care erau posedați de instinctul slugarnic de a se înjosi în fața tuturor mărimilor străine și care erau gata să intre în slujba lor ca spioni — începu să ridice glasul — această mînă de oameni care n-au înțeles că și cel mai *umil* cetățean sovietic, fiind liber de cătușele capitalismului, este mult mai presus decît orice ștab cu rang înalt, pe grumazul căruia atîrnă jugul sclaviei capitaliste — acum deja zbiera — cine are nevoie de această bandă *mizerabilă* de sclavi venali, ce valoare pot avea ei în ochii poporului, și cui pot ei să slăbească moralul?"

Se uita fioros în jur, sfidînd totul, pe Kelso cu cartea deschisă, pe O'Brian cu camera video la ochi, masa, soba, craniile de animale — pe oricine ar fi cutezat să-i întoarcă vorba.

Își îndreptă ținuta, cu bărbia scoasă înainte.

„În 1937, Tuhacevski, Iakir, Uborevici și alți tartori au fost condamnați la moarte prin împușcare. După aceea, s-au ținut alegerile pentru Sovietul Suprem al URSS. La aceste alegeri, s-a votat în proporție de 98,6% în favoarea puterii sovietice!

La începutul anului 1938, Rosengolds, Rîkov, Buharin și alți tartori au fost condamnați la moarte prin împușcare. După aceea, au avut loc alegerile pentru Sovietele Supreme ale Republicilor Unionale. În cadrul acestor alegeri, s-a votat în proporție de 99,4% în favoarea puterii sovietice! Unde sînt simptomele slăbirii moralului, am vrea să știm?"

Își duse pumnul în dreptul inimii.

„Astfel și-au găsit moartea *rușinoasă* cei care s-au opus liniei Partidului nostru, care au sfîrșit ca *dușmani ai poporului!"*

Aplauze furtunoase, citi Kelso. *Toți delegații se ridică în picioare și îl ovaționează pe vorbitor. Strigăte de „Trăiască Tovarășul Stalin!", „Bravo, Tovarășe Stalin!", „Ura pentru Comitetul Central al Partidului nostru!"*

Rusul se înclină în ritmul mulțimii moarte. Auzea urletele, tropăiturile, ovațiile. Aprobă din cap cu modestie. Zîmbi. Aplaudă la rîndul lui. Tumultul imaginar răsuna în căsuța cu pereți înguști și reverbera afară, peste poienița acoperită de zăpadă, gata să spintece copacii tăcuți.

Capitolul 27

Avionul lui Feliks Suvorin coborî, străbătînd baza de nori joși și se înclină spre stînga, urmînd linia coastei Mării Albe.

În pustietatea acoperită de zăpadă apăru o pată de rugină care se tot mări, iar el începu să distingă detaliile. Macarale prăbușite, îngrădituri pustii pentru submarine, barăci părăginite... trebuie să fie Severodvinski, curtea cu deșeuri a lui Brejnev, chiar de-a lungul coastei care pornea de la Arhanghelsk, unde prin anii '70 s-au construit submarinele care ar fi trebuit să-i îngenuncheze pe imperialiști.

Se holba de sus la toate acestea, în timp ce își prindea centura de siguranță. Cu vreun an în urmă, niște intermediari ai Mafiei își băgaseră nasul pe aici, încercînd să cumpere un focos de rachetă pentru irakieni. Își amintea de cazul respectiv! Ceceni în taiga! Incredibil! Și totuși, într-o zi, vor reuși, gîndi el. Erau prea multe echipamente în plus, prea puțină supraveghere și prea mulți bani aruncați în joc pentru asta. Legea cererii și ofertei se va combina cu teoria probabilității și într-o zi tot o să obțină ceva.

Flapsul aripilor se zgudui. Se auzi scrîșnetul unor cabluri. Coborîră și mai mult, abătîndu-se și croindu-și drum prin furtuna de zăpadă. Severodvinsk se pierdu în depărtare. El vedea discuri cenușii de apă înghețată, terenuri plate, mlăștinoase, copaci cu vîrfurile acoperite de zăpadă și încă mai mulți copaci, fugind întruna. Ce putea să trăiască acolo, jos? În mod sigur, nimic? Nimeni, se aflau la marginea pămîntului.

Vechiul avion se mai rostogoli încă vreo zece minute, la mai puțin de 15 de metri deasupra plafonului de

pădure și apoi Suvorin văzu un desen format din lumini, pe zăpadă.

Era un aerodrom militar, izolat între copaci, cu un plug de zăpadă parcat la marginea măștii de beton. Pista tocmai fusese curățată, dar deja începuse să se aștearnă un strat subțire de zăpadă. Coborîră mult ca să arunce o privire, apoi se mai ridicară o dată, forțînd motorul, și se întoarseră ca să se apropie de pistă pentru aterizare. În timp ce mai erau încă în aer, Suvorin zări o clipă orașul Arhanghelsk răsturnat — niște blocuri-turn întunecate, în depărtare, și coșuri de fabrică murdare, și apoi începură aterizarea, săltînd pe pistă, o dată, de două ori, înainte de a se stabiliza, răsucindu-se, în timp ce elicele stîrneau mici viscole în zăpadă.

Cînd pilotul opri motoarele, se lăsă o liniște pe care Suvorin n-o mai cunoscuse niciodată. La Moscova, erau întotdeauna zgomote, chiar și în așa-numita liniște a nopții — puțin trafic, poate cearta vreunui vecin. Dar nu aici. Aici liniștea era absolută, iar el o detesta. Se trezi vorbind doar pentru a umple tăcerea.

— Bravo! strigă el către pilot. Am reușit!

— Cu plăcere. Apropo, aveți un mesaj de la Moscova. Trebuie să-l sunați pe colonel înainte să plecați. Înțelegeți ce vrea să spună?

— Înainte să plec?

— Da. *Unde să plec?*

Nu era suficient loc ca să poată sta drept în picioare. Suvorin trebui să se ghemuiască. Lîngă un hangar mare, așezate pe sol, el văzu un șir de bimotoare vopsite special pentru camuflajul arctic.

Ușa din spate se deschise. Temperatura scăzu cu vreo 5°. Fulgii de zăpadă se tălăzuiau în fuzelaj. Suvorin își înșfăcă servieta diplomat și sări jos, pe beton. Un tehnician cu o căciulă de blană îl îndrumă spre hangar. Ușa-i masivă, glisantă, fusese deschisă pe sfert. În întuneric, așteptîndu-l, lîngă vreo două jeep-uri, adăpostindu-se de zăpadă, se afla un comitet de primire: trei bărbați în uniforme MVD cu puști de asalt AK-74, un individ din miliție și, în mod

cu totul curios, o doamnă în vîrstă, îmbrăcată în haine groase bărbătești, cocoșată ca un vultur, sprijinindu-se într-un baston.

Se întîmplase ceva, Suvorin își dădu seama de asta pe loc și, indiferent ce era, nu era ceva bun. N-avu nici o îndoială că așa trebuie să fi fost, chiar în clipa în care a întins mîna militarului cu grad mai mare din Ministerul de Interne — un tînăr care își ținea gura arogant, avea o ceafă ca de taur și se numea maiorul Kretov — și în schimb a primit un salut destul de în dorul-lelii ca să poată fi interpretat ca o insultă. Cît despre cei doi oameni ai lui Kretov, ei nici nu s-au ostenit să-l bage în seamă. Erau prea ocupați cu descărcarea unui mic arsenal din spatele unuia dintre jeep-uri: rezerve de încărcătoare pentru puștile AK-74, pistoale, cartușe de semnalizare, și o mitralieră mare, tip vechi RP-46 cu cartușe filtrante și benzi de cartușe și o crăcană de metal.

— Deci ce așteptăm aici, domnule maior? zise Suvorin, încercînd să fie prietenos. Un mic război?

— Putem discuta despre asta pe drum.

— Prefer să discutăm acum.

Kretov șovăi. Era evident că tare i-ar fi plăcut să-i spună lui Suvorin să se ducă la dracu', dar aveau același grad, și în plus, încă nu știa ce-i poate pielea acestui militar în civil, îmbrăcat cu haine occidentale atît de luxoase.

— Ei, atunci repede!

Enervat, pocni din degete spre tinerii milițieni greoi.

— Spuneți-i ce s-a întîmplat.

— Și cine sînteți, zise Suvorin.

Milițianul luă poziție de drepți:

— Locotenent Korf, domnule maior.

— Așadar, Korf?

Locotenentul dădu raportul repede, nervos.

La puțin timp după prînz, miliția din Arhangelsk a primit o notificare de la cartierul general din Moscova că se credea că doi străini se află prin împrejurimile orașului, încercînd probabil să stabilească un contact cu o persoană

sau persoane numite Safanov sau Safanova. El inițiase ancheta personal. Fusese localizată o singură cetățeană cu acest nume: martora Vavara Safanova — arată spre bătrînă — care a fost ridicată la nouăzeci de minute după primirea telexului de la Moscova. Ea confirmase că doi străini fuseseră în vizită la ea și plecaseră cu mai puțin de o oră în urmă.

Suvorin îi zîmbi cu blîndețe Vavarei Safanova.

— Și ce-ați putut să le spuneți, tovarășa Safanova?

Ea se uită în pămînt.

— Le-a spus că fiica ei e moartă — interveni Kretov, nerăbdător. A murit la naștere, acum patruzeci și cinci de ani, și a avut un copil. Un băiat. Acum putem pleca? Eu deja am obținut informațiile astea de la ea.

— Un băiat, gîndi Suvorin. Așa trebuia să fie. O fată nu ar fi contat. Dar un băiat... Un moștenitor...

— Și băiatul trăiește?

— A crescut în pădure, zice ea. Ca un lup.

Suvorin se întoarse în silă de la bătrînă la maior.

— Și probabil că Fluke Kelso și O'Brian s-au dus în pădure ca să găsească acest „lup"?

— Au un avans de vreo trei ore față de noi.

Kretov desfășură o hartă la scară mare pe capota jeep-ului din apropiere.

— Ăsta-i drumul, zise el. Nu există cale de ieșire decît pe unde au intrat, și zăpada o să-i blocheze. Nu vă faceți probleme! Punem noi mîna pe ei la lăsarea întunericului.

— Și cum ajungem la ei? Putem să luăm un elicopter?

Kretov făcu semn din ochi unuia dintre oamenii lui.

— Mă tem că domnul maior de la Moscova n-a studiat prea bine terenul nostru. Taigaua nu este dotată cu piste *pentru elicoptere*.

Suvorin încercă să nu se înfurie.

— Atunci cum ajungem la ei?

— Cu plugul de zăpadă, zise Kretov, de parcă acest lucru era evident. Noi patru încăpem în cabină. Sau noi trei, dacă preferați să nu vă udați pantofii de bal.

Și din nou, dar cu greu, Suvorin își stăpîni mînia.

— Deci ce plan aveți? Le degajăm drumul de zăpadă, ca să aibă ei pe unde să se întoarcă în oraș pe la spatele nostru, ăsta e planul?

— Dacă trebuie.

— Dacă trebuie, repetă Suvorin, rar. Acum începea să înțeleagă. Se uită lung în ochii cenușii și reci ai maiorului, apoi îi privi pe cei doi membri ai MVD, care terminaseră de descărcat jeep-ul.

— Deci ce mai conduceți voi astăzi? Escadroane ale morții, nu-i așa? Ați pus pe roate aici o bucățică din America de Sud?

Kretov începu să împăturească harta.

— Trebuie să pornim imediat.

— Trebuie să vorbesc cu Moscova.

— Noi am vorbit deja cu Moscova.

— *Eu* trebuie să vorbesc cu Moscova, domnule maior, și dacă încerci să pleci fără mine, te asigur că în următorii cîțiva ani o să *construiești* piste pentru elicoptere.

— Nu cred.

— Dacă se ajunge la o competiție între SVR și MVD, să știi: SVR o să cîștige întotdeauna.

Suvorin se întoarse și se înclină în fața Vavarei Safanova.

— Vă mulțumim pentru ajutor.

Apoi, adresîndu-se lui Korf, care urmărise această scenă cu ochii holbați:

— Condu-o acasă, te rog. Ai făcut treabă bună.

— Le-am spus eu — zise bătrîna pe neașteptate — le-am spus eu că nu putea să iasă nimic bun din asta.

— Asta s-ar putea să fie adevărat, zise Suvorin. În regulă, domnule locotenent, du-te acum! Acum — îi spuse el lui Kretov — unde e telefonul ăla nenorocit?

O'Brian insistase să mai filmeze douăzeci de minute. Prin semne, el îl convinsese pe rus să-și strîngă relicvele și apoi să le desfacă din nou, ridicînd fiecare obiect în fața camerei de luat vederi și explicînd ce era. („Cartea lui." „Fotografia lui." „Părul lui." Fiecare obiect a fost sărutat cu smerenie și aranjat pe altar.) Apoi O'Brian i-a arătat

cum vroia el să stea rusul la masă, fumîndu-și pipa și citind din jurnalul Annei Safanova. *Amintiți-vă de cuvintele istorice adresate de Tovarășul Stalin lui Gorki: „Sarcina statului proletar este aceea de a produce ingineri ai sufletelor omenești..."*

— Nemaipomenit! zise O'Brian, învîrtindu-se în jurul lui cu camera video. Fantastic. Nu-i fantastic, Fluke?

— Nu, zise Kelso, e un circ de doi bani.

— Pune-i și tu vreo două întrebări, Fluke.

— Nici gînd!

— Hai! Măcar vreo două! Întreabă-l ce părere are despre noua Rusie.

— Nu.

— Două întrebări și plecăm de-aici. Îți promit.

Kelso șovăi. Rusul se holba la el, mîngîindu-și mustața cu coada pipei. Avea dinții ca niște cioturi galbene. Partea de dedesubt a mustății i se udase de salivă.

— Colegul meu ar dori să știe dacă ați aflat de marile schimbări care s-au produs în Rusia și ce părere aveți despre ele.

Un moment, el a rămas tăcut. Apoi întoarse capul de la Kelso și se uită fix în obiectiv.

— O trăsătură caracteristică a istoriei vechii Rusii — începu el — a constat în loviturile permanente la care a fost supusă. Toți au bătut-o pentru că era înapoiată. A fost bătută pentru că bătaia era profitabilă și pentru că scăpai nepedepsit. Așa este legea exploatatorilor — să-i bați pe cei înapoiați și pe cei slabi. Este legea junglei capitalismului. Ești înapoiat, ești slab — deci greșești; deci, poți fi bătut și înrobit.

Se lăsă pe spate, trăgînd din pipă cu sete, cu ochii pe jumătate închiși. O'Brian stătea în picioare, chiar în spatele lui Kelso, ținînd camera video, și Kelso îi simți mîna grea apăsîndu-l pe umăr, îndemnîndu-l să-i pună altă întrebare.

— Nu înțeleg, zise Kelso. Ce vreți să spuneți? Că noua Rusie este bătută și înrobită? Dar în mod sigur majoritatea oamenilor vor spune exact invers: Că oricît de grea ar fi viața, măcar acum au libertate?

Un zîmbet lent, drept în fața camerei de luat vederi. Rusul își scoase pipa din gură și se aplecă în față, împungînd cu ea în pieptul lui Kelso.

— Asta e foarte bine. Dar, din păcate, doar libertatea nu ajunge, sub nici o formă. Dacă există o criză de pîine, criză de unt și grăsimi, criză de țesături și dacă există condiții proaste de viață, cu libertatea n-o să ajungi prea departe. E foarte greu, tovarăși, să trăiești numai cu libertatea.

O'Brian șopti:

— Ce spune? Are vreo noimă?

— Are un fel de noimă. Dar e ciudat.

O'Brian îl convinse pe Kelso să-i mai pună încă vreo două întrebări și la fiecare din ele obținu răspunsuri asemănătoare, la fel de bombastice, și apoi, cînd Kelso refuză să mai traducă, O'Brian insistă să-l scoată pe rus afară pentru o ultimă filmare.

Kelso îi urmări vreun minut pe fereastra îngustă, murdară: O'Brian făcînd un semn în zăpadă și apoi îndreptîndu-se spre căsuță, întorcîndu-se, indicînd linia, încercînd să-l facă să înțeleagă pe rus ce vroia de la el.

Parcă i-ar fi așteptat, se gîndi Kelso.

Voi sînteți aceia, spusese el. *Sînteți într-adevăr aceia... Ăsta este jurnalul despre care se vorbește...*

Era clar că fusese educat — mai bine zis, îndoctrinat. Știa să citească. Părea să fi fost crescut în vederea împlinirii unui destin măreț: o certitudine mesianică a faptului că într-o bună zi în pădure o să-și facă apariția niște străini, care vor aduce o carte și că ei, cine or fi ei — chiar dacă erau doi imperialiști — *ei vor fi aceia...*

Rusul părea să fie nemaipomenit de bine dispus, ridicîndu-și arătătorul la ochi și mișcîndu-și-l înspre camera video, rînjind, aplecîndu-se și făcînd un bulgăre de zăpadă și aruncîndu-l în joacă în spatele lui O'Brian.

Homo Sovieticus, gîndi Kelso. Omul sovietic.

Încercă să-și amintească ceva, un fragment din biografia lui Volkogonov, în care era citat Sverdlov, care fusese exilat în Siberia împreună cu Stalin în 1914. Stalin nu se amesteca în grupul celorlalți bolșevici, asta îl mirase peste

măsură pe Sverdlov. Iată-l cum era atunci: necunoscut, în vîrstă de aproape patruzeci de ani, nu muncise nici o zi în toată viața lui, n-avea nici un talent, nici o meserie, și totuși, pleca pur și simplu de unul singur ca să vîneze sau să pescuiască și „dădea impresia că aștepta să se întîmple ceva".

Vîna. Pescuia. *Aștepta.*

Kelso se îndepărtă de fereastră și strecură repede carnetul de însemnări înapoi în servietă, apoi îl băgă în haina lui. Verifică din nou de la fereastră ce se întîmpla afară, apoi se duse la masă și începu să răsfoiască *Operele Complete* ale lui Stalin.

Avu nevoie de vreo două minute ca să găsească ceea ce căuta: două pagini cu colțurile îndoite din volume diferite, ambele pasaje fiind subliniate apăsat cu creionul negru. Și era exact așa cum crezuse el: primul răspuns al rusului era un citat direct dintr-o cuvîntare a lui Stalin — ținută în fața tuturor directorilor din Industria Socialistă din URSS, pe data de 4 februarie 1931, mai precis — pe cînd al doilea răspuns provenea dintr-o cuvîntare în fața a trei mii de stahanoviști, pe data de 17 noiembrie 1935.

Fiul vorbea cu cuvintele tatălui.

Auzi zgomotul cizmelor lui Stalin pe scările de lemn și puse repede cărțile la loc.

Suvorin îl urmă pe unul din membri MVR afară din hangar, traversă pista, și se îndreptară spre un bloc cu un singur etaj de lîngă turnul de control. Vîntul îi pătrundea pînă la piele. Zăpada îi intra pe la vîrfurile pantofilor. Cînd au ajuns la birou, dîrdîia de frig. Un tînăr caporal ridică privirea cînd intrară în birou, lipsit de interes. Suvorin începea să se sature pînă-n gît de văgăuna asta amărîtă, din zona păduroasă, de acest *Arhanghelsk*. Trînti ușa.

— Salută, domnule, fir-ai al dracului, cînd intră în cameră un ofițer!

Caporalul sări în picioare așa de repede, că își răsturnă scaunul.

— Dă-mi un fir cu Moscova. Acum. Apoi așteaptă afară. Amîndoi să așteptați afară.

Suvorin nu se apucă să formeze numărul pînă cînd nu plecară cei doi. Puse mîna pe scaun, îl îndreptă și se așeză greoi pe el. Caporalul citea o revistă pornografică germană. Un picior desculț ieșea strălucitor de sub o grămadă de înregistratoare de rute de zbor. Auzea numărul sunînd slab. Era multă electricitate statică pe fir.

— Sergo? Suvorin la telefon. Dă-mi-l pe șefu'!

Într-o clipă, intră pe fir Arseniev.

— Feliks, ascultă! Avea glasul încordat. Am tot încercat să dau de tine. Ai aflat noutățile?

— Le-am aflat.

— Nemaipomenit! Ai discutat cu ceilalți? Trebuie să acționați rapid.

— Da, am discutat cu ei și vreau să spun: ce naiba se întîmplă, domnule colonel? Suvorin trebui să-și astupe urechea cealaltă cu degetul și să țipe în receptor. Ce se întîmplă? Am aterizat într-o pustietate, iar acum mă uit pe fereastră la trei ucigași care încarcă un plug de zăpadă cu suficient armament cît să nimicească un batalion al NATO...

— Feliks, zise Arseniev, nu mai e treaba noastră.

— Deci ce înseamnă asta? Acum trebuie să primim ordine de la MVD?

— Nu sînt de la MVD, zise Arseniev, liniștit. Sînt Forțele Speciale îmbrăcate în uniforme de MVD.

— Spețnaz? Suvorin își duse mîna la cap. Spețnaz. Comandouri. Brigăzi Alfa. *Ucigași.* Cine a hotărît să le dăm drumul ăstora?

Parcă nu știa cine!

Arseniev zise:

— Ghici!

— Și Excelența Sa era în stare de ebrietate, ca de obicei? Sau se afla într-o scurtă pauză de alcool?

— Ia fii atent, domnule maior! Glasul lui Arseniev era aspru.

Motorul Diesel al plugului de zăpadă porni cu o pocnitură. Turațiile motorului zgîlțîiau geamurile duble, acoperindu-i glasul lui Arseniev pentru scurt timp. Farurile mari, galbene intrară în funcțiune și străfulgerară prin

zăpadă, apoi se urniră cu greu, traversînd pista, în direcția lui Suvorin.

— Și ce ordine am de îndeplinit?

— Să procedezi cum crezi de cuviință, folosind toată forța necesară.

— În ce scop anume să folosesc toată forța necesară?

— Pentru ce crezi de cuviință.

— Adică?

— Tu hotărăști. Mă bazez pe tine, domnule maior. Îți acord deplină libertate de acțiune...

Ce viclean era! Viclean ca o vulpe. Un adevărat supraviețuitor! Suvorin își pierdu cumpătul.

— Deci cîți oameni trebuie să omorîm, domnule colonel? Unul singur? Doi? *Trei*?

Arseniev se arătă șocat. Era extrem de tulburat. Dacă înregistrarea convorbirii era derulată — ceea ce avea să se întîmple a doua zi — expresia lui va fi clară pentru toți cei care vor asculta.

— Nimeni n-a spus că trebuie omorît cineva, domnule maior! A spus cineva ceva despre asta? Am spus eu asta?

— Nu, n-ați spus, zise Suvorin, descoperindu-și o rezervă de sarcasm și amărăciune de care nu fusese conștient pînă atunci — deci pentru orice se va întîmpla, numai eu voi fi răspunzător. Superiorii mei nu m-au îndrumat în nici un fel. Și, sînt sigur, nici pe exemplarul maior Kretov nu l-a îndrumat nimeni!

Arseniev începu să spună ceva, dar glasul îi fu acoperit de turațiile asurzitoare ale motorului pornit din nou. Acum plugul de zăpadă ajunsese aproape lîngă fereastră. Lama i se ridica și cădea ca o ghilotină. Suvorin îl văzu pe Kretov la volan, trecîndu-și degetul peste gît. Claxonă. Suvorin îi făcu semn cu mîna, enervat, și întoarse spatele.

— Vă rog să repetați, domnule colonel.

Dar legătura se întrerupsese și toate încercările de a o reface eșuară. Și acesta a fost sunetul care l-a obsedat mai tîrziu, în timp ce stătea înghesuit pe strapontina plugului de zăpadă, care se hurduca, pătrunzînd în pădure: bîzîitul rece, implacabil al unui număr de telefon imposibil de obținut.

Capitolul 28

Nu mai ningea și se făcuse mult mai frig — trebuie să fi fost –3° sau –4°. Kelso își ridică gluga și o porni în mare viteză spre marginea luminișului. În fața lui, printre copaci, urmele de cocoloașe de hîrtie galbenă se iveau cam din 45 în 45 de metri în subarboretul acoperit de zăpadă, ca niște flori ornamentale.

Nu-i fusese ușor să iasă din cabană. Cînd îi spusese rusului că trebuiau să se întoarcă la mașină — „Doar ca să mai luăm niște echipamente, tovarășe", adăugase el repede —, fusese străfulgerat de o privire atît de bănuitoare, încît aproape că începuse să tremure de frică. Dar izbuti, cu chiu, cu vai, să susțină privirea fixă a celuilalt, și pînă la urmă, după o ultimă uitătură scrutătoare, primi un semn scurt de încuviințare. Dar chiar atunci, pe O'Brian îl găsise să mai piardă vreme — „știi, n-ar strica să mai filmăm puțin pe aici..." — pînă cînd Kelso îl înșfăcase tare de cot și-l împinsese spre ușă. Rusul se uitase la ei cînd plecau, pufăind din pipă.

Kelso îi auzea gîfîitul lui O'Brian în timp ce acesta se tot împiedica în spatele lui, dar nu s-a oprit ca să-i permită să-l ajungă din urmă, pînă cînd nu s-au îndepărtat suficient de cabană ca să nu mai poată fi văzuți.

O'Brian zise:

— Ai luat jurnalul?

Kelso se lovi peste pieptul hainei:

— E aici.

— Bine ai făcut, zise O'Brian.

Făcu vreo cîțiva pași de dans tîrșit prin zăpadă, în semn de victorie.

— Isuse, ce mai poveste, așa-i? O poveste trăsnet!

— O poveste trăsnet — repetă Kelso, dar nu dorea decît să scape de acolo mai repede. O luă iarăși din loc, dar și mai grăbit acum, cu picioarele durîndu-l din cauza efortului de a-și croi drum prin zăpadă.

Ajunseră la drumeag și iată și Toyota, la mai puțin de o sută de metri distanță de ei, acoperită de un strat alb ud, de vreo 2–3 cm înălțime, mai gros spre spatele mașinii, dincotro bătea vîntul și, cînd se apropiară, constatară că la suprafață zăpada începuse să înghețe. Mașina era tot înclinată în față, cu cauciucurile din spate aproape săltate deasupra zăpezii, și le trebui ceva timp ca să evalueze pagubele. Rusul trăsese trei gloanțe în mașină. Unul făcuse praf închizătoarea ușii din spate. Altul trecuse prin partea șoferului. Al treilea străpunsese capota, și intrase în motor, probabil ca să reducă la tăcere alarma.

— Nebunul dracului, zise O'Brian, holbîndu-se la găurile urîte făcute de gloanțe. Mașina asta a costat 40 000 de dolari...

Se strecură la volan, băgă cheia în contact. Nimic. Nici măcar un păcănit.

— Nu-i de mirare că ne-a lăsat să ne întoarcem la mașină, zise Kelso, liniștit. Știa că nu putem să plecăm nicăieri.

O'Brian părea iarăși îngrijorat. Ieși cu greu din mașină și se afundă în troianul de zăpadă. Își croi drum spre spatele mașinii, ridică portiera din spate și scoase un lung suspin de ușurare, în timp ce răsuflarea i se condensa în aerul înghețat.

— Ei, se pare că n-a avariat Inmarsatul, mulțumesc lui Dumnezeu! Tot e ceva! Se uită în jur, încruntîndu-se.

Kelso zise:

— Acum ce mai e?

O'Brian murmură:

— Copacii.

— *Copacii*?

— Mda. Îți aduci aminte că satelitul nu e chiar deasupra noastră? E deasupra ecuatorului. Aici, în nord, la asemenea distanță, înseamnă că trebuie să înclini antena

parabolică într-un unghi mai mic de 45° ca să poată emite vreun semnal. Copacii, dacă sînt prea apropiați de antenă — ei... *blochează semnalele*. Se întoarse către Kelso, iar în clipa aceea, Fluke ar fi fost în stare să-l asasineze doar pentru rînjetul lui nervos, tîmp, de pe fața lui mare, frumoasă și neroadă.

— Avem nevoie de oarecare spațiu, Fluke. Îmi pare rău.

— Oarecare spațiu?

— Mda. Chiar așa. Trebuiau să se întoarcă în luminiș.

O'Brian a insistat să ia și restul echipamentului cu ei. În definitiv, asta îi spusese Kelso rusului și doar n-aveau nici un interes să-i dea de bănuit, nu-i așa? Și apoi, O'Brian n-ar fi lăsat nici mort echipamente de peste 100 000 de dolari într-o Toyota ciuruită de gloanțe în asemenea pustietate. N-o să scape el din *ochi* asemenea echipamente!

Așa că o porniră iarăși pe drumeag, prin zăpadă, cu O'Brian în frunte, cărînd Inmarsatul și cele mai grele cutii cu echipamente, și cu bateria Toyotei, înfășurată într-o folie de plastic, înghesuită la subraț. Kelso ducea cutia cu camera video și lap-top-ul și încerca din răsputeri să țină pasul cu O'Brian, dar înainta greu. Îl dureau mîinile. Zăpada îi epuiza toate forțele. În scurt timp, O'Brian se întorsese în pădure și se făcuse nevăzut, în timp ce Kelso trebuia să se oprească întruna ca să mute greutatea dărîmătoare a cutiei lap-top-ului. Transpira și înjura. Întorcîndu-se printre copaci, se împiedică de o rădăcină ascunsă și căzu drept în genunchi.

Cînd ajunse în luminiș, O'Brian conectase deja antena parabolică la baterie și încerca s-o răsucească în direcția bună. Antena era îndreptată chiar spre vîrfurile acoperite de zăpadă ale unor brazi înalți, cam la vreo 45 de metri depărtare, iar el stătea aplecat asupra ei, încordîndu-și maxilarul de neliniște, ținînd busola într-o mînă și apăsînd niște butoane cu cealaltă. Ninsoarea aproape că se oprise, iar în aerul înghețat plutea o undă albăstrie. În spatele lui, desenîndu-se pe fundalul umbrelor copacilor, era cabana cenușie de lemn — încremenită, aparent pustie,

dacă n-ar fi fost dîra de fum care se înălța din coșul său îngust de fier.

Kelso dădu drumul din mînă cutiilor și se aplecă în față cu mîinile pe genunchi, încercînd să-și tragă răsuflarea.

— Se aude ceva? zise el.

— Aș!

Kelso scoase un geamăt.

Un circ de doi bani...

— Dacă aparatul ăsta nu funcționează, zise el, cred că ai înțeles că o să stăm aici mult și bine? O să rămînem blocați aici pînă anul viitor în aprilie și n-o să avem nimic de făcut tot timpul, decît să ascultăm fragmente din *Operele Complete* ale lui Stalin.

Era o perspectivă atît de înfricoșătoare încît se trezi rîzînd și, pentru a doua oară în ziua aceea, O'Brian i se alătură.

— Domnule, ce nu facem noi de dragul gloriei!

Dar nu rîse prea mult, iar aparatul nu porni.

Și, în această liniște, după vreo treizeci de secunde, lui Kelso i se păru din nou că aude zgomotul slab al unei ape curgătoare.

Ridică mîna.

— Ce-i? zise O'Brian.

— Fluviul. Închise ochii și-și ridică fața spre cer, încordîndu-și atenția. — Fluviul, *cred*...

Era greu să separi susurul apei de zgomotul vîntului printre copaci. Dar acesta era mai persistent decît șuieratul vîntului și mai profund, și părea să provină de dincolo de cabană.

— Hai să vedem ce este, zise O'Brian. Smulse cele două cleme-crocodil de la bornele bateriei și începu să ruleze cablul repede.

— Logic, dacă stai să te gîndești. Probabil că așa circulă el. Cu barca.

Kelso ridică cele două cutii, iar O'Brian strigă la el:

— Atenție, Fluke!

— Ce?

— Capcanele. Ai uitat? A pus capcane în toată pădurea.

Kelso rămase în picioare, cu ochii în pămînt, șovăind, aducîndu-și aminte de zăpada împroșcată, clănțănitul dinților de metal. Dar n-avea nici un rost să-și mai facă acum griji în legătură cu asta — gîndi el — după cum era inutil să încerce să nu treacă prin fața ușii cabanei. Așteptă ca O'Brian să termine de împachetat Inmarsatul, apoi porniră la drum împreună, călcînd cu grijă. Kelso simțea prezența rusului peste tot acum: la fereastra cabanei lui murdare, în ascunzătoarea de sub ea, în spatele lemnelor de foc strînse grămadă și lipite de zidul din spatele cabanei, în butoiul umed de apă și acoperit cu mușchi și în întunericul copacilor din apropiere. Își închipuia pușca ochindu-i spatele și era foarte conștient de finețea pielii lui, de vulnerabilitatea ei ca a unui copil.

Ajunseră la marginea luminișului și urmară linia pădurii. Subarboret des. Trunchiuri de copac prăbușite, putrezite. Excrescențe fungoide ciudate ca niște chipuri umane topite. Și, din cînd în cînd, în depărtare, trosnete, cînd se schimba direcția vîntului și dărîma cascade de zăpadă înghețată. Nu se putea vedea mai departe de o palmă. Nu găsiră nici o cărare. Nu puteau să facă altceva decît să plonjeze printre copaci.

O'Brian fu primul și avu ghinion, smucind cele două cutii grele și bateria mare, fiind nevoit să-și răsucească trupul mătăhălos într-o parte pentru a se strecura printre spațiile libere înguste, cîteodată la stînga, cîteodată la dreapta, afundîndu-se brusc și neavînd nici o mînă liberă ca să-și apere fața de crengile joase. Kelso încerca să meargă pe urmele pașilor lui și, după vreo șase pași, își dădu seama că pădurea se închide în spatele lor ca o ușă masivă.

Merseră mai departe, șontîc-șontîc, încă vreo cîteva minute prin semiîntuneric. Kelso vru să se oprească și să-și mute lap-top-ul în mîna cealaltă, dar nu avu curajul să-l scape din ochi pe O'Brian și în curînd uită de tot, în afară de durerea din umărul drept și de acidul din plămîni. Picături de sudoare amestecată cu zăpadă topită i se prelingeau în ochi, încețoșîndu-i vederea, iar el încerca să-și

ridice brațul ca să-și șteargă fruntea pe mîneca-i udă, cînd O'Brian scoase un strigăt și se prăvăli în față și, pe neașteptate — de parcă ar fi trecut printr-un zid — copacii se dădură la o parte, iar ei se treziră din nou în lumină, stînd pe marginea unui mal abrupt care se prăbușea la picioarele lor, într-un curs de apă agitată ca o cîmpie plină de hîrtoape de culoare cenușiu-gălbuie și lată de vreo 100 de metri.

Era o priveliște care îți tăia răsuflarea — o adevărată operă divină — ca și cînd ai găsi o catedrală în mijlocul junglei — și un timp rămaseră amîndoi fără grai. Apoi O'Brian puse jos cutiile și bateria și-și scoase busola. I-o arătă lui Kelso. Se aflau pe malul nordic al fluviului Dvina, cu fața chiar spre sud.

La vreo nouă metri mai jos și la aproape o sută de metri spre stînga, scoasă din apă și acoperită cu o prelată verde închis, se afla o bărcuță. Părea să fi fost trasă afară din apă pe timpul iernii și așa ar fi fost logic, gîndi Kelso, căci deja gheața începuse să acopere apele fluviului — o platformă de vreo zece–cincisprezece metri lățime, care părea să se mărească văzînd cu ochii.

Pe malul celălalt era o fîșie albă asemănătoare, apoi reapărea linia întunecată a copacilor.

Kelso ridică binoclul și scrută depărtările de pe malul opus, sperînd să găsească semne de așezări omenești, dar nu găsi nimic. Era un ținut amenințător și întunecos. O pustietate.

Lăsă jos binoclul.

— Pe cine ai de gînd să suni?

— America. Să-i pun să sune la biroul de la Moscova.

O'Brian deschise deja cutia Inmarsatului și îmbina componentele antenei de plastic. Își scosese mănușile. În gerul cumplit mîinile lui parcă erau jupuite.

— Cam la ce oră se întunecă?

Kelso se uită la ceas.

— E aproape cinci acum, zise el. Cam peste o oră.

— Trebuie să recunoaștem, n-avem ce face, chiar dacă bateria pune în funcțiune aparatul ăsta și reușesc să prind

S.U.A. iar ei ne trimit o echipă de salvare, în noaptea asta sîntem blocați aici în pădure. Dacă nu cumva trecem la vreo acțiune spectaculoasă.

— Adică?

— Să-i luăm barca.

— I-ai fura barca?

— I-aș lua-o cu împrumut, bineînțeles.

Stătea pe vine, despachetînd bateria, ferindu-se de privirea lui Kelso.

— Ei, hai, nu te uita la mine așa! Ce rău am face? El n-o să aibă nevoie de ea oricum pînă la primăvară — la asemenea temperaturi scăzute fluviul ăla o să fie complet acoperit de gheață peste o zi–două. Și apoi, ne-a ciuruit mașina, nu? Noi o să-i luăm barca — sîntem chit.

— Și știi să mergi cu barca?

— Știu să merg cu barca, să lucrez cu o cameră video, pot să fac să zboare fotografiile prin aer — sînt dat naibii de superman! Da, știu să navighez. Haide!

— Și cu el cum rămîne? Tu chiar crezi că o să stea cu brațele încrucișate, în timp ce noi îi luăm barca? Crezi că o să ne facă și cu mîna la despărțire? Kelso se uită înapoi pe unde vensieră. Îți dai seama că poate chiar în clipa asta stă cu ochii pe noi?

— Bine, deci tu îl ții de vorbă, în timp ce eu pregătesc totul.

— A, mulțumesc! zise Kelso. Mulțumesc frumos de așa ceva!

— Ei, eu măcar am venit cu o idee. Tu cu ce ai venit?

Corect, trebui să recunoască Fluke Kelso.

Șovăi, apoi își îndreptă binoclul spre barcă.

Așadar, în felul acesta supraviețuia rusul — așa făcea el cîte o incursiune în lumea din afară, așa își procura el gaz pentru lampă, tutun pentru pipă, muniție pentru arme, baterie pentru aparatul lui de radio. Cu ce plătea oare? Probabil că făcea troc cu animalele prinse în capcane. Sau tabăra fusese ridicată prin anii '50 cu cine știe ce comoară — aur de la NKVD — din care au tot scos bani de atunci.

Barca era ascunsă într-o mică depresiune, ferită de apele fluviului de un ecran de copaci pitici: ar fi fost imposibil

de zărit de către cineva care ar fi plutit prin apropierea ei. Barca se sprijinea pe chilă, era susținută la babord și la tribord de niște butuci — părea o ambarcațiune solidă, nu prea mare, avea loc pentru patru persoane, la nevoie. O umflătură la pupă indica un motor suspendat și dacă așa era, și dacă O'Brian reușea s-o pună în funcțiune, puteau să ajungă la Arhanghelsk în vreo două ore — poate și mai puțin, dacă ar fi fost un curent atît de puternic prin canalul său din ce în ce mai îngust.

Se gîndi la crucile din cimitir, la date, la fețele răzuite.

Se pare că nu mulți oameni reușiseră să plece din acest loc.

Merita să încerce.

— Bine, zise el în silă, hai s-o facem!

— Bravo, băiete!

Cînd se afundă din nou printre copaci, îl lăsă pe O'Brian încercînd să poziționeze antena spre malul opus al fluviului, și nu ajunsese prea departe, cînd a auzit în spatele lui înălțîndu-se sunetul binecuvîntat al Inmarsatului, intrînd în legătură cu satelitul.

De-acum, plugul de zăpadă înainta repede, cu 50–60 kilometri pe oră, croindu-și drum ca o vijelie pe cărare și azvîrlind un val enorm, alb, de zăpadă și gheață, care se zdrobea de copacii de pe ambele părți ale drumului. Kretov era la volan. Oamenii lui erau înghesuiți lîngă el, protejîndu-și armele.

Suvorin se ținea strîns de odgoanele de metal ale strapontinei din spatele cabinei, cu țeava mitralierei RP46 înțepîndu-l în coapsă și simțindu-se rău din cauza trepidațiilor și a fumului de la motor. Se minuna de complicațiile care îl copleșiseră în atît de scurt timp și cugeta nervos la înțelepciunea vechiului proverb rusesc: „Ne naștem pe o cîmpie luminoasă și murim într-o pădure întunecoasă."

Avea timp din belșug să se lase în voia gîndurilor, pentru că nici unul din cei trei din cabină nu îi adresase nici un cuvînt de cînd părăsiseră aerodromul. Își dădeau unul altuia gumă de mestecat și țigări TU144 și vorbeau încet,

ca să nu audă el ce spun, fiind acoperiți de zgomotul asurzitor al motorului. Un trio intim — gîndi el — era evident, un parteneriat cu oarecare vechime. Unde or fi fost ei ultima dată? Poate la Groznîi, ca să aducă pacea Moscovei rebelilor ceceni? (*Teroriștii înarmați au murit cu toții la fața locului!!!*) Situație în care această misiune ar fi o adevărată vacanță pentru ei. Un picnic în pădure. Și cine le dădea ordine? *Ghici*...

Gluma lui Arseniev.

În cabină era o căldură înăbușitoare. Unicul ștergător de geamuri îndepărta urmele de zăpadă, ca niște lăbuțe de animal, într-un ritm soporific.

Încerca să-și tragă piciorul de lîngă mitralieră.

Serafima îl bătea la cap de luni de zile să iasă din KGB și să facă avere — tatăl ei cunoștea pe cineva din consiliul de administrație al unui mare consorțiu privatizat de energie și... ei bine, scumpul meu Feliks, să zicem că... cum să ne exprimăm? anumite *favoruri* trebuie recompensate. Deci cam despre ce sumă ar fi vorba, papa? De zece ori salariul lui oficial și o zecime din munca din KGB? La dracu' cu Iasenovo! Poate era timpul să se retragă. La radio se auzi mîrîind vocea groasă a unui bărbat. Suvorin se aplecă în față. Nu reușea să înțeleagă prea bine ce se spunea. Parcă se dădeau niște coordonate — Kretov ținea microfonul cu o mînă și volanul cu cealaltă, întinzîndu-și gîtul ca să studieze harta de pe genunchiul celui de lîngă el, atent și la șosea.

— Sigur, sigur. Nici o problemă. Închise aparatul.

Suvorin zise:

— Ce-a fost asta?

— A, zise Kretov, prefăcîndu-se surprins, sînteți tot aici? Ai înțeles, Aleksei? Asta către cel cu harta, iar apoi, adresîndu-se lui Suvorin:

— Acesta a fost postul de ascultare din Onega. Tocmai au interceptat o transmisie prin satelit.

— Douăzeci și cinci de kilometri, domnule maior. E chiar pe malul fluviului.

— Vedeți? zise Kretov, rînjind către Suvorin în oglindă. Ce v-am spus eu? Sîntem acasă cînd se întunecă.

Capitolul 29

Kelso ieși dintre copaci și se îndreptă spre cabană. Suprafața zăpezii înghețase puțin și vîntul se întețise ușor, stîrnind mici vîrtejuri de zăpadă, care dansau prin aer măturînd luminișul. Spirala subțire de fum cafeniu care se ridica din coșul de fier se smucea și se împiedica în bătaia ușoară a vîntului.

Cînd te apropii de El, fă-o deschis. Acesta era sfatul servitoarei, Valecika. *Nu poate să suporte cînd oamenii se apropie de el pe furiș. Dacă trebuie să bați la ușă, bate tare...*

Kelso tropăi cît mai tare cu cizmele lui de cauciuc pe scările de lemn, și ciocăni puternic la ușă cu pumnul înmănușat. Nici un răspuns.

Ce să facă acum?

Bătu din nou, așteptă, apoi ridică zăvorul și deschise ușa cu putere și pe loc se simți invadat de mirosul cunoscut — rece, apropiat, *animalic*, cu un iz de tutun stătut.

Cabana era pustie. Pușca dispăruse. Rusul părea să fi lucrat la masă: hîrtiile erau întinse peste tot și mai erau și vreo două creioane boante.

Kelso rămase în cadrul ușii, uitîndu-se la hîrtii, încercînd să decidă ce are de făcut. Aruncă o privire peste umăr. În luminiș nu era nici o mișcare. Probabil că rusul era departe, pe malul fluviului, spionîndu-l pe O'Brian.

Acesta era singurul lor avantaj tactic, gîndi el: faptul că ei erau doi, iar el era singur și, astfel, nu-i putea supraveghea pe amîndoi o dată. Șovăind, se îndreptă spre masă.

Nu vroia decît să arunce o privire, și probabil că doar asta a și făcut — atît cît să răsfoiască o dată hîrtiile de pe masă:

Două pașapoarte — roșii, cu coperțile tari, dimensiuni: 15/10 centimetri cu o coamă de leu, marcate cu „PASS" și „NORGE", eliberate la Bergen, în 1968 — un cuplu tînăr, cu aspect identic: păr lung, blond, hippy, fata era drăguță, deși ștearsă; nu le reținu numele; intraseră în URSS via Leningrad, în iunie 1969...

Acte de identitate — stil vechi, URSS, trei bărbați diferiți: primul — un tînăr cu urechi clăpăuge și ochelari de vedere, student după aspect; al doilea, în vîrstă, peste șaizeci de ani, zbîrcit, independent, probabil vreun marinar; al treilea, cu ochii mici, cu părul vîlvoi, țigan sau terchea-berchea; numele șterse...

Și, în sfîrșit, un morman de hîrtii care, a constatat el frunzărindu-le, erau șase seturi de documente, de cîte cinci–șase pagini fiecare, prinse la un loc și scrise cu creionul sau cu stiloul, de mai multe mîini — una era elegantă, cealaltă era scrisă nesigur, alta mîzgălită de o mînă sălbatică și disperată, dar întotdeauna, în capul primei pagini, era scris cu litere mari, îngrijite, în alfabetul chirilic, același cuvînt: „Mărturisire".

Kelso simți cum curentul rece care pătrundea prin ușa deschisă făcea să i se ridice părul din cap.

Puse paginile la loc, așa cum fuseseră, și se retrase de lîngă ele de-a-ndăratelea, cu mîinile ridicate puțin ca să se apere de ele și, la ieșire, se întoarse și se împiedică în timp ce încerca să coboare scările. Se așeză pe dușumeaua decolorată și, cînd își ridică binoclul și scrută marginea luminișului, își dădu seama că tremura din toate încheieturile.

Rămase acolo vreo două minute, încercînd să-și vină în fire. Îi veni ideea că obligația lui — rămînînd calm, rațional, netrăgînd nici un fel de concluzie nebunească, exact ce ar face un om de știință respectabil — era să se întoarcă și să-și noteze numele pentru a le verifica mai tîrziu.

Astfel că după ce se liniști pentru a douăzecea oară că nu-i nici țipenie de om printre copaci, se ridică în picioare și se strecură înapoi pe ușa scundă și primul lucru pe care îl văzu, intrînd în cabană, fu o pușcă rezemată de perete, iar al doilea lucru chiar rusul, așezat la masă, stînd nemișcat, uitîndu-se la el.

Avea marea calitate de a ști să tacă — scria secretarul lui — *și în această privință era ieșit din comun, într-o țară în care toată lumea trăncănește fără încetare...*

Purta încă uniforma completă, paltonul și chipiul. Steaua de aur a Ordinului de Erou al Uniunii Sovietice îi era prinsă pe rever și strălucea în lumina slabă a lămpii cu gaz.

Oare cum reușise să facă așa ceva?

În tăcerea apăsătoare, Kelso se apucă să trăncănească repede.

— Tovarășe... dumneata... m-ai speriat... eu... am venit să te caut... vroiam să... Își trase stîngaci fermoarul jachetei și îi întinse ghiozdanul. Vroiam să-ți înapoiez documentele mamei dumitale, Anna Mihailovna Safanova...

Timpul se dilata. Se scurse o jumătate de minut, un minut, apoi rusul spuse, liniștit:

— Bine, tovarășe — și scrise ceva pe coala de hîrtie de lîngă el.

Îi făcu semn să se așeze la masă și Kelso făcu un pas spre ea și depuse ghiozdanul, ca pe o ofrandă menită să îmblînzească vreun zeu nestatornic și răzbunător.

Urmă din nou o tăcere interminabilă.

— Capitalismul, zise rusul în cele din urmă, lăsînd jos creionul bont și întinzînd mîna după pipă — înseamnă hoție. Iar imperialismul este forma cea mai avansată a capitalismului. Deci, concluzia este că imperialismul este cel mai mare hoț al omenirii. Nu s-ar da în lături să fure documentele cuiva. Și încă foarte ușor! Să fure ultima copeică din buzunarul omului! Sau să fure barca omului, ai, tovarășe, ce zici?

Îi făcu cu ochiul lui Kelso și continuă să se holbeze la el în timp ce-și aprinse un chibrit, duse flacăra la tutunul din pipă, făcînd să țîșnească o adevărată trombă de flăcări și fum.

— Închide ușa, te rog, tovarășe!

Începea să se întunece.

Dacă va trebui să ne petrecem noaptea aici, gîndi Kelso — n-o să mai putem pleca niciodată. Unde dracu' era O'Brian?

— Acum — continuă rusul — și aceasta-i întrebarea hotărîtoare, tovarășe: cum să ne apărăm de acești capitaliști, de acești imperialiști, de acești hoți? Și afirmăm că răspunsul la această întrebare decisivă trebuie să fie la fel de decisiv.

Stinse bățul de chibrit dintr-o singură mișcare și se aplecă în față.

— Ne apărăm de acești capitaliști, de acești imperialiști, de aceste cele mai hoațe și dezgustătoare tîrîturi din întreaga omenire doar prin vigilența cea mai feroce. Să luăm, de exemplu, pe cei doi tineri din Norvegia, cu zîmbetele lor șerpești, tîrîndu-se ca niște viermi prin subarboret ca să ceară „informații despre drum, tovarășe", vă rugăm! „Sîntem într-o vacanță!"

Flutură pașapoartele lor deschise pe sub nasul lui Kelso, și astfel, el îi mai zări o dată, băiatul avînd părul legat cu o bentiță psihedelică...

— Oare sîntem noi chiar atît de *proști*, întrebă el, chiar atît de înapoiați și *primitivi* încît să nu fim în stare să recunoaștem spionul — hoț capitalist-imperialist, cînd se strecoară printre noi, tîrîndu-se ca un vierme? Nu, tovarășe, nu sîntem noi chiar așa de înapoiați și de primitivi! Unor asemenea oameni, noi le administrăm o lecție dură de realități socialiste — am în față mărturisirile lor, întîi au negat, dar pînă la urmă au recunoscut totul — așa că nu mai avem nimic de adăugat în privința lor. Ei sînt după cum a prezis Lenin: praf pe grămada de bălegar a istoriei! Nici despre acesta nu mai e cazul să mai spun nimic: flutură un set de acte de identitate — bătrînul. Și nici despre acesta! Nici acesta! Fețele victimelor apărură o secundă. *Acesta* — zise rusul — este răspunsul nostru categoric la întrebarea decisivă pusă de toți capitaliștii, imperialiștii și hoții împuțiți!

Se rezemă de speteaza scaunului, cu brațele încrucișate, zîmbind feroce.

Pușca era la îndemîna lui Kelso, dar el nu se clinti. Poate că nu era încărcată. Și chiar dacă era încărcată, n-ar fi știut să tragă cu ea. Și chiar dacă ar fi tras, știa că n-ar

fi reușit niciodată să-l rănească pe rus: el era o forță supranaturală. Într-un minut se afla în fața ta, în minutul următor se afla în spatele tău, acum era urcat în copaci, iar acum era aici, așezat la masă, absorbit de colecția lui de mărturisiri, notîndu-și cîte ceva din cînd în cînd.

— Totuși, cea mai mare nenorocire, zise rusul, după cîtva timp, este cangrena deviaționismului de dreapta. Își aprinse pipa din nou, trăgînd cu nesaț. — Și în această privință, Golub a fost primul.

— Golub a fost primul, repetă Kelso, amorțit.

Își amintea de șirul de cruci: T. I. Golub, cu fața răzuită, mort pe nu-se-știe-cît noiembrie, 1961.

Esența succesului stalinismului era, în fond, foarte simplă, gîndi el, construită în jurul unei observații care putea fi redusă la doar cinci cuvinte: *oamenii se tem de moarte*.

— Golub a fost prima victimă a clasicelor tendințe împăciuitoriste ale deviaționismului de dreapta. Firește, pe atunci eu nu eram decît un copil, dar și acum îmi răsună în urechi schelălăitul lui: „Vai, tovarăși, prin sate se zvonește că trupul Tovarășului Stalin a fost scos din locul cuvenit lîngă Lenin! Vai, tovarăși, ce ne facem? Totul e pierdut! O să vină și o să ne ucidă pe toți! A sosit timpul să renunțăm la convingerile noastre!"

Ai văzut vreodată pescarii, cînd se apropie o furtună pe un mare fluviu? Eu i-am văzut de multe ori. În fața furtunii, un grup de pescari își va aduna toate forțele, își va încuraja tovarășii și vor ieși în larg, plini de curaj, ca să înfrunte furtuna: „Curaj, băieți, țineți-vă strîns de eche, înfruntați valurile, o învingem noi!" Dar mai există și un alt fel de pescari care, cînd simt că se apropie furtuna, își pierd curajul, încep să se smiorcăie și să-și demoralizeze camarazii: „Ce nenorocire ne paște, se apropie o furtună: întindeți-vă pe jos, băieți, pe fundul bărcii, închideți ochii: să sperăm că barca ajunge la țărm într-un fel sau altul."

Rusul scuipă pe dușumea.

— Chiar în noaptea aceea, Cijikov l-a scos și l-a dus în adîncul pădurii și a doua zi dimineața, a apărut o cruce, și acesta a fost sfîrșitul lui Golub, și astfel s-a pus capăt

behăielilor deviaționiștilor de dreapta — pînă și scorpia aia bătrînă de văduvă a lui și-a ținut limba acasă după asta. Și, în următorii cîțiva ani, aici s-a muncit în liniște, în ritm susținut, conduși de cele patru sloganuri ale noastre: sloganul *luptei împotriva lașității și automulțumirii*, sloganul *luptei pentru independență*, sloganul *autocriticii constructive — baza Partidului nostru* și sloganul *„oțelul se călește prin foc"*. Dar apoi a început sabotajul.

— A! zise Kelso. Sabotajul. Bineînțeles.

— A început prin otrăvirea sturionilor. Asta a fost la scurt timp după ce avusese loc procesul spionilor străini. S-a întîmplat pe la sfîrșitul verii. Am ieșit într-o dimineață și le-am văzut burțile albe plutind pe apă. Și de nenumărate ori am descoperit că momeala dispărea din capcane și totuși nu era prins în ele nici un animal. Ciupercile erau zbîrcite, nu se puteau consuma — de-abia se aduna un pud tot anul — și nici asta nu se mai întîmplase niciodată pînă atunci. Pînă și fructele sălbatice de pe o distanță de două verste pe drum dispăreau înainte să le culegem. Am discutat despre această criză între patru ochi cu tovarășul Cijikov — crescusem și eu, înțelegi, acum puteam să intervin — și analiza lui a fost exact ca a mea: că era vorba de o izbucnire clasică de dușmănie ascunsă troțkistă. Și cînd Ejov a fost prins cu o lanternă — ieșind afară, după ce se dăduse stingerea — *porcul* — totul a fost clar. Iar asta — ridică el o grămadă de hîrtii acoperite cu o mîzgăleală aproape ilizibilă și o izbi de masă — asta este mărturisirea lui — scrisă de mîna lui, poți s-o vezi cu ochii tăi — cum a primit el semnale prin torțe de la niște tovarăși de-ai lui, spioni, cu care intrase în legătură în timp ce ieșise la pescuit.

— Ce s-a întîmplat cu Ejov...?

— Văduva lui s-a spînzurat. Au avut un copil. Se uită în altă parte. Nu știu ce s-a mai întîmplat cu copilul. Toți sînt morți acum, bineînțeles. Chiar și Cijikov.

Din nou tăcere. Kelso se simțea ca Șeherezada: atîta timp cît putea să mai vorbească, mai avea o șansă. Moartea pîndea doar cînd apăreau tăcerile.

— Tovarăşul Cijikov, zise el. — Trebuie să fi fost... — un monstru, fu cît pe-aci să spună — un om extraordinar?

— Un muncitor de şoc, zise rusul, un stahanovist, un soldat şi un vînător, expert în problemele comunismului şi un teoretician excepţional. Ochii îi erau aproape închişi. Vocea îi scăzu pînă se transformă în şoaptă. Of, ce mă mai *bătea*, tovarăşe! Mă bătea de mă smintea, pînă cînd *plîngeam* cu lacrimi de sînge. Pe baza dispoziţiilor pe care le primea, în privinţa felului în care să mă educe pe mine, de la organele superioare: „Trebuie să-l mai altoieşti din cînd în cînd." Eu sînt creaţia lui.

— Cînd a murit tovarăşul Cijikov?

— Acum două ierni. Se mişca greu şi era pe jumătate orb atunci. A călcat într-una din cursele puse chiar de el. Rana i s-a înnegrit. Piciorul i s-a înnegrit şi mirosea groaznic, precum carnea plină de viermi. A început să delireze. Turba de furie. În cele din urmă, ne-a implorat să-l lăsăm afară peste noapte, în zăpadă. Moarte de cîine.

— Şi soţia lui — a murit la scurt timp după asta?

— Într-o săptămînă.

— Trebuie să-ţi fi fost ca o mamă?

— Aşa a fost. Dar era bătrînă. Nu mai putea să muncească.

A fost o sarcină grea — dar a fost mai bine.

N-a iubit pe nimeni toată viaţa — spunea un prieten din timpul şcolii, Iremaşvili. *Era incapabil să simtă milă pentru vreun om sau animal şi nu ştiu să fi plîns vreodată...*

Sarcină grea...

A fost mai bine...

Deschise un ochi galben.

— Eşti parşiv, tovarăşe. Se vede.

Lui Kelso i se uscă gîtul. Se uită la ceas.

— Mă întrebam ce s-o fi întîmplat cu colegul meu...

Nu trecuse mai mult de o jumătate de oră de cînd îl lăsase pe O'Brian pe malul apei.

— Cu yankeul? Îţi dau un sfat, tovarăşe. Să nu te încrezi în el. O să vezi.

Făcu iar cu ochiul, îşi puse degetul pe buze şi se ridică în picioare. Şi apoi traversă cabana cu o viteză şi agilitate extraordinare. Era plin de graţie — unul, doi, trei paşi şi totuşi tălpile cizmelor lui păreau să nu fi atins podeaua aproape deloc — şi deschise uşa brusc — iar în cadrul ei se afla O'Brian.

Iar mai tîrziu Kelso şi-a pus întrebarea ce s-ar fi putut întîmpla în continuare. Oare totul ar fi fost privit ca o glumă excelentă?

(*Cred că urechile îţi flutură ca nişte scînduri pe frigul ăsta, tovarăşe!*)

Sau ar fi fost O'Brian următorul intrus, în mini-statul stalinist, căruia i s-ar fi cerut să semneze o mărturisire?

Dar era imposibil de ştiut ce s-ar fi întîmplat, căci ce s-a întîmplat în realitate a fost că rusul l-a tras cu brutalitate în cabană pe O'Brian. Apoi a rămas singur în cadrul uşii, cu capul aplecat într-o parte, nările dilatate, adulmecînd aerul, ascultînd.

Suvorin nici n-a văzut fumul. Maiorul Kretov l-a reperat.

Frînă şi arătă înspre el, cuplă plugul de zăpadă în viteza întîi şi se mai tîrîră încă vreo două sute de metri înainte, pînă ajunseră în punctul unde începea drumeagul. Cam prin mijlocul lui, conturul alb, clar, al capotei Toyotei contrasta puternic cu umbrele copacilor.

Kretov opri, dădu puţin înapoi şi lăsă motorul în funcţiune în timp ce el scruta drumul din faţa lui. Apoi răsuci tare volanul şi tractorul masiv se urni, hurducîndu-se iar înainte, ieşi de pe şosea şi o luă pe drumeag, curăţînd zăpada pînă aproape de maşina abandonată. Opri motorul şi, timp de cîteva secunde, Suvorin fu din nou izbit de liniştea aceea nefirească.

Zise:

— Domnule maior, *de fapt* care sînt ordinele primite de dumneata?

Kretov tocmai deschidea uşa.

— Ordinele mele constau în bunul-simţ rusesc sănătos. „Să bag din nou dopul în sticlă prin locul cel mai îngust."

Sări cu ușurință din tractor în zăpadă și întinse mîna după mitraliera AK 74. Își mai băgă un încărcător în buzunarul jachetei. Își verifică pistolul.

— Și aici este locul cel mai îngust?

— Mai bine stai aici, la căldură! Terminăm repede.

— Nu vreau să particip la nimic ilegal, zise Suvorin. Chiar și lui, cuvintele îi sunau ridicol de pretențioase și oficiale, iar Kretov nici nu l-a băgat în seamă. Pornise deja împreună cu oamenii lui.

— Măcar aveți grijă să nu-i răniți pe străini! strigă după ei. Mai rămase așezat încă vreo cîteva secunde, privindu-i pe soldații care se despărțiseră pe drumeag. Apoi, înjurînd, aplecă scaunul din față și se strecură pe ușa deschisă. Cabina era la o înălțime neașteptat de mare față de pămînt. Sări și se simți smucit înapoi, auzind cum se sfîșie ceva. Căptușeala hainei i se agățase în ceva de metal. Înjură din nou și și-o smulse.

Era greu să se țină după ceilalți, ei erau în formă, iar el nu era. Ei aveau cizme militare, iar el era încălțat cu pantofi de lux cu tălpi de piele. Îi era greau să-și mențină echilibrul prin zăpadă și n-ar fi reușit să-i prindă din urmă sub nici o formă dacă nu s-ar fi oprit ei ca să cerceteze ceva pe pămînt, pe lîngă drum.

Kretov despături cocoloșul de hîrtie galbenă și-l întoarse pe o parte și pe alta. Nu scria nimic pe el. Mototoli din nou hîrtia și-i dădu drumul de sus. Își băgă un minireceptor de culoarea pielii, ca un aparat auditiv, în urechea dreaptă. Din buzunar își scoase o mască neagră de ski și și-o trase pe cap. Ceilalți făcură la fel. Kretov făcu un semn hotărît cu mîna înmănușată, în direcția pădurii, și o porniră din nou: întîi Kretov cu pușca de asalt în față, întorcîndu-se în timpul mersului, ferindu-se pe ici-pe colo, gata să secere copacii cu gloanțele: urmă un soldat, apoi celălalt, amîndoi continuînd să supravegheze totul cu atenție, cu fețele ca niște cranii în măștile lor; și la urmă venea Suvorin — în civil, împiedicîndu-se, alunecînd, cît se poate de ridicol.

Rusul închise ușa liniștit și puse mîna pe pușcă, scoase o cutie de lemn de sub masă și-și umplu buzunarele cu gloanțe. Tot fără nici o urmă de grabă, împinse covorul, ridică chepengul și sări ca o pisică în ascunzătoare.

— Noi sîntem pentru pace și apărăm cauza păcii, zise el. Dar nu ne temem de amenințări și sîntem pregătiți să-i înfruntăm pe cei care provoacă războiul, ripostînd la lovituri cu lovituri. Cei care încearcă să ne atace vor fi respinși și zdrobiți, ca să se învețe minte să nu-și mai bage rîturile de porci în grădina noastră sovietică. Trage covorul la loc, tovarășe!

Se făcu nevăzut, închizînd chepengul după el.

O'Brian căscă gura de mirare, uitîndu-se la dușumele și apoi la Kelso.

— Ce dracu'...?

— Da' *tu* pe unde naiba ai fost?

Kelso înșfăcă servieta și o băgă repede în haină.

— Lasă-l pe el, zise, trăgînd covorul peste trapă. Hai să ieșim de-aici!

Dar înainte ca ei să poată să facă cea mai mică mișcare, la geamul cabanei apăru o tigvă — doi ochi rotunzi și o crăpătură în loc de gură. Se auziră lovituri de cizmă în lemn. Ușa se făcu țăndări.

Au fost puși la zid — îmbrînciți în peretele căptușit cu scînduri negeluite — și Kelso simți metalul rece împungîndu-i ceafa. O'Brian s-a dovedit a fi mai greu de cap, așa că s-a trezit cu fruntea izbită de lemnărie, ca să-și corecteze manierele și ca să învețe un pic de rusă!

Mîinile le-au fost legate strîns la spate, cu o sfoară subțire de plastic.

Un bărbat vorbi cu grosolănie:

— Unde-i celălalt? Ridică patul puștii.

— Sub dușumea! strigă O'Brian. Zi-le, Fluke, că e ascuns sub nenorocita aia de dușumea!

— Este sub dușumea, rosti în limba rusă o voce educată care i se păru cunoscută lui Fluke.

Cizmele grele tropăiră pe dușumea. Întorcînd capul, Kelso văzu pe unul dintre bărbații mascați ducîndu-se în

fundul cabanei, țintind cu arma în pămînt și începînd să tragă la întîmplare. Se înfioră din cauza zgomotului asurzitor care reverbera puternic în spațiul îngust și, cînd se uită iarăși, bărbatul mergea cu spatele, trăgînd gloanțele cu mitraliera în șiruri regulate, în timp ce arma îi sălta în mînă ca un burghiu pneumatic. Așchii de lemn săriră, ricoșară, și Kelso simți că îl lovește ceva într-o parte a capului, chiar sub ureche. Sîngele începu să i se prelingă pe gît. Se întoarse și-și apăsă obrazul pe perete. Zgomotul încetă, se auzi zăngănitul unui încărcător care se monta, apoi zgomotul reîncepu, și iar încetă. Ceva se zdrobi, căzînd pe dușumea. Încăperea se umplu de miros greu de cordită. Un fum înțepător îl făcu să-și strîngă ochii și, cînd îi deschise din nou, îl văzu pe spionul blond de la Moscova. Spionul clătina din cap, plin de dezgust.

Cel care trăsese împinse înapoi zdreanța de covor și ridică chepengul. Aprinse o lanternă și o coborî prin praful care se ridica din trapă, apoi își dădu drumul în jos, în trapă, și se făcu nevăzut. Îl auzeau mișcîndu-se încoace și încolo, sub picioarele lor. După treizeci de secunde, el reapăru în ușa cabanei, scoțîndu-și masca.

— E un tunel. A scăpat.

Scoase un pistol și i-l dădu blondului.

— Păzește-i!

Apoi le făcu un semn celorlalți doi și ieșiră în zăpadă pocnind din cizme.

Capitolul 30

Suvorin simți că s-a udat. Se uită în jos și observă că stătea într-o baltă de zăpadă topită. Pantalonii îi erau îmbibați cu apă. La fel și poalele paltonului. O bucată de mătase ruptă îi atîrna pe podea. Iar pantofii — pantofii îi erau găuriți și zgîriați — erau *terminați.*

Unul dintre cei doi bărbați legați — reporterul: O'Brian, parcă așa îl chema? — începu să se răsucească și să spună ceva.

— Gura! zise Suvorin, plin de furie.

Trase siguranța pistolului și i-l băgă sub nas.

— Gura și fața la perete!

Se așeză la masă și își șterse fața cu mîneca udă.

Absolut *terminați...*

Îl observă pe Stalin care se uita fioros la el. Luă fotografia înrămată cu mîna liberă și o apropie de lumină. Era semnată. Și ce erau celelalte lucruri? Pașapoarte, acte de identitate, o pipă, vechi plăci pentru gramofon, un plic în care era o șuviță de păr... Parcă cineva ar fi chemat duhurile. Împrăștie părul în palmă și-l frecă între degete. Firele erau uscate, cenușii, aspre ca un mănunchi de țepi. Le dădu drumul din mînă și-și șterse mîna pe palton, apoi puse pistolul pe masă și-și masă ochii.

— Stați jos, spuse el obosit, de ce nu stați jos?

Afară, în pădure, se auzi o rafală prelungită, asurzitoare de focuri.

— Știi — îi spuse el lui Kelso, plin de tristețe — era mult mai bine dacă plecai cu avionul.

— Ce o să se întîmple acum? zise englezul.

Era clar că le venea greu să stea jos. Stăteau în genunchi lipiți de perete. Focul din sobă se stinsese. Se făcea tot mai frig. Suvorin scosese o placă din îmbrăcămintea de hîrtie și o așezase pe platanul străvechiului gramofon.

— Surpriză! zise el.

— Eu am acreditare și fac parte din corpul presei străine... începu O'Brian.

Pocnetelor unei puști cu viteză inițială mare li se răspundea cu un bubuit mai înfundat.

— Ambasadorul american... zise O'Brian.

Suvorin învîrtea manivela gramofonului foarte repede — orice zgomot era bun să ascundă bubuiturile de afară — și așeză acul pe placă. Printr-o grindină de trosnete, niște alămuri începură să intoneze o melodie tremurătoare.

Noi rafale de gloanțe. Cineva țipa departe, printre copaci. Se auziră două împușcături una după alta. Țipetele încetară iar O'Brian începu să scheaune.

— O să ne împuște. O să ne împuște și pe noi!

Se zbătu, încercînd să scape din strînsoarea cablului de plastic și să se ridice în picioare, dar Suvorin își puse pantoful ud pe pieptul lui și îl apăsă ușor, făcîndu-l să se așeze din nou.

— Haideți — zise el în limba engleză — măcar să încercăm să ne comportăm civilizat.

Nici pentru mine nu este ceea ce am visat, vru el să spună. Vă asigur că n-a fost deloc visul meu să ajung în cocioaba unui nebun murdar și să mă apuc să-l vînez ca pe un animal. Sînt convins că m-ați găsi un tip amuzant, în alte împrejurări.

Încercă să urmeze ritmul muzicii, dirijînd cu arătătorul, dar nu reuși să găsească nici o cadență, muzica nu părea să aibă nici o noimă.

— Mai bine aduceai o armată întreagă, zise englezul, pentru că dacă sînt numai trei oameni acolo, n-au nici o șansă.

— Prostii, zise Suvorin, patriotic. Sînt forțele noastre speciale. Pun ei mîna pe el. Și dacă trebuie, vă asigur că o să trimită o armată.

— De ce?

— Pentru că eu lucrez pentru niște oameni înfricoșați, domnule doctor Kelso, dintre care unii sînt destul de bătrîni ca să fi fost impresionați de Tovarășul Stalin.

Se încruntă la gramofon. Ce tărăboi! Parcă urlau niște cîini.

— Știți cum l-a numit Lenin pe țarevici, în timp ce bolșevicii hotărau soarta familiei imperiale? I-a spus băiatului „stindardul viu". Și nu există decît o singură cale — spunea Lenin — de a te purta cu un stindard viu.

Kelso dădu din cap.

— Nu-l înțelegi pe acest bărbat. Crede-mă — ar trebui să-l vezi — este un nebun periculos. În ultimii treizeci de ani a ucis probabil șase oameni. El nu-i stindardul nimănui. E dement.

— Toată lumea zicea că Jirinovski e dement, vă amintiți? Politica lui externă în legătură cu Țările Baltice era să se îngroape deșeuri radioactive de-a lungul graniței cu Lituania și să se sufle înspre Vilnius în fiecare noapte, cu ajutorul unor evantaie uriașe. Și tot a obținut 23% din voturi la alegerile din '93.

Suvorin nu mai putu să suporte nici o secundă această muzică nepămîntească, bestială. Ridică acul gramofonului.

Auziră o împușcătură răzleață.

Suvorin își ținu răsuflarea, așteptînd salva de răspuns.

— Poate — zise el nesigur, după ce așteptase îndelung — ar trebui să mă gîndesc să chem armata aia...

— Sînt curse, zise Kelso.

— Ce?

Suvorin era în ușă, uitîndu-se atent, cu precauție, în apusul soarelui. Se uită înapoi în cabană. Le legase mîinile cu o bucată de funie și o priponise de soba rece.

— A pus curse. Fii atent pe unde calci.

— Mulțumesc. Suvorin păși pe prima treaptă. Mă întorc.

Planul lui — și era un cuvînt bun, gîndi el, care suna bine — *planul* lui era să se întoarcă la plugul de zăpadă și să ceară ajutoare prin stația de emisie-recepție. Așa că

se îndreptă spre intrarea în luminiș, singurul reper pe care îl știa. Pe aici erau urme clare de pași, putea să le urmeze, deși începuse să se întunece și trebuie să fi ajuns pe la jumătatea potecii accidentate, cînd simți explozia și după o secundă o și auzi, o mare rafală de zăpadă marcînd trecerea undei de șoc prin pădure. Cascade de cristal se prăbușiră, răpăind, de pe crengile mai înalte, ricoșară în jur, lăsînd în urmă norișori de particule care rămaseră suspendați în aer ca boarea unei răsuflări.

Se răsuci pe călcîie, strîngîndu-și arma cu amîndouă mîinile, țintind inutil în direcția exploziei.

Apoi se simți cuprins de panică și începu să fugă — o siluetă ridicolă — o marionetă mișcîndu-se spasmodic — încercînd să-și ridice genunchii mai sus, pentru a evita zăpada care îl trăgea în jos și îi îngreuna mersul. Răsuflarea i se transformase în suspine.

Era atît de absorbit de efortul de a merge în continuare, încît aproape că se poticni de primul cadavru.

Era unul dintre soldați. Căzuse într-o cursă — o cursă mare — poate pentru urși — atît de mare și de arcuită, încît ghearele ei se înfipseseră în os, deasupra genunchiului. Era mult sînge risipit în jur, pe zăpada bătătorită, sînge de la piciorul zdrobit și sînge de la rana mare de la cap, care se căsca prin spatele măștii de ski tricotate ca o a doua gură.

Cadavrul celui de-al doilea soldat se afla la cîțiva pași mai încolo. Spre deosebire de primul, acesta era întins pe spate, cu brațele desfăcute și picioarele aranjate într-o perfectă cifră 4. Pe pieptul lui era o baltă de sînge.

Suvorin lăsă pușca jos, își scoase mănușile și verifică pulsul celor doi soldați — deși știa că era zadarnic —, îndepărtînd straturile de îmbrăcăminte ca să ajungă la încheieturile calde, moarte, ale mîinilor lor.

Cum reușise oare să-i atace pe *amîndoi* din ambuscadă?

Se uită în jur.

Probabil așa: le-a întins cursa pe cărare, îngropată în zăpadă și i-a atras ca să calce deasupra ei: bărbatul din fruntea grupului a reușit — nu se știe cum — să o evite — bărbatul din spate a fost prins — de aceea s-a auzit

țipătul — și cel din față s-a întors să-l ajute, dar a descoperit că cel pe care-l vînau era în spatele lor — în asta constase șmecheria: ei n-aveau cum să se fi așteptat la așa ceva.

Astfel că el fusese împușcat drept în față, după care al doilea bărbat a fost lichidat pe îndelete, ca o execuție, cu un glonț tras de la distanță, drept în ceafă.

Și apoi le luase mitralierele AK-74.

Oare ce fel de ființă era acesta?

Suvorin îngenunche lîngă capul primului soldat și îi scoase masca. Îi scoase din ureche receptorul și îl băgă în propria-i ureche. I se păru că aude ceva. Un zgomot puternic. Descoperi că micul microfon era atașat la manșeta din interior a mîinii stîngi a bărbatului mort.

— Kretov? șopti el. Kretov? Dar nu auzi decît propria-i voce. Apoi focul de artilerie reîncepu.

Printre copaci, focul era roșu ca zorii de zi și, cînd Suvorin intră pe drumeag, simți căldura plugului de zăpadă în flăcări, chiar de la o distanță de aproape o sută de metri. Rezervorul de combustibil trebuie să fi explodat, iar infernul trebuie să fi topit toată iarna din jur. Vehiculul stătea arzînd în mijlocul propriei primăveri pîrjolite.

Focul de artilerie se mai auzea din cînd în cînd, dar nu era Kretov care răspundea la atac. Erau cutiile pline cu muniție care explodau în cabină. Kretov era așezat, încovoiat în mijlocul drumului, lîngă mitraliera RP46, la fel de mort ca și camarazii lui. Părea să fi fost împușcat în timp ce încerca să monteze mitraliera. Reușise s-o urce pe crăcană, dar n-avusese timp să deschidă cutia cu muniție.

Suvorin se duse la el și-i atinse brațul, iar Kretov se rostogoli, cu ochii lui cenușii deschiși, cu o expresie de uimire pe chipul lui mare, roz. Suvorin nu văzu nici o rană, oricum, nu la început. Să fi murit de frică oare, eroicul maior al Spețnaz?

O altă bubuitură din direcția focului îl făcu să ridice ochii și se trezi privit de Tovarășul Stalin, în uniforma și chipiul lui de generalissim.

Secretarul General era mai sus pe drumeag, în picioare în fața focului, cu mîna stîngă pe șold, cu dreapta ținînd

o pușcă aproape neglijent pe umăr. Umbra îi era lungă, în comparație cu trunchiul său îndesat. Aceasta dansa și tremura pe zăpada afînată.

Suvorin crezu că-i sare inima din piept. Privirile li se încrucișară. Apoi Stalin începu să mărșăluiască spre el. Și *marș* era cuvîntul potrivit pentru mersul lui: rapid, dar fără grabă, balansîndu-și brațele pînă la nivelul pieptului sau ca un butoi, stîng-drept, stîng-drept: capul sus, tovarășe, iată că sosesc!

Suvorin își scotoci buzunarul, căutînd pistolul, dar își dădu seama că îl lăsase printre copaci, lîngă primele două cadavre.

Stîng-drept, stîng-drept — stindardul viu, stîrnind zăpada...

Suvorin nu mai avu curajul să se uite la el nici o secundă în plus. Știa că dacă s-ar uita, n-ar mai putea să se miște din loc.

— De ce ai un aer așa pișicher, tovarășe? strigă silueta care înainta. De ce nu te poți uita drept în ochii Tovarășului Stalin?

Suvorin învîrti țeava mitralierei RP-46, în timp ce se chinuia să-și amintească ce făcea el la antrenamentele obligatorii din armată, de acum douăzeci de ani, de pe un poligon prăpădit de la periferia orașului Vitebsk.

Pregătiți arma trăgînd maneta de comandă înapoi. Trageți vizorul din spatele armei spre spate și ridicați capacul. Puneți banda de cartușe, deschideți partea laterală de pe plăcuța de încărcare, astfel încît corecția de devansare să atingă piedica de cartușe și închideți capacul. Apăsați pe trăgaci și arma va trage.

Închise ochii și strînse trăgaciul și mitraliera începu să-i salte în mîini, trăgînd vreo două duzini de gloanțe care tăiară mesteacănul de la o distanță de vreo douăzeci de metri.

Cînd îndrăzni să verifice iar drumul, Tovarășul Stalin dispăruse.

Dacă memoria nu-i jucase vreo festă lui Suvorin, banda de cartușe a mitralierei RP46 avea 250 de cartușe, pe care arma le-ar trage, să zicem, într-un ritm de 600 de cartușe

pe minut. Așa că, deoarece folosise deja vreo cîteva gloanțe, avusese la dispoziție ceva mai puțin de treizeci de secunde de putere de foc, cu care să acopere 360 de grade de drum și pădure, ținînd cont de faptul că se întuneca și că temperatura scădea vertiginos spre un nivel care avea să-l ucidă în vreo două ore.

Trebuia să iasă din luminiș, asta era clar. Nu mai putea continua așa, tîrîndu-se în cerc, ca o capră priponită, ca un pui de tigru, încercînd să zărească ceva prin întunericul pădurii.

I se păru că-și aduce aminte de niște colibe de lemn abandonate la extremitatea drumului. Poate reușeau să-i asigure un adăpost. Trebuia neapărat să-și lipească spatele de vreun zid, avea nevoie de timp ca să poată *gîndi*.

Un lup se auzi urlînd în pădure.

Detașă mitraliera de pe crăcană și ridică țeava lungă pe umeri, cu banda de cartușe atîrnîndu-i greu pe braț, genunchii aproape îndoiți de greutate, și picioarele afundîndu-i-se și mai mult în zăpadă.

Urletul gutural se auzi din nou. Nu era un lup, gîndi el. Era un om — strigătul triumfător al unui om: un strigăt sîngeros.

Începu să meargă pe cărare, tîrîndu-se cu greu, departe de plugul de zăpadă în flăcări și simți că cineva mergea paralel cu el printre copaci, cu pas ușor, bătîndu-și joc de încercarea lui — încărcat cum era — de a fugi. Cineva se juca cu el, asta era tot. I se va permite să ajungă la o distanță de cîțiva pași față de destinație, apoi va fi împușcat.

Ieși de pe drum și intră în tabăra abandonată, îndreptîndu-se spre cea mai apropiată căsuță de lemn. Nu existau ferestre, ușa dispăruse, jumătate din acoperiș lipsea, mirosea groaznic înăuntru. Puse arma jos și se furișă într-un colț, apoi se întoarse și-și tîrî arma după el. Se înghesui, lipindu-se de perete, și îndreptă țeava spre ușă, cu degetul pe trăgaci.

Kelso auzi explozia puternică, focul de artilerie, o pauză îndelungată și apoi zăngănitul greu al unei arme

mult mai mari care deschisese focul. Acum el și O'Brian săriseră în picioare, încercînd, înnebuniți să găsească o cale de a tăia funia cu care erau priponiți de coșul sobei. Fiecare sunet care venea din pădure îi determina să facă eforturi și mai disperate. Cablul subțire de plastic îi intrase adînc în carne, iar degetele îi alunecau din cauza sîngelui care curgea.

Și rusul era pătat de sînge, cînd și-a făcut apariția în cadrul ușii. Kelso l-a observat cînd el s-a apropiat de ei, scoțîndu-și cuțitul din teacă — fața îi era pătată de sînge — fruntea și ambii obraji, ca ale unui vînător care se scăldase în sîngele prăzii lui ucise.

— Tovarăși, raportă el. Sîntem amețiți de succes. Trei sînt morți. Numai unul se mai află încă în viață. Mai sînt și alții?

— O să mai vină și alții.

— Cîți?

— Cincizeci, zise Kelso. O sută. Se zbătu, încercînd să scape de funie. Tovarășe, trebuie să părăsim acest loc, sau ne vor ucide pe toți. Nici chiar dumneata nu vei putea să oprești atît de mulți oameni. O să trimită o armată întreagă.

Suvorin se uită la ceas. Nu trecuseră decît vreo cincisprezece minute.

O dată cu lăsarea întunericului, scădea și temperatura în ritm vertiginos. Trupul începu să i se scuture de frig — un tremurat constant, violent, pe care nu-l putea opri.

— Haide — șopti el. Vino și termină-ți treaba!

Dar nu veni nimeni.

Capacitatea Tovarășului Stalin de a face surprize era cu adevărat nelimitată.

Următorul lucru pe care-l auzi Suvorin fu un clinchet îndepărtat, urmat de un zumzăit.

Clinc-zbîrr! Clinc-zbîrr!

Acum ce naiba mai făcea?

La început, lui Suvorin îi păru greu să se miște. Gerul îi înțepenise încheieturile și îi apretase hainele ude, transformîndu-le în scînduri. Totuși, se ridică în picioare exact la timp, ca să audă cum misteriosul clinc-zbîrr devenit brusc o tuse și apoi un răget, cînd porni motorul.

Nu, nu, nu tocmai un motor: un motor suspendat...

Rămase nedumerit o clipă, apoi înțelese.

Douăzeci și cinci de kilometri, domnule maior. E chiar pe malul fluviului...

Ei, mitraliera nu devenise mai ușoară, și nici drumul prin zăpadă mai puțin anevoios, și acum mai avea de luptat și cu întunericul care se apropia, dar făcu o încercare. Făcu un efort plin de curaj.

— Ticălosule, ticălosule, ticălosule, scanda el în timp ce alerga, luîndu-se după pulsația motorului care își mărea turația, și care îl conducea prin cei cincizeci de metri de pădure care despărțeau tabăra de pescuit abandonată de fluviu.

Își făcu loc prin ultima barieră de subarboret și ieși pe creasta malului care se înclina abrupt pînă la marginea apei. Merse, împiedicîndu-se, de-a lungul coamei malului în susul rîului. Cîteva componente de echipamente electronice erau împrăștiate prin zăpadă. Gheața cenușie se întindea pe o distanță mică și apa neagră năvălea dincolo de cît vedea el cu ochii — o imensitate de apă: nu putea să zărească pădurea de pe malul opus. Și deja bărcuța se îndrepta spre mijlocul fluviului și se răsucea, sculptînd o mare seceră de spumă albă în întuneric. El de-abia reuși să distingă trei figuri ghemuite. Una părea să se lupte ca să se ridice în picioare, dar alta o trăgea în jos.

Suvorin căzu în genunchi și-și dădu mitraliera jos de pe umăr, bîjbîind să închidă capacul bandei de cartușe, care se înțepeni pe loc. Cînd reuși el să-l desprindă și mitraliera era pregătită să tragă, barca trecuse de cotul fluviului și apoi nu mai putu s-o vadă, doar o mai auzea.

Lăsă mitraliera jos și-și înclină capul.

Lîngă el, ca o sondă spațială descinsă pe vreo planetă ostilă, vîrful unei antene parabolice era mult înclinat înspre țărmul opus al fluviului, și mai departe, în direcția

orizontului care se pierdea în zare. Un set de cabluri conectau antena la o baterie de mașină. Alte cabluri erau legate de o cutie mică, cenușie, pe care scria „Terminal Mobil pentru Transmisiile Audio și Video". Chiar sub ochii lui, un șir de zece zerouri roșii de pe un ecran digital pîlpîiră scurt spre el, se estompară și dispărură.

Se simți copleșit de o nemăsurată senzație de gol, stînd ghemuit acolo, de parcă vreo forță malefică țîșnise din acel loc, eliberată pentru veșnicie, cometă tîrîndu-și după ea coada de tenebre.

Timp de vreo jumătate de minut ascultă zgomotul motorului de barcă, iar apoi și acesta pieri, și el fu abandonat acolo, în liniștea cumplită.

Capitolul 31

Silueta pe care o văzuse Suvorin încercînd să se ridice în picioare în barcă era O'Brian — *echipamentul!* țipase el, *benzile video!*, iar silueta care îl trăsese jos în barcă era Kelso — *Lasă-le naibii de echipament și de benzi!* Timp de o secundă, barca se clătină periculos, iar rusul îi înjură pe amîndoi, apoi O'Brian gemu și se lăsă repede în jos și se luă cu mîinile de cap.

Kelso nu desluși nici o siluetă pe mal, în momentul cînd barca se îndepărtă cu un uruit. El nu văzu decît niște pulsații roșii pe cer, deasupra vîrfurilor de brazi care se întunecau, în locul unde un obiect mare ardea cu vîlvătăi uriașe și apoi, foarte repede, un cot al fluviului îi ascunse privirii pînă și această priveliște, și el nu mai simți decît viteza — zgomotul asurzitor al motorului și curentul care se năpustea asupra lor, aruncîndu-i în josul rîului, traversînd pădurea.

Acum gîndea foarte clar, celelalte aspecte ale vieții lui părîndu-i complet irelevante, în timp ce totul se concentra asupra unui singur punct: supraviețuirea. Și i se păru că nu mai conta decît să se îndepărteze cît mai mult de acest punct. Nu știa cîți oameni mai rămăseseră în viață în urma lor, dar își zicea că nu puteau decît să spere că se va forma o poteră pentru a-i salva abia a doua zi dimineața. Cel mai periculos scenariu era că blondul ceruse ajutoare prin radio și că Arhanghelsk era deja închis.

În barcă nu aveau nici alimente, nici apă, ci doar două vîsle, o cange, valiza rusului, pușca lui și un mic rezervor care mirosea de parcă din el curgea carburant ieftin. Pe întuneric, el trebui să-și apropie foarte mult ceasul de

ochi. De-abia trecuse de șase și jumătate. Se aplecă și îi spuse lui O'Brian:

— La ce oră ai spus că pleacă trenul de Moscova din Arhanghelsk?

O'Brian își ridică greu capul, copleșit de disperare, și murmură:

— La opt și zece.

Kelso se răsuci și zbieră, tare, ca să acopere larma motorului și șuieratul vîntului:

— Tovarășe, putem să ajungem la Arhanghelsk?

Nici un răspuns. Își lovi ceasul.

— Putem să ajungem în centrul Arhanghelskului într-o oră?

Rusul nu părea să fi auzit. Ținea mîna pe eche și se uita drept înainte. Cu gulerul ridicat și cu șapca trasă pe ochi, era imposibil să-ți dai seama ce expresie avea. Kelso încercă iar să strige, dar apoi se dădu bătut. Era o nouă formă de oroare, gîndi el — să-și dea seama că poate îi datorau viața — că acum el le devenise aliat — și că viitorul amîndurora era la cheremul minții lui impenetrabile.

Se îndreptau aproximativ spre nord-vest, iar frigul îi bombarda din toate părțile — vînt siberian din spate, apa rece ca gheața sub picioarele lor, curentul care se năpustea biciuindu-le fețele. O'Brian continua să răspundă monosilabic, fiind inconsolabil. La prova aveau o lumină, și Kelso se trezi că se concentrează pe ea — pe cărarea galbenă, schimbătoare și pe apa tulbure, neagră și vîscoasă acum, cînd începuse să se solidifice.

După o jumătate de oră începu iar să ningă, cu fulgi enormi și luminoși în întuneric, ca o cenușă care se cernea din cer. Din cînd în cînd ceva izbea corpul bărcii, iar Kelso recunoscu sloiurile de gheață plutind, purtate de curenți. Era ca și cum iarna îi apucase în gheare, hotărîtă să nu-i lase să-i scape, iar Kelso se întreba dacă nu cumva rusul nu tăcea de frică. Și criminalii puteau fi înfricoșați, ca și alții, poate mai mult decît alții. Stalin își petrecuse jumătate din viață într-o stare de teroare — era speriat de

avioane, speriat să inspecteze frontul, nu mînca niciodată nimic pînă cînd alimentele nu erau gustate, de teamă să nu fie otrăvite, era speriat să-și schimbe gărzile, itinerariile, păturile — cînd ai asasinat atît de mulți oameni, știi cît de ușor se poate muri. Iar aici, moartea putea să vină după ei foarte ușor, gîndi el. Era suficient să intre în coliziune cu vreo barieră de gheață, apa ar îngheța în spatele lor, ar fi prinși în capcană; crusta de gheață ar fi prea subțire ca ei să îndrăznească să se tîrască pe ea spre mal și aici își vor găsi sfîrșitul, acoperiți decent de un giulgiu de zăpadă.

Se întreba ce-o să creadă oamenii despre așa ceva. Margaret, ce-o să spună ea cînd va afla că trupul fostului ei soț a fost descoperit într-o pădure, la aproape 1 600 de kilometri de Moscova? Și băieții lui? Îi păsa de ce vor crede ei — el n-ar pierde prea mult, dar i-ar părea rău de băieții lui. Poată că ar trebui să le mîzgălească un ultim bilet plin de eroism precum Căpitanul Scott în Antarctica: „Aceste ciorne și trupurile noastre moarte trebuie să spună povestea..."

Se gîndi că poate nu se temea de moarte chiar atît de mult pe cît se aștepta, ceea ce-l mira, căci nu prea avea curaj fizic și nici credință în Dumnezeu. Dar trebuia să fii un mare prost — nu-i așa? — ca să petreci o viață întreagă studiind istoria, fără a dobîndi oarecare detașare față de propria-ți mortalitate. Poate chiar acesta a fost motivul pentru care își petrecuse atît de mulți ani scriind despre morți. Nu se gîndise niciodată pînă atunci la așa ceva.

Încercă să-și închipuie anunțurile mortuare: *nu s-a ridicat la înălțimea așteptărilor... n-a reușit să publice o mare operă științifică, de care se crezuse la început că va fi în stare... împrejurările ciudate ale morții sale premature s-ar putea să nu fie lămurite niciodată...*

Articolele comemorative ar suna la fel și el i-ar cunoaște prea bine pe autorii lor invidioși și fățarnici.

Rusul apăsă pe accelerație iar Kelso îl auzi mormăind ceva pentru sine.

Se mai scurse o jumătate de oră.

Kelso stătea cu ochii închiși, așa că O'Brian fu primul care a văzut luminile. Îl înghionti pe Kelso și îi arătă ceva — și peste o secundă-două, le văzu și el — lumini aflate la înălțime, pe niște poduri rulante peste coșuri și macarale de la marea fabrică de celuloză de pe promontoriul din afara orașului. Brusc, din întuneric se iviră mai multe lumini pe ambele maluri ale fluviului și o parte din cerul nopții deveni mai palâ. Poate totuși reușeau să ajungă la timp?

Fața îi înghețase. Îi venea greu să vorbească. Zise:

— Ai harta Arhanghelskului?

O'Brian era țeapăn și se răsuci cu greutate. Arăta ca o statuie mare, din marmură albă, care se trezea la viață, și, cînd se mișcă, plăcuțe de zăpadă înghețată pîrîiră și căzură de pe haina lui pe fundul bărcii. Își scoase harta orașului din buzunarul interior, iar Kelso se ridică de pe scîndura subțire care servea drept scaun, căzu în mîini și genunchi și se tîrî cum putu spre proră. Puse harta la lumină. La intrarea în oraș, Dvina se umflase, iar două insule o împărțeau în trei canale. Ei trebuiau să se îndrepte înspre cea nordică.

Era ora opt fără un sfert.

El se întoarse la pupa și reuși să strige:

— Tovarășe! Făcu un semn hotărît cu mîna spre tribord. Rusul nu păru să fi înțeles, dar peste un minut, cînd forma întunecată a insulei se ivi din zăpadă, cîrmi spre nordul ei și în scurt timp Kelso distinse o geamandură ruginită și dincolo de ea, un șir de lumini pe fundalul cerului.

Își făcu mîna căuș la urechea lui O'Brian.

— Podul, zise el.

O'Brian își trase gluga de pe cap și se uită strîmb la el.

— Podul, repetă Kelso. Cel peste care am trecut azi-dimineață.

Arătă cu mîna și foarte repede trecură pe sub el — un pod dublu, jumătate cale ferată, jumătate șosea — armătura grea, de pe care atîrnau stalactite de gheață, un miros puternic de canalizare și chimicale, zgomotul vehiculelor deasupra capetelor lor — și, cînd se uită înapoi, observă farurile mașinilor înaintînd încet prin zăpadă.

Forma cunoscută a clădirii Căpităniei Portului apăru în fața lor pe partea tribordului, cu un debarcader înaintat în apă și niște ambarcațiuni ancorate de el. Barca lor se izbi de un strat invizibil de gheață groasă, iar Kelso și O'Brian fură aruncați în față. Motorul se opri. Rusul îl porni din nou și dădu înapoi, apoi găsi un canal care trebuie să fi fost tăiat de o ambarcațiune mai mare, ceva mai devreme în seara aceea. Tot mai era gheață, dar stratul era mai subțire și se făcu țăndări cînd prova începu să muște din ea. Kelso se uită iar la rus. El se afla în picioare, uitîndu-se cu mare atenție la coridorul întunecat, cu mîna pe eche, pătrunzînd prin el. Ajunseră lîngă debarcader, și rusul dădu iar înapoi, încetinind, oprindu-se. Stinse motorul și sări sprinten pe scîndurile debarcaderului, ținînd în mînă o bucată de funie.

O'Brian ieși primul din barcă, iar Kelso îl urmă imediat. Tropăiră și-și curățară zăpada de pe haine și încercară să își mai dezmorțească membrele înghețate. O'Brian începu să spună ceva în legătură cu un hotel, poate, ca să sune la biroul de la Moscova, dar Kelso i-o reteză:

— Fără hotel! Auzi? Fără birou! Și fără nenorocita aia de poveste! Trebuie să scăpăm de aici.

Aveau la dispoziție treisprezece minute ca să prindă trenul.

— Și cu el cum rămîne?

O'Brian făcu semn spre rus, care stătea tăcut, ținîndu-și valiza, uitîndu-se la ei. Părea ciudat de oropsit — chiar vulnerabil, acum că se afla departe de terenul lui. Era clar că se aștepta să fie luat cu ei.

— Isuse Cristoase! murmură Kelso. Desfășurase harta. Nu știa ce să facă.

— Hai să mergem!

O porni de-a lungul debarcaderului spre țărm. O'Brian alergă după el.

— Mai ai caietul?

Kelso se bătu cu mîna peste piept.

— Crezi că e înarmat? zise O'Brian. Se uită în urmă.

— La dracu'! Se ține după noi.
Rusul mergea repede, la vreo doisprezece pași în urma lor, prudent și înfricoșat, ca un cîine vagabond. Părea să-și fi lăsat pușca în barcă. Atunci ce armă o mai avea la el? se întrebă Kelso. Cuțitul? Își întinse înainte picioarele înghețate cît de mult putu.
— Doar n-o să-l părăsim așa...
— Ba cum să nu! zise Kelso. Își dădu seama că O'Brian habar n-avea de cuplul norvegian sau de ceilalți. — Îți explic mai tîrziu. Te rog să mă crezi — nu ne trebuie așa un individ!
Aproape că o rupseră la fugă de pe debarcader și ajunseră în marele parc de autobuze din fața clădirii Căpităniei Portului — o întindere mare, acoperită cu zăpadă înnegrită, cîteva becuri jalnice portocalii, fluorescente, care luminau fulgii de zăpadă ce se învîrtejeau, nici țipenie de om în jur. Kelso o luă spre nord, alunecînd pe gheață, ținîndu-se de hartă. Gara era la cel puțin un kilometru și jumătate distanță și era imposibil să ajungă la timp, oricum, nu pe jos. Se uită în jur. O Lada omniprezentă, masivă, de culoarea nisipului, stropită de noroi, tocmai ieșea încet de pe strada din dreapta lor și Kelso alergă spre ea, dînd din brațe.
În provinciile rusești, orice mașină poate deveni un taxi, majoritatea șoferilor fiind dornici să se transforme pe loc în taximetriști, iar acesta nu făcea excepție. Se abătu spre ei, azvîrlind în sus o adevărată fîntînă de zăpadă murdară și chiar în timp ce parcă, își rulă geamul în jos. Părea destul de respectabil, înfofolit din cauza frigului — poate era învățător, poate funcționar. Niște ochi miopi clipiră la ei de sub o pereche de ochelari cu rame groase.
— Mergeți la sala de concerte?
— Cetățene, fă-ne, te rog, hatîrul și du-ne și pe noi la gară, zise Kelso. Zece dolari americani dacă prindem trenul de Moscova.
Deschise portiera din spate, fără să mai aștepte răspuns, și împinse scaunul în față, înghesuindu-l pe O'Brian pe bancheta din spate, și brusc își dădu seama că asta era

șansa lor, căci rusul, luat prin surprindere, rămăsese puțin în urmă și înainta greu prin zăpadă din cauza valizei pe care o ducea.
— Tovarășe! strigă el.
Kelso nu șovăi. Împinse scaunul înapoi și intră în mașină, trîntind portiera.
— Nu vreți... începu șoferul, uitîndu-se în oglindă.
— Nu, zise Kelso. Pornește!
Lada derapă, iar el se întoarse ca să privească înapoi. Rusul își lăsase valiza jos și se holba în urma lor, părînd uluit, o figură pierdută, în perspectiva tot mai largă a orașului străin. Se micșoră și dispăru în noapte și zăpadă.
— Nu mă pot abține să nu-mi fie milă de bietul amărît... zise O'Brian, dar singura emoție pe care o simțea Kelso era ușurarea.
— „Recunoștința" — zise el, citîndu-l pe Stalin — „e o boală cîinească".

Gara orașului Arhanghelsk se afla în partea nordică a unei mari piețe, drept în fața unei mulțimi de blocuri de locuințe și a unor mesteceni bătuți de vînt. O'Brian aruncă o hîrtie de zece dolari spre șofer și se năpustiră în interiorul gării întunecate. Șapte case de bilete cu fațade din lemn și perdele de tul, dintre care cinci închise, o coadă lungă în fața celor două care erau deschise, un copil mic care plîngea. Studenți, hamali, soldați, oameni de toate vîrstele și rasele, familii cu bagaje confecționate în casă, valize enorme de carton, legate cu sfoară — copii alergînd în toate părțile, alunecînd pe zăpada murdară, topită.
O'Brian își croi drum împingînd lumea în fața celei mai apropiate cozi, aruncînd cu dolari în toate părțile, făcînd-o pe occidentalul:
— Scuzați, doamnă! Mă scuzați. Poftim! Pardon! Trebuie să prind trenul ăsta...
Kelso avu impresia că o întreagă avere fusese pusă la bătaie și-și schimbase proprietarul — trei–patru sute de dolari, proteste din partea oamenilor care stăteau în jur — și apoi, peste un minut, O'Brian se întorcea cu pași

mari, trecînd prin mulțime, fluturînd două bilete, și urcară scările spre peron.

Dacă era să fie opriți, atunci numai aici mai puteau fi opriți. Cel puțin o duzină de milițieni staționau în jur, toți tineri, toți cu chipiele date pe spate, ca niște soldați din Armata Imperială, plecînd la război în 1914. Se holbară la Kelso și O'Brian, în timp ce alergau prin terminal, dar nu era decît privirea fixă, sinceră, cu care erau întîmpinați toți străinii aici. N-au mișcat un deget ca să-i rețină.

Nu se dăduse alarma. *Indiferent cine conduce spectacolul ăsta* — gîndi Kelso, în timp ce ieșiră înapoi, la aer — *este probabil convins că noi am murit deja...*

Ușile se închideau pe toată lungimea trenului cel mare; trebuie să fi avut vreo patru sute de metri lungime. Lumini slabe, galbene, ninsoare, îndrăgostiți îmbrățișîndu-se, ofițeri de armată mergînd repede, încolo și-ncoace, cu servietele lor ieftine — avu senzația că au pătruns înapoi în timp, cu șaptezeci de ani în urmă, în vreun tablou revoluționar. Pînă și locomotiva gigantică încă mai avea sudate secera și ciocanul într-o parte. Găsiră vagonul, era al patrulea după locomotivă, și Kelso ținu ușa deschisă, în timp ce O'Brian se repezi, traversînd peronul spre una dintre cele cîteva *babușki* care vindeau mîncare pentru drum. Pe obraz avea un neg mare cît o nucă.

O'Brian încă nu terminase de umplut buzunarele cu mîncare, cînd a sunat fluierul de plecare.

Trenul se puse în mișcare atît de încet, încît la început a fost greu să-ți dai seama dacă se mișca sau stătea pe loc. Oamenii mergeau pe lîngă el pe peron, cu capetele aplecate în zăpadă, fluturînd batistele. Alții își strîngeau mîinile prin geamurile deschise. Brusc, în fața ochilor lui Kelso apăru Anna Safanova, în gară, în urmă cu aproape cincizeci de ani — *îi sărut obrajii dragi ai mamei, îi spun adio, adio copilăriei* — și, pentru prima oară, se simți copleșit de tristețea acelei scene și de milă pentru ea. Oamenii care mergeau agale pe peron începură să meargă tot mai repede, apoi să alerge. Întinse brațul și-l trase în tren pe O'Brian. Trenul porni la drum cu o smucitură. Gara dispăru.

Capitolul 32

Se legănară încoace și încolo de-a lungul coridorului îngust, cu covor albastru, pînă găsiră compartimentul lor — unul de opt locuri, cam pe la jumătatea vagonului. O'Brian deschise ușa glisantă de lemn și pătrunseră înăuntru, împleticindu-se.

Nu era rău. Cu o mie de ruble fiecare, la clasa „întîi" cumpăraseră două banchete roșii, prăfuite, față în față, un cearceaf alb de nylon, o pătură rulată și o pernă înfățată curat în fiecare pat; mare parte din compartiment era acoperit de lambriuri impregnate, din imitație de lemn; veioze cu abajur verde, o măsuță pliantă; izolare.

Pe fereastră, vedeau traversele podului de fier țăcănind pe lîngă ei, dar după ce traversară fluviul, nu se mai putu zări nimic din cauza viscolului, în afară de propriile imagini reflectate, care se holbau la ei din geam — descompuse, ude-leoarcă, nerase. O'Brian trase perdelele galbene, desfăcu masa și puse mîncarea pe ea — o pîine amărîtă, un fel de pește uscat, un cîrnat, pliculețe de ceai — în timp ce Kelso plecă să caute apă fiartă. La capătul coridorului se afla un samovar înnegrit, vizavi de nișa însoțitoarei de vagon, *provodnik*-ul lor, o femeie voinică, fără urmă de zîmbet, arătînd ca o gardiană de lagăr, în uniforma ei albastră-cenușie. Își instalase o mică oglindă ca să poată supraveghea pe toată lumea fără să se ridice de pe taburetul ei. El observă că ea îl privește cînd se opri să studieze mersul trenurilor fixat în perete. Îi aștepta o călătorie de peste douăzeci de ore, și treisprezece opriri, în afară de Moscova, unde vor ajunge la ora patru și cîteva minute după-amiază.

Douăzeci de ore.

Oare cum puteau să reziste atît de mult? Încercă să calculeze. Cel mai tîrziu, pe la nouă sau la zece dimineața, Moscova va afla că operațiunea din pădure a eșuat. Și atunci vor fi obligați să oprească singurul tren care venea de la Arhanghelsk și să-l controleze. Poate că ar fi mai bine ca el și O'Brian să coboare la una din aceste prime gări — eventual la Sokol, unde vor ajunge la ora șapte dimineața sau, și mai bine, la Vologda (Vologda era un oraș mare) — să coboare la Vologda, să ajungă la un hotel, să sune la Ambasada Americană...

Auzi o ușă glisantă deschizîndu-se în spatele lui și în cadrul ei apăru un om de afaceri îmbrăcat într-un costum albastru elegant, ieșind din compartimentul lui și mergînd spre toaletă. Aspectul lui îngrijit îl făcu pe Kelso să devină conștient de propria lui ținută ciudată — jacheta groasă de fîș, cizme de cauciuc — și plecă repede pe coridor. Era mai bine să stea departe de privirile oamenilor pe cît posibil. Cerși două cești de plastic de la conductorul cu o față cruntă, le umplu cu apă clocotită și se întoarse, clătinîndu-se, la cușeta lor.

Stăteau așezați față în față, mestecînd întruna hrana uscată, veche.

Kelso spuse că el era de părere să coboare din tren înainte de destinație.

— De ce?

— Pentru că nu cred că e cazul să riscăm să ne aresteze. Oricum, nu înainte să se afle unde ne găsim.

O'Brian mușcă din pîine și cugetă la ce spusese Kelso.

— Deci tu ești convins că acolo, în pădure, ăștia ne-ar fi împușcat?

— Da, n-am îndoieli.

O'Brian părea să fi uitat de teama lui dinainte. Începu să argumenteze, dar Kelso îl întrerupse enervat.

— Ia gîndește-te puțin! Gîndește-te ce ușor ar fi fost! Rușii ar fi spus doar că un dezaxat ne-a luat ostatici în pădure și că ei au trimis acolo trupe speciale ca să ne salveze. Ar fi putut să facă în așa fel încît să pară că el ne-a asasinat.

— Dar nimeni n-ar fi crezut așa ceva...

— Ba cum să nu! Doar el era psihopat!

— Ce?

— Psihopat. Ăsta-i motivul pentru care n-am vrut să-l luăm cu noi. Jumătate din cei aflați în cimitir au fost uciși de el. Și au mai fost și alte victime.

— Alte victime? O'Brian se oprise din mîncat.

— Cel puțin cinci. Un cuplu de norvegieni tineri, și alți trei amărîți, ruși, care rătăciseră drumul. Le-am găsit actele de identitate în timp ce tu erai jos la rîu. Toți au fost forțați să mărturisească faptul că erau spioni, după care au fost împușcați. Îți spun eu, nu e sănătos la cap. Mă rog lui Dumnezeu să nu-l mai vedem niciodată în viața noastră. Și tu ar trebui să faci la fel.

O'Brian părea să înghită cu greutate. Îi rămăseseră bucăți mici de pește printre dinți. Spuse liniștit:

— Ce crezi că o să i se întîmple lui?

— Cred că în final o să pună ei mîna pe el. O să închidă orașul Arhanghelsk pînă dau de el. Și ca să fiu sincer, nici nu-i condamn. Îți poți închipui ce-ar face Mamantov și oamenii lui dacă ar pune mîna pe un bărbat care arată ca Stalin, vorbește ca Stalin și vine și cu o dovadă scrisă că este fiul lui Stalin? Nu s-ar distra teribil cu așa ceva?

O'Brian se lăsase moale pe scaun, cu ochii închiși, cu fața îndurerată, iar în timp ce-l privea, Kelso simți o ciudată undă de neîncredere. În iureșul întîmplărilor, uitase complet de Mamantov. Privirea i se mută de la O'Brian la plasa de bagaje, în care servieta era încă bine dosită în haina lui.

Încercă să gîndească, dar nu reuși. Mintea îl lăsase în pană. De trei zile nu mai dormise cum trebuie — în prima noapte stătuse de vorbă cu Rapava pînă dimineața, a doua noapte o sfîrșise în celulele de sub sediul central al Miliției din Moscova, a treia noapte o petrecuse pe drumul spre Arhanghelsk. Îl durea peste tot din cauza epuizării. De-abia reuși să-și scoată cizmele și să înceapă să-și pregătească patul sărăcăcios.

— Sînt mort de oboseală, zise el. Om vedea ce-om face mîine dimineață.

O'Brian nu răspunse.

Ca o precauție minimă, Kelso încuie ușa.

De-abia peste vreo douăzeci de minute se mișcă și O'Brian. Kelso era deja cu fața la perete și se lăsa purtat pe tărîmul dintre somn și trezie. Îl auzi cum își dezleagă șireturile ghetelor, oftează și se întinde pe banchetă. Se auzi veioza stingîndu-i-se și compartimentul se cufundă în întuneric, cu excepția neonului albastru de veghe care zumzăia deasupra ușii.

Uriașul tren se legăna alene spre sud, prin zăpadă, și Kelso dormea, dar nu dormea bine. Orele treceau și zgomotele drumului se amestecau cu visele lui agitate — șoaptele insistente din compartimentele alăturate — *pîș-pîș-pîș*-ul papucilor vreunei *babușka* ce își tîrșea pașii pe coridor; vocea metalică, rece a unei femei care vorbea la un difuzor cînd se opreau în gările îndepărtate toată noaptea — Niandoma, Konoșa, Erțevo, Vojega, Harovsk — și oamenii tropăind, cînd se urcau sau coborau din tren; lucirile albe, crude ale luminilor arcuite de pe peroane, care pătrundeau prin perdelele subțiri; O'Brian zvîrcolindu-se la un moment dat, răsucindu-se cînd pe o parte, cînd pe alta.

Nu auzi cînd se deschise ușa. Nu și-a dat seama decît că ceva a foșnit în compartiment timp de o fracțiune de secundă, și apoi o labă cărnoasă și dură îi astupa gura. Deschise ochii, tresărind, cînd vîrful unui cuțit îi intră în gît, în punctul în care carnea de pe maxilarul inferior se intersectează cu tubul cutat al traheei. Se zbătu, încercînd să se ridice în capul oaselor, dar mîna l-a împins la loc. Brațele îi erau cumva prinse pe sub cearceaful făcut funie. Nu putea să vadă pe nimeni, dar un glas îi șopti în ureche — atît de aproape, încît simți umezeala fierbinte a respirației bărbatului:

— Un tovarăș care părăsește un alt tovarăș este un cîine laș și toți cîinii de felul ăsta trebuie să aibă parte de o moarte de cîine, *tovarășe*...

Cuțitul se împlîntă și mai adînc.

Kelso se trezi într-o clipă — vrînd să țipe, cu ochii larg deschiși, cearceaful mototolit și strîns în mîinile lui transpirate. Deasupra lui, compartimentul care se legăna ușor era gol, întunericul cu margini albastre avea o ușoară nuanță cenușie. O clipă, el nu se mișcă. Îl auzea pe O'Brian respirînd greu și cînd se întoarse, în cele din urmă, îl văzu — capul atîrnîndu-i, gura deschisă, un braț lăsat în jos pînă aproape de podea, iar celălalt îndoit peste frunte.

Îi mai trebuiră încă două minute pînă îi trecu spaima. Întinse mîna peste umăr și ridică un colț de perdea ca să vadă cît era ceasul. Credea că e tot miezul nopții dar, spre surprinderea lui, era trecut de șapte dimineața. Dormise peste nouă ore.

Se săltă într-un cot și ridică perdeaua puțin mai mult și imediat văzu capul lui Stalin plutind înspre el, fără nici o legătură cu lumina palidă a zorilor, de dincolo de linia ferată. Ajunse în dreptul ferestrei și se îndepărtă foarte repede.

El rămase la fereastră, dar nu mai văzu pe nimeni, doar terenul plin de arbuști de dincolo de linia ferată și licărul slab al cablurilor electrice întinse între piloni, care păreau să coboare și să se înalțe, să coboare și să se înalțe, în timp ce trenul continua să se rostogolească înainte. Aici nu ningea, dar era o pustietate rece, albă, înspre cerul care se lumina.

Își dădu seama că probabil cineva dusese în mînă un portret. Expusese un portret al lui Stalin.

Lăsă în jos perdeaua și-și coborî picioarele pe podea. Încet, ca să nu-l trezească pe O'Brian, își încălță cizmele de cauciuc și deschise ușa cu grijă, spre coridorul pustiu. Se uită atent și la dreapta și la stînga. Nu era nimeni. Trase zăvorul după el și începu să meargă spre capătul trenului.

Traversă un vagon gol, identic cu cel pe care tocmai îl părăsise, privind în tot acest timp peisajul schimbător și apoi clasa „întîi" fu înlocuită cu „a doua". Aici locurile erau mult mai înghesuite. Două rînduri suprapuse de cușete în compartimente deschise, pe o parte a coridoru-

lui, un singur rînd așezat pe lungime pe cealaltă parte. Șaizeci de oameni într-un vagon. Bagaje îngrămădite peste tot. Unii pasageri stînd în capul oaselor, căscînd, cu ochii roșii de oboseală. Alți pasageri încă mai sforăiau, insensibili la cei care se treziseră. Lume stînd la coadă la toaleta urît mirositoare. O mamă care îi schimba copilului scutecele murdare (cînd trecu pe lîngă ei, îl ajunse izul acru al mizeriei lăptoase). Fumătorii se îngrămădeau la ferestrele deschise de la capătul îndepărtat al vagonului. Aroma tutunului lor nefiltrat. Răceala dulce a aerului care năvălea pe ferestre.

Traversă patru vagoane de „a doua", și era în pragul celui de-al cincilea și se hotărîse că acesta va fi ultimul, ajunsese la concluzia că își făcea griji degeaba: trebuie să fi visat, peisajul din jur era pustiu — cînd văzu alt portret. Sau, mai degrabă, își dădu seama că era o pereche de portrete care veneau spre el, unul al lui Stalin, celălalt al lui Lenin, și erau ținute sus de un cuplu în vîrstă, bărbatul împodobit cu medalii, stînd în picioare pe un mic rambleu. Trenul încetinise ca să oprească în gară, așa că el putu să-i vadă bine în timp ce trecea pe lîngă ei — fețe ridate și tari ca pielea de animal, aproape maron, epuizate. Și peste vreo două secunde, îi văzu răsucindu-se, brusc întineriți, zîmbind și făcînd semne cu mîinile cuiva pe care tocmai îl văzuseră în vagonul în care Kelso vroia să intre.

Timpul păru să-și încetinească mersul, o dată cu trenul. Un șir de muncitori feroviari, îmbrăcați în pufoaice, aplecați asupra tîrnăcoapelor și lopeților, ridicară pumnii înmănușați în semn de salut. Vagonul se întunecă în clipa cînd intră pe un peron. Auzea slab muzica, acoperind scrîșnetul metalic al frînelor, din nou vechiul imn național sovietic...

Partid al lui Lenin!
Partid al lui Stalin!

... și o mică fanfară în uniforme bleu alunecă pe lîngă geam.

Trenul se opri cu un suspin pneumatic și el văzu o inscripție: VOLOGDA. Oamenii ovaționau pe peron. Alergau. Deschise ușa vagonului și se trezi cu rusul în fața lui tot în uniforma tatălui său, adormit, la o distanță de numai vreo doisprezece pași, cu valiza înghesuită în plasa de deasupra capului său, un spațiu gol împrejurul lui, pasagerii dîndu-se înapoi, plini de respect, atenți.

Rusul dădea semne de trezire. Își mișcă puțin capul. Îndepărtă ceva de pe față, cu mîna, și deschise ochii. Văzu că era privit și, cu grijă, prudent, își îndreptă spatele. Cineva din vagon începu să bată din palme și aplauzele fură preluate de ceilalți, transferîndu-se și afară, pe peron, unde lumea se înghesuise la fereastră ca să vadă. Rusul se uita fix în jur, frica din ochi fiind înlocuită de consternare. Un bărbat îi făcu semn cu capul, încurajator, zîmbindu-i, aplaudîndu-l și atunci dădu și el din cap în chip de răspuns, de parcă începuse să înțeleagă vreun ritual ciudat, străin, apoi începu și el să aplaude ușor, la rîndul lui, ceea ce nu făcu decît să intensifice manifestările de adulație. El salută din cap, modest, și Kelso își închipui că trebuie să fi visat la acest moment timp de treizeci de ani. *Vă spun drept, tovarăși* — părea să exprime chipul lui — *sînt doar un om obișnuit, ca și voi — un om simplu, cam necioplit — dar dacă vă face plăcere să mă venerați...*

Nu-l observase pe Kelso care îl privea — istoricul era doar un chip pierdut în mulțime — și, după vreo cîteva secunde, Kelso se întoarse și începu să-și croiască drum înapoi, prin gloata care se înghiontea.

Mintea îi fierbea.

Rusul trebuie să se fi urcat în tren la Arhanghelsk, la un minut–două după ei — asta era de presupus, dacă îi imitase și oprise o mașină. Asta înțelegea.

— Dar asta?

Se ciocni de o femeie care se împingea tare pe coridor, luptîndu-se cu două sacoșe de plastic, un steag roșu și un aparat de filmat de tip vechi.

I se adresă:

— Ce se întîmplă?

— N-ați auzit? Fiul lui Stalin e cu noi în tren! E o minune!

Era toată numai zîmbete. Unii dintre dinții ei erau de metal.

— Dar cum ați aflat?
— S-a spus la televiziune, zise ea, de parcă asta lămurea situația. Toată noaptea! Și, cînd m-am trezit, încă i se mai prezenta portretul și se spunea că a fost văzut în trenul de Moscova!
Cineva o împinse din spate și ajunse în brațele lui. Fața lui era foarte aproape de a ei. Încercă să se desfacă din îmbrățișare, dar ea se prinse de el, privindu-l fix în ochi.
— Dar dumneavoastră — zise ea — doar știți toate astea! Ați apărut la televiziune și declarați că e adevărat! Îl încolăci cu brațele-i grele. Pungile ei îl împunseră în spate. Vă mulțumesc. Vă mulțumesc. Este o minune.
El observă o lumină albă, strălucitoare înaintînd pe peron în spatele capului ei și se luptă ca să treacă mai departe. Un reflector de televiziune. Camere de televiziune. Microfoane mari, gri. Tehnicieni mergînd cu spatele, împiedicîndu-se unul de altul. Și, în mijlocul acestei busculade, înaintînd cu pași mari în întîmpinarea destinului său, discutînd sigur pe sine, înconjurat de o falangă de bodyduarzi în jachete negre, se afla Vladimir Mamantov.
Kelso avu nevoie de cîteva minute bune pentru ca, dînd din coate și împingînd, să se poată strecura înapoi în compartiment, străbătînd mulțimea. Cînd deschise ușa compartimentului lor, O'Brian era cu spatele la el, holbîndu-se pe geam. Cînd îl auzi intrînd pe Kelso, se trase repede înapoi, cu mîinile sus, palmele în afară — ferindu-se vinovat, gata să-și ceară scuze.
— Ei, eu n-am știut că o să se întîmple așa ceva, Fluke, îți jur...
— Ce-ai făcut?
— Nimic...
— Ce dracu' ai făcut?
O'Brian tresări și murmură:
— Am transmis povestea.
— Ce-ai *făcut*?
— Am transmis povestea, zise el, cu o nuanță ceva mai sfidătoare acum. Ieri, de pe malul apei, în timp ce tu discutai cu el în colibă. Filmele le-am montat și le-am redus

la 3 minute și 40 de secunde, am adăugat un comentariu, le-am transformat în sistem numeric și le-am transmis prin satelit. Am fost cît pe ce să-ți spun aseară, dar n-am vrut să te supăr...
— Să mă *superi*?
— Ei, haide, Fluke, din cîte știam eu, era posibil ca povestea să nu fi putut fi transmisă. Putea să ne fi lăsat bateria, sau așa ceva. Echipamentul putea să nu fi fost bine îmbinat...
Kelso încerca din răsputeri să țină pasul cu tot ce se întîmpla — rusul urcat în tren, agitația, Mamantov. Observă că încă nu plecaseră din Vologda.
— Filmele alea — la ce oră ar fi putut fi văzute aici?
— Poate pe la nouă aseară.
— Și cum or fi fost transmise? Des? Din oră în oră?
— Probabil.
— Timp de *unsprezece* ore? Și s-or fi dat și pe alte canale? Le-or fi vîndut și televiziunilor rusești?
— Le-au oferit *gratuit* rușilor, dacă aveau licență. E o formă de publicitate, știi? Probabil că CNN le-a preluat. Sky, BBC World...
Nu-și putea stăpîni încîntarea.
— Și te-ai folosit și de interviul cu mine, în legătură cu carnetul de însemnări?
Mîinile se ridicară din nou, în semn de justificare.
— Păi, nu știu nimic despre asta, adică, da, e adevărat, l-au *avut*, bineînțeles. L-am montat și l-am transmis de la Moscova înainte să plecăm.
— Nemernic iresponsabil, zise Kelso, rar. Cred că știi că Mamantov e în tren?
— Mda. Tocmai l-am văzut. Se uită nervos spre fereastră. Mă întreb ce face aici, în tren?
Și ceva din felul în care a rostit aceste cuvinte — o ușoară notă de falsitate în glas, prefăcătoria de a fi luat prin surprindere — i-a dat fiori lui Kelso. După o pauză lungă, zise, liniștit:
— Mamantov te-a aruncat în luptă?
O'Brian șovăi și Kelso își dădu seama că se clătina ușor, ca un boxeur gata să cadă la pămînt pentru ultima oară, sau ca un bețiv.

— Doamne Dumnezeule, mi-ai întins o cursă!

— Nu — zise O'Brian, nu-i adevărat. Bine, recunosc că Mamantov m-a sunat o dată — ți-am spus că ne-am întîlnit de cîteva ori. Dar toată povestea asta — găsirea caietului, drumul aici, la Arhanghelsk — nu. Asta a fost numai munca noastră, îți jur. Numai meritul tău și al meu. Nu știam nimic despre ce vom descoperi.

Kelso închise ochii. Era un coșmar.

— Cînd te-a sunat?

— Chiar de la început. Mi-a dat un pont, atît. N-a pomenit nimic de Stalin sau de altceva.

— Chiar de la început?

— În noaptea dinainte de a apărea eu la simpozion. Mi-a spus: „Du-te la Institutul de Marxism-Leninism cu camera video, domnule O'Brian — știi tu cum vorbește el — caută-l pe dr Kelso, întreabă-l dacă vrea să facă public ceva." Doar atîta a spus. Mi-a închis și telefonul. Oricum, ponturile de la el sînt întotdeauna bune, așa că m-am dus. Isuse — rîse el — doar de ce crezi că mă aflam acolo? Ca să filmez niște istorici care vorbeau despre arhive? Să fim serioși!

— *Nemernic* iresponsabil, duplicitar, ticălos...

Kelso făcu un pas prin mijlocul compartimentului și O'Brian se dădu înapoi. Dar Kelso nu-l băgă în seamă. Avea o idee mai bună. Își dădu jos jacheta din plasa de bagaje.

O'Brian zise:

— Ce faci?

— Ce aș fi făcut la început, dacă aș fi știut adevărul. O să distrug nenorocitul de jurnal.

Scoase caietul din buzunarul interior al hainei.

— Dar o să distrugi totul — protestă O'Brian. Dacă nu există jurnalul — nu există dovada — nu există povestea. O să părem niște dobitoci.

— Foarte bine.

— Nu cred că pot să te las să faci așa ceva...

— Să-ndrăznești tu să încerci să mă oprești!

Din cauza șocului și a forței loviturii, căzu la pămînt. Compartimentul se întoarse cu susul în jos și el se prăbuși pe spate.

— Nu mă face să te mai pocnesc o dată, se rugă O'Brian, apărînd deasupra lui — te rog, Fluke, te simpatizez prea mult ca să mai fac așa ceva.

Întinse mîna, dar Kelso se rostogoli, îndepărtîndu-se. Nu-și putea recăpăta răsuflarea. Era cu fața în praf. Sub podul palmelor simțea vibrațiile grele ale locomotivei. Își duse degetele la gură și-și atinse buza. Sîngera ușor. În gură simțea gust de sare. Locomotiva masivă mai icni o dată, ca și cum mecanicul s-ar fi plictisit să aștepte, dar trenul tot nu se urni din loc.

Capitolul 33

La Moscova, colonelul Iuri Arseniev, manevrînd stîngaci diferite aparate, își ținea receptorul unui telefon înghesuit între umăr și ureche și o telecomandă în mîinile-i grase. O îndreptă spre ecranul mare al televizorului din colțul biroului său și încercă în zadar să-i dea sonorul mai tare accentuînd mai întîi strălucirea, și apoi contrastul pînă cînd, în sfîrșit, reuși să audă ce spunea Mamantov.

... Am luat avionul de la Moscova și am sosit aici imediat ce am auzit știrile. De aceea mă urc în acest tren pentru a oferi protecția mea, și pe cea a mișcării Aurora acestui personaj istoric, și provocăm pe marele uzurpator fascist de la Kremlin să încerce să ne împiedice să ajungem împreună la fostul și viitorul sediu al puterii sovietice...

În ultimele douăsprezece ore, șeful Direcției de Radiotransmisiuni suferise deja mai multe șocuri neplăcute, dar acesta era cel mai mare. Întîi, la ora opt în seara precedentă, se primise telefonul plin de îngrijorare prin care se raporta că sediul Spețnaz pierduse orice legătură cu Suvorin și cu unitatea lui din pădure. Apoi, peste o oră, începuseră să fie transmise la televiziune primele imagini ale nebunului care bătea cîmpii în coliba lui. (*Asta este legea capitalismului — să bați pe cei înapoiați și pe cei slabi. Este legea junglei capitalismului.*) Chiar înainte de a se crăpa de ziuă, la Iasenovo ajunseseră rapoarte despre prezența lui în vagonul de dormit al trenului care venea la Moscova, și la Vologda se strînseseră niște unități de miliție și MVD ca să oprească trenul. Și acum asta!

Ei, dar să salți un om la adăpostul întunericului, în vreo haltă prăpădită cum erau Konoșa sau Ertevo era una.

Să iei însă cu asalt un tren ziua în amiaza mare, sub nasul presei, într-un oraș mare ca Vologda, avîndu-i pe cap pe V. P. Mamantov și bandiții lui, gata să se lupte cu dîrzenie — asta era cu totul altceva.

Arseniev sunase la Kremlin.

Astfel că el auzea de două ori plictisitoarele accente din declarațiile lui Mamantov — o dată la televizorul din propriul birou și apoi, iarăși, peste o fracțiune de secundă, prin telefon, filtrate de răsuflarea greoaie a unui om bolnav. La capătul celălalt al firului, pe fundal, cineva țipa și răzbătea o fierbere și o panică generală. Auzi clinchetul unui pahar și clipocitul unui lichid care se turna în el. *O, te rog!* — gîndi el. *Sper că nu-i vodcă. Te rog! Nici chiar el. Nu așa de dimineață...*

Pe ecran, Mamantov se întorcea cu spatele și se urca în tren. Făcea semne de salut către camerele de luat vederi. Fanfara cînta. Oamenii aplaudau.

Maică Precistă!

Arseniev simțea cum i se zbate inima în piept, cum i se strîng bronhiile. A inspira aer în plămîni i se părea ca și cum ar suge noroi cu paiul.

Își pulveriză inhalantul de vreo două ori.

— Nu — grohăi vocea cunoscută în urechea lui Arseniev — și apoi se auzi tonul.

— Nu — șuieră Arseniev repede, făcîndu-i semn lui Vissari Netto.

— Nu — zise Netto, care era așezat pe canapea, ținînd și el un telefon, conectat printr-un circuit militar securizat la comandantul MVD din Vologda. Repet: Să nu se facă nici o mișcare. Retrageți oamenii. Lăsați trenul să plece.

— Decizia corectă, zise Arseniev, punînd receptorul la loc în furcă. Ar fi putut ieși un schimb de focuri. N-ar fi fost o imagine bună.

Acum conta numai salvarea aparențelor.

Un timp, Arseniev rămase tăcut, în timp ce cugeta la această cumpănă finală din viața lui, cu o neliniște crescîndă. I se părea că o cale ducea către retragerea din activitate, pensie și vilă; cealaltă cale ducea aproape sigur la

concediere, o anchetă oficială în legătură cu niște tentative de asasinat ilegale și, foarte posibil, închisoarea.

— Renunță la întreaga operațiune, zise el.

Stiloul lui Netto începu să alerge pe blocnotes. Înfundați adînc în orbitele-i grase, ca două fructe sălbatice într-un aluat, ochișorii lui Arseniev clipeau speriați.

— Nu, nu, nu, domnule! Nu-ți nota așa ceva! Acționează numai! Retrage oamenii care supraveghează apartamentul lui Mamantov. Retrage paza fetei! Renunță la întreaga operațiune!

— Și Arhanghelsk, domnule colonel? Acolo încă mai avem pregătit un avion pentru maiorul Suvorin.

Arseniev se trase de gîtul gros timp de cîteva secunde. În mintea-i veșnic inventivă, deja începea să prindă contur un comunicat impersonal pentru presa străină: *S-au semnalat schimburi de focuri în pădurea de lîngă Arhanghelsk... incident regretabil... un ticălos de ofițer a preluat conducerea întregii operațiuni... nu a urmat niște ordine stricte... sfîrșit tragic, regrete sincere...*

— Bietul Feliks! gîndi el.

— Ordonă-i să se întoarcă la Moscova.

Se pare că verificarea trenului durase prea mult, astfel că, în clipa cînd, în sfîrșit, se slăbiră frînele, trenul sări înainte, apoi se opri brusc, iar O'Brian, ca o limbă de clopot, a fost aruncat în fața și în spatele compartimentului. Servieta îi zbură din mînă.

Foarte încet, scîrțîind și împotrivindu-se și cu aceeași viteză infinitezimală ca și atunci cînd părăsiseră Arhanghelsk, locomotiva începu să-i tîrască afară din Vologda.

Kelso era încă la podea.

Dacă nu există jurnalul — nu există dovada — nu există povestea. Se aruncă după servietă, o apucă într-o mînă, își ridică degetele celeilalte mîini pînă la mînerul ușii și tocmai încerca să se ridice cînd simți cum O'Brian îl înșfacă de picioare și vrea să-l tragă înapoi. Mînerul se înclină, ușa alunecă și se deschise, iar el căzu cu zgomot pe coridorul mochetat dînd din picioare frenetic și lovindu-l pe O'Brian în cap cu călcîiele. Simți un contact mulțumitor între cauciucul dur și carne și oase. Se auzi un urlet de durere. Cizma îi ieși din picior și el o lăsă în urmă, ca o șopîrlă care își pierde vîrful cozii. Se îndepărtă șchiopătînd, pe coridor, cu piciorul desculț!

Pasajul îngust era înțesat de pasageri agitați de la clasa întîi. *Ai auzit? E adevărat?* — și era imposibil să înaintezi repede. O'Brian venea după el. Îi auzea strigătele. La capătul vagonului, geamul ușii era deschis și o clipă îi trecu prin minte să arunce servieta pe șine. Dar trenul încă nu părăsise Vologda, circula mult prea încet — servieta va ateriza intactă gîndi el: va fi găsită cu certitudine...

— Fluke!

Se năpusti în vagonul următor și își dădu seama prea tîrziu că se îndrepta din nou spre clasa a doua, ceea ce era o greșeală, căci acolo se urcaseră Mamantov și banditii lui — și iată, într-adevăr, pe unul din oamenii lui Mamantov, înaintînd pe coridor spre el, împingînd lumea la o parte din calea lui.

Kelso înșfăcă mînerul celei mai apropiate uși. Era încuiat. Dar al doilea se răsuci și el aproape că se prăbuși în compartimentul pustiu, încuind ușa în urma lui. Înăuntru era întuneric, perdelele erau trase, paturile nefăcute, plutea un miros acru de sudoare rece, de bărbat — cine ocupase compartimentul probabil că se dăduse jos la Vologda. Încercă să deschidă fereastra, dar era înțepenită. Bărbatul din grupul *Aurora* bătea în ușă gata s-o spargă, zbierînd la el să deschidă. Mînerul ușii zăngănea cu furie. Kelso desfăcu servieta și îi deșertă conținutul, și tocmai ținea în mînă bricheta, cînd mînerul cedă.

Storurile de la apartamentul Zinaidei Rapava erau trase. Luminile erau stinse. Ecranul televizorului din colțul micului ei apartament pîlpîia ca o vatră rece, albastră.

Afară pe palier fusese un gardian în civil toată noaptea — la început Bunin, apoi un alt bărbat — și o mașină a miliției parcată ostentativ vizavi de intrarea în bloc. Bunin fusese cel care îi spusese să tragă storurile și să nu iasă din casă. Ea nu-l simpatiza pe Bunin, și era sigură că nici

el nu se omora după ea. Cînd l-a întrebat cît timp va mai trebui să stea așa, el dăduse din umeri. Deci era prizonieră? El ridicase iar din umeri.

Ea zăcuse pe pat chircită ca un foetus, mai bine de douăzeci de ore, auzindu-și vecinii care se întorceau de la lucru apoi pe cîțiva dintre ei plecînd în oraș. Mai tîrziu, îi auzi pregătindu-se de culcare. Și descoperise, întinsă în întuneric, că, atîta vreme cît există ceva care să-i ocupe vederea, reușea să nu-l mai aibă înaintea ochilor pe tatăl ei: reușea să șteargă imaginea trupului zdrobit de pe cărucior. Așa că se uitase toată noaptea la televizor, și, la un moment dat, sărind de la un joc distractiv la un film american, alb-negru, dădu peste imaginile din pădure.

...doar libertatea nu ajunge, sub nici o formă. Este foarte greu, tovarăși, să trăiești doar cu libertate...

Ea urmărise, hipnotizată, toată noaptea, cum se răspîndise povestea ca o pată pe toate canalele, pînă cînd putea să o recite pe dinafară. Era ascunzătoarea tatălui ei, și carnetul de însemnări, și Kelso care întorcea paginile (*e autentic — aș paria pe orice*). Era bătrîna care arăta ceva pe o hartă. Era bărbatul ciudat care traversa luminișul din pădure și care se holba la camera de luat vederi în timp ce vorbea. Declama un fragment dintr-o cuvîntare mustind a ură și acest lucru a obsedat-o cîtva timp în primele ore, pînă cînd și-a amintit că tatăl ei le punea un disc cu așa ceva cînd era ea mică.

(*Ar trebui să asculți asta, fetițo — poate înveți ceva din ea.*)

Bărbatul acesta era înfricoșător — comic și sinistru — ca Jirinovski sau Hitler — și cînd s-a anunțat că fusese văzut în trenul de Moscova, care se îndrepta spre sud, avu senzația că vine după *ea*. Și-l închipuia tropăind pe holurile marilor hoteluri, cu cizmele bocănind pe marmură, haina fluturînd în urma lui, spărgînd geamurile buticurilor de lux, aruncîndu-i pe străini afară pe trotuare, căutînd-o pe ea. Și-l închipuia în „Rabotnik", răsturnînd barul, numindu-le „tîrfe" pe fete și zbierîndu-le să-și pună ceva pe ele. Ar acoperi cu vopsea cuvintele occidentale, ar face țăndări neonul, ar goli străzile, ar închide aeroportul...

Știa ea că mai bine ardeau caietul ăla.

Mai tîrziu, cînd se afla în baie, dezbrăcată pînă la talie, stropindu-și cu apă rece ochii roșii, auzi la televizor numele de Mamantov. Și primul ei gînd, naiv, a fost că el fusese arestat. În definitiv, doar asta îi promisese Suvorin, nu-i așa?

O să-l găsim pe cel care i-a făcut ceva atît de îngrozitor tatălui tău și o să-l închidem.

Înșfăcă un prosop și se năpusti în cameră, spre ecran, ștergîndu-se pe față în grabă și-l scrută și... da, și-a dat seama că el era, îl credea capabil de orice pe cel de pe ecran — părea să fie un ticălos rece, nemilos, cu ochelarii lui cu rame de sîrmă și buzele subțiri, dure, și pălăria și paltonul lui în stil sovietic. Părea să fie în stare de orice...

El spunea ceva despre „uzurpatorul fascist de la Kremlin" iar ei îi trebui un minut ca să-și dea seama că de fapt nu era arestat. Dimpotrivă: era tratat cu respect. Se îndrepta spre tren. Se urca în el. Nimeni nu-l oprea. Ea văzu chiar doi milițieni păzindu-l. Se întoarse pe treapta vagonului și-și ridică mîna. Blițurile fulgerară. El avu un zîmbet fugar, de călău, și dispăru în vagon.

Zinaida se holbă la ecran.

Căută prin buzunarele hainei pînă dădu peste numărul de telefon pe care i-l dăduse Suvorin.

Sună, nu răspunse nimeni.

Ea puse receptorul în furcă destul de liniștită, își înfășură prosopul în jurul trupului și descuie ușa.

Pe palier nu era nimeni.

Se întoarse în apartament și ridică storul.

Nici urmă de mașina miliției. Doar obișnuitul trafic de sîmbătă dimineața, care începea să curgă către piața Ismailovo.

După aceea, au apărut cîțiva martori care au susținut că au auzit-o plîngînd și că plînsul ei acoperise zgomotele circulației intense.

Kelso fu doborît cu o ușurință umilitoare. Fu împins înapoi pe banchetă, servieta și documentele îi fură confiscate, ușa fu închisă, iar tînărul în jachetă neagră de pie-

le se așeză în fața lui, întinzîndu-și un picior ca să bareze intervalul îngust, împiedicîndu-și astfel prizonierul să facă vreo mișcare.

Își trase fermoarul destul ca să-i arate lui Kelso un toc de armă și atunci Kelso îl recunoscu: era bodyguardul personal al lui Mamantov din apartamentul de la Moscova. Era un flăcău solid, cu o față de copil, cu pleoapa stîngă căzută și cu buza inferioară care părea să se smiorcăie, iar felul în care și-a proptit cizma în coapsa lui Kelso, înghesuindu-l lîngă fereastră, părea să denote că plăcerea vieții lui era să rănească oamenii: că avea nevoie de violență ca un înotător de apă.

Kelso își aduse aminte de trupul care se răsucea ușor, al lui Papu Rapava, și începu să transpire.

— Ești Viktor, nu-i așa?

Nici un răspuns.

— Cît timp o să mă mai ții aici, Viktor?

Din nou, nici un răspuns și după încă vreo două tentative șovăielnice de a-și cere eliberarea, Kelso se lăsă păgubaș. Auzea tropăit de cizme pe coridor și avu impresia că tot trenul era luat în stăpînire de dispozitivele de protecție. După asta, nu s-a întîmplat mai nimic timp de cîteva ore. La ora zece și douăzeci, trenul s-a oprit, conform orarului, la Danilov și în el s-au urcat și mai mulți oameni de-ai lui Mamantov.

Kelso întrebă dacă măcar se putea duce la toaletă.

Nici un răspuns.

Mai tîrziu, în afara orașului Iaroslavl, trecură pe lîngă o fabrică abandonată, care avea un Ordin „Lenin" ruginit, fixat pe o latură fără ferestre. Pe acoperiș, se zărea un rînd de tineri, cu brațele ridicate într-un salut fascist.

Viktor se uită la Kelso și zîmbi, iar Kelso se uită în altă parte.

La Moscova, apartamentul Zinaidei Rapava era gol. Mai tîrziu, familia Klim, care locuia în apartamentul de dedesubt, a jurat că a auzit-o ieșind din casă după ora unsprezece. Dar bătrînul Amosov, care își repara mașina

pe strada din fața blocului, a insistat că era trecut bine de ora unsprezece cînd a plecat ea: cam pe la amiază, după părerea lui. A trecut glonț pe lîngă el, fără să rostească nici un cuvînt, ceea ce nu era neobișnuit din partea ei — mergea cu capul în jos, spunea el, și purta ochelari negri de soare, o jachetă de piele, blue-jeans și cizme — și se îndrepta spre stația de metrou Semionovskaia.

Nu era cu mașina: aceasta era încă parcată în fața apartamentului tatălui ei.

Alt martor ocular a declarat că a văzut-o peste o oră, la ora unu, cînd a apărut în spatele barului „Rabotnik". O femeie de serviciu, Vera Ianukova a recunoscut-o și i-a dat drumul înăuntru, iar ea s-a dus drept spre garderobă, de unde și-a recuperat o geantă de piele cu baretă (a prezentat tichetul: nu era nici o greșeală). Femeia de serviciu i-a deschis ușa din față ca să poată ieși, dar ea a preferat să plece pe unde venise, evitînd astfel detectoarele de metale, care erau puse în funcțiune automat de cîte ori se deschidea ușa.

După cum spunea femeia de serviciu, ea era nervoasă cînd venise, dar după ce și-a recăpătat geanta, a părut mulțumită, calmă și sigură pe ea.

Capitolul 34

Oare Kelso adormise? După aceea, el s-a întrebat ce o fi făcut, căci nu reușea să-și amintească nimic din acea după-amiază lungă, pînă în clipa cînd s-au auzit pași pe coridor și un ciocănit ușor la ușă. Și atunci ajunseseră la periferia din partea de nord a Moscovei și deja lumina searbădă de octombrie începuse să cadă pe fierul și betonul orașului.

Viktor își luă leneș piciorul de pe banchetă și se sculă în picioare, ridicîndu-și pantalonii. Își scoase cuțitul din zăvor și deschise puțin ușa, apoi se trase de tot și luă poziția de drepți și, pe neașteptate, Vladimir Mamantov trecu pragul și intră în compartiment, aducînd cu el același miros ciudat de camfor și fenol pe care și-l amintea Kelso din apartamentul lui. În gropița bărbiei lui se cuibărea același mănunchi de țepi întunecați.

Era tot numai zîmbete false și scuze: îi părea atît de rău că Fluke Kelso a avut parte de vreo neplăcere, era mare păcat că ei nu reușiseră să se întîlnească mai demult în timpul călătoriei, dar el trebuise să se ocupe de alte probleme, mult mai presante.

Paltonul îi era descheiat. Fața îi lucea de transpirație. Își aruncă pălăria pe bancheta din fața lui Kelso și se așeză lîngă ea, înșfăcînd servieta, scoțînd din ea documentele, făcîndu-i semn lui Viktor să ia loc lîngă Kelso, strigînd la al doilea bodyguard pe care îl lăsase pe coridor să închidă ușa și să nu lase pe nimeni să intre în compartiment.

Nu mai era același Mamantov pe care îl cunoscuse Kelso în urmă cu șapte ani, imediat după eliberarea din

închisoare. Nu mai era nici măcar același Mamantov pe care îl revăzuse Kelso la începutul săptămînii. Era iarăși Mamantov cel în floarea vîrstei. Mamantov întinerit. Mamantov *redux*. Kelso îl urmări în timp ce degetele lui groase răsfoiau carnetul de însemnări și rapoartele NKVD.

— Foarte bine, zise el aspru, excelent. Cred că nu lipsește nimic. Spune-mi: chiar aveai de gînd să distrugi toate astea?

— Da.

— Chiar pe toate?

— Da.

Se uită la Kelso, nevenindu-i să creadă, și dădu din cap.

— Și totuși veșnic behăi să se cerceteze toate documentele istorice!

— Cu toate astea, tot aș fi distrus aceste documente. Din dorința de a te opri.

Kelso simți cum Viktor îi apăsa coastele din ce în ce mai tare și știa că tînărul arde de dorința vreunui prilej de a-l răni.

— A! Deci este permisă cercetarea istorică numai cînd corespunde intereselor subiective ale celor care dețin dosarele? Mamantov zîmbi din nou. Oare a mai fost vreodată demascat atît de tare mitul așa-zisei „obiectivități" occidentale? Văd că trebuie să reintru în posesia acestor documente pentru a le pune la păstrare.

— Să reintri în posesia lor? zise Kelso. Nu reușea să-și ascundă surpriza din glas. Vrei să spui că le-ai mai avut în mînă?

Mamantov dădu din cap cu grație.

Chiar așa.

Mamantov pusese iarăși documentele în servietă și strînsese curelele. Dar parcă nu se îndura să plece. Nu încă. În definitiv, așteptase atît acest moment! Vroia ca Fluke Kelso să afle. De cincisprezece ani aflase de la Epișev de „carnetul de însemnări învelit în plastic negru", iar el nu încetase nici o clipă să creadă că într-o zi îl va găsi. Și pe urmă, în mod miraculos, în cele mai întunecate ore ale

cauzei, cine a apărut pe lista de membri înscriși în mișcarea *Aurora*, dacă nu chiar același Papu Rapava, al cărui nume se ivise atît de des în dosarele KGB-ului? Mamantov l-a convocat. Și în cele din urmă — șovăind, în silă la început, dar în final din loialitate față de noul său șef — Rapava îi destăinuise povestea din noaptea în care Stalin suferise atacul cerebral.

Mamantov fusese primul care o auzise.

Asta se întîmplase acum un an.

Nouă luni se chinuise să ajungă în grădina reședinței de pe Strada Vspolnîi. Și știi la ce a trebuit să recurgă? Nu? A fost silit să înființeze o agenție imobiliară — „Moskprop" — și să *cumpere* blestemata aia de proprietate de la stăpînii ei, fosta KGB, deși acest lucru nu fusese prea dificil, căci Mamantov avea o grămadă de prieteni la Lubianka și acești prieteni, pentru un mic cîștig, vindeau bucuroși averea statului la o sumă derizorie față de valoarea ei reală. Unii numesc acest lucru corupție, de nu chiar jaf. El prefera termenul occidental: privatizare.

Tunisienii au fost evacuați, în cele din urmă, conform termenilor din contractul de închiriere, în luna august, iar Rapava l-a condus exact în locul cu pricina din grădină. Cutia de unelte a fost recuperată. Mamantov citise carnetul de însemnări, luase avionul pînă la Arhanghelsk, urmase exact aceeași cale ca și Kelso și O'Brian pînă în inima pădurii. Și își dăduse seama pe loc de potențialul descoperirii. Dar a mai avut și înțelepciunea — el i-ar spune chiar „geniul", dar lăsa acest lucru la aprecierea altora — „spiritul", să zicem, de a recunoaște ceea ce Kelso tocmai demonstrase cu atîta competență: că, în ultima analiză, istoria este o problemă de subiectivitate, nu de obiectivitate.

— Să presupunem că m-aș fi întors la Moscova împreună cu prietenul nostru comun, aș fi convocat o conferință de presă și aș fi anunțat că el era fiul lui Stalin. Ce s-ar fi întîmplat? Îți spun eu ce! Nimic. N-aș fi fost băgat în seamă. M-ar fi luat în rîs. Aș fi fost acuzat de falsificare de documente. Și de ce? Îl împunse pe Kelso cu degetul.

Pentru că presa se află în ghearele unor forțe cosmopolite care îl detestă pe Vladimir Mamantov și ceea ce reprezintă el. A, dar dacă dr Kelso, răsfățatul cosmopoliților — a, da, dacă domnul Kelso declara lumii întregi: „Priviți, vi-l ofer pe fiul lui Stalin!", atunci e cu totul altceva!

Așa că fiul a fost convins să mai aștepte încă vreo cîteva săptămîni, pînă cînd își vor face apariția niște străini care aduc carnetul de însemnări.

(Iar asta explică multe, gîndi Kelso: senzația ciudată pe care a avut-o el la Arhanghelsk că oamenii se cam așteptau să apară ei — demnitarul comunist, Vavara Safanova, însuși fiul lui Stalin. *Voi sînteți aceia, sînteți cu adevărat aceia, iar eu sînt cel pe care îl căutați...*)

— Dar de ce neapărat eu? întrebă el.

— Pentru că mi-am amintit de tine. Mi-am amintit cum te-ai dat bine pe lîngă mine ca să obții o întrevedere cînd de-abia ieșisem de la Lefortovo după lovitura de stat — aroganța ta blestemată, siguranța că tu și cei de teapa ta ați cîștigat și că eu eram terminat. Porcăriile pe care le-ai scris despre mine... Ce spunea Stalin? „Să-ți alegi victimele, să-ți pregătești planul minuțios, să-ți potolești setea cumplită de răzbunare și apoi să te duci la culcare... nu este nimic mai plăcut pe lumea asta." Plăcut. Asta e „Nimic mai plăcut pe lumea asta."

Zinaida Rapava ajunse la gara Iaroslavl din Moscova după ora patru. (Ce anume a făcut ea în timpul celor trei ore de cînd părăsise barul „Rabotnik", autoritățile n-au reușit să stabilească, deși existaseră rapoarte neconfirmate în legătură cu o femeie cu înfățișarea ei, care fusese văzută în cimitirul Troekurovo, unde erau îngropați mama și fratele ei.)

În orice caz, la ora patru și cinci minute, ea a abordat un funcționar de la Căile Ferate Rusești. Pe urmă, acesta n-a știut de ce a reținut-o pe ea, cînd atîta lume mișuna pe-acolo în ziua aceea: poate din cauza ochelarilor negri pe care îi purta ea, în ciuda întunericului în care erau veșnic cufundate bolțile ample ale gării — cap de linie.

Ca și ceilalți, ea vroia să afle la ce peron sosește trenul de Arhanghelsk.

Deja mulțimea începuse să se adune, iar organizatorii de la mișcarea *Aurora* făceau tot ce puteau ca să mențină ordinea. Fusese marcat un coridor de trecere, cu ajutorul unor frînghii. Se înălțase un podium pentru camerele de luat vederi. Se distribuiau stegulețe cu vulturul țarist, cu secera și ciocanul, sigla *Aurorei*. Zinaida luă un steguleț roșu și poate din cauza acestuia sau din cauza jachetei de piele neagră care o făcea să pară o activistă tipică de la *Aurora*, nu se știe de ce, ea își asigură poziția cea mai bună la marginea frînghiei și nimeni n-a deranjat-o.

Trenul înainta greoi, trecînd de gările suburbane. Oamenii ieșiți la cumpărăturile de sîmbăta după-amiaza se uitau curioși la toată agitația creată. Un bărbat a ridicat în brațe un copil ca să salute cu mîna, dar Mamantov era prea absorbit de discuție ca să observe.

Tocmai îi descria lui Kelso felul în care îl ademenise să vină în Rusia și asta, spunea el, era manevra de care era cel mai mîndru: a fost un șiretlic demn de însuși Iosif Visarionovici.

Aranjase ca o companie de fațadă pe care o deținea el în Elveția — respectabilă — asociație familială — exploatase muncitorii timp de secole — să contacteze Rosarhiv și să ofere o sponsorizare pentru un simpozion prilejuit de deschiderea arhivelor sovietice!

Mamantov se lovi peste genunchi de bucurie.

La început, Rosarhiv nu voise să-l invite pe Kelso — închipuiți-vă! considerînd că el „nu mai reprezenta un nume serios în cadrul comunității academice" — dar Mamantov, prin intermediul sponsorilor, insistase și, după două luni, fără greș, iată-l pe Kelso întors la Moscova, în camera gratuită de la hotel, cu toate cheltuielile achitate, ca un porc în noroi, venit să se bălăcească în trecutul *nostru*, simțindu-se superior *nouă*, spunîndu-ne *nouă* că trebuie să ne simțim vinovați, cînd încă de la început, unica rațiune a prezenței lui acolo era de a învia trecutul Rusiei!

Dar Papu Rapava, întrebă Kelso, ce părere avusese despre acest plan?

Pentru prima oară, fața lui Mamantov se întunecă.

Rapava pretinsese că îi convenea planul. Cel puțin asta declarase. Să scuipi în ciorba capitaliștilor și apoi să te uiți la ei cum o mănîncă? O, da, vă rog, domnule colonel, așa ceva îi plăcuse foarte mult lui Papu Rapava. El trebuia să-i depene toată noaptea povestea lui Kelso, apoi să îl ducă imediat la vechea reședință a lui Beria, unde trebuiau să recupereze împreună cutia de unelte. Mamantov îi vînduse pontul lui O'Brian, care îi promisese că își va face apariția cu camerele de luat vederi la Institutul de Marxism-Leninism a doua zi dimineață. Simpozionul trebuia să asigure o rampă de lansare perfectă. Ce poveste senzațională! Nebunia s-ar fi amplificat întruna. Mamantov se ocupase de tot.

Dar apoi: nimic. Kelso îi dăduse telefon în după-amiaza următoare și atunci a aflat și Mamantov că Rapava nu-și îndeplinise misiunea: că își depănase povestea conform planului, dar că după aceea fugise.

— De ce? Mamantov se încruntă. Probabil că i-ai pomenit ceva de bani?

Kelso aprobă din cap.

— I-am oferit un procent din cîștiguri.

Pe chipul lui Mamantov se așternu disprețul:

— Ca *tu* să încerci să te îmbogățești — la asta m-am așteptat: ăsta a fost un alt motiv pentru care te-am selectat. Dar ca *el* să încerce...?

Clătină din cap, plin de dezgust.

— Ființele umane — murmură el. Totdeauna te dezamăgesc.

— Poate că și el a simțit la fel în legătură cu tine, zise Kelso. Avînd în vedere ce i-ai făcut.

Mamantov îi aruncă o privire lui Viktor și un curent se transmise de la bătrîn la tînăr în clipa aceea — o privire de-o intimitate aproape sexuală — și Kelso înțelese pe loc că amîndoi îl torturaseră și îl uciseseră pe Papu Rapava, lucrînd cot la cot. Or fi mai fost și alții, dar aceștia doi avuseseră rolul principal: meșterul și ucenicul lui.

Simți că începe să transpire din nou.

— Dar tot nu ți-a spus unde ascunsese servieta, zise el.

Mamantov se încruntă, de parcă încerca să-și amintească ceva.

— Nu, zise el încet. Nu. Era un tip tare. Recunosc că a avut această calitate. Nu că mai contează acum! V-am urmărit pe tine și pe fată a doua zi dimineață, te-am văzut recuperînd materialul. În cele din urmă, moartea lui Rapava n-a schimbat situația cu nimic. Am totul acum.

Tăcere.

Trenul încetinise mult, aproape de mersul pe jos al unui om.

Dincolo de acoperișurile plate, Kelso zări catargul Turnului Televiziunii.

— Timpul ne presează, zise Mamantov pe neașteptate — și lumea întreagă ne așteaptă.

Puse mîna pe servietă și pe pălărie.

— M-am gîndit și la tine, îi spuse lui Kelso, în timp ce se ridica în picioare și începuse să-și încheie paltonul. Dar nu văd cum ai putea să ne faci nouă vreun rău. Firește, ai putea să-ți retragi autentificarea documentelor dar asta n-ar mai conta prea mult acum, decît că te-ar face pe tine să pari un prost — actele sînt autentice — acest lucru va fi stabilit de experți independenți peste o zi–două. Ai mai putea și să faci anumite declarații prăpăstioase în legătură cu moartea lui Papu Rapava, dar nu există nici o dovadă.

Se înclină ca să se examineze în oglinjoara de deasupra capului lui Kelso, îndreptîndu-și borul pălăriei, în așteptarea camerelor de luat vederi.

— Nu. Cred că cel mai bun lucru pe care pot să-l fac este să te las pur și simplu să urmărești ce-o să se întîmple în continuare.

— N-o să se întîmple nimic în continuare, zise Kelso. Nu uita că am stat de vorbă cu creatura asta a ta — în momentul cînd o să deschidă gura, lumea o să izbucnească în rîs.

— Vrei să pariezi pe asta? Mamantov îi întinse mîna. Nu? Ești deștept. Lenin a spus: „Cel mai important lucru

într-o încercare este să iei parte la luptă și astfel să afli ce vei face în continuare." Și asta o să facem noi acum. Pentru prima oară în aproape zece ani vom fi capabili să începem o luptă. Și încă ce luptă! Viktor!

Fără tragere de inimă, și aruncîndu-i lui Kelso o ultimă privire plină de jind, tînărul se ridică în picioare.

Coridorul era plin de siluete îmbrăcate în jachete negre de piele.

— Din dragoste, zise Kelso, pe cînd Mamantov era pe jumătate ieșit din compartiment.

— Ce? Mamantov se răsuci ca să se holbeze la el.

— Rapava. Acesta a fost motivul pentru care nu m-a dus la locul unde erau ascunse documentele. Tu ai spus că a făcut-o pentru bani, dar eu nu cred că vroia banii pentru el însuși. Îi vroia pentru fata lui. Ca s-o despăgubească. A făcut-o din dragoste.

— Dragoste? repetă Mamantov, neîncrezător. Testă cuvîntul în gură de parcă îi era necunoscut, poate numele vreunei arme noi, sinistre, sau vreo conspirație capitalist-sionistă recent descoperită.

— Dragoste?

Nu. Era inutil. Clătină din cap și dădu din umeri.

Ușa glisă și se închise, iar Kelso se prăbuși înapoi pe banchetă. Peste un minut sau două auzi un zgomot ca de vînt sălbatic urlînd printr-o pădure, și-și lipi fața de geam. Departe, în față, acoperind o extindere a căii ferate, el văzu o masă mișcătoare de culori, care deveneau din ce în ce mai clare, o dată cu intrarea trenului pe peron — chipuri omenești, pancarte, stegulețe fluturînd, un podium, un covor roșu, camere de luat vederi, oameni așteptînd pe după cordoane de protecție, Zinaida...

Ea îl zări în aceeași clipă și, timp de cîteva secunde lungi, ochii lor rămaseră pironiți unii într-alții. Îl văzu încercînd să se ridice, spunînd ceva, făcîndu-i niște semne, dar apoi fu dus mai departe și dispăru. Procesiunea de vagoane verde închis, stropite cu noroi de pe urma călătoriei lungi, zăngăni pe lîngă peron, apoi se opri cu o trepi-

dație, iar mulțimea adunată, care vocifera sărbătorește de o jumătate de oră, tăcu brusc.

Tineri în jachete negre de piele săriră din tren imediat în fața ei. Ea zări umbra unui chipiu de general mișcîndu-se în spatele unei ferestre.

Acum scosese arma din geantă și o ascunsese în jachetă și simțea alinarea rece a formei pistolului în palmă. În piept parcă avea o apăsare, ca o minge tare, dar nu era frică. Era tensiune tînjind să fie eliberată.

Cu ochii minții îl vedea foarte clar, fiecare semn de pe trupul lui — un stigmat al dragostei pentru ea.

Cine este singurul tău prieten, fetițo?

Se produsese o oarecare agitație la ieșirea din vagon. Cei doi bărbați ieșeau împreună.

Eu însămi, tată.

Rămaseră împreună, în picioare, pe treapta cea mai înaltă a vagonului, salutînd cu mîna, suficient de aproape ca ea să-i poată atinge. Mulțimea îi ovaționa. Oamenii se mișcau ca un talaz în spatele ei. N-avea cum să rateze.

Și mai cine?

Scoase pistolul foarte repede și ochi.

Tu, tată. Tu.

Cuprins

La prețul de vînzare se adaugă 2%,
reprezentînd valoarea timbrului
literar ce se virează
Uniunii Scriitorilor din România,
Cont nr. 2511.1–171.1 / ROL,
B.C.R. Filiala sector 1, București

Redactor
LUANA SCHIDU

Apărut 2000
BUCUREȘTI – ROMÂNIA

Tipografia MULTIPRINT Iași
Calea Chișinăului 22, et 6, Iași 6600
tel. 032-211225, 236388 fax. 032-211252

Ziaristul englez Robert Harris s-a impus ca romancier de mare succes în genul polițist-politic. *Arhanghelsk* (1998) este povestea unui istoric american aflat, în zilele noastre, la Moscova. Într-o lume măcinată de corupție, sărăcie, lupte pentru putere și nostalgii comuniste, istoricul american întîlnește un bătrîn gruzin care îi face destăinuiri uimitoare despre noaptea morții lui Stalin. Investigațiile istoricului conduc spre un jurnal secret al dictatorului, conținînd revelații cutremurătoare.

Alte apariții în aceeași colecție

YASUSHI INOUE *Lupul Albastru. Romanul lui Genghis-han*
EDWARD BEHR *Ultimul împărat*
R.G.WALDECK *Athénée Palace*
ROBERT HARRIS *Vaterland (Patria)*

ISBN 973-50-0122-5